

İSTANBUL ŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**IMMANUEL KANT'IN KOZMOPOLİT HUKUK İDEALİNE KARŞI
CARL SCHMITT'İN REALİZMİ**

ZEYNEP GÜLTEPE

ARALIK 2017

Bu tez tarafımızca okunmuş olup kapsam ve nitelik açısından, Kamu Hukuku alanında Yüksek Lisans Derecesini alabilmek için yeterli olduğuna karar verilmiştir.

Tez Jürisi Üyeleri:

	KANAATI	İMZA
Prof. Dr. Nihat Bulut (Tez Danışmanı)	<u>KANUN</u>	
Prof. Dr. Rukiye Akkaya Kia	<u>KANUN</u>	
Yrd. Doç. Dr. Mustafa Yaylalı	<u>DET</u>	

Bu tezin İstanbul Şehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından konulan tüm standartlara uygun şekilde yazıldığı teyit edilmiştir.

Tarih 22.12.2017

Mühür/İmza



Bu çalışmada yer alan tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik ilke ere uygun olarak toplanıp sunulduğunu, söz konusu kurallar ve ilkelerin zorunlu kıldığı çerçevede, çalışmada özgün olmayan tüm bilgi ve belgelere, alıntılama standartlarına uygun olarak referans verilmiş olduğunu beyan ederim.

Adı Soyadı: Zeynep Gültepe

İmza:



ÖZ

IMMANUEL KANT'IN KOZMOPOLİT HUKUK İDEALİNE KARŞI
CARL SCHMITT'İN REALİZMİ

Gültepe, Zeynep

Kamu Hukuku Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nihat Bulut

Aralık 2017, 158 sayfa

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nden beri çeşitli anlaşmalar ilan edilmiştir. Bilindiği üzere, bu anlaşmalardan beklenen dünyadaki insan hakları ihlallerini engellemesi ve kozmopolit dünya düzeninin sağlanmasıydı. Buna rağmen, egemen devletler tarafından oluşturulan bugünkü 'dünya düzeninin' 'kozmpolit bir düzen' olarak adlandırılması mümkün değildir çünkü insan hakları ihlalleri bazı bölgelerde hiçbir zaman son bulmamıştır. 'İhlal' ve 'düzen' kavramlarının birlikte kullanılması oldukça ironik olsa da bizim düşüncemize göre insan hakları ihlallerinin istikrarlı şekilde devam etmesi 'başka bir dünya düzeninin gereğidir. Sonuç olarak bugünkü düzen, Kozmopolit hukuku imkânsız kılarken, Kant'ın idealizmi ile Schmitt'in realizmi arasında kalan bazı toplumların geleceğini belirsizliğe doğru sürüklemektedir.

Anahtar kelimeler: Kant, Schmitt, kozmopolitizm, kozmopolit hukuk, liberal kozmopolitizm, realizm.

ABSTRACT

IDEA OF COSMOPOLITAN LAW OF IMMANUEL KANT WITH SCHMITT'S REALIST OPPOSITION

Gültepe, Zeynep

LL.M. in Public Law

Thesis Advisor: Prof. Nihat Bulut

December 2017, 158 pages

There are many treaties that have been proclaimed since the Universal Declaration of Human Rights. As is known, the purpose of the declarations is to prevent human rights violations in all the World and anticipation of these agreements was the provision of a cosmopolitan world order. Nevertheless, 'order' in the world, which was created by sovereign states, is impossible to call as 'a cosmopolitan order' because human rights never ended in some parts of the world. Although it is ironic that using of concept 'violation' and 'order' are taken together but according to my assertion continuation of the systematic violations of human rights is a requirement of 'another world order.' As a result, the today's order, while making cosmopolitan law impossible, is drifting the future of some world societies, which are between Kant's idealism and Schmitt's realism, into the uncertainty.

Keywords: Kant, Schmitt, Cosmopolitanism, Cosmopolitan Law, liberal cosmopolitanism, realism.

Bu hayattaki tek dayanağım ve varlıklarım olan, babam Veysel GÜLTEPE'ye Annem Şaziye GÜLTEPE'ye, kardeşlerim Dünder Tuğrul – Cengiz Han GÜLTEPE'ye ve dayıcığım Göksel KARABULUT'a bu tez çalışmasını ithaf ederim.



TEŐEKKÖR

Her bakımdan oldukça zorlu bir süreç sonucunda ortaya çıkan bu tez çalışması vesilesiyle eğitim hayatımın buraya kadar olan kısmına kadar bana destek olan değerli ve kocaman ailem, dostlarıma, arkadaşlarıma bir kez daha teşekkür ederek bu çalışmada kendilerini anmak isterim.



İÇİNDEKİLER

Öz	iv
Abstract	v
İthaf	vi
Teşekkür	vii
BÖLÜMLER	
1. GİRİŞ	1
2. KANT'IN AHLÂK VE HUKUK FELSEFESİ	9
2.1. Ahlâk Felsefesi	9
2.1.1. Ahlâk Yasası	12
2.1.2. Ahlâk ve İyi İsteme (İrade)	16
2.1.3. Ahlâk ve Ödev	18
2.1.4. Ahlâk ve Özgürlük: İstemenin Özerkliği	20
2.1.5. Ahlâk ve Politik Felsefe İlişkisi	22
2.2. Hukuk Felsefesi	27
2.2.1. Doğal Hukuk	27
2.2.2. Hukuk Öğretisi	30
2.2.3. Devletlerarası Hukuk	37
3. KANT VE KOZMOPOLİT HUKUK İDEALİ	42
3.1. On sekizinci Yüzyıl Aydınlanması Döneminde Kant	42
3.2. Ebedi Barış Felsefi Denemesi ve İlkeleri	46
3.3. Kant'ın Ebedi Barış İlkelerinin Modellenmesi	52
3.3.1. Kozmopolit Model	53
3.3.2. Piramit model	55
3.4. Kozmopolitizmin Doğuşu, Çeşitleri ve Geçmişten Günümüze Temsilcileri Üzerine	56
3.5. Kant ve Kozmopolitizm	66
3.6. Kant'ın Kozmopolitizm Düşüncesine İlham Olan Kavramlar	72
3.6.1. Civitas Maxima	72
3.6.2. Jus Gentium	75
3.7. Kozmopolit Hukuk	76

3.8. Kantçı Kozmopolit Hukukun Bir Öngörüsü Olarak Birleşmiş Milletler	86
3.9. Yeni Liberal Kozmopolitizm	100
4. SCHMITT'İN REALİST GÖRÜŞÜ VE KANT ELEŞTİRİSİ	114
4.1. Genel olarak Vestfalyan Düzen ve Devletlerin Pozisyonu.....	114
4.2. Carl Schmitt' in Realist Görüşü Çerçevesinde Politik-Olan, Egemenlik ve Uluslararası Hukuk.....	120
4.2.1. Politik-Olan	121
4.2.2. Egemenlik	126
4.2.3. Uluslararası Hukuk	129
4.2.4. Yasallık ve Meşruluk	135
4.3. Schmitt'in Kant Eleştirisi	138
5. SONUÇ.....	144
KAYNAKÇA.....	149

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

“Dünya insanların farklı derecelerde katılımcıları oldukları evrensel toplumun ulaştığı seviyede, dünyanın bir yerinde meydana gelen bir hak ihlali, dünyanın her yerinde hissedilir hale gelir”.¹ Immanuel Kant’ın, *Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme* adlı eseri² bugün yaşanan uluslararası sorunlara işaret eden maddeleri ve ilkeleri içermesi bakımından oldukça ‘yerinde’ ve ‘değerli’ bulunmaktadır. Öyle ki eser dünya tarihi için oldukça önemli birer gelişme olan “Milletler Cemiyeti ve devamı olan Birleşmiş Milletler’in entelektüel temelleri arasında yer almıştır.”³

Kant eserinde, ebedi barışın oluşturulması için iki kavrama işaret eder; “devletlerin birbirleriyle münasebetleri bakımından devlet hukukuna (jus gentium) ya da evrensel bir insanlık devletinin üyeleri sıfatıyla, birbirine tesir icra eden insanlar ve devletler olmaları bakımından bir dünya vatandaşlığı hukukuna (jus cosmopolitanum)”⁴

Kant Ebedi Barışa Doğru eserinde, dünyanın belirli bölgelerinde gerçekleşen insan hakları ihlallerinin sınırları aşarak, küresel bir boyuta ulaşacağından söz eder. Bu çıkarımı, günümüz dünyasının yaşadığı insani sorunlar göz önüne alındığı zaman bir öngörü olarak değerlendirmekte sakınca yoktur. Kant’ın eserinde belirttiği ilkeleri⁵ bugünkü uluslararası toplumun sorunlarının temeline işaret eden çözüm içerikli tavsiyeler olarak yorumlayabiliriz. Uluslararası alanda devletlerin davranışlarına ilişkin bu ilkeler, kozmopolit bir düzeni sağlayacak uluslararası hukuk kurallarının özüne işaret etmektedir. Hemen hemen her çağda inceleme konusu olan çalışma, farklı

¹KANT, Immanuel, *Political Writings*, Bristol, 1989, ed. by Reiss, Hans, çev. H.B Nisbet, University of Cambridge, 1996, s. 107.

²KANT, Immanuel, “Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme”, çevirenler: ABADAN, Dr. Yavuz, MERAY, Seha L., Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara, 1960, Önsöz, s. 4.

³HÖFFE, Otfried, *Uluslararası Hukuk Topluluğunun Teorisini Olarak KANT*, Kant Felsefesinin Politik Evreni, Derleyen: Hakan Çörekçioğlu İstanbul Bilgi Üniversitesi, Ağustos, 2010, İstanbul, 1. Baskı, s. 226.

⁴KANT, Immanuel, Ebedi Barış Üzerine Fels... s. 18.

⁵KANT, Immanuel, *Perpetual Peace and Other Essays*, translated by, HUMPHREY Ted, Hackett Publishing Company, 1985, 2nd ed., Indianapolis, s. 107-109.

düşünürler tarafından 'ütöfik' olduğu gerekçesiyle eleştirilmiş olsa da Kant'ın devletlerden oluşın bir dünya federasyonu idealinin, Milletler Cemiyeti ve sonrasında kurulan Birleşmiş Milletler' in inşasına ilham verdiği yönündeki görüşlere katılmak mümkündür. Bu bağlamda John Rawls'ın, Kant'ın görüşlerini "realistik ütopya"⁶ olarak yorumlaması da kanaatimizce oldukça isabetlidir.

Kant'ın bu eseri hangi saikle ortaya koyduğu önemlidir; Kant'a göre akıl, insanın doğasından kaynaklı iradesinin etkisindeyken Salt Pratik Akıl ise iradeyi yöneten aklın kendisidir. Tabii halde yaşayan toplulukların arasında her an barış halinin savaş haline dönüşme ihtimali vardır. Bu yüzden, her topluluk, diğlerinin güvenliği konusunda garanti vermelidir. Bu garanti de hukuk düzeni ile sağlanmalıdır. Düşmanca bir tavra girilmemesi, düşmana karşı tedbir sayılmaz. Bu sebeplerden dolayı "barış halinin kurulması gerekir".⁷ Dolayısıyla insanın bulunduğu topluluğu, kendi kurallarıyla, kendi istediği şekilde mutlu olabileceği bir hale getirebilmek gibi bir üstünlüğü vardır. Bu üstünlük de akıl ile mümkündür ve doğa akla sahip insandan rasyonel davranmasını bekler. Kant'ın saiki, akıl sahibi insanlar tarafından oluşturulmuş hukuk kuralları ile barışın, ahlâkın hâkim olduğu bir kozmopolit düzenin oluşturulmasıdır.

Bu çalışmada 'kozmpolit bir dünya' düzeni idealinden ve Kant'ın 'kozmpolit hukuk' kavramına yüklediği anlamlardan bahsedilecektir. Çalışmanın amacı, modern devletler sisteminin başlangıcı olarak görülen Vestfalyan düzeninden günümüze, devletler arası ilişkilerin şekillendirdiği uluslararası hukukun durumu karşısında, Kant ve Schmitt perspektifinden 'kozmpolit hukukun' yeni dünya düzenindeki karşılığını ve de kozmpolit düzeni imkânsız kılan faktörleri tartışmaktır.

Bu çalışmanın önemi, Kant'ın idealist perspektifle ortaya koyduğu, kozmpolit dünya düzeni ile ilgili düşüncelerinin bugünkü uluslararası alandaki karşılığını "Ebedi Barışa Doğru Felsefi Denemesi'nden" yola çıkarak ortaya koyması ve gittikçe küreselleşen,

⁶Smith, William, Fine Robert, "Kantian Cosmopolitanism Today: John Rawls and Jürgen Habermas on Immanuel Kant's Foedus Pacificum" 2004, s. 6. 5(2004): 5-22. Link <http://ezproxy.sehir.edu.tr:5026/HOL/Welcome>
<http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/caljp10&id=37>. Erişim, 27.07.2014

⁷KANT, Ebedi Barış Üzerine Fels..., s. 17.

insan hakları merkezli olmaya doğru giden uluslararası hukuk ve aktörlerini güncel perspektiften değerlendiriyor olmasıdır.

Kozmopolit düzenin gerekliliği ve bu konuda devletlerin rolünden bahsederken Kant'ın görüşlerinden; kozmopolit düzenin neden imkânsız olduğunu ve devletlerin bu konudaki etkisini izah ederken de Schmitt'in görüşlerinden faydalanacağız. 'Olması' gereken kozmopolit dünya düzenine değinirken Kant'ın idealist görüşünü, egemen devletler ve onların politikaları ile şekillenen güncel uluslararası sistemi değerlendirmek için ise Schmitt'in realist görüşünü inceleyeceğiz. Böylece iki düşünürün ortaya koyduğu kuramlarla günümüz gerçeğinin ne derece örtüştüğünü göstermeye çalışacağız. Çalışmamızda Schmitt'in görüşlerine özellikle yer vermemizin nedeni ise, literatürdeki alışılmış Kant-Schmitt karşıtlığından ziyade farklı yüzyıllardaki siyasi ve tarihi gelişimlere şahit olan düşünürlerin aslında *benzer alanlara dair ama farklı ideolojik düşünceler temelinde ortaya koymuş oldukları öngörülerinin zamanla gerçeklik niteliği kazandıkları yönündeki kanımızdır.*⁸

Kant, devletlerin bir araya gelerek hukuk düzeni çatısında birleşmeleri şartıyla kozmopolit bir düzenin kurulabileceğinden bahseder ve egemen devletlerden oluşan bir 'dünya cumhuriyeti' değil 'cumhuriyetçi devletlerden' oluşan bir düzenden bahsettiğini özellikle vurgulayarak, egemenler öncülüğünde oluşturulan bir birliğin zamanla hukuka hükmederek evrensel bir hukuk düzenine engel olacağı endişesini ifade eder. Schmitt ise Milletler Cemiyeti gibi bir oluşumun zamanla egemenlerin aldıkları politik kararları meşrulaştırmak için bir araç haline dönüşeceğini iddia eder. İki düşünür liberalizm ve realizm gibi taban tabana zıt bir görüşe sahip olmakla birlikte görüşleri bir noktada örtüşmüştür: Egemenlik kavramının uluslararası düzeni terörize edebileceği ihtimali.

Üç bölümden oluşan çalışmamızda konularımızı şu şekilde inceleyeceğiz; birinci bölümde kozmopolit hukukun temelinde yatan fikirlerin daha iyi anlaşılması üzere Kant'ın ahlâk ve hukuk öğretisine değineceğiz. Düşünürün neredeyse tüm öğretisinin

⁸Vurgu tez yazarına aittir.

temeline yerleştirmiş olduğu ‘ahlâk’ kavramının politika, hukuk, özgürlük, alanları ile birlikte ele alırken düşünürün ilgili eserlerinden faydalanacağız. İkinci bölümde ise Stoa felsefesinden doğan Kozmopolitizm kavramına, kavramın gelişim süreçlerinden ve öncülerinden genel olarak bahsedeceğiz. Kant’ın, bu felsefeden etkilenecek ebedi barış idealini şekillendirdiği kozmopolitizmi ve kozmopolit hukuku inceleyeceğiz. Ayrıca bu bölümde düşünürün, *Ebedi Barışa Doğru Felsefi Deneme* adlı eserine ve ebedi barış için şart koştuğu maddelere de yer vereceğiz.⁹ Bu maddelerin günümüz uluslararası hukuk aktörleri, araçları, anlaşmaları, eylemleri ile örtüştüğünü ve günümüz uluslararası sorunlarının çözümlüne yönelik tavsiyeler içerdiğinden bahsedeceğiz.

Düşünürün ebedi barış ifadesinin ütöpic olarak yorumlanması ile günümüzde barışı sağlamak için oluşturulan uluslararası sözleşmeler ya da kuruluşlar arasında bir bağ vardır. Yıllar önce insanoğlunun en muhtaç olduğu ve olacağı şeyin barış olduğuna vurgu yapılmasını ve bunun ebedileşmesi üzerine yazılan eser ütöpic olarak yorumlanırken, bir yandan da dünyanın belirlenmiş bazı bölgelerinde, bazı toplumlar için hayatta kalabilmek düşüncesi günümüzde bir ütopya haline gelmiştir. Bize göre, Kant’ın barış için devletlerin uzlaşmasının önemine vurgu yaptığı Ebedi Barışa Doğru eseri, bugün yaşanan savaşların nedenleri, süreçleri ve sonuçlarının bir öngörüsüdür. Böylece, daha önce belirttiğimiz gibi Kant’ın eserinde ele aldığı bazı görüşlerinin, birer öngörü olarak günümüzde buldukları karşılığı ispat etmiş olacağız. Son olarak ‘ebedi barış projeleri’ başlığı altında, çıkış noktaları Kantçı kozmopolitizm olan ve uluslararası hukuk ile aynı doğrultuda hatta alternatif projeler olarak görülen ‘piramit model’ ve ‘kozmpolit model’ incelenerek bu görüş üzerine uluslararası literatürde yer alan çalışmalara da yer verilecektir.

Bu bölümde ayrıca Kant’ın hukuk görüşü incelenecektir. Bireyler ve devletler arası ilişkilerden ve Kant’ın kozmpolit hukuk görüşünün özünü oluşturan argümanlardan bahsederken, güncel uluslararası hukuk sorunlarını delil göstererek Kant’ın kozmpolit hukuk kavramının aslında günümüz uluslararası sorunları karşıladığına

⁹KANT, Ebedi Barış Üzerine..., a.g.e., s. 9-28.

vurgu yapılacaktır. Liberalizmin öncülerinden olan Kant'ın normatif bir bakış açısıyla, olması gerekenden yola çıkarak ele aldığı eseri, günümüzde 'kozmpolit düzen', 'kozmpolit hukuk' ve 'kozmpolit demokrasi' gibi kavramlar üzerinde çalışmalar yapanlar için önemli bir ilham kaynağı olmuştur. Kant'ın *Ebedi Barışa Doğru* eserini yazarken hangi kavramlardan ya da düşüncelerden etkilendiğine *civitas maxima ve jus gentium* başlıkları altında değineceğiz. Böylece Kantçı kozmpolitizmin teorik dayanaklarını daha anlaşılır hale getirmeyi planlıyoruz. Kant *Ebedi Barışa Doğru* eserinde egemenlik güdüsündeki siyaset ile ahlâk arasındaki çatışmanın, hukuk sistemini dolayısıyla dünya düzenini nasıl etkileyebileceğine değinmiştir;¹⁰

...iktidarı bir kere ele geçiren, artık halkın kendi kanunlarını kendisinin yapmasına katlanmaz. Kendi kanunlarından başka bir kanun tanımayan devlet de, diğer devletlere karşı haklarını korumak konusunda, bu devletlerin kararları ile kendini bağlı saymayacaktır; hatta dünyanın bir parçası kendisini diğer parçasına karşı üstün hissederse, bu parçayı ele geçirmek ve hâkimiyeti altına alarak kendi kudretini büyütme fırsatını kaçırmayacaktır. Böylece, bizim iç hukuk, devletler hukuku ve dünya vatandaşlığı hukuku bütün düşündüklerimiz de, nihayet boş ve gerçekleşmez bir idealden başka bir şey olmayacaktır.¹¹

Kant'ın yüzyıllar öncesinde değindiği bu ihtimaller bugün, dünyanın bazı yerlerinde insan hakları ihlalleri olarak gerçekleşiyor çünkü uluslararası hukuk bugün egemen devletlerin tekelindedir. Bu yüzden, Ulrich Beck, David Held ve Daniele Archibugi gibi kozmpolit düşünürlerin görüşlerine yer vererek, uluslararası hukuk yerine, 'olması gereken kozmpolit hukuku' neden tavsiye ettiklerine ve uluslararası sistemin küresel hale gelen sorunlarının çözümü için sundukları çözüm önerilerini bu bölümde inceleyeceğiz.

Bölümün sonunda ise, Kant'ın, liberaller arasındaki barış ve istikrar adına oldukça önemli gördüğü, temsilci cumhuriyetçi hükümet, insan haklarına saygı ve sosyal ve ekonomik bağımsızlık prensiplerini de ele alacağız. Son olarak ise 'yeni liberal kozmpolitizme' gerçekleşmiş bir Kant öngörüsü olarak yer vererek, güncel uluslararası alandaki işlevine değineceğiz.

¹⁰KANT, Immanuel, *Ebedi Barış Üzerine ...* s. 38.

¹¹KANT, Immanuel, *Ebedi Barış Üzerine ...* a.g.e., s. 39-40.

Üçüncü bölümde, Kantçı liberal görüş karşısında, 'egemenlik' ve 'devlet' kavramlarının katı bir destekleyicisi olan Carl Schmitt'in realist görüşleri çerçevesinde realizm ve egemenlik kavramlarının uluslararası sistemdeki karşılıklarına yer vereceğiz. Schmitt'in realist düşüncesine göre insan ve politikanın var olduğu her yerde çatışma ve savaş kaçınılmazdır. Bu çatışma ve savaşı bitirmeye yönelik idealist düşünceler de apolitiktir.¹² Bu düşüncenin temel referansı ve realist düşüncenin karakteristiği olan olay, politik deneyim ve düşünce ile birlikte ortaya çıkar. Barış ile barışçılık, şiddeti sonlandırmak ile şiddet karşıtlığı da aynı değildir. İnsan doğasının 'iyi' olması ile politik teori bağdaştırılmaz, liberalizm çıkmaza düştüğü konu da budur.¹³ Schmitt, *politik-olanın*, dünya savaşından sonra, liberal yöntemlerle aldatıcı bir süreci başlatarak, ekonomik çıkar sağlamak için kurmaya çalıştığı bir düzende, hukukun hâkim olamayacağını ifade eder. Savaşı yasaklayan uluslararası hukuk, savaşın kendine yeni ve küresel boyutta alanlar yaratmasına neden olur. Uluslararası hukukun böyle bir çatışmaya neden olması da, bazı uluslararası kuruluşların özellikle Güvenlik Konseyi'nin, Amerika gibi egemenlerin aracı haline dönüşmesinden kaynaklıdır. Egemen hegemonyası, uluslararası hukuku tekelinde tutma gücüne sahipken, devletler ile halkları karşı karşıya getirip, iç savaş çıkartma gücüne de sahiptir. Bu güç savaşı küresel hale getirmiştir.¹⁴ Kant'ın idealist perspektifle ortaya koyduğu 'ebedi barış' düşüncesinin karşısına, Schmitt'in realist görüşünü getirmemiz çalışmamızı tez ve anti tez şeklinde yürütebilmek için kaçınılmazdı.

Kant'tan farklı olarak, Schmitt dünya savaşlarına şahit olmuştur: Devletlerin barışı sağlamak için kurulmalarına öncülük ettikleri sözleşmeler ya da yapılanmaların zamanla devletlerin çıkarları için birer araç haline gelecekleri eleştirisinde bulunmuştur. Bu görüşlerini de realist bakış açısı ile ele aldığı 'egemenlik' kavramıyla desteklemiştir. Bugün uluslararası hukukun dahi egemenlerin aracı haline geldiği eleştirileri göz önüne aldığımız zaman, Schmitt'in de gerçekleşmiş bir öngöründe bulunduğu görüşündeyiz. Düşünürün realist bir perspektif ile sunduğu 'politik olanın'

¹²KARDEŞ, M. Ertan, *Schmitt'le Birlikte Schmitt'e Karşı Politik Felsefe Açısından Carl Schmitt ve Düşüncesi*, İletişim yayınları, 1.Baskı, İstanbul, s. 42.

¹³KARDEŞ, a.g.e., s. 43.

¹⁴KARDEŞ, a.g.e., s. 339.

günümüz uluslararası hukukun *belirleyeni*¹⁵ olduğunu iddia edeceğiz. Uluslararası hukuku politik-olan'ın etkilerinden yola çıkarak değerlendiren Schmitt, uluslararası alanda oluşturulan cemiyetler ya da kuruluşların varlıklarına yönelik eleştirilerini de bu yönde yapar. Dünya Savaşlarından sonraki süreçte, aktörlerin egemenlik anlayışları ve düşman tanımlarının yeniden tanımlandığı ve savaşların sınırsızlaştığı bu yeni durumu “Küresel İç Savaş”¹⁶ kavramıyla ilişkilendirmiştir. Bize göre, dünyanın savaş ve çatışma konusunda yeni bir boyuta geçeceğini ifade eden Schmitt'in, uluslararası hukuk sorunsalına politik-olan perspektifinden bakması, günümüz uluslararası kaosu nedenini açıklayıcı bir yöntem olarak belirlediğini gösterir.

Kant, Ebedi Barışa Doğru çalışmasında, “devletler hukuku hür devletlerden kurulu bir federasyona dayanmalıdır”¹⁷ ifadesine yer vermiş ve şöyle bir açıklama getirmiştir; dünya üzerinde değişmeyen bir egemenin varlığı ve güçler dengesinin istikrarlı bir şekilde gözetilmesi, bu yönde politikalar geliştirilmesi dünya barışının önündeki en büyük engeldir. Bu engeli aşabilmenin yolu da uluslararası hukuktan geçmektedir.¹⁸ Bize göre, Kant'ın yukarıda bahsettiğimiz ifadesi, günümüz uluslararası toplumunda barışın neden sağlanamadığına dair oldukça açıklayıcıdır; bugün mevcut uluslararası hukuk kuralları ya da sözleşmeler, insan hakları ihlallerinin önüne geçebilecek ya da devlet egemenliğinden kaynaklı hegemoniyi engelleyecek ve evrensel barışı sağlayabilecek yaptırım gücüne sahip değildir. Bu iddiamızı da Birleşmiş Milletler'in teoride bir Kant öngörüsü olduğunu pratikte ise amacına uygun politikalar geliştiremediği gibi uluslararası hukuk kurallarının uygulanmasının önündeki en büyük engel olduğuna deliller göstererek ispat edeceğiz.

Sonuçta ise, öncelikli olarak bölümlerde yer alan iddialarımızı hangi ölçüde ispat etmiş olduğumuza değineceğiz. Kant ve Schmitt ikilisinin bu çalışmaya katkılarını bir kez daha yineleyerek ikilinin argümanları yanında, bu çalışma ile elde etmiş olduğumuz

¹⁵Vurgu tez yazarına aittir.

¹⁶KARDEŞ, M. Ertan, “Savaş Fenomeni ve Adalet İlişkisi Üzerine: Schmittyen Bir Sorun Olarak Norm, İhlal ve “Dünya İç Savaşı”, IV. Uluslararası Felsefe Kongresi, Bursa, 2016, s. 336.

¹⁷ KANT, Immanuel, Ebedi Barış Üzerine... a.g.e., s. 40.

¹⁸ BOZKURT, Enver, “Kant'ın Ebedi Barış Üzerine Denemesinin Günümüze Yansıması” Anayasa Yargısı (2007), s. 510. http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/bozkurt.pdf Erişim: 11.06.2016.

ya da ortaya koyduğumuz yeni argümanları tartışarak kendi görüşlerimize de yer vereceğiz. Son aşamada ise, argümanımızı destekleyici şekilde, kozmopolit bir düzenin, güncel devletler ve politikaları eşliğinde neden imkânsız olduğuna gerçekçi bir bakış açısıyla değerlendireceğiz ve tavsiyelerimizi sunacağız.



İKİNCİ BÖLÜM

KANT'IN AHLÂK VE HUKUK FELSEFESİ

2.1. Ahlâk Felsefesi

Hem doğaya ilişkin dünya bilgeliğinin hem de ahlâka ilişkin dünya bilgeliğinin, ayrı ayrı kendi deneysel kısımları olabilir; çünkü ilki, bir deney nesnesi olarak doğanın yasalarını, ikincisi ise doğaca uyarılan insan istemesinin yasalarını belirlemelidir; hem de ilki, bu yasaları her şeyin onlara göre olup bittiği yasalar olarak belirlemeli ama yine de bunun sık sık olmamasının koşullarını da göz önünde tutmalıdır.¹

Böylece, “Doğa Metafiziği ile Ahlâk Metafiziğinin idesi ortaya çıkar.”² Sonuç olarak nasıl ki fizikte deneysel alanlar ortaya çıkıyorsa etikte de aynı alanlar ortaya çıkacaktır: Ahlâk.³

Kant'ın buradaki amacı deneyden arındırılmış, “saf bir ahlâk felsefesinin”⁴ oluşturulup oluşturulamayacağını sorgulamaktır. Hatta bunun zorunlu olabileceğine dair sorular sormaktır. Çünkü ahlâk felsefesini zorunlu kılacak ödevler ve yasalar söz konusudur. Bunlar bir yükümlülük ifade eder, dolayısıyla yükümlülüğün olduğu yerde zorunluluk da olmalıdır. Buradaki yükümlülük insanın içinde bulunduğu doğal koşulların sonucu değildir. Kesinlikle saf aklın yani *a priori*⁵ yasalarının bir sonucudur.⁶ Buradaki *a priori* yasalardan kasıt, daha önce tecrübe etmediğimiz ve gerçekleştirdiğimiz davranışlar sonucunda ortaya çıkan yükümlülüklerin toplumda yasalaşması durumudur. Kant'a göre priori bilgi herhangi bir deneyim sonucu ya da deneyim türü ile alakalı olan bilgi değildir.⁷ İnsan doğası gereği akılcı bir varlıktır. Saf

¹KANT, Immanuel, *Ahlâk metafiziğinin Temellendirilmesi*, Türkiye Felsefe Kurumu, ÇEV. İoanna Kuçuradi, 1995, Ankara, s. 3.

²KANT, Ahlâk metafiziğinin Temellendirilmesi, a.g.e., s. 3

³KANT, Ahlâk metafiziğinin Temellendirilmesi, a.g.e.,

⁴KANT, Ahlâk metafiziğinin Temellendirilmesi, a.g.e.,

⁵<https://cse.google.com/cse?cx=001101905209118093242%3Arsrjvdp2op4&ie=UTF-8&q=+a+priori&sa=Search#gsc.tab=0&gsc.q=a%20priori&gsc.page=1> Kavramın anlamı için bkz. Erişim Tarihi 10.11.2017

⁶KANT, Ahlâk metafiziğinin Temellendirilmesi, a.g.e., s. 4.

⁷COPLESTON, Frederick, *Felsefe Tarihi, Çağdaş Felsefe, Fransız Aydınlanmasından Kant'a*, Cilt 6. Bölüm 2, çev. Aziz yardımcı, 1996, İstanbul, s. 42.

akıl, tecrübeler dışı, insanın doğasına bir nevi hükmeder ve bazı ilkeler ortaya koyabilir. Dolayısıyla, insan “ahlâkiliğin gerektirdiği yasaları”⁸ bulunduğu toplumun kuralları gereği bilmez. Söz konusu ahlâkiliğin gerektirdiği yasalar ise eğer bu yasaların kaynağı zaten insanın kendisinde önceden (a priori olarak) var olan akıldır. Örneklendirmek gerekirse eğer, daha okuma çağına gelmemiş bir çocuk başkasına ait bir eşyayı alırken yaşadığı tereddüt yüzünden okunabilir. İşte buradaki tereddüt aslında kişinin yanlış davranışının bir sonucuda aklın devreye girmesidir. Bize göre Kant’ın deneysellikte¹ⁿ ayrı tutarak ortaya koyduğu ahlâk yasası aklın bir gereği olarak *insanın özünde*⁹ zaten vardır.

Ahlâk felsefesi, akıl sahibi olarak ayrıcalıklı bir konuma sahip olan insanlara, insan istencinin onların davranışlarında nasıl etkili olabileceğini, kaynağı akıl olan a priori yasalar aracılığı ile sunar.¹⁰ Kant ahlâk konusunu *insan* ve *filozof* kimliği ile birlikte iki açıdan ele almaktadır. Ahlâk, Kant için gerçekliği olan ve asla soyut olamayacak bir konudur. Bu yüzden Kant, insan olarak toplumdaki kendisini soyutlamamıştır. Toplumu derinlemesine gözlemledikten sonra ahlâk ile ilgili konularda dersler vermiştir. Bu dersler, insanların hayatlarında gerçekleşen ve ahlâk ile ilgili olan problemleri içermektedir. Kant ahlâk konusunu bir filozof olarak ele alırken aynı zamanda, gündelik yaşamı da kaynak olarak kullanır. O tüm insanlarda “ahlâki yükümlülük ve buna bağlı olarak da ödev duygusunun”¹¹ olduğuna inanır. Böylece herkesin sahip olduğu “ahlâk bilinci ile salt akıldan gelen şey”¹² arasındaki farkı ortaya koymak ister.¹³ Kant ahlâk düşüncesini bilgi, akıl, deney gibi kavramlar ile temellendirir.¹⁴ Kant, ahlâki mantık ve bilgi ile temellendirdiği için onun ahlâk anlayışı formalisttir; yani duyu yolu ile elde edilen verilerin a priori biçimleri vardır ki bu biçimlerin gerektiği gibi uygulanması ile bilgiye ulaşılır.¹⁵ Kant’ın a priori kavramına

⁸KANT, Ahlâk metafiziğinin Temellendirilmesi, a.g.e., 4.

⁹Vurgu tez yazarına aittir.

¹⁰KANT, Ahlâk metafiziğinin Temellendirilmesi, a.g.e., s. 4.

¹¹KANT, Ahlâk metafiziğinin Temellendirilmesi, a.g.e.,

¹²KANT, Ahlâk metafiziğinin Temellendirilmesi, a.g.e.,

¹³AKARSU, Bedia, *Ahlâk Öğretileri II Immanuel Kant’ın Ahlâk Felsefesi (Ödev Ahlâkı)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1968, İstanbul, s. 46.

¹⁴KILLIOĞLU, İsmail, *Ahlâk ve Hukuk İlişkisi*, İstanbul, 1998, s. 194.

¹⁵KILLIOĞLU, a.g.e., s. 195. (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

vurgu yapmasının nedeni esasında ahlâki yaşantının önemine vurgulama çabasıdır.¹⁶ Çünkü ahlâk yaşamdaki uyumsuzlukları bir uyum ve birlik ile çözmek özelliğine sahiptir. Ahlâk davranışları bir eylemin sonuçlarını belirleyemez aksine ahlâki davranış, ahlâkın kendisi için gerçekleşmesiyle ortaya çıkar. “Ahlâki olan içerikten arındırılmış bir yasa niteliğindedir. Bir davranış sadece yasaya olan saf bir saygıdan ötürü gerçekleştirildiğinde ahlâken iyidir.” Kant ahlâki davranışı bu şekilde tanımlamakla aslında ahlâki ödev kavramına dayandırmaktadır. Çünkü ödev kavramı her türlü çıkar güdüsünden uzak ve ahlâk kavramına saygı ile temellenmektedir.¹⁷

Kant ahlâka dair üç ilkedden bahseder:

1. “Evrensel nitelikte olmalıdır.”
2. “Akla uygun olmalıdır.”
3. “Amaçsal bir nitelik taşımaktadır.”¹⁸

Bu ilkelerin her biri diğer ikisini de kapsar. Aralarındaki fark nesnel olmaktan çok öznel olmaktan kaynaklıdır. Böylece akıl duygulara yaklaşır. Ahlâk genel kabul gören doğal yasaları gibi evrensel olmalıdır. Kendi doğası sonucu akla sahip olan insan bu ayrıcalığıyla amaç edindiği isteklerini de gerektiğin de sınırlayabilmelidirler. İstemenin birliği, amaçların çokluğu ve sistemin bütünlüğü bir hedefler silsilesi olarak doğa ile uyuşmalıdır. Dolayısıyla bu ilkeler uyulduğu takdirde iyi isteme hiçbir zaman kötü olamaz.¹⁹

Örf ve adetler hakkında her şeye hâkim olmak ahlâklı olmaya işaret değildir. Çünkü ahlâk kavramı örf ve adetlerden önce gelir. Bir insanın ahlâklı olması her şeyden üstündür. Burada önemli olan yani ahlâka dair iyi bir felsefi bilgi edebilmekse eğer örf ve adetlerden çıkarılan ahlâki hükümlere bakmak gerekir. İnsanların arzu ettiği tüm iyi şeyler, iyi sonuçlar doğurmaz. İyi şeylerin gerçekten iyi ya da ahlâki olması onların hangi istenç ya da irade ile arzu edildiğine bağlıdır.²⁰ İyi isteme sadece içgüdülerimizin

¹⁶KILLIOĞLU, a.g.e., s. 196.

¹⁷KILLIOĞLU, a.g.e., s. 196-197.

¹⁸KILLIOĞLU, a.g.e., s. 191.

¹⁹KANT, Ahlâk metafiziğinin Temellendirilmesi, a.g.e., s. 52, 53 54.

²⁰ERİŞİRGİL, Mehmet Emin, *Kant ve Felsefesi*, İnsan Yayınları, 1997 İstanbul, s. 207.

amaç edindiği sıradan bir mutluluğa ulaşmak değildir. Eğer böyle olsaydı iyi isteme sıradan arzularımıza dahi ulaşabilmek için sadece bir amaç olurdu. Oysa ahlâk iradenin amaca boyun eğmesiyle ortaya çıkar. “Böylece ahlâklılık aslında ahlâk yasasına riayeti niyet etmesine dayanır.”²¹ Yani ortaya koyduğumuz bir iradenin başkaları tarafından iyi olarak algılanması aslında eylemimizin gerçek anlamda ahlâki olduğu anlamına gelmez. Bir eylemin dışarıya karşı iyi görünmesini istemekle, ahlâki olarak iyi olmasını istemek arasında gerçekten fark vardır. Örneklendirmek gerekirse; kişinin, bir yere ya da kişiye oldukça büyük bir meblağ ile bağış yaparken bunu hangi niyetle gerçekleştirdiği aslında sadece kişinin kendisinin bileceği bir şeydir; dışardan bakıldığı zaman kişinin başkalarıyla servetini cömertçe paylaşıyor olması hem iyi niyetli hem de ahlâki bir davranış olarak yorumlanabilir. Fakat eğer kişi bu paylaşımı sırf dikkat çekmek ya da başka çıkarlar elde edebilmek için yapıyorsa eğer aslında ahlâklılı olmaya riayet etmiş olmuyor. Özetle bu davranış ahlâki değildir.

Sonuç olarak, ahlâka dair olan *iyi ve kötü* kavramları arasındaki zıtlık insan doğasının gereğidir. İyi isteme üzerinde *egemenlik* yarışında olan bu iki özellik insanı doğru ya da yanlış arasında çelişkide bırakabilir. Burada önemli olan bu çelişkiler içinde insanın ahlâk yasasının da gereklerini yerine getirmek gibi bir zorunluğu olmalıdır, aksi halde erdemine ulaşamaz.²²

2.1.1. Ahlâk Yasası

“Saf akıl kendi başına pratiktir ve (insana) ahlâk yasası diye adlandırdığımız genel bir yasa verir.”²³ Kant, “Koşulsuz pratik olanla ilgili bilgimiz nereden başlar? Özgürlükten mi yoksa pratik yasadan mı?”²⁴ Sorusunu sorar ve bilginin özgürlükten başlayamayacağını ifade eder. Özgürlüğün direkt olarak bilincine varamayacağımız gibi ona deney aracılığı ile de ulaşamayız.²⁵ Çünkü deney bize “doğanın mekanizmasını” sunar bu da özgürlüğün tam tersidir. İsteme eylemlerine başladığımız

²¹ERİŞİRGİL, a.g.e., s. 208.

²²ÇİLİNGİR, Lokman, *Pratik Akıl Doğal Diyallığı*, Ankara, 2005, s. 70.

²³KANT, Immanuel, *Pratik Akıl Eleştirisi*, Türkiye Felsefe Kurumu, çev. İonna Kuçuradi, Ankara, 1994, s. 36.

²⁴KANT, Pratik Akıl ... a.g.e., 4.

²⁵KANT, Pratik Akıl ... a.g.e., s. 33.

anda direkt olarak algıladığımız Ahlâk yasasıdır. Ahlâk yasası bizi özgürlüğe ulaştırır çünkü akıl onu “bağımsız bir belirleme nedeni” olarak ortaya çıkarır.²⁶

Kant, “Bir istencin doğası nedir?” Sorusuna “özgür istençtir” yanıtını verir. Özgür istenci belirleyen yasa da “tümel yasa koymanın salt biçimi olarak Ahlâk Yasasıdır.” Bizleri özgür kılan pratik akıldır, özgürlük ile pratik akıl birbiriyle koşulsuz olarak bağlantılı olduğu bilinse dahi ahlâk yasasının aracılığı olmadan özgürlüğü bilmemiz mümkün değildir.²⁷ Ahlâk yasasının belirleyici ilkesi, tüm akıl sahibi varlıkların sistematik birliğini sağlamaktır. Kant’a göre ahlâk yasasının bir delile ihtiyacı yoktur çünkü aklın en genel kullanımına dayalıdır ve anlaşılması için de ne felsefeye ne de bilime gerek vardır. Çünkü “ahlâki ortak bir duyu söz konusudur.”²⁸ Ortak duyunun özel bir duyu ya da görü olarak anlaşılması yani ampirist olarak anlama, ahlâk yasası konusunda oldukça tehlike arz edebilir. Fakat ortak duyu yetiler tarafından belirlenmiş bir yasa koyucu olarak yani a priori bir uyum olarak tanımlanır: “Ahlâki ortak duyu, aklın yasa koyuculuğu altında, anlama yetisinin akıl ile uyumudur.”²⁹

A priori pratik kurallara göre, akıl sahibi olan ve isteme eyleminde bulunan tüm varlıklar için ilan edilen bir yasa söz konusudur. Varlıkların duygusal yönleri ve ihtiyaçları söz konusu olduğu zaman, yasa ile çatışma oluşturabilecek bir eylemde bulunmaması için, yasa ilk durumda bir “buyruk” olma durumudur;³⁰ “İstemenin zorlayıcı olduğu ölçüde nesnel bir ilkenin tasarımına emir (aklın emri), bu formüle de buyruk denir.”³¹ Bu durumda yasa koşulsuzdur ve buyurandır.³²

İyi olana ulaşmak için gerçekleştirilen ödev, aslında yasaya saygının zorunlu bir sonucudur.³³ Bir eylemin ahlâklı olup olmadığı onun bıraktığı etkiyle ölçülemez, eylemleri olumsuz etkileyecek amaçlardan vazgeçme isteği ile ölçülür. Buradaki

²⁶KANT, Pratik Aklın ... a.g.e., s. 34.

²⁷DELEUZE, a.g.e., s. 68.

²⁸DELEUZE, a.g.e., s. 75.

²⁹DELEUZE, a.g.e.,

³⁰KANT, Pratik Aklın a.g.e., s. 37.

³¹KANT, Ahlâk metafiziğinin... a.g.e., s. 29.

³²KANT, Pratik Aklın... a.g.e., s. 37.

³³KILLIOĞLU a.g.e., s. 201.

vazgeçme ise yasaya olan saygının bir sonucu olacaktır. Yani yapılan eylemin ahlâki bir sonuç doğurması için, *ahlâk yasasının* istenmiş olması gerekir. Bu durum ödevdir. Çünkü ödev her eylemin yasaya uygun olmasını ister.³⁴ Ödev yani ahlâki yasa, kendisine itaat eden ve dıştan gelen bir yasa olarak değil, insanın kendinden kaynaklı olan bir yasadır. Burada insan hem yasa koyucu hem de yasaya uyan konumundadır. Ahlâk yasasına uyan insan aynı zamanda kendi kendine egemen olandır. Bu durum otonomidir yani iradenin akıl ile yönetildiği durumdur.³⁵

Ahlâk yasasını istemin bir sonucu olarak eyleme dökübilmenin nedeni aslında saygıdır. Kant'ın düşüncesine göre saygı duymak yine a priori olarak insanın kendinde bulunur ve kaynağı yine akıldır. Bu durumda ahlâk yasasının beslediği bir duygu olarak saygı bir "ahlâk duygusudur."³⁶ Kişiyi bir eylemi gerçekleştirmeden önce, eylemin ahlâki olup olmadığı konusunda muhasebe yaptıran akıldır; ve bu muhasebenin yapılmasının nedeni de ahlâka olan saygıdır. Ahlâki bir tavır benimseyip benimsememek kişinin kendisine bağlı olsa da tercih ettiği davranış ahlâki ise bunun nedeni kişinin ahlâka ve de bu davranışından etkilenecek herkese ve her şeye saygı duyma güdüsünden kaynaklandığını düşünüyoruz.

İnsanların gerçekleştirdiği ödevler sonucunda kendilerini iyi veya haklı hissetmeleri bu ödevlere duydukları saygının bir sonucudur. Çünkü insan bir eylemi yapmaya karar verirken ahlâk yasasının "akıl süjesi olarak ortaya çıkar."³⁷ Ahlâk yasası, insanın eğilimleriyle birlikte, gerçekleştirmesi gereken ödevde dair "yapmalısın"³⁸ buyruğunu insana hissettirir. Buradan da anlaşılacağı üzere ahlâk yasası, pratik aklın eylemidir. "Yapmalısın bir kategorik buyruktur."³⁹ Kategorik buyruk (*kategorik imperatif*) insanlara saygılı olmayı ve de hayatları boyunca ideal bir birlik içinde yaşamayı buyurur. Ayrıca burada belirtmek isteriz ki Kant, *Ebedi Barış Üzerine Felsefi Denemesi* çalışmasında kategorik buyruk prensibinden faydalanmıştır; Askerler ülkelerinin

³⁴KILLIOĞLU a.g.e., s. 204. (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

³⁵KILLIOĞLU a.g.e., s. 196.

³⁶Vurgu tez yazarına aittir.

³⁷HEIMSOETH, Heinz, *Kant'ın Felsefesi*, çev, T. Mengüşoğlu, Doğu Batı Yayınları, 2007, Ankara, s. 129.

³⁸HEIMSOETH, a.g.e., s. 128.

³⁹HEIMSOETH, a.g.e., s. 130.

saygınlığı için savaşırlar yani aslında bir araç olarak kullanırlar. Kant'a göre sürekli ordular öldürmek ve öldürülmek üzere oluştururlar ve askerler de devletler için bir araçtan başka şey değillerdir. Oysa bu prensibin formülünü düşünür şöyle ifade etmiştir; "insanlığı hiçbir zaman salt bir araç olarak değil ama her zaman aynı zamanda bir erek olarak görerek davran."⁴⁰ Bu prensip, isteklerimizin evrensel yasaya uygun olması anlamı içerir bir diğer deyişle, "yasaya uygunluk buyuruğudur."⁴¹ İrade sahibi olan varlıkların bir arada olduğu alan bir *ülkedir*. Ve bu ülkede ortak akıl yasası gereği herkes birbirine bağlıdır ve bu ülkede doğadaki karşılıklı bağlılık ilkesinin yerine geçer. "Doğadaki bu ilke zaman-mekan içindeki şeyleri birbirine bağlarken ahlâk yasası da ahlâk ülkesindeki insanları birbirine bağlar."⁴² Kant akıl yasasını geçerliği olduğu bu alana "amaçlar ülkesi"⁴³ *der*. Bu ülkede tüm bireyler birbirine eşittir. Hem yasayı yaparlar hem de bu yasanın uygulayıcısı olurlar. Ahlâk buyrukları insanın içinden gelir. Bu durumu Kant *otonomi* olarak ifade eder. Yani kendi iradesinin kişiyi yönetmesi durumudur. Bunun karşıtı olan kavram da *heteronimidir*.⁴⁴

Kant'ın heteronomi ve otonomi ayrımı bireylerin yasalar karşısındaki iradelerini tanımlayabilmek için açıklayıcıdır. Heteronomi insanın kendi aklının ürünü olmayan yasalarla yani kendinden bağımsız yasalarla, iradesini yönetmesidir. Doğal ihtiyaç sonucu, mutluluk gereksinimi ile ihtiyaç duyulan istek heteronomdur. Böylece irademiz hipotetik denilen buyrukların etkisinde kalır. Heteronominin karşıtı olan *otonomi* ise ahlâkın insanın kendisinden bağımsız olmadığı, dışsal olmadığı ve ahlâki buyrukların kaynağının insanın kendisi olması şeklinde tanımlanır. İradeyi yöneten aklın kaynağı ve bir topluluktaki yasayı yapan ve bu yasaya uyan yine bireyin kendisidir. Bireyin kendi koyduğu yasayı uygulayabilme erdemi, kendi aklından kaynaklı, ahlâki bir ödevdir bu da insanın *otonom* olduğunu gösterir.

Otonomiyi, birey ve toplum üzerinden irdeleyen, Castoriadis'e göre amaç bireyin ve toplumun otonomisidir. Otonomi bireyde, bilincin bilinçdışına üstünlüğüdür.

⁴⁰COPLESTON, a.g.e., s. 143.

⁴¹COPLESTON, a.g.e., s. 139.

⁴²HEIMSOETH, a.g.e., s. 130

⁴³HEIMSOETH, a.g.e.,

⁴⁴Vurgu tez yazarına aittir.

Toplumsal otonomi ise, toplumsal-tarihsel varlıkların sonucunda gerçekleşir.⁴⁵ Yukarda otonom durumun ahlâki buyrukların insanın kendisinden kaynaklandığı bir durum olarak ele aldık. Her bireyin kendine göre bir ahlâk anlayışı ve buna paralel olarak geliştirdiği bir irade vardır. Yani, birey kendi alanında otonom, ortak alanda yani bir toplumda ise heteronomdur. Bu durumda otonomi akıl sahibi olan her varlığın değerinin temelidir. İstemin otonomisi ahlâk yasasının ve bu yasalara tabii olan her ödevin de ilkesidir.⁴⁶ Diğer yandan heteronomi de istemin aylaklığına karşındır. Ahlâklı olmanın kuralı özgürlüktür.⁴⁷

Sonuç olarak, ahlâk yasası, iyi ve kötü aracılığıyla, eylemlerin nesnel bir belirleyendir; aynı zamanda öznel bir belirleme nedeni (güdü) de olarak, akıl aracılığıyla özneyi etkileyerek, isteme duygusunu uyandırır.⁴⁸ İsteme duygusu ile gerçekleştirdiğimiz eylemlerin sonucu iyi ya da kötü olarak sonuçlandığı zaman sahip olduğumuz ahlâki eğilimin niteliği de ortaya çıkmış olur.

2.1.2. Ahlâk ve İyi İsteme (İrade)

İnsan tabiatı gereği “iyi bir istemedenden”⁴⁹ kendini alıkoyamaz. İnsan doğanın kendisine sunabileceği tüm iyi özelliklere sahip olmak ister. Fakat insanın karakteri iyi değilse bu özellikler ona zarar verici hale gelebilir. Aynı şekilde zenginlik, güçlülük gibi özellikler de insana mutluluk vereceği gibi, insanın ruhsal yapısını olumsuz yönde değiştirme gücüne de sahiptirler. Burada düşünürün dikkat çekmeye çalıştığı nokta eğer istençler haklı, amaca uygun ve iyi niyetli değilse insanı tehlikeli hale getirebilir. Yani iyi istemenin de yasaları olmalıdır. İyi isteme bir amaca, başarıya ulaşmak ya da sadece istemek değildir. “İyi isteme kendi başına iyidir.”⁵⁰ Bu yüzdendir ki iyi isteme tüm eğilimlerin bir yana bırakılarak ve hiçbir şey ile karşılaştırılmayacak kadar değer

⁴⁵KARDEŞ, M.Ertan, ““Labirentte Kesişen Yollar: Cornelius Castoriadis’in Politik Felsefesine Bir Giriş” Felsefi düşün Akademik Felsefe Dergisi,Nisan 2015, İstanbul, ”, s. 123, 124

⁴⁶AKARSU, a.g.e., s. 91.

⁴⁷AKARSU, a.g.e., s. 92.

⁴⁸KANT, Pratik Aklın... a.g.e., s. 83.

⁴⁹KANT, Ahlak Metafizi... a.g.e., s. 8.

⁵⁰KANT, Ahlak Metafizi... a.g.e.,

verilmelidir. Yaşamın tüm talihsizliklerine maruz kalınsa dahi iyi isteme tüm gücümüzle muhafaza ettiğimiz bir değer olarak kalmalıdır.⁵¹

Kant' a göre iyi istemenin şartı şu şekildedir; "kendilerini aynı zamanda genel yasalar olarak nesne edinebilecek maksimlere göre eylemde bulunmak. ⁵²" Bu ifade aynı zamanda Kant tarafından, bir önceki konuda incelediğimiz kesin buyruk kavramının formülü olarak sunulmuştur.⁵³ Buradaki eylemin bir şart olarak ifade edilmesi esasında isteme ile çatışmaya düşmemenin bir yöntemi olarak gösterilmek istenmesi olabilir. Eylemlerin genel yasası olan istemenin kabul görmesi ile istenilen şeylerin genel yasaya tabii olması zaten şartı ortaya çıkaran bir durumdur ki zaten doğa da bunu gerekli kılar. Kendi kendine bir hedef belirleyerek sürekli geri kalan doğadan farklı olarak akıl sahibi olan doğa her iyi istemenin özünü oluşturur. Amaç, hiçbir şart koşmadan ve bir şeye bağlı olmadan sadece isteme güdüsüyle ve bağımsız olarak, bütün iyi istemelerin öznesidir. Yani kişi istediği her şeyi aslında amaç edinir. Bu amaç doğrultusunda eyleme geçer. Mesela, yurtdışında eğitim almak istiyorsunuz. Bu konuya dair düşünce ve eylem olarak harekete geçtiğiniz zaman bunu amaç edinmiş olursunuz, gerçekleştirdiğiniz zaman da amacınıza ulaşmış olursunuz. Burada Kant'ın dikkat çekmeye çalıştığı şudur: Hedeflenen her amacın bir aracı olur.⁵⁴ Bu durumda amaçların öznesi olan akıl sahibi varlık hiçbir zaman araca dönüşmemelidir. Aksine tüm eylemlerin koşulu olarak ve amacı olmalıdır.⁵⁵

Kant'a göre, iyi isteme, eylemlerin ahlâk açısından değerlendirdiği zaman başvuracağı bir şey olarak ortaya çıkıyor.⁵⁶ Herhangi bir amacı olmadan araç olarak sadece faydalı olanla ilgili yani kendi içinde iyi olmayan ya da kendi içinde değerli olan ve kendinde iyi şeklinde iyi isteme iki şekilde ortaya çıkar. Elbette iyi isteme ile iyi durumda olmayı

⁵¹KANT, Ahlak Metafizi... a.g.e., s. 9.

⁵²"Kant "motiv" kelimesini kullanmaz; maxim kelimesini kullanır. Bu kelime bir istekteki sübjektif niyet ve prensibi ifade ediyordu. Mesela, bir kimse herkes tarafından beğenilmek için bazı hareketlerde bulunuyorsa, ün kazanmak istemek, bu hareketin maxim'idir. Fakat bu maxim, herkesi içine alacak bir yüksekliğe çıkabilir; bir kanun haline getirilebilir. O zaman maxim insanın sübjektif sferinden, niyet ve isteklerinden, insanlar arasındaki ilgilere, bağlara yükseltilmiş olur." Açıklama için, bkz. HEIMSOETH, Immanuel Kant'ın ... a.g.e., s. 134.

⁵³COPLESTON, a.g.e., s. 139.

⁵⁴KANT, Ahlak Metafiziğinin ... a.g.e., s. 55. (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

⁵⁵KANT, Ahlak Metafiziğinin ... a.g.e., s. 56.

⁵⁶AKARSU, a.g.e., s. 66.

isteme aynı şey değildir. İyi *istem iyi eylemeye* razı olma ve hazır olma durumudur. Yani iyi isteme içten bir karar sonucu ortaya çıkmalıdır. İyi isteme ve iyi eyleme ahlâki bir düşünüşün sonucudur. Bir eylemin ahlâki olup olmadığı onun sonucuyla belirlenemez. Eylemin ahlâki olup olmadığını onun arkasındaki düşünce belirler.⁵⁷ İyi isteme, otonomi içinde, kendisi tarafından yaratılan bir normun koyduğu başka bir kuralı tanımaz.⁵⁸ Şu halde amaçları iyi yapan iyi isteme eyleminin kendisidir. Amaçlarımızı gerçekleştirirken, kötü niyet ya da bencillikten kaynaklı iyi istemeyi de hedefliyor olabiliriz. Kişi amaç belirlerken bunu pratik akıl ile yapar. Yani eylemler sadece içgüdüden kaynaklı değildir.⁵⁹ Çünkü akıl sahibi insan iyi istemeyi vazeder. Sonuçta Kant, ahlâk ile ilgili şu tavsiyede bulunur: “Öyle bir şekilde hareket etki gerek kendi şahsında gerek başkalarının şahsında insanlığı bir vasıta gibi değil bir gaye olarak kullanmış olasin.” Kant iyi isteme kavramının açıklamak için ödev kavramına başvurur.

2.1.3. Ahlâk ve Ödev

“Bir eylem ancak, eğer bir yarar düşüncesini, şu andaki veya gelecekteki bir haz alma hesabını, kısacası her türlü içeriksel hesabı dışta bırakıyorsa ve her türlü rastlantısal ve özel eğilimlerden arındırılmış olarak bir yasanın genelliği altında yönlenebiliyorsa o eylem ‘ödev’ uygun bir eylemdir.”⁶⁰ “Bir eylemin yükümlülükten dolayı nesnel zorunluluğuna ödev denir.”⁶¹ Kant, eylemin ahlâki olup olmadığını ödev bilinci ile temellendirir. Bir eylem sadece ödev olduğu için gerçekleştiriliyorsa yani bu eylemi herhangi bir eğilimimiz için yapmıyorsak bu eylem ahlâkidir.⁶² Bu durum da eylemi kendi başına iyi yapar. Ödev, bir eylemin kanuna olan saygıdan dolayı zorunlu olarak gerçekleştirilmesidir. Buradaki zorunluluk, doğadan kaynaklı bir zorunluluk değil aksine akıl yoluyla bu eylemin yapılmasının gerekli olduğu düşüncesidir. Ahlâki eylemin özelliklerinden birisi, sonuç ne kadar kötü ya da acı olursa olsun bu eylemin kanunlara saygı doğrultusunda gerçekleştiriliyor olmasıdır; eylemi ahlâki olarak değerli kılan şey, bu eylemi istenmiş olduğu için ya da erişilmesi gerektiği için değildir.

⁵⁷AKARSU, a.g.e., s. 68. (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

⁵⁸CASSIRER, Ernst, *Kant'ın Yaşamı ve Öğretisi*, Çev. Doğan Özlem, İzmir, 1988, s. 165.

⁵⁹ERİŞİRGİL, a.g.e., s. 212,213.

⁶⁰CASSIRER, a.g.e., s. 165.

⁶¹KANT, *Ahlak Metafiziğinin...* a.g.e., s. 57.

⁶² AKARSU, a.g.e., s. 68.

Bu istenç kanuna uygun olduğu için eyleme dönüşmüştür.⁶³ Kant, ödevleri hukuk ödevleri ve erdem ödevleri olarak ikiye ayırmıştır. Buradaki amaç, hukuki ödevlerde bir mecburiyet söz konusuysen, erdem ödevlerinde böyle bir durum yoktur. *Ahlâk Metafiziğinin Temellendirmesi* eserinde⁶⁴ yapmış olduğu bu ayırım kişinin kendine ve topluma karşı tam olan ödevleri hukuk ödevi, kişni kendine ve topluma karşı tam olmayan ödevleri ise erdem ödevi olarak tanımlamıştır.⁶⁵

Ödev kavramı koşulları belirleyen ve eylemelerimizi değerli kılandır. Ödev iyi isteme kavramını öznel açılardan kısıtlar gibi görünse de aksine onu daha seçkin ve değerli kılar. Kant, aleni şekilde ödevi aykırı olarak bilinen eylemleri örneklendirmeyi gerekli görmez.⁶⁶ Düşünüre göre bu eylemler zaten bencillik güdüsüyle gerçekleştirilmiştir. Mesela, Kant, kişni yaşamını devam ettirmesini bir ödev olarak niteler. Fakat yaşamlarını ödevi uygun olarak devam ettirenlerle, ödevden dolayı devam ettirenler aynı değildir. Kant' a göre; hayatı her bakımdan çok kötü olan birinin sırf ödevden dolayı yaşamaya devam etme eylemi ahlâki bir davranıştır. Ayrıca kişniin mutluluğunu garanti altına alması da bir ödevdir. Kant için "ödev isteme buyurulan şeydir." Yani ahlâki eylemi istem için zorunlu kılar. Böylece ahlâki değer ile eylemleri etkileyebilecek güdülerden uzak kalmak mümkün olmaktadır. Bu şekilde de istemin ilkesine ulaşılmış olunur, bu da kanun karşısında saygıdır.⁶⁷ Çünkü bir istemin ahlâki olup olmadığını anlamak için, o istemin kanuna uygun olup olmadığını sorgulamak yeterlidir.⁶⁸

Kant, ödev kavramını pratik akıldan veya insanların ahlâk anlayışından çıkardığı için bu kavramın deneye dayalı bir kavram olduğunun düşünülmesini istemez. Deney, eylemin kanuna saygı sonucunda bir ödev olarak gerçekleştiğini gösteremez. Öyle ki kendi eylemlerimizin dahi bir ödev sonucu mu yoksa içimizdeki bir itici bir güç aracılığıyla mı gerçekleştiğini bilemeyiz. Kant ileri bir ahlâk anlayışına sahip olsa dahi

⁶³ AKARSU, a.g.e., s. 69.

⁶⁴ KANT, İlgili Eserinde Ödevi Dört Sınıfa Ayırmıştır. Bkz., s. 38-48.

⁶⁵ GÜNEŞ, Fatih, "Kant'ın Ahlâk ve Hukuk Felsefesi Çerçevesinde Cezanın Amacı, Yüksek Lisans Tezi" İstanbul, 2017, s. 16.

⁶⁶ KANT, Ahlak Metafiziğinin... a.g.e., s. 12.

⁶⁷ AKARSU, a.g.e., s. 73.

⁶⁸ AKARSU, a.g.e., s. 75.

insanların özelliklerine dair herhangi bir konuyu şüphe ile ele alır. Bu düşüncesine rağmen irade ve ödev kavramlarının gücü konusunda inancını korumaktadır. Çünkü ödev kavramları deneylerden bağımsız a priori geçerliği olan bir idedir.⁶⁹

2.1.4. Ahlâk ve Özgürlük: İstemenin Özerkliği

İsteme, akıl sahibi olmaları bakımından, canlı varlıkların bir tür nedenselliğidir ve özgürlük bu nedenselliğin, onu belirleyen yabancı nedenlerden bağımsız olarak etkili olabilme özelliği olur.⁷⁰ Kant, Pratik Aklın Eleştirisi'nin, pratik akıl ile teorik akıl paralelliğinden kaynaklandığını ifade eder. Buradaki amaç, saf pratik aklın varlığını ispat etmektir. Akıl, saf akıl özelliği aracılığıyla pratik olduğu zaman tüm gerçekleri zaten kanıtlar. Bu yüzden saf pratik aklın varlığını ortaya koymak aklın tüm yeteneklerini eleştirme imkânı sunar. Teorik akıl deneyden bağımsız olduğun da sattır. Olanı bilme yeteneği ile a priori bilgiler verir. Pratik akıl ise olması gerekeni bilme yeteneği ile pratik davranışlarımızı yönetmemizi sağlar. Akıl salt olarak pratikse zaten davranışları olması gerektiği gibi yönetir⁷¹.

Kant genel olarak pratik akli araştırır. Çünkü aklın pratik yetisi ahlâk yetisinin kendisidir.⁷² Aklın pratik yetisi varsa ve deneylere dayanmadan kendi kendine kanun koyabiliyorsa bu durumda "Özgürlüktür." Öyleyse özgürlüğün varlığını kanıtlayan da ahlâk kanunudur ve "özgürlük ahlâk kanununun şartıdır."⁷³ Çünkü özgürlüğü somutlaştıran, a priori olarak var olmasıdır; özgürlük ahlâk kanununun varlık sebebiyken ahlâk kanunu da özgürlüğü bilme sebebizdir.⁷⁴ Özgürlük, insanın nedenlerden bağımsız şekilde kendi yasasını belirleyerek, isteme eyleminde bulunmasıdır. Özgürlük, isteme kendi kendine var olurken aynı zamanda ahlâk yasasına da uymayı da gerektirir. Bu durumda özgürlük insanın özerk davranmasıdır. ⁷⁵ Bu özerkliği mümkün kılan da pratik aklın kendidir. Yani özerklik ve özgürlük duyuların isteme

⁶⁹ AKARSU, a.g.e., s. 76.

⁷⁰ KANT, Ahlak Metafiziğinin... a.g.e., s. 64

⁷¹ KANT, Immanuel, *Pratik Aklın Eleştirisi*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları B 23. Felsefe dizisi, 1980, Ankara s. 3.

⁷² AKARSU, a.g.e., s. 55.

⁷³ AKARSU, a.g.e., s. 56.

⁷⁴ AKARSU, a.g.e.,

⁷⁵ ÇİLİNGİR, a.g.e., s. 108,109.

üzerindeki etkilerini sınırlamak için aklın da kabul ettiği birer zorunluktur. Sonuç olarak özgür isteme ile istemenin ortak paydası iki kavramın da ahlâk yasalarına tabi olması gerektiğidir.

“Doğal nedensellik yasasına göre her şey başka bir şeyin etkisidir ve her neden önce gelen bir nedene bağlıdır”⁷⁶. Bu durumun sonu yoktur ve böylece devam eder. Fakat özgürlük “bir durumun kendiliğinden başlamasıdır.” Bu yüzden doğa yasasının gerektirdiği gibi var olmak için başka bir nedene bağlı değildir.⁷⁷ Özgürlüğün tabii olduğu pratik akıl, özgürlüğü nesnel hale getirirken bir yandan da “kavramın nesnesine yasak koymaktadır.” Aslında pratik akıl kendinden kaynaklı olan özgür varlığa onun nedenselliğine ve de bu varlıklarca meydana getirilmiş olan “duyuüstü dünyaya yasak koymaktadır.” Pratik aklın otonomisi altında olan duyuüstü doğanın yasası da Ahlâk yasasıdır.⁷⁸

Tüm akıl sahibi varlıklar için ahlâklılık bir yasadır. Ahlâklı olmak da bir seçim olarak özgürlük ise bu durumda özgürlüğü de sadece akıl sahibi olan insanlar talep edebilir. Yani akıl sahibi olarak, istemeyi bilen varlık olan insan, özgürlük idesi altında bir eylemde bulunabildiği sürece pratik olarak özgürdür.⁷⁹

“İstemenin özerkliği bütün ahlâk yasalarının ve bu yasalara uygun ödevlerin tek ilkesidir.” Bu durumda, ahlâk yasasının ilkesi bir arzudan bağımsız olarak, kişisel tercihin sadece bir yasa tarafından belirlenmesidir. Bunun sonucunda ortaya çıkan “pozitif anlamda” bir özgürlüktür.⁸⁰ Önceki bölümlerde ahlâk yasasının aslında aklın bir ürünü olarak ortaya çıktığına vurgu yapmıştık. Yine burada *akıl, irade ve ahlâki yasa*⁸¹ arasındaki bağlantı karşımıza çıkıyor. Şöyle ki; istemenin gerçekleşmesini iradenin somutlaşmış hali olarak da yorumlayabiliriz. Bu durumda kişi istediği şey için bir irade ortaya koyarken onun ahlâki olup olmadığını düşünüyor ve sonrasında ahlâki

⁷⁶ DELEUZE, Gilles, *Kant'ın Eleştirel Felsefesi, yetiler öğretisi*, çev. Taylan Altuğ, Payel yayınları, İstanbul, 1995, s. 69.

⁷⁷ DELEUZE, a.g.e.,

⁷⁸ DELEUZE, a.g.e., s. 70.

⁷⁹ KANT, Ahlâk Metafiziğinin ... s. 66.

⁸⁰ KANT, Pratik Aklın ... a.g.e., s. 38.

⁸¹ Vurgu tez yazarına aittir.

yönde karar veriyorsa eğer bu bir özgürlüktür. Çünkü bu karar bir vazgeçiş ise, kişi özgür iradesiyle karar vermiştir; vazgeçiş değil de istemeyi ahlâki olduğu için gerçekleştirdiyse bu da özgür iradesinin bir sonucudur. Bu durumda kişi her iki durumda da aklının gereği olan iradeyi sergilemiştir ve ahlâki yasaya da uymuştur. Açıklamaya çalıştığımız bu durumu Kant “aklın kendi kendine yasa koyması”⁸² olarak ifade eder. Burada bahsi geçen özgürlükte tüm maksimlerin şartıdır. Ancak bu şartlar gerçekleştiği zaman, maksimler pratik yasa ile uyum sağlar hale gelirler.⁸³

2.1.5. Ahlâk ve Politik Felsefe İlişkisi

Kant’ın politik felsefesi “Cumhuriyetçi yönetim ve Uluslararası örgütlenme” olarak tanımlanabilir.⁸⁴ Kant’ın politik felsefesini, kendine özgü kavramlarla ifade etmek gerekirse, hukuka dayalı devlet ve de ebedi barış ideali olarak iki şekilde karşımıza çıkar. Bu iki kavramın bulunduğu ortak payda ise “hukuksal anayasa ya da hukuk vasıtasıyla barış”⁸⁵ düşünceleridir. Bu aslında, devletlerin birbirleriyle savaş halinde olduğu doğa durumundan, hukuk sürecinin hâkim olduğu barış durumuna geçme konusudur. Hukuksal konuların temellendirilmesi ve uygulaması konularını Kant barış, hukuk ve akıl bağlamında ele alarak bunların “şeylerin doğası”⁸⁶ gereği özgürlükçü olduklarını ve doğal olarak barışçıl bir yol izlediklerini düşünür.

Hukuk, tarih ve politika, Kant’ın iki alana ayırdığı akıl ve doğayı yeniden birleştirme çabasının bir göstergesidir. Bu gösterge, doğa ile aklın bir arada var olma ihtimaliyle özgürlüğün ve aklın bir sonucu olan bu üç kavram ile ilgili tartışmalar Kant’a insanın dünyada neyi umut edebileceğini gösterme fırsatı sunar.⁸⁷

“Ahlâk ve siyaset arasında ihtilaf olmaz.”⁸⁸ Hirş’e göre siyasete temel olan hukuk bilgisi yerine “şahsi fayda” ya da çıkar gütmeye anlayışını kabul eden birisi ahlâkın

⁸² KANT, *Pratik Aklın ... a.g.e.*, s. 38

⁸³ KANT, *Pratik Aklın ... a.g.e.*,

⁸⁴ HASSNER, Pierre, Immanuel KANT, *Ahlak ve Politika İlişkisi, Kant Felsefesinin Politik Evreni*, derleyen, Hakan Çörekçioğlu, 2010, Bilgi Üniversitesi yayınları, İstanbul, s. 82.

⁸⁵ HASSNER, a.g.e., s. 82.

⁸⁶ HASSNER, a.g.e., 82.

⁸⁷ HASSNER, a.g.e., s 83.

⁸⁸ Ord. Prof. D.r. E. HİRŞ, *Hukuk Felsefesi ve Sosyoloji Dersleri*, 1949, Ankara, s. 208.

varlığını inkâr etmektedir.⁸⁹ Hirş'in bu keskin ifadesini, Kant'ın *ödev ahlâkından* yola çıkarak ortaya koymuştur: daha önce ödev ve ahlâk arasındaki bağlantıyı incelerken, bir eylemin ahlâki yasaya uygun olarak gerçekleşmesini, kişinin bir şeyden vazgeçmesinin farklı iki sonucundan bahsederek örneklendirmiştik. Siyaset kavramına gelince aslında *siyaset en genel anlamda bir ödevdir*.⁹⁰ Siyasilerin icra ettiği ödevler ahlâki olabilirler ya da olmayabilirler. Ya da ahlâki karar alsalar dahi bu kararlar ahlâki olmayan sonuçlar da doğurabilir. Hirş'in ifadesine göre, hukuk kurallarını görmezden gelerek, şahsi çıkar güden kimse ahlâki inkâr eder. Ahlâklılık yerine hukuk kurallarını çiğnemeyi tercih etmek ahlâk dışı bir davranıştır. Günümüzde siyasi kararlara dair getirilen eleştirilerin içinde siyasilerin hukuka aykırı davranması durumu da vardır fakat ahlâki olup olmadığı üzerine çok konuşulamaz. Hirş'in ifadesine göre hukuka uymayan kişiler ahlâki bir iradeye sahip değildir. Bu durumda da kanun koyucunun bir iradesi olan bu hukuk kanunlarının ahlâka uygun olup olmadığı tartışması bir kamuoyu meselesi haline de gelebilir; örneğin ötenazi uygulamasını meşru sayan bir devleti, halkının bir kısmı yasanın dine ve ahlâka uygun olmadığı gerekçesiyle eleştirebilir. Bu uygulamayı yasaklayan devlete ise halkı, bireylerin özgürlüklerine müdahale ettiği gerekçesiyle karşı çıkılabilir. "...gerçek politika ise, daha önce ahlâka gerekli saygıyı göstermeden bir adım bile atmaz; aslında güç ve karmaşık bir sanat olan politika, ahlâka birleştiği zaman böyle olmaktan çıkar: ahlâk ve politikanın bağdaşmadığı hallerde, ahlâk, politikanın çözemediği düğümleri koparır..."⁹¹ Bu ifadede geçen duruma göre, siyasi mevkilerde bulunanlar için ne kadar zor olursa olsun, hukuk her zaman kutsal sayılmalıdır. Siyaset icra edilirken, hukuk ile çıkar arasında kalırsa dahi "pragmatik hukuk" üretilerek tedbirlere gidilmemelidir. Bu durumda siyaset yavaş ilerleyebilir ama siyaset hukuk önünde eğildiği sürece ümit edebilir ya da vadedebilir.⁹² Kant'ın Ebedi Barış eserinde yer alan bu ifadesinde *gerçek politika*⁹³ söylemi dikkat çekicidir. Çünkü düşünüldüğü zaman, gerçek hukuk kurallarının bire bir uygulandığı ve üstelik ahlâkiliğin gözetildiği bir yerde ahlâki olmayan bir siyasi eylemin gerçekleşmesi söz konusu olabilir mi? Olamaz. Çünkü

⁸⁹ HİRŞ, a.g.e., s. 208.

⁹⁰ Vurgu tez yazarına aittir.

⁹¹ KANT, Ebedi Barış... a.g.e., s. 49.

⁹² KANT, Ebedi Barış... a.g.e.,

⁹³ Vurgu tez yazarına aittir.

ahlâka ve kanuna aykırı politika yürütmek isteyen kurumun/kişinin karşısına önce kanun engeli çıkacağı gibi bu politikayı ahlâki açıdan uygun görmeyen bir muhalif kesim de çıkabilir. Bizim bu çıkarımımız Kant'ın ifadesine göre elbette ki ahlaki önceleyen gerçek politikalar içindir.

“Politika, yılan kadar ihtiyatlı olun der; ahlâk buna bir sınırlama koyar: ama kumrular kadar da saf.”⁹⁴ Kant'ın tabiatları gereği iki farklı hayvana işaret ederek ifade ettiği politika ve ahlâk ilişkisi aslında yeteri kadar açıktır: Politikayı soğuk ve tehlikeli olan yılanla özdeşleştiren Kant, politikada tedbirin önemine vurgu yapmaktadır. Mesela hukuk kurallarını dikkate almak konusunda ya da ahlâki kararlar verebilmek konusunda tedbirli olmak ortaya çıkacak sonuçların da her anlamda kabul edilebilir ve uygulanabilir olmasının da önünü açabilir. Kant'ın ahlâkiliği temsilen kumru figürünü seçmesi de elbette rastgele değildir; politika gibi çetrefilli bir alanda kararlar alıp uygularken, politikanın soğuk ve acımasız yönü kişiyi ahlâkilikten uzaklaştırabilir. Bu yüzden kötülüğün zıttı olarak kumru figürü de burada ahlâkiliğe işaret etmektedir. Yani politik amaçlar uğruna ahlâkiliğe engel olacak tedbirlerden sakınmak gerekir. Bize göre, iyiliği temsilen ahlâkilik her karar aşamasında bir sınır olarak korunmalıdır.

Kant' a göre, yukarda bahsettiğimiz durumun birlikte var olma durumları yoksa o zaman politika ve ahlâk arasında zıtlık söz konusu olabilir ama bu iki durumun birlikte olması mecburi ise zıtlık düşüncesi de anlamsızdır. Dürüstlüğün en iyi politika olduğu düşüncesi pratik durumlarla örtüşmese bile dürüstlük her zaman politikanın vazgeçilmezi olmalıdır.⁹⁵

Ahlâk ve politika ilişkisine dair oldukça normatif prensipler benimseyen Kant, doğal olarak politikanın uygulayıcısı olan politikacının benimsemesi gerektiği prensiplere de değinmiştir; hukuku politikanın denetmeni ya da sınırlayıcısı olması gerektiği hallerde de hukuk ile politikanın birlikte var olacağı gerçeğini kabul etmek şarttır. Kant'ın, ahlâkçı bir politikacıdan kastı, ahlâki değerleri ilke edinmiş bir devlet adamıdır. Kant'

⁹⁴ KANT, Ebedi Barış... a.g.e., s. 38.

⁹⁵ KANT, Ebedi Barış... a.g.e., s. 38.

a göre ahlâklı olmayı kendisine prensip edebilecek bir devlet adamı mümkün olabilir. Aynı zamanda devlet adamlarının çıkarlarına göre şekil alacak ahlâk biçimi oluşturabilecek bir “politikacı-ahlâkçının”⁹⁶ var olması mümkünse de bu durum ahlâki değildir. Çünkü devlet adamı, devletin iç ya da dış işlerini yönetirken, kendi çıkarlarından dahi vazgeçmelidir. Çözüm ararken, doğal hukuka yönelmelidir.⁹⁷ Doğal hukuka yönelmek ise, düşünürün insanın özünde iyi ve ahlâki bir iradeye sahip olduğu inancına göre, politik kararlar alan kişinin de içindeki ahlâki his ile hareket etmesi gerektiği şeklinde yorumluyoruz.

Fakat zorba (sözde) ahlâkçılar, aldıkları karar ve de uyguladıkları yöntemler yanlış ve de kötü politika icra etseler dahi, deneyimler sonucu yine doğaya yani olması gerekene doğru yönelirler. Ahlâki kendi çıkarlarına göre şekillendirerek, hukuka aykırı durumları meşrulaştırmak için aklın tahakküm ettiği *iyilik fikrinin* insan doğasına uygun olmadığı tavrını benimserler. Böylece mümkün olabilecek iyileri ve doğruları imkânsız hale getirerek “hukukun ihlalini ebedileştirirler.”⁹⁸ Bu politikacılar, kendi çıkarlarını korumak adına mevcut iktidarı yüceltme yoluna girerler. Öyle ki tüm milleti gözden çıkaracak kadar ‘adi’ yöntemleri benimserler. Benzer durum hukuk alanında da mevcuttur; onlar kanunlar üzerinde düşünmek yerine, yürürlükteki kanunların ya da bazı üst mevkilerce değiştirilip yerine gelen yeni kanunların en iyisi olduğuna inanırlar. Her durumu kendi şartlarına uygun getirme gücüne sahip olmaları onları “devlet idaresi ya da hukukun evrensel prensipleri”⁹⁹ alanında uzman oldukları fikrine kapılmalarına neden olur ve onları kibre sevk eder.

Sonuç olarak, tarafsız bir şekilde bakıldığı zaman, ahlâk ve politika arasında bir zıtlık olmadığı aşikar olsa da insanların çıkar odaklı ve de bencil eğilimleri sebebiyle bu zıtlık her daim olacaktır. Buna rağmen, belki de sonsuza dek devam edecek bu mücadelede kazanmasa dahi *fazilet* her zaman üstün olacaktır.¹⁰⁰

⁹⁶ KANT, Ebedi Barış... a.g.e., s. 40

⁹⁷ KANT, Ebedi Barış... a.g.e.,

⁹⁸ KANT, Ebedi Barış... a.g.e., s. 41. (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

⁹⁹ KANT, Ebedi Barış... a.g.e., s. 42.

¹⁰⁰ KANT, Ebedi Barış... a.g.e., s. 48.

Kant politikasının esas meselesi insan haklarının ahlâki çerçevedeki durumudur. Bu yüzden Kant'ın ahlâk ve politikayı ilişkilendirme şekli insan doğasına saygı konusunda çok daha önemli hale gelir.¹⁰¹ Kant insan haklarının kurulmasının amacını şöyle açıklar; insan hakları konusunda kişilerin bilinçlenmesinin yolu politik özgürlük ve eşitliğin ahlâki¹⁰² temellere dayandırılarak oluşturulmasıdır. Böylece tüm insanların özgürleştirilmesini sağlamaktır.¹⁰³

Ahlâkın politika ile ilişkisi şu şekilde ifade edilebilir; “ahlâk belirli bir politik düzeni talep eder ama politik düzen temel sağlamaz.” Ahlâk ve politikanın ortak bir noktada buluşması için Kant'ın şartı şöyledir: Adaleti kamu alanında sağlamak ve uluslararası hukuku inşa etmek. İnsanlar arasındaki hukuk kurallarını işler hale getirerek her türlü savaşa son vermek ve devletlerin kendi aralarında çıkacak çatışmaları engellemek için oluşturacakları bir anlaşmayla doğa durumuna son vermek. Bu şartlara esasında saf aklın birer gereğidir. Ahlâk ve politika arasında bir düzen sağlanacak ya da ve politik güç yasal temellere dayandırılacaksa bu şartların hayata geçirilmesi tek çözümdür.¹⁰⁴

Kant'a göre politik felsefenin nihai amacı uluslararası hukuk düzenini amaç edinen ve bu düzene dayanan *bir* cumhuriyet teorisi inşa etmek¹⁰⁵ olmalıdır. Böylece, hukukun yeniliklerle geliştirilme amacı ve de anlayışı da bir *dünya barışı politikası*¹⁰⁶ ile sonuçlanmalıdır. Kant için politik felsefe kavramı devletlerin sınırlarının ötesine geçerek dünya barışını “en yüksek yüksek politik iyi”¹⁰⁷ olarak insanlığın yegane hedefi haline getiren bir oluşum olmalıdır.

Sonuç olarak Kant'ın politika ve ahlâka dair kurmaya çalıştığı birliğin temelinde yine ahlâkın üstünlüğü vardır. Politikayı ahlâktan çıkarsayan Kant, günümüzdeki hukuk-ahlâk, hukuk-politika, politikacılar-hukuk, politika-uluslararası hukuk gibi konulara

¹⁰¹ HASSNER, a.g.e., s. 85.

¹⁰² HASSNER, a.g.e., s. 86.

¹⁰³ HASSNER, a.g.e.,

¹⁰⁴ HASSNER, a.g.e., s. 97.

¹⁰⁵ Vurgu tez yazarına aittir.

¹⁰⁶ Vurgu tez yazarına aittir.

¹⁰⁷ HASSNER, a.g.e., s. 77.

dair ulusal ya da uluslararası sorunlarla ilgili eleştirilerin ve çözümsüzlüğün özüne de işaret etmiş bulunmaktadır.

2.2. Hukuk Felsefesi

2.2.1. Doğal Hukuk

İnsanların birbirleriyle sürekli çatışma halinde olması, toplumda düzensizliğe neden olur. Bu düzensizliğe sözleşme ya da kanunlarla üretilen çözümler, insan aklının bir ürünüdür. Kanunlar sayesinde düzensizliğin son bulması da insanın doğaya hükmüdür. Biz, insanlık tarihindeki mevcut tüm kanunları ve düzenleri, doğa ile akıl arasındaki döngünün somut hali olarak yorumluyoruz.

İnsanlar ahlâk yasaları düzenlerken aynı zamanda o yasalara uymaları gerekmektedir. Antagonizm kanun tarafından düzenlenmiş yeni bir sistem ortaya çıkaracaktır; insan uyum arzular, fakat doğa, onun türleri için, neyin en iyisi olduğunu bilir ve uyumsuzluğu arzular.¹⁰⁸ Doğa her şeyin yaratıcı ve düzenleyicisidir. Doğada her şey bilinçli olarak vardır ve her varlığın da bir amacı vardır. Doğada her şey olması gerektiği gibi doğar, büyür ve gelişir.¹⁰⁹

İnsanın özünde iyi ya da kötü olması yine doğanın bir etkisidir. Kant insanın sahip olduğu akli ile doğada ayrıcalıklı bir yere sahip olmasının sorunsuz bir toplum için önemine vurgu yapmaktadır. Bu yüzden ahlâk-akıl, akıl-birey, birey-toplum ve nihayetinde toplum-ahlâk ilişkilerini kurallara bağlama eğilimindedir. İnsanların bir düzende ve barış içinde yaşamaları için devletlerce bir anayasa hazırlanmalıdır ki bireysel düşünceleri birbirine aykırı olsa dahi insanların karşılıklı ilişkileri bir düzen içinde çatışmasız sürebilsin. Kant doğal hukuka teorisinde ortak bir kaniya değinir; İnsanların ulaşabileceği “nesnel ve evrensel bir bağlayıcılığı olan”¹¹⁰ bir adalet kavramı vardır. Bu adalet kavramı ihlal edilmez şekilde herkesi kendisine tabi olmaya zorunlu kılarak, insan davranışlarının hukuka uygun olup olmadığını ölçebilmek adına bir

¹⁰⁸ KANT, *Political Writings*, s. 37.

¹⁰⁹ Ord. Prof. D.r. E. HİRŞ, *Hukuk Felsefesi ve Sosyoloji Dersleri*, Güney Matbaacılık Ve Gazetecilik, 1949, Ankara, s. 106.

¹¹⁰ KERSTING, *Wolfgang, Politika, Özgürlük ve Düzen: Kant'ın Politika Felsefesi*, Derleyen, Hakan Çörekçiöğlü, 2010, İstanbul, s. 59.

yargılamada bulunur. ¹¹¹ Kant bu kaniyi aktarsa bile, doğal hukuk dışındaki hukuk anlayışını farklı bir yöntemle ortaya koymuştur. Bu yöntem bir sonraki bölümde incelenecektir.

Kant, doğadan bahsederken tarihi sürecin, bilinçli bir kanun koyucu tarafından planlandığından bahsetmez. Eğer tarihi anlamak arzusundaysak doğanın tarihte amaç edindiği bir düşünceye başvurmamız gerekir. Bu düşünce bilimsel bir çalışma sonucu ispatlanabilmiş ya da ispatlanamamış olabilir fakat bu düşünce olmadan biz tarihi anlayamayız. Bu düşünce bilimsel hukuk ile aynı statüde düşünülmelidir. Kant tarihi gerçeklere bakarken subjektif bir bakış açısını benimser; sadece mümkün olan değil ama faydalı olan, sadece faydalı olan değil, gerekli fikri benimser. Çünkü onun asıl sorunsalı insanın özgürlüğüdür. Doğanın, insanı özgür olma durumuna yönelik eğittiğini varsayar. Bu nedenle özgürlüğün gelişimi ona gerekli fikri verir. Başka bir deyişle, doğa insanı akıl ile donatmıştır. Çünkü doğanın amacı insanın özünü gerçekleştirme. Doğanın beklentisi insanın rasyonel olması yönündedir. Mesela kültür bireysel bir çaba sonucu değil tüm insanlık tarafından belli bir süreçte meydana getirilmiştir. İnsan rasyonel bir varlıktır. Bunun sonucu olarak tarihi bir sürece ihtiyaç duyar. Tarih ise rasyonalizme göre gelişim gösterir.¹¹²

Kant'a göre *akıl yasaları* ¹¹³ vardır. Bu yasalara ulaşmanın yolu akıldan geçerken, özgür olmak öncelikli şarttır çünkü "özgürlüğün temeli akıldır."¹¹⁴ Bu yasaların varlığı, insanın özgür olup olmaması ile şöyle ilişkilendirilir; yasalar bir gerekliliktir. İnsan yasaya uyma ya da uymama durumunu kendi özgür iradesiyle seçer. Yasalara uyduğu sürece 'insan' uymadığı sürece ise 'hayvan' olma durumlarından birini seçme özgürlüğüne sahiptir.¹¹⁵ Burada insan olma durumunu seçme eğilimi yine bireyin 'akıl etme' güdüsüyle gerçekleşir. Çünkü akıl, ahlâk, özgürlük ve birey ilişkilendirildiği zaman, akıl ahlâkın gerektirdiği düzene yönelmelidir. Esas olan, özgür irade ile

¹¹¹ KERSTING, a.g.e.,

¹¹² KANT, Political Writings, a.g.e. s. 36.

¹¹³ Vurgu tez yazarına aittir.

¹¹⁴ IŞIKTAÇ, Yasemin, *Hukuk Felsefesi*, Seçkin yayıncılık. 4.Baskı, , s. 189., 2010, İstanbul.

¹¹⁵ IŞIKTAÇ, a.g.e., s. 190.

devreye giren aklın, ahlâkın hâkim olduğu düzeni mümkün kılacak yasaları yaratmasıdır. İnsan ise doğanın bir parçası olarak, onun emirlerine tabidir. Nasıl ki doğanı iradesi sonucu doğa olayları gerçekleştiriyorsa, devletlerin koyduğu hukuk kuralları da bir iradenin gereğidir. Bu durumda hukuk düzeni denilen kavram, kainatta var olan bir başka düzendir.¹¹⁶ “Doğal hukuk adalete somut bir içerik kazandırmak amacıyla, bir ihtiyacın sonucu olarak ortaya çıkmış ve adaleti yansıtan, adaletin kimlik kazanıp uygulanabilir bir duruma gireceği belli içeriği olan hukuk kurallarının bulunması, insanlığın uzun yıllardan beri ilgilenip uğraştığı bir konu olmuştur.”¹¹⁷

Doğal hukuk olan değil de olması gerek hukuk idesidir. Adalet üzerinde pozitif hukuka yönelen deontolojik bir alandır.¹¹⁸ İlk çağlardan günümüze değin, pozitif hukukun üstünde ve egemen olan bir doğal hukuk düşüncesi söz konusu olmuştur. İlk çağdaki doğal hukuk anlayışı panteist görüşe dayanır; Tanrının evrenle bir olduğu görüşü. Bireylerin üstünde ve evrensel bir düzen olarak yürürlükte olan doğa yasasına birey ve toplum olarak uymak zorunludur. Orta Çağ’da ise bu durum Hıristiyan dini çerçevesinde anlaşılmaya çalışılmıştır; Tanrı iradesiyle konulan yasaların bütünüdür. Yeni Çağda ise doğal hukuk Tanrısal ya da bir din anlayışı çerçevesinde değil insan aklı ile temellendirilmiştir.¹¹⁹

Doğal hukuk kuralları genellikle kurumların toplumsal gelişme sürecine uyum sağlaması için status quo gereği var olmakla birlikte, var olan kurumların toplumsal gelişme süreci gereği yeni düzen ile uyumlu hale getirilmesi için bir araç işlevi de görmüştür. Mesela doğal hukuk kurallarına, reform döneminde Roma Kilisesi’nin gücünün zayıflatılması için protestonlar tarafından başvurulmuştur.¹²⁰

Devletler hukukunun gelişiminde de faydalanılan doğal hukuk, Grotius’un fikirleri ile birlikte, devletlerarası ilişkilerde esas alınmaya başlanmıştır. Tanrısal hukuk düzeninin devletlerarası ilişkilerde otorite olması gereği ortadan kaldırılmış ve yerine Grotius’un

¹¹⁶ HİRŞ, a.g.e., s. 107.

¹¹⁷ Prof. Dr. ARAL, Vecdi, *Hukuk Felsefesinin Temel Sorunları*, Filiz Kitabevi, 1983, İstanbul, s. 197.

¹¹⁸ ARAL, a.g.e., 1.

¹¹⁹ ARAL, a.g.e., s. 198.

¹²⁰ GÜRİZ, a.g.e., s. 150.

desteklediği ve kaosa son veren 'yeni düzen fikri' egemen olmaya başlamıştır. Sonuç olarak *akıl ve insan tabiatı* doğal hukuk düşüncesinin başlangıç noktaları olmuştur.¹²¹

Yeni Çağ düşünürlerinden biri olarak Kant, fiziki ile normatif, gerçeklik ile değer yargılarını aynı tutan doğal hukuk görüşüne karşı çıkmıştır. Düşünür, insan davranışları üzerine yoğunlaşan pratik akıl üzerine yoğunlaşmıştır. Nihayetinde, teorik akli 'olan' pratik akli da 'olması gereken' olarak kategorize etmiştir. Akıl sadece ahlâki ya da estetik normların yer aldığı bir alan değildir. Akıl bunlara ulaşmanın tek aracıdır, var olanı bulan, olmayanı sorgulayan ve de ortaya çıkaran bir bütündür.¹²² Kant'ın doğal hukuk ile pozitif hukuk ayrımını anlamak için onun teorik akıl-pratik akıl ayrımını anlamak gerekir.

Bu ilklerden ilki özgürlüktür ve başka birisinin zorlamasına karşısında bağımsız (otonom) tavrı da bu ilkenin gerekçesidir. Diğer ilke de eşitliktir. Kant'ın eşitlikten kastı da kanun önünde eşitliktir. Üçüncüsü ise toplumdaki bireyin bağımsızlığı ilkesidir. Bu ilkeler doğal hukukun gereği olarak asla değiştirilemezler.¹²³

2.2.2. Hukuk Öğretisi

Kant bir hukukçu olmamasına rağmen hukuka dair önemli düşünceleri vardır. Kant'a göre, devlet ve hukuk "toplumsal bir anlaşmanın"¹²⁴ sonucudur. Düşünüre göre bu anlaşma somut olarak yoktur fakat insanların birbirleriyle olan toplumsal ilişkileri zamanla bu iki kavramı ortaya çıkarmıştır. Bir başka deyişle, bu anlaşma aslında tarihin bir köşesinde gerçekleşen bir olay ya da durum değildir. Bu "sadece aklın kabul ettiği bir idedir."¹²⁵ Ve bu ide insanlara ait bir gerçekliğe işaret eder. Her kanun da bu gerçekliğe sadık kalarak, toplumun ortak iradesi olarak gerçekleşmek zorundadır.¹²⁶ Yani Kant, kanun koyucuya, "kanunların bütün milletin ortak iradesinden çıkıyormuş gibi"¹²⁷ gerçekleştirilmesi gerektiğine vurgu yapar.

¹²¹ GÜRİZ, a.g.e., (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

¹²² GÜRİZ a.g.e., s. 216.

¹²³ ÖKTEM, Niyazi, *Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi*,., Der yayınları, 1985, İstanbul, s. 137.

¹²⁴ HİRŞ, a.g.e., s. 199.

¹²⁵ HİRŞ, a.g.e.,

¹²⁶ HİRŞ, a.g.e., s. 200. (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

¹²⁷ HİRŞ, a.g.e.,

Kant, 1797 yılında yayınlanan *Hukuk Öğretisinin Metafiziksel İlk İlkeleri eserinde* hukuka dair tanımlamalarda bulunmuştur; önceden de bahsettiğimiz gibi Kant'a göre hukuk ve ahlâk, doğanın ve tarihin oluşturduğu alanda kendilerine bir uygulama alanı bulurlar. Düşünürün pratik ve tarih felsefesi, kanun koyucu olan saf aklın, hukuku kategorize ederek düzenlerken aynı zamanda insan aklının amaçlarının bu düzene bir temel oluşturduğu fikrini benimser. Kant doğal hukuk görüşü ile de örtüşen bu felsefesi paralelinde "otonom akıl teorisinden"¹²⁸ yola çıkarak "maddi etik ve hukuk" felsefesini geliştirmiştir.¹²⁹ Düşünürün doğal hukuk görüşünü incelerken, ortak bir adaletin evrensel bir bağlayıcılığı olduğunu ve de insanın akli sayesinde bu bağlayıcılığın anlamını özümseyerek haklı ya da haksızı ayırt edebilme imkânına sahip olabileceği şeklindeki genel bir ifadeye yer vermiştik. Kant doğal hukuk dışındaki hukuk veya adalet kavramına ilişkin bir felsefe ya da yöntem geliştirirken insan doğası, doğa ve akıl ilişkisi gibi doğaya dair hiçbir özelliğe sahip olamayan özgürlük metafiziğinin yasa koyucu aklına yönelir. Kant hukuk kavramını oluşturmak için etik ya da başka doğal amaçlara ihtiyaç olmadığını düşünür. Çünkü düşünüre göre hukuk düzenini sağlayabilecek tüm özelliklere akıl zaten sahiptir. Bu özellikler ise; "yasallık, evrensellik, biçimsellik ve zorunluluktur."¹³⁰

Bu yöntemi benimseyerek hukuku özgün bir temelle oluşturma fikrini ortaya koyan düşünürün hukuk tanımı da şöyledir: "Hukuk, insanın keyfi iradesinin evrensel bir özgürlük yasası altında başkasının iradesiyle birleşebildiği koşulların bütünlüğüdür."¹³¹ Bu durumda hukuk genel bir özgürlük kanununa dayanır. Ancak bu durum özgürlüğe bir hukuku kuralı niteliği kazandırmaz. Burada kastedilen, kişinin başkalarının hak ve özgürlüklerine kendi hür iradeleri ile saygı göstermeleri gerektiğidir.¹³² Yani kişi akıl ve vicdan sahibi olduğunu unutmadan isteklerini gerçekleştirmeye yönelmelidir.¹³³ Kant'ın sunduğu adalet kavramının sınırı

¹²⁸ KERSTING, a.g.e., s. 58. (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

¹²⁹ KERSTING, a.g.e., (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

¹³⁰ KERSTING, a.g.e., s. 59. (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

¹³¹ KERSTING, Wolfgang, a.g.e, s. 59-60. (Alıntının Orijinal Kaynağı, Kant'ın Hukuk Öğretisinin Metafizik İlk İlkeleri, Eseridir. Çev. Paul Guyer, Cambridge, 1997.)

¹³² Dr. ABADAN, Yavuz, *Hukuk Felsefesi Dersleri*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1954, Ankara, s. 192.

¹³³ HİRŞ, a.g.e., s. 201.

“özgürlüğün dışsal”¹³⁴ alana yansıdığı kadarıdır; gerçekleştirilen bir fiilin başkaları üzerindeki etkisi Kant’ın adalet kavramının temelidir denilebilir. Kişisel niyetler, ihtiyaçlar beklentiler tamamen içseldir. Kant’ a göre hukuk bir talep sonrası ortaya çıkmaz ya da ihtiyaçların karşılanması ya da birliktelik için oluşturulmuş ve ihtiyaç sahiplerine özgü bir örgütlenme de değildir. Hukuk “eyleme gücüne sahip olanlar arasında herkesin kendini koruması adına, kurulmuş bir toplumdur.”¹³⁵

Hukukun varlık sebebini öncelikle, genel özgürlük hakkı altında, birinin özgürlüğünün sınırını diğerinin özgürlüğü belirleyecek ve denge esasını sağlayacak bir icbar (zor) yasasını oluşturmaktır.¹³⁶ Düşünür *Hukuk Öğretisinin Metafiziksel İlk İlkeleri* çalışmasında hukuka dair bu açıklamalarda bulunur. Kant, hukuku evrensel bir kavram olarak görmektedir. Ayrıca hukukun “zorlama olduğu”¹³⁷ durumunu da bir kişinin özgürlüğünün başkası tarafında tehdit edilmesi halinde meşru görmektedir.¹³⁸ Kant’a göre bütün doğal haklar aynı zamanda özgürlük hakkına sahip olurlar. Özgürlük en önemli ahlâki değerdir. İnsan bir araç alet ya da meta olarak görülmemelidir. İnsanın özgürlüğüne saygı gösterilmelidir. Özgürlük, insanı diğer canlılardan üstün ve ayrı kılan en önemli haktır.¹³⁹ Kant’a göre hukuk, bireylerin özgürlüğünün birbirleriyle uzlaştırılması için bir araçtır.¹⁴⁰ Doğal hukukun pozitif hukuk üzerinde düzenleyici bir etkisi vardır ve bu etkinin kaynağı da yine akıldır.¹⁴¹ Doğal haklar kişinin doğuşundan beri var olan haklardır fakat pozitif haklar, devletin pozitif hukuk aracılığı ile kişilere verdiği haktır. Burada devlet kişilerin özgürlüğünü koruma yetkisine sahiptir. Bu yetkiyi devlete verecek olan ise toplumdaki tüm bireyleri yansıtan genel iradedir.¹⁴²

¹³⁴ KERSTING, a.g.e., s. 60

¹³⁵ KERSTING, a.g.e., (Not: Vurgu tez yazarına aittir).

¹³⁶ Kant bu durumu, Hukuk Öğretisinin Metafiziksel İlk İlkeleri eserinde, şu durum ile özdeşleştirir: “Hukuk buna göre,(fiziksel) etki ve tepkinin eşitliği yasası altında cisimlerin serbest hareketlerinin imkanı analogisine göre çalışır. Nasıl ki, saf matematikte, objelerin nitelikleri doğrudan doğruya elde edilmiyor, tersine yalnızca kavramın kuruluşuyla açığa çıkarabiliyorsa, hukuk kavramı da aynı şekilde elde edilir.” Bkz. CASSIRER, a.g.e., s. 272.

¹³⁷ Vurgu tez yazarına aittir.

¹³⁸ GÜRİZ, Adnan, *Hukuk Felsefesi*, Siyasal Kitabevi, 6.Baskı s. 203. , 2003, Ankara.

¹³⁹ DEL VECCHIO, Giorgio, *Hukuk Felsefesi Dersleri*,çev. Dr. Sahir Erman, İstanbul Üniversitesi yayınları,1952, İstanbul, s. 129.

¹⁴⁰ GÜRİZ, a.g.e., s. 204.

¹⁴¹ IŞIKTAÇ, a.g.e., s. 198.

¹⁴² IŞIKTAÇ, a.g.e., s. 199.

Devletin hukuku uygulamak gibi bir amacı olmalıdır. Fakat devletin uyguladığı hukukun, doğal hukuka uygun olması gerekmektedir. Bu şekilde devlet bir hukuk devleti olacak ve kişilerin özgürlüğünü koruyacaktır. Böylece Kant hukuk devletinin en önemli görevini de vurgulamıştır.¹⁴³

Kant' a göre, insanların davranışları sonucunda edimin saiki (*dahili hareket*) ile ortaya çıkan somut eylem (*harici hareket*) arasındaki farkın nedeni ahlâk ve hukuk arasındaki zıtlıktır. Ahlâk anlayışına saygı ile gerçekleştirilen hareket iyidir. Hukuk ise yapılan işin sadece maddi yani somut yönüyle ilgilenir. Eylemi meydana getiren saikleri hukuk dikkate almaz. Önemli olan eylemin sonucu gerçekleşmiş olan harekettir.¹⁴⁴ Kant' ın hukuk alanına dair amacı yasalar ya da kitap haline getirilmiş hukuka dair yazılar değildir. Onun amacı priori ilkeleri araştırarak, doğal hukuk yani aklın gereği olan hukuka ulaşmaktır. Bu durumda hak kavramını üç esasta ele almak gerekir.¹⁴⁵ Birincisi, kişiler arasında gerçekleşen ilişkiler sonucu ortaya çıkan haktır. İkincisi ise, iki manevi kişinin, özgürlük konularına dair ilişkiyi belirleyen ya da sınırlayan haktır ki bu hukuk konusuna dâhil olamaz. Üçüncüsü ise, hukukun alanı olan ilişkidir ki kişilerin amacı ya da başka somut şeyler değildir. Bu esaslardan çıkan bir diğer tanım ise "Hukuk iki kişinin özgürlüğü arasındaki münasebetin suretini belirler." şeklindedir.¹⁴⁶

Bu açıklamalar ışığında, ahlâk ve hukuk arasındaki fark şu şekilde ifade edilir; ahlâk kavramı *otonomdur* yani insan kendi eylemlerinin kanun koyucusudur oysa hukuk *heteronom'dur*, yabancı bir iradenin koyduğu hukuk kanunlarına tabiidir.¹⁴⁷ Ahlâkta iç yasa koyucu yani otonomi egemenken, hukukta egemen olan dış yasa koyucudur. Burada ise egemen olan devlettir.¹⁴⁸

Sonuç olarak hukuk ile ahlâk arasındaki fark şöyle özetlenebilir; ahlâkın amacı iyi olana ulaşmakken, hukukun amacı da adaleti mümkün kılmaktır.¹⁴⁹

¹⁴³ İŞIKTAÇ, a.g.e., s. 200.

¹⁴⁴ DEL VECCHIO, a.g.e., s. 127. (Not: Vurgular Tez yazarına Aittir.)

¹⁴⁵ ERİŞİRGİL, a.g.e., s. 238.

¹⁴⁶ İŞIKTAÇ, a.g.e., s. 198.

¹⁴⁷ HİRŞ, a.g.e., s. 207.

¹⁴⁸ ABADAN, a.g.e., s. 188.- 190.

¹⁴⁹ ABADAN, a.g.e., s. 183. (Vurgu yazara aittir.)

Hukuk kuralının ayırıcı özelliği, Kant'ın ödev ahlâkının ve yasama temelinin bir gereği olan doğal hak ilkeleri ile ortaya çıkmaktadır. Bu durumda hukuk ile hak ilkeleri arasında bir ayırımın yapılması zorluğu ortaya çıkar.¹⁵⁰ Burada Kant'ın konuya dair görüşü şöyledir; toplumlar hakların temeli değil, sonucudur. Bu durumda söz konusu pozitif hukuksa eğer, bütün haklar bireysel özellikte olup doğada zaten vardır. Doğa halinde birey, bir şey üstünde hak iddia ederse, diğerleri buna saygı duymak zorundadır fakat aynı şekilde birey de hem hukuk kuralları hem de ahlâk ilkeleri gereği, herkese karşı ve herkesin iradesine saygı göstermelidir. Fakat burada insanın özünden, doğasından kaynaklı olarak kuralları ve yükümlülükleri ihlal edici davranışları ortaya çıkabilir. Bu durumda herkesi kapsayan ve herkese hitap eden ortak bir kamusal yasama, kanun koyucu aracılığıyla gerektiğin de 'zorlayıcı' güce başvurarak toplumu güvenli hale getirir.¹⁵¹

Kant'a göre hukuk, insanların birbirlerine karşı gerçekleştirdikleri eylemlerin, hukuka aykırı olması durumunda, *kuvvet ve icbar* kullanılması zorunluğunun doğmasıdır. Bir kişinin özgürlüğü başka birisinin hakkının ihlaline neden oluyorsa burada hukukun ihlali söz konusudur.¹⁵² İnsanlar otonom kurallara kendilerinden tabii olurken heteronom kurallar söz konusu olduğun zaman bu kurallara uymayı kim sağlayacaktır? Kant hukuka dair şu ifadede bulunur; "Allah'ın göz bebeği gibi sevdiği evladı."¹⁵³ Hukukun korunması ve uygulanması devletin en önemli görevidir. Çünkü Kant'a göre devlet; "bir takım insanların hukuk kanunları altında birleşmesidir."¹⁵⁴ Bu birleşmenin devamı için de bazı şeylerin yapılması bazı şeylerin de engellenmesi gerekir. İşte bu yüzden ki hukuk alanında ahlâk değil, "hukuk kanununa saygı esastır."¹⁵⁵

Kant için icap ve kabul şeklinde ortaya konulan iradelerin birbirleriyle uyumlu olması yeterlidir. Yani iradeler şekli olarak uygun olmalıdır. Kapsamın bir önemi yoktur.

¹⁵⁰ FURTUN, Ayşen, *Hukuk Felsefesi Dersleri* Beta Basım Yayım, 2013İstanbul, (Not: Vurgu tez yazarına aittir.) s. 83.

¹⁵¹ FURTUN, a.g.e., s. 84.

¹⁵² ARSAL, a.g.e., s. 248.

¹⁵³ HİRŞ, a.g.e., s. 207.

¹⁵⁴ HİRŞ, a.g.e.,

¹⁵⁵ HİRŞ, a.g.e.,

Hukuka dair ödev ya da haklar ile ilgili yeni bir yorum ya da alan ortaya koymayan Kant, Ulpian'ı takip ederek hukuki ödevlerle ilgili şu prensipleri sıralıyor; “şerefli yaşa, kimseye zarar verme, herkese ona ait olanı ver.”¹⁵⁶

Bunun dışında ahlâk ve hukuk kavramının benzerlik gösterdiği noktalar da vardır; hukukta da ahlâkta olduğu gibi bazı kanunlar söz konusudur. En genel anlamda aslında hukuk, ahlâk gibi insanların karşılıklı olarak, birbirlerinin kişiliklerine ve özgürlüklerine saygılı olmayı hükmediyor. “Hukuk kuralları kendinde yanlış/kendiliği içinde yanlış hareketleri engellemek amacı taşır.”¹⁵⁷ Bu kurallar doğrultusunda da insanların karakterleri göz ardı etmeyen, özgür ve akılcı bireylerden meydana gelen bir topluluk söz konusu olur.

Kant, hukuk öğretisinde, devletin hukuk ile ilişkisine de yer verir; içsel olan her şey pozitif yasaların alanına giremeyeceği için hukuk otoritesine de tabi olamaz. İşte bu yüzden ki, kendi politikaları için hukuku araç edinerek, siyasi, ahlâki ya da herhangi bir içsel dünyaya ait görüşlerinden dolayı halkın düşüncelerine yön vermek adına müdahalede bulunan bir devlet, yasa koyucu olarak sahip olduğu meşruiyetinin sınırlarını aştığı için reddedilir. Kantın adalet kavramının kaynağı akıldır dolayısıyla “eylem özgürlüğünün de biçimsel yasasıdır.”¹⁵⁸ Bu yüzden ki bu yasa içsel olan her şeye karşı tepkisizdir. Amacı da kişilerin dışsal özgürlüklerini biçimsel olarak uzlaştırmaya çalışmaktır.¹⁵⁹

Kant son dönemlerinde siyasi konuları sadece ‘devlet’ üzerinden değil *uluslar birliği* üzerinden ele almaya başlamıştır. Ebedi Barış eserinde bu yöntemi daha belirgin halde görülmektedir.¹⁶⁰ Her ne kadar Kant'ın devlet anlayışı, onun özgürlük amacı ile bağdaşsa da bu amaç tek başına bir devlet kuramı ortaya koyamaz. Kant'ın idesine göre esasında devlet özgürlük alanında anlam kazanır. Fakat dünya tarihindeki devlet

¹⁵⁶ GÜRİZ, a.g.e., s. 220.

¹⁵⁷ ARSAL, Sadri Maksudi, *Hukuk Felsefesi Tarihi*, Hukuk Fakültesi Talebe Cemiyeti Yayını, 1945, İstanbul, , s. 247.

¹⁵⁸ KERSTING, a.g.e., s. 60.

¹⁵⁹ KERSTING, a.g.e., s. 60.

¹⁶⁰ CASSIRER, a.g.e., s. 271.

oluşumlarına bakıldığı zaman, devletin esasında *icbar (zor)* alanında yer aldığı bir gerçektir. Kant “Dünya Yurttaşlığı Amacına Yönelik Bir Genel Tarih Düşüncesi” adlı çalışmasında bu durumu ifade etmiştir. Fakat eserde, icbar ve özgürlük arasındaki bağı kurmaya yardım olacak en önemli kavramın hukuk olduğuna dair bir yöntemden bahsedilmemiştir. Düşünüre göre “hukuk kavramı zor kavramının hazırlayıcı ve önkoşuludur.” Zaten hukuk ile ahlâk arasındaki farkın temeli de buna dayanır. Hukukun görevi yargılama sürecini, objektif bir şekilde yerine getirmek için ahlâki bakış açısından arındırarak yürütmektir.¹⁶¹

Bir hukuk topluluğu olan devlet, yasalar aracılığı ile varlık kazanır. Sadece dışsal olanla ilgili olan yasa rejimi de yargılayabilecek tek düzendir bu yüzden rejim hukuk dışına çıkamaz. Kant’ın ahlâk anlayışına göre, kişilerin dışsal baskılara karşı koymaları sonucu, insan haklarının yasalar aracılığıyla korunduğu bir toplum oluşur. Başkalarının hakkına saygılı olan herkesin dışsal özgürlüğü söz konusudur ki bu özgürlüğü garanti altına alan yine tüm hakların geri döndüğü içsel hak özgürlüğüdür. *Yani içsel özgürlüğün sınırlandığı bir toplumda dışsal özgürlük var olamaz.* Ayrıca içsel özgürlüğe getirilecek herhangi bir sınırlandırma ya da müdahale kabul göremez. Mesela devletin, bireylere ahlâki öğretmek gibi görevi ya da yükümlülüğü söz konusu olamaz. Yani devlet insanın doğasına, özgürlüğüne karışmak gibi bir hakka sahip değildir.¹⁶² Devlet vatandaşlarının içsel özgürlüğü üzerinde söz hakkına sahip olmadığı gibi onların huzurlu olmasını sağlamakla mükelleftir. Bu durumda devletin alanı dışsal özgürlüktür.¹⁶³ Kant, Ebedi Barış’ta özgürlük, kişilerin her istediğini (başkalarının özgürlük alanlarında dahi) yapmak hakkına sahip olduğu anlamına gelmez. Özgürlük, kişinin yapmak istemediği şeye boyun eğmeme iradesi gösterebilme hakkıdır. Bu durumda özgürlüğe dair kesin sonuç ise; “yegane meşru yönetim, yasama gücünü genel iradenin hakimiyetine bırakan temsili yönetimdir.”¹⁶⁴

¹⁶¹ CASSIRER, a.g.e., s. 272.

¹⁶² KERSTING, a.g.e., s. 106. (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

¹⁶³ KERSTING, a.g.e., s. 107..

¹⁶⁴ KERSTING, a.g.e. s. 108.

Sonuç olarak, Kant'ın hukuk anlayışı kişilerin özgürlüğünün birbirleriyle uzlaşmasının önemi üzerinedir. Bu durumdan dolayı da zorlama, güç kullanma gibi kavramlar da hukukun ve de doğal hukuk ilkelerinin doğal sonuçları olarak özgürlüğe ulaşmanın ayrıca bir yoludur; zorlayıcı kurallar gereği herkes hem kendisi için hem de diğer bireyler için iyi olana yönelik irade sergiler.¹⁶⁵ “Böylece kategorik imperatif gereğince iradeler birleşir; bireyler, yasama gücünün kurallarına uymakla yükümlü olurlar.”¹⁶⁶

2.2.3. Devletlerarası Hukuk

Devletler hukukunun oluşması için öncelikli şart, barışı sağlayacak ve devam ettirecek aynı zamanda devletlerin özgürlüklerini de saygılı olacak hukuka dayalı bir devletler federasyonunun oluşturulmasıdır. “Devletler hukukunun olması için hukuki bir hale ihtiyaç vardır; bu hukuki hal insanın gerçek hak sahibi olmasının dış şartıdır.”¹⁶⁷ Önceki bölümlerde işlediğimiz ahlâk ve politika birliğinin mümkün olması da bu federasyona bağlıdır. Bu şartın gerçekleşmesi hukuk ilkeleri açısından *a priori ve zaruridir*. Çünkü bu tarz politik oluşumlara hukuki açıdan meşruluk kazandıran da bahsi geçen federatif yapılanmalardır.¹⁶⁸

Kant hukukun, yalnızca bir devletin bireyleri arasında değil dünyadaki tüm devletler arasında da geçerli olması gerektiğini vurgular. Devletlerarası hukuk da bir anlaşmadan kaynaklanmalıdır. Bütün devletleri kapsayan bir ‘Anayasa’ oluşturulmadığı sürece devletler arasında gerçek bir hukuk düzeni oluşturulmuş sayılmaz. Bireylerde olduğu gibi devletler de kendilerini bir hukuk kurallarına tabii kıldıkları sürece gerçek anlamda özgür olurlar. Aksi durumda bilgisizliğe ve köleliğe mahkûm olurlar.¹⁶⁹ Bugünkü Birleş Milletler Sözleşmesi Kant'ın bu fikrinden tam 150 sene sonra gerçekleşmiştir. Bunun başka bir açıdan önemi ise hukuk ve felsefenin dünya düzenindeki mevcut politikalarla alakasının göz ardı edilmeyecek kadar önemli ve gerçekçi olduğudur.¹⁷⁰

¹⁶⁵ FURTUN, a.g.e., s. 87.

¹⁶⁶ FURTUN, a.g.e., s. 88.

¹⁶⁷ KANT, Ebedi Barış... a.g.e., s. 51-52.

¹⁶⁸ KANT, Ebedi Barış... a.g.e., s. 54. (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

¹⁶⁹ HİRŞ, a.g.e., s. 201.

¹⁷⁰ HİRŞ, a.g.e., s. 202.

Kant'ın hukuk görüşünün en belirgin şekilde ortaya çıktığı alan olan devletler arası ilişkilerin, nasıl düzenlenmesi gerektiğine dair tavsiyeler, Ebedi Barışa Doğru eserinde yer almıştır.¹⁷¹ Bu ilişkiler özellikle “politika, hukuk ve ahlâk”¹⁷² kavramları dikkate alınarak tesis edilmelidir. Kant yaşadığı zaman göre oldukça isabetli bir öngöründe bulunarak, “her üye devletin karşılıklı olarak vatandaşlarının eşit haklarını tanıyan bir *Özgür Devletler Birliği* tanımında ve tavsiyesinde bulunmuştur.”¹⁷³ Stoa felsefesinde de yer aldığı üzere “evrensel devlet, dünya devleti”¹⁷⁴ düşüncesi Kant'ın da benimsediği düşünceler olmuştur ki, kalıcı bir barışın sağlanabilmesi adına devletler birliğinden bahsetmiştir.¹⁷⁵ Ebedi barışın sağlanabilmesi için tüm ulusların eşitliği ve özgürlüğü üzerine kurulan bir federasyon sağlanmalıdır. Kant'a göre ulusların birbirleriyle savaşmaması sadece bir arzudan ibaret değildir. Bu aynı zamanda *ahlâki bir ödevdir de*. Öyle ki bu ödev, insanlık yaşamı daha çok geliştikçe zorunlu bir sonuç olarak ortaya çıkacaktır.¹⁷⁶

Kant, ebedi bir barışın sağlanmasının oldukça güç olduğunu vurgularken aynı zamanda devletlerin birbirleriyle savaş halinde olmamasını belirtir ve kalıcı bir barışın sağlanması arzusu sadece bir istek değil, ahlâki bir ödev olduğuna ifade eder.¹⁷⁷ Kant'a göre milletlerin yaşadığı kötülüklerin tek sebebi devletlerin yaptıkları savaşlardır. Hatta geçmişte kalan savaşlardan ziyade gelecekte gerçekleşecek bir savaşa hazırlık içinde olmalarından kaynaklı sürekli artan şiddetten dolayı milletler kötülüklerle maruz kalıyor.¹⁷⁸ Kant'ın bu düşüncesinin temelinde, “hukuk tanımayan ve ilkel insanlar arasındaki ilişkilere benzediği ve savaş durumu özelliği taşıdığı” yönündedir.¹⁷⁹ Bu duruma göre, uluslararası ilişkilerdeki savaş durumu güçlü olanın lehinedir. Kant uluslararası ilişkilerde adil bir sistemin uygulanabilmesi adına

¹⁷¹ IŞIKTAÇ, a.g.e., s. 201.

¹⁷² IŞIKTAÇ, a.g.e., 202.

¹⁷³ IŞIKTAÇ, a.g.e.,

¹⁷⁴ ÖKTEM, Niyazi, TÜRKBAĞ, Ahmet Ulvi, *Felsefe, Sosyoloji Hukuk ve Devlet*, Der Yayınları, 1985, İstanbul, s. 161.

¹⁷⁵ ÖKTEM, a.g.e.,

¹⁷⁶ GÜRİZ, a.g.e., s. 224.

¹⁷⁷ ÖKTEM, a.g.e., s. 161

¹⁷⁸ ERİŞİRGİL, a.g.e., s. 249.

¹⁷⁹ GÜRİZ, a.g.e., s. 206.

devletlere birlik olma tavsiyesinde bulunmuştur. Bu birlik sayesinde uluslararası ilişkilerde kalıcı bir barışın sağlanabilmesi mümkün olabilecektir.¹⁸⁰

Kant'ın bu görüşlerinin gerçekleşmiş hali bugün Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler gibi devletlerin bir çatı altında toplandığı birliklerdir. Kant Ebedi Barış eserinin ikinci son maddesinde devletlere dair bir açıklamada bulunur;

...devletler insanlar gibi değerlendirilebilir; doğal durumda yaşayan devletler yalnızca komşulukları yüzünden bile birbirleri için gözdağı oluşturur ve onlardan her biri kendi güvenliğini temin etmek için diğerinden kendini hakkını güvence altına alacak, vatandaşlar arasında yapılacak sözleşmenin benzeri bir sözleşme yapmasını talep edebilir, etmelidir.¹⁸¹

Kant bu ifadesiyle, yakın dünya tarihimizden bugüne uluslararası devletler ilişkilerindeki sorunların temeline işaret etmesi gerçekleşmiş bir öngörü niteliğindedir. Devletler de tıpkı bireylerde olduğu gibi, hukuki bir güvence altında olmadıkları sürece her zaman ciddi bir tehdit ve tehlike altındadırlar. Çok yakın bir tarihten Suriye iç Savaşının etrafındaki ülkeleri güvenlik açısından tehdit etmesi ve bu sürecin önüne geçilemeyerek gereğinden fazla uzamasının tek nedeni, devletlerin yürürlükteki sözleşmelere ve de kanunlara gerektiği gibi riayet etmemesi ya da edememesidir. Düşüncemize göre, politik ve de ekonomik çıkarların hukukun önüne geçmesi, bir insanlık dramına dünyaca seyirci kalmamıza neden olmuştur.

Birleşmiş Milletler sözleşmeleri, kanunları ve bünyesindeki çeşitli kurumlarla teorik anlamda oldukça iddialıdır. *Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi'nin* bir uzantısı olarak üç konuda görevi vardır: “insan haklarının korunması, uluslararası işbirliğinin teşvik edilmesi, dostane ilişkiler geliştirmesi, sosyal koşullarını iyileştirmesi ve daha fazla özgürlüğün ve daha iyi yaşam koşullarının sağlanması” gibi görevleri yerine getirmek kurumun kuruluş amacı sayılır. Bu görevleri Kant'ın düşünceleri ile değerlendirirsek eğer düşünür için ilk sıradaki görev uygundur. Son iki görev ise düşünür için pek yerinde sayılmayabilir çünkü nasıl ki bir devlet tüm hakları güvence altına almak için

¹⁸⁰ GÜRİZ, a.g.e., s. 206.

¹⁸¹ HÖFFE, a.g.e., s. 228.

varsa uluslararası hukuktaki görevi de devletler arasında 'bazı şeyleri' paylaşmak gibi bir göreve gidemez, sadece onların güvenliğini sağlar. Bu görüşün temeli, Kant'ın devletleri de bireyler gibi değerlendirmesine dayalıdır.¹⁸² Sonuç olarak, Kant, uluslararası hukuk alanında "devletler ve bireyler arasındaki kurduğu benzerliği korur."¹⁸³ Devletler de tıpkı insanlar gibi ve aklında gerektirdiği gibi doğalarından kaynaklı *vahşi* özgürlüklerinden vazgeçip, yasaların boyunduruğu altına girmeleri gerekir. Kant 'aklın gerektirdiği' ifadesiyle aynı zamanda durumun ahlâksal boyutuna da dikkat çekmektedir.¹⁸⁴ Bu görüş ile Kant, evrensel bir dünya düzeninin oluşması için devletlerin egemenlik güdülerinden vazgeçmeleri gerektiğine işaret eder. Aksi durumda düşünür, Ebedi Barış eserinde, devletlerin bir diktatörlüğe hatta "özgürlük mezarına"¹⁸⁵ dönüşeceği endişesini ifade eder.¹⁸⁶

Kant'ın birey ve özgürlük ilişkisinden yola çıkarak ahlâk ile temellendirdiği genel görüşünde hukuk sadece bir araçtır. Bu araç ki akıl yoluyla bir toplum olabilmeyi başarmış bireylerin, bu toplumu kalıcı ve barışçıl bir şekilde idame ettirmelerinin tek yoludur. Kant ebedi barışa doğru eserinde devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerine dair yazarken, sınırların zamanla ortadan kalkarak bu ilişkilerin şeffaflaşacağı öngörüsünde bulunmuş ve evrensel bir kural koyucunun varlığına işaret etmiştir. Bir devletler birliği, dünya birliği vs. Fakat bu birliğin kalıcı bir barışı garanti etmesinin tek yolunun da hukuktan geçtiğine ve bu hukukun da evrensel yani kozmopolit bir hukuk olması gerektiğine vurgu yapmıştır. Sınırların ortadan kalktığı bir dünya düzeninde, tek bir iradenin uyguladığı hukuk bir hukuk değildir ancak otoritedir. Oysa tüm evreni tek bir otorite altına toplamak ve evrenin bütün 'iyilerini' tek bir ulusun, devletin hizmetine sunmak ne hukukidir ne de ahlâkidir. Bu yüzdendir ki Kant herkese hitap edecek bir kozmopolit düzene ve bu düzeni kalıcı kılacak bir kozmopolit hukuka işaret etmiştir.

¹⁸² HÖFFE, a.g.e., s. 229.

¹⁸³ HÖFFE, a.g.e., s. 230.

¹⁸⁴ HÖFFE, a.g.e., (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

¹⁸⁵ HÖFFE, a.g.e., s. 232.

¹⁸⁶ HÖFFE, a.g.e., (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

Kant, evrensel bir öngörü olarak tanımladığımız Ebedi Barışa Doğru eserinde, devletler hukuku, politika ve ahlâk arasında ilişkiler kurmuştur. Yeryüzü topluluğu, ülkeler ve devletlerinden oluşur; din, dil, bayrak, ırk, kültür, yönetim gibi her alanda çeşitliliğe sahip bu toplum uçsuz bucaksız bir yerkürede olsa dahi küreselleşmenin bir sonucu olarak artık sınırlara sahip değildir. Bu durum devletleri belirli ölçülerde, en azından en temel konularda, uluslararası toplumda düzeni sağlamak adına bir hukuk düzeni oluşturmaya zorlamıştır. Devletler ulusal alanda sürdürdükleri hukuk düzenini, uluslararası alanda da uygulamalıdır ki, devletler arasında ortaya çıkan sorunlar savaş ile sonuçlanmasın. Devletler aralarındaki barışı devam ettirebilmek için bazı kurallara ilkelere uymak zorundadır. Kant Ebedi Barışa Doğru eserinde bu ilkelerden bahsetmiştir. Bu ilkeler paralelinde ortaya çıkan uluslararası hukukun etkin olarak düzen oluşturabilmesi için 'devlet' kavramından önce 'bireyi' önceler; uluslararası alanda etkin olan güç, insan aklının ürünüdür. Dolayısıyla bu alandaki asıl aktör insandır yani birey. Kant'a göre "devlet haklarına saygı bireysel özgürlüğün korunması düşüncesinden kaynaklanmaktadır."¹⁸⁷

Sonuç olarak Kant esasında hukuk öğretisini, aklın ürünü olan hukuk kurallarının zamanla evrensel bir ahlâka dönüşeceği görüşü üzerine temellendirmiştir. Bu görüşüne paralel olarak tanımladığı evrensel hak prensibini düşünür şöyle ifade eder, "bir eylem evrensel bir yasa altında herkesin özgürlüğü ile uyumlu olabilecek bir şekilde var olabiliyorsa ya da eylemin maksimi herkesin seçim özgürlüğü ile birlikte evrensel yasa altında var olabiliyorsa haktır."¹⁸⁸ Kant'ın bu prensibi, günümüz uluslararası hukukun neden tüm insanlığa hitap edecek şekilde, evrensel bir niteliğe sahip olamadığının cevabını içermektedir. Bugün egemen devletlerin uluslararası alanda barışı sağlamak için yaptığı ve hakkaniyetten uzak birçok siyasi ya da askeri eylemler uluslararası hukuk kurallarına tabi olmaktan çok uzakken, çoğu toplumların da yaşam özgürlüklerini dahi ihlal edilmesine neden olabilmektedir.

¹⁸⁷ BOZKURT, a.g.e., s. 502

¹⁸⁸ GÜNEŞ, Fatih, "Kant'ın Ahlâk ve Hukuk Felsefesi Çerçevesinde Cezanın Amacı", Yüksek Lisans Tezi, 2017, s. 26.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KANT VE KOZMOPOLİT HUKUK İDEALİ

3.1. On sekizinci Yüzyıl Aydınlanması Döneminde Kant

“Aydınlanma insanın kendi kendisini vesayete maruz bırakmaktan kurtulmasıdır.”¹ Bir insanın vesayet altında olması, kendi aklını kullanma konusunda yetisinin olmamasıdır. Bu yüzden ki Kant, aydınlanma sloganını da “kendi aklını kullanma cesaretini göster!”² şeklinde ifade etmiştir. Düşünürü göre, kişinin, başkası tarafından yönetilmesini kabul etmesi kesinlikle onun *tembelliğinin ve korkaklığının* bir sonucudur.³ Vesayete boyun eğen bir kişinin bundan kurtulması da imkânsızdır çünkü bu durumu benimsediği için aklını kullanmayı düşünemez bile.⁴ Buna rağmen, *hürriyet garanti edildiye* eğer, bir toplumun kendi marifetiyle aydınlığa ulaşma ihtimali de vardır. Bu toplumlarda aydınlanma süreci vesayete boyun eğmeyen ve özgürlüklerinin peşinden giden insanların gösterdiği cesaretin öncülüğünde başlar. Düşünür burada bir uyarıda bulunur; eğer vesayetten kurtulmaya öncülük edenler “aydınlanmış vasiler”⁵ ise bu kişiler vesayeti sürdürmeye devam edilebilirler. Bunun sonucu olarak da aydınlanma süreci yavaş yavaş ilerler. Zorbalığın, diktatör rejimlerin sonu bir devrim ile gelebilir fakat bir reformun devrimle gelmesi mümkün olamaz çünkü devrim bir zorba rejimi ortadan kaldırırken başka yeni bir önyargının da temelini oluşturabilir. Böylece toplumu yeniden buyruğu altına almak isteyenler geleceği tehdit eder hale gelirler.⁶ Aydınlanma için tek gerekli olan akıllarını özgürce kullanan kişilerce sağlanan hürriyettir.⁷

Onsekizinci yüzyıl düşünürlerinin toplum, otorite, güç gibi kavramalara dair düşüncelerinin kaynağı metafiziksel ya da ilahi kaynaklara dayanmaz. Kant da

¹ KANT, IMMANUEL, *Aydınlanma Nedir?* Çev. Atilla Yayla, Liberal Düşünce Dergisi, 2005, s. 225. <http://www.libertedownload.com/LD/arsiv/38-39/sayi-38-39.pdf> (Erişim Tarihi, 10. 11.2017)

² KANT, Aydınlanma... a.g.e.,

³ KANT, Aydınlanma... a.g.e., (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

⁴ KANT, Aydınlanma... a.g.e., s. 226.

⁵ KANT, Aydınlanma... a.g.e.,

⁶ KANT, Aydınlanma... a.g.e., (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

⁷ KANT, Aydınlanma... a.g.e., 227.

onsekizinci yüzyıl aydınlanma dönemi düşünürü olarak, ilerlemenin, gelişmenin ancak akıl ile mümkün olacağını düşünen felsefecilerdendir.⁸ Aydınlanmanın gerçekleşmesi durumunda, toplum yeniden inşa edilerek ve insanların “ahlâk ve erdemde yükselebilecekleri” hale getirilir. Çünkü insanın ahlâksal durumu büyük ölçüde çevresine ve eğitimine bağlıdır.”⁹ *İşte bu yüzden ister laik ister dinsel olsun, akıldışı olan her yönetim biçiminden toplumun kurtarılması gerekir.*¹⁰

Onsekizinci yüzyılın sonlarını etkisi altına alan Kant ondokuzuncu yüzyılın da egemeni sayılırdı. Bu dönemde, Kant’ın metafiziğin bilinmeyenlerini tutarlı ve özgün olarak ortaya koyması büyük etki yaratmıştır. Çok yönlü bir düşünür olan Kant, evrenin bilinmezliğini merak dürtüsüyle düşünürken, hayranlığı da, *fiziksel dünyanın karşısında ahlâkın ve özgürlüğün bilincinde bir özne olarak onu bir uyum, düzen arayışına sürüklemiştir.*¹¹ 57. yaşından itibaren kısa aralıklarla (1781-93 yılları arasında) altı büyük çalışmasını gerçekleştirdi. Ahlâksal bakış açısı temel olmak üzere, bilimsel bakış açılarını özgün şekilde ortaya koyan Kant’ın temel sorunu hep aynıydı: Bu bakış açıları nasıl uyumlu hale getirebilirdi? Çünkü metafiziğin, ahlâkın, aklın bir harmonisi şeklinde olan çalışmaları onun temel sorununu en iyi şekilde ortaya koymalıydı. Öyle ki Kant, bu kavramlar ile bireysel ve toplumsal özgürlüğe dair yöntemler sunmaktaydı. Devlet-birey, devlet- toplum gibi konularda dahi akıl ve ahlâkı ön plana çıkaran Kant’ın çalışmaları bir anlam kargaşası ile karşı karşıya kalabilirdi.¹²

Kant, ahlaki bir bilincin oluşması için özgürlüğü şart koştuk çünkü Ahlâk yasası uyum ister ve “eksiksiz bir erdem buyurur.” Bu belki gerçekleşmesi zor bir idealdir.¹³ Fakat ahlâksal yükümlülüğe sahip olan bir insan ahlâksal düzene de ulaşır ki bu da Tanrının var oluşunu vurgular. Bu durumda inanç ahlâksal yasanın bir istemidir, sonucu ortaya

⁸ COPLESTON, a.g.e., s. 223.

⁹ COPLESTON, a.g.e., s. 224.

¹⁰ COPLESTON, a.g.e., (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

¹¹ COPLESTON, Frederick, *Felsefe Tarihi, Çağdaş Felsefe, Descartes*, Cilt 4. Bölüm a, çev. Aziz Yardımlı, 1996, İstanbul, s. 60. (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

¹² COPLESTON, Descartes, a.g.e., s. 61.

¹³ COPLESTON, Descartes, a.g.e., s. 64.

çıkır. Görüldüğü üzere Kant, iki farklı olguyu birden sunar; “bir yanda nedenselliğe bağlı yasalar dünyasını diğer tarafta da özgür insanı ve Tanrının duyularüstü dünyasını.”¹⁴

Kant’ın yaşadığı dönemde gerçekleşen Fransız Devrimine (1789) dair görüşleri çok net değildir. Kant, genel olarak devrim karşıtı bir söyleme sahip olsa da Fransız Devrimini övdüğü de söylenir; Gooch’a göre Kant, devrimi “hoşnutlukla karşılamıştır.” Reiss Kant’ı bir devrim dostu ve devrimci felsefi fikirlerin savunucu olarak betimler. Beck ise Kant’ın “Fransız Devrimine yakınlık duyduğunu belirtir.”¹⁵ Belirtmek gerekirse, bu ifadeler Kant’ın tutarsızlığına ispat olarak gösterilirken, düşünür ile ilgili en ünlü eleştiri de bu konuyla ilgilidir.¹⁶

Yukarda Kant’ın Aydınlanma nedir? Eserini incelerken, düşünürün devrimi yasa dışı bulduğunu ve ne olursa olsun bir reform sunmayacağı görüşünü aktardık. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere Kant yasa dışı bulduğu gerekçesiyle devrime karşıdır. Eğer ki Fransız ihtilalini övdüyse bu bir tutarsızlığın sonucu mudur? Yoksa düşünürün bu yönde belirli bir düşüncesi zaten var mıdır? Bu fikrinin tamamen açık şekilde yer aldığı bir eseri olmamakla birlikte, Kant, bir pasajında duruma dair bir yorum getirmemize yardımcı olacak bir ifadeye yer verir;

... görev insana bir yasa koyucu tarafından verilmiş bile olsa, ona itaat etmek kutsal bir buyruktur. Elbette ki yazılı sivil yasaları kutsal buyruk olarak adlandıramayız; fakat sivil yasalar adılse, onlara itaat etmek yine de kutsal bir buyruktur... Buna karşılık bir politik sivil yasa, kutsal yasanın kabul ettiği şeyle çelişiyorsa, o zaman söz konusu kutsal yasayı, hakiki olmayan bir yasa olarak değerlendirmek için sebebimiz var demektir; çünkü o en basit ahlâksal görevle çatışır...¹⁷

Bu ifadeden anlaşılacağı üzere, yasa koyucu yani otorite, ahlâk ile çelişen kanunlar düzenliyorsa bunları kabul etmemek hakkımız doğar. Tabi ki burada düşünürün, *kabul*

¹⁴ COPLESTON, Descartes, a.g.e., s. 65.

¹⁵ P.NICHOLSON, Peter, *KANT, Devrim ve Tarih*, Bölüm 5. 1992, Chicago, Kant Felsefesinin Politik Evreni, Derleyen, Hakan Çörekçioğlu, 2010, İstanbul, s. 160.

¹⁶ P. NICHOLSON, a.g.e, s. 152. (Düşünürlerin bu ifadelerinin yer aldığı çalışmalarını görmek için bkz. A.g.e., s. 160. , Dipnot, 24.

¹⁷ P.NICHOLSON, a.g.e., s. 153.

etmemek ifadesinden, isyan ya da devrim hakkını ima edip etmediğini kesin olarak çıkaramayız. Çünkü Kant için Louis'in *idamı bir cinayet mi yoksa devrimci bir eylem* midir sorusunun yanıtı net değildir. Louis'in idamı için "bir devrimin isyan vasıtasıyla gösterebileceği bir zorbalık"¹⁸ değerlendirmesinde bulunmuştur; halkın yönetme yetkisini sahip olmadan, monarkı idam etme hakkı olamayacağı gibi, monark otoriteyi ele alan halkın eski monarkı olduğu durumu ortaya çıkar ki bu durumda söz konusu cezalandırma devrimci bir hareket olamaz.¹⁹ Bir diğer gerekçe ise, Kant'ın Fransız Devrimi'nin dayandığı ilkeler olabilir; "özgürlük, vatandaşların hukuksal eşitliği, halkların bağımsızlığı ve cumhuriyetçilik"²⁰ gibi düşünceleri Kant zaten benimliyor.

Genel olarak Kant ve Fransız Devrimi sonucunda düşünürün ahlâki ve politik iki felsefesine dair önemli iki sonuç çıktığı kanısındayız; Kant' a göre "içimizdeki ahlâk ile çatışmayan her konuda otoriteye itaat edilmelidir."²¹ Ahlâk yasası ile devletin arasındaki uyumsuzluğa işaret eden bu ifadenin sonucu şöyledir; "Kant ahlâki politikadan üstün tutar."²² Bu durumda bu ifadeden anlaşılması gereken aslında ahlâk yasasına itaat edilmesi gerektiğidir.²³ İkinci ise; düşünürün Fransız Devrimini izleyenlerden çıkarsadığı, *insanın içsel ve değişmez iyi bir iradeye sahip olduğu* sonucudur;

Büyük bir politik değişimin draması sergilendiğinde, seyredenler ona yönelik tutumunu kamusal olarak ifşa eder; çünkü halka, bir dizi önderin yanında yer alarak, onların düşmanlarına değil de, bu önderlere evrensel ama çıkarısız bir yakınlık duyduğunu açıkça belli eder; hatta onların tarafını tutmak, halk için büyük bir tehlike riski taşısa bile! (Halkın bu tepkisi evrenselliği sayesinde) insanların hepsinin ortak bir karakteri paylaştıklarını kanıtlar. Üstelik bu tepki (çıkarsızlığı sayesinde de) insanın ahlâksal karaktere en azından ahlâka yatkın olduğunu kanıtlar...²⁴

¹⁸ P.NICHOLSON, a.g.e., s. 161-162.

¹⁹ P.NICHOLSON, a.g.e., s. 162. (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

²⁰ P.NICHOLSON, a.g.e.,

²¹ P.NICHOLSON, a.g.e., s. 154.

²² P.NICHOLSON, a.g.e.,

²³ P.NICHOLSON, a.g.e.,

²⁴ P.NICHOLSON, a.g.e., s. 166.

Bu durumda Kant için devrim, *insanın sahip olduğu ahlâkın* bir ispatıdır. Ahlâki karaktere sahip olan insanın amaçları ise şöyle olmalıdır; ahlâki ödevi bir ideal olarak benimsemek ve yerine getirmek, tüm insanların uygun gördüğü bir anayasa çerçevesinde haklarını kullanmak, adil ve hakkı gözeten bir cumhuriyet yönetimini benimseyerek, savaşları engellemek. Kant insanoğlunun zamanla savaştan arınmış ve evrensel hukuk ilkelerinin hâkim olduğu bir cumhuriyetçi anayasayı kurabileceğini öngörür. Çünkü insanlar sürekli gelişmeye ve ilerlemeye meyillidir.²⁵

Sonuç olarak devrim yasağına dair, Kant felsefesinde iki tanıdık olgu çıkar; birincisi ahlâk ve hukuk teorisidir; çünkü birey ahlâki ve özgürdür ve başkaldırmak ona yasaktır. Eğer düşünür devrimi onayladıysa, ikincisi de tarih felsefesinin bir sonucudur; *çünkü* insan doğanın bir parçasıdır ve isyan gibi bazı eylemlere kalkışmakta onların doğasından kaynaklanır.²⁶

Bu inceleme sonucunda Kant ve Fransız Devrimine dair bizim çıkardığımız sonuç ise düşünürün ünlü çalışması olan *Ebedi Barışa Doğru Felsefi Denemesi* ile ilgilidir; Kant'ın ölümünden sonra yayımlanan bu eserin temel argümanı dünyada evrensel bir cumhuriyet yönetimi öncülüğünde ebedi barışın sağlanması üzerinedir. Kant'ın Fransız Devrimi gözlemi sonucu ulaştığı *insan ırkının ahlâki karakterinden dolayı bir gün cumhuriyet eşliğinde ebedi barışın sağlanacağı* ideali ve buna dair geliştirdiği düşünceler Ebedi Barış eserinin arkasındaki, eseri meydana getiren düşüncelerdir.²⁷ Bu yüzden ki bu eserin onsekizinci yüzyıl aydınlanmasının izlerini taşıdığı kanaatindeyiz.

3.2. Ebedi Barış Felsefi Denemesi ve İlkeleri

Immanuel Kant, yaklaşık iki yüz yıl önce, ünlü çalışması Ebedi Barışa Doğru (*To Perpetual Peace*) denemesini yayımladı. Kant *Ebedi Barışa Doğru* eserinde siyaset ve ahlâk arasında devletin hukuk sistemini olumsuz yönde etkileyecek bazı sorunlara değinmiştir. Kant'ın eseri, kozmopolit değerleri önemli ölçüde içerir. Düşüncemize

²⁵ P.NICHOLSON, a.g.e., s. 166- 167. (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

²⁶ P.NICHOLSON, a.g.e., s. 170.

²⁷ Vurgu tez yazarına aittir.

göre, Kant'ın yüzyıllar öncesinde değindiği bu sorunlar, günümüzde farklı sebepler ve gelişmeler sonucu olsa da hala giderilmediği gibi olabilecek en hukuksuz ve ahlâki değerlerden uzak şekilde devam ediyor.

Bu eserin ortaya çıkmasında etkili olan en önemli faktör “5 Nisan 1795'te Prusya ve Fransa arasında Basel'de imzalanan barış antlaşmasıdır.”²⁸ Bu sözleşmenin içeriği, devrimci Fransa hukuki ve de sınırları bakımından monarşi tarafından kabul görmesidir. Yani Fransız Devrimi, uluslararası hukuk alanında kabul görmüş oluyordu. Kant'ın bu eserdeki politik bakış açısının bu olay ile bağlantılı olduğu kabul edilir. Bu olay tarihsel bakımdan iki şekilde önem arz etmektedir; “Dünya politikası merkezli bir bakış açısının gerekliliği ve de insan hakları kavramının gelecekteki her politika tarafından tanınan temeller haline getirilmesi.”²⁹ Kant eserine ilham olan bu anlaşma için “adil bir politik amaçların oluşturulması için koşullardan bir tanesi yerine gelmiştir” değerlendirmesinde bulunmuştur. İnsan kamusal hakkını elde etmek için politik bir yöntem belirlemelidir, bu yöntem için de *akılsal temeller* vardır. Bu yöntem aracılığıyla içte ve dışta barışı tesis etmek mümkündür.³⁰ Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere, Kant dünya insanların mutluluğa ulaşması için akıl gibi bir ayrıcalığa sahip olduklarına vurgu yapmıştır. Haklarının peşinde olan bir topluluğun, amacına ulaşması için politik bir yöneme başvurması aslında, Kant'ın insanı ahlâki olan ve de saygıyı doğasında barındıran varlık olarak görmesinin bir sonucu olarak da açıklayabiliriz. Ayrıca, isyan etmektense, adil ve ahlâki bir yöntem geliştirmeyi tercih etmek, ahlâk yasasının bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Kant politikayı insanlardan oluşmuş bir topluluğun kendi geleceklerini belirleme yöntemi olarak ifade eder ve devletin de başkalarının himayesi ya da çıkarı sonucu değil, kendi istekleri paralelinde insanların oluşturduğu bir topluluk olarak tanımlar. Bu tanımdan da anlaşıldığı gibi Kant tüm kararlığı ile devlet dair bir ayrı tanımlama

²⁸ GERHARDT, Völker, *Eleştirel Bir Politika Teorisi: Kant'ın Ebedi Barış Taslağı Üstüne*, Derleyen, Hakan, ÇÖREKÇİOĞLU, Bilgi üniversitesi Yayınları, 2010, İstanbul, s. 207.

²⁹ GERHARDT, a.g.e., s. 208.

³⁰ GERHARDT, a.g.e, (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

yapmayı gerekli görmeyerek Carl Schmitt gibi, bireyi hukuk ve politik alanlardan dışlayan düşünörlere yüzyıllar öncesinden meydan okumuştur.³¹

Kant'ın politik felsefesi devletin iyiliğı ve de vatandaşlarının da mutluluğı üzerine tedbirler ve de tavsiyeler içerir. Bu tedbir ve tavsiyeleri en net şekilde belirttiğı çalışması şüphesiz ki *Ebedi Barışa Doğru Felsefi Deneme* eseridir. Kant'ın onsekizinci yüzyıl gibi erken bir zamanda ortaya koyduğu bu eser her bakımdan özgün ve de net öğretiler ortaya koymaktadır. Özgündür çünkü bulunduğu çağdan gelecekteki insanlığın ve de devletlerin ihtiyaç duyabileceğı oluşumların gerekliliğini ifade etmiştir. Üstelik uluslararası hukuk ve devletlerin davranışlarına dair ifade ettiği ilkeler, uyarılar ve tedbirler neredeyse bugün, evrenimizi insan hakları konusunda kaosa sürükleyen eksilikler ile örtüşmektedir. Kant'ın bu eserine uluslararası akademik alanda sıklıkla başvurulması, eser ile ilgili ütöpic eleştirilerini de yersiz kıldığı kanaatindeyiz. Ayrıca Kant'ın bu eserdeki öncelikli amaçlarından birisi “ideal olanı gerçek olanla uzlaştırma” isteğıdir.³²

Kant'ın devletlerin varlığını bir ilerleme olarak ele alırken doğal durumundan düzenli bir duruma geçme konusunu da tamamen “evrensel veya kozmopolit bir çerçevede ele alır.”³³ Kant'ın bu tarzı onun soyut ve katı yasallığını gösterir.³⁴ Kant'ın politik felsefesi, savaş ve barış öğretisine dairdir ve kesinlikle düşünür için dış politika iç politikadan üstündür. Çünkü bir toplum dış tehdide maruz kalıyorsa barışı tesis etmek konusunda kararlı hale gelir. Bu durumda devletlerin uluslararası alanda bir örgütlenmeye gitmesi bu alanda hukukun oluşması için en önemli adımdır ki bunun aksini düşünenler, bu konunun önemini idrak edememişlerdir. Kant bu konuya dair bir başka önemli çıkarımda bulunur; devletlerin oluşturmuş olduğu örgütlenmede kesinlikle devletler *egemenlik* gibi bir ayrıcalığa sahip olmamalıdır. Devletler oluşturdukları bu ittifakta birer *vatandaş* gibi olmalıdırlar. Aksi takdirde barışı ve hukuk tesisi etmek adına oluşturulan bu örgütlenme amacına ulaşamaz. Kant'ın bu

³¹ GERHARDT, a.g.e., s. 211.

³² HASSNER, a.g.e., s. 110.

³³ HASSER, a.g.e.,

³⁴ HASSNER, a.g.e.,

düşüncelerinin daha anlaşılır olduğu sözleri şöyledir; “devlet büyüdükçe yasalar gittikçe gücünü kaybeder ve iynin tohumları tahrip olduktan sonra ruhsuz bir despotizm eninde sonunda anarşiyle sonuçlanır.”³⁵ Kant, egemenliğin üstelik ölçüsüz bir egemenliğin hakimiyeti altına giren bir örgütlenmenin ya da topluluğun barışı hakim kılmaktan ziyade kalıcı bir anarşiye neden olacağı öngörüsünde bulunur.

Düşünür, egemenlik zırhı giyen devletlerin bu zırhı adaletin yaptırımlarına karşı bir araç olarak kullanmaktan kaçınmayacaklarını ifade ederek egemenliğin tehlikesini de öngörmüştür.

Sonuç olarak Kant, ebedi barışı “ en yüksek siyasi hayır”³⁶ olarak ifade ederken, barışın insanlık için en önemli değer olduğuna da vurgu yapar. Buraya kadar incelediğimiz görüşleri sonucunda, bu eserin bir kez daha evrensel bir öngörü olduğunu yinelemeyi gerekli görüyoruz. Hırş’e ebedi barışın tersi olan *savaş durumunu* “kanunsuzluk” durumudur.³⁷ Oldukça kısa ve net ifade edilen bu çıkarım aslında ve maalesef günümüz uluslararası topluma hâkim olan egemenliğin sonucu olarak, adaletsizlik altında gittikçe kaybolan insan hakları ihlali gerçeğinin de haklı ifadesidir.

Kant ebedi barışı insanlık için bir ideal olarak sunar. Kant, Ebedi Barışın sağlanması için eserinde bazı ilkelere yer vermiştir:

I. “İçinde gizlenmiş –saklı, yeni bir savaş nedeni, malzemesi bulunduran hiçbir antlaşma barış antlaşması olamaz³⁸”

Bu maddeden açık bir şekilde anlaşıldığı üzere, geleceğe yönelik barış garantisi verdiği ve savaşı gerçek anlamda engellemesi mümkün olduğu sürece aslında bir antlaşmadan bahsedilir. Kant’ın bu öngörüsünü doğrulayan antlaşmalara I. Dünya savaşı sonrasında imzalanan ve II. Dünya savaşına neden olan antlaşmaları örnek

³⁵ HASSNER, a.g.e., s. 111-112.

³⁶ HİRŞ, E., *Kant’ın Ebedi Barış Üzerine Felsefi Denenemesi*, Ankara Üniversitesi Hukuk Mecmuası, 1945, Ankara, s. 269.

³⁷ HİRŞ, a.g.e., (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

³⁸ KANT, *Immanuel, Perpetual Peace and Other Essays*, translated by, HUMPHREY, Ted, America, 1985, s. 107.

gösterebiliriz: I. Dünya Savaşı'nda yenilen devletlerle ekonomik, siyasi, askerî ve hukuki alanlarda ağır şartlar içeren antlaşmalar imzalandı. Bu durum Almanya'da hoşnutsuzluğa ve dolayısıyla II. Dünya Savaşı'na neden oldu. I. Dünya Savaşı'ndan sonra sınırların çizilmesinde milliyetçilik anlayışına dikkat edilmedi. Bu nedenle etnik çatışmalar ve sınır sorunları ortaya çıktı. En etkili bu iki neden yüzünden dünya 1936-1945 yılları arasında uzun süre etkisinde kurtulamayacağı bir savaş dönemi geçirdi. Biraz daha geriye gidecek olursak bu antlaşmalara önemli bir örnek olarak gördüğümüz Mondros Ateşkes Antlaşması'dır. Çünkü, bu bir ateşkes antlaşması bile değil resmen teslimiyet belgesiydi. Bir zamanların muhteşem Osmanlı Devleti yenilmiş, orduları dağılmış, büyük insan kayıplarına uğramış, kaynakları tükenmişti. Ordu dağılıyor, silah, cephane ve ulaşım yolları ile tüm haberleşme araçları ve liman, tersaneler İtilaf Devletleri'nin kontrolüne bırakılıyordu. İtilaf Devletleri'ne, 7. maddeye dayanarak³⁹ ülkenin herhangi bir yerini işgal hakkı tanınıyordu. Kalıcı bir barış için temel oluşturmayacak ve hiçbir toplumun kabul etmeyeceği bu gibi antlaşmalar yine Kant'ın öngörüsü olarak değerlendirdiğimiz ilkelerin haklılığına bir kanıt niteliğindedir.

II. “İster küçük, ister büyük hiçbir bağımsız devlet, başka herhangi bir devletin egemenliği altına miras, değişim, alım-satım ya da bağış yollarıyla hiçbir zaman geçmemelidir.”⁴⁰

Devleti bir ağaca benzeten Kant, devletin kendisine özgü kökleri olduğunu ve onun bir taşınmaz mal '*patrimonium*' olmadığını belirtir. Onu başka bir toprağa katmak ya da kişiliğinden yoksun bırakmak devleti bir eşya düzenine indirir. Devlet kendi hakkında karar verebilecek ve kimsenin buyruğuna arzusuna bağlı olmayan insan topluluğudur. Bu ilkenin bir başka sonucu da; ortak olmayan bir düşmana karşı kullanılmak üzere askerlerini başka bir devletin hizmetine vermemelidir. Bu durum diğer devletin kendi isteğine göre iyi ya da kötü niyetle kullanılabilir.

³⁹ M. 7- İtilaf Devletleri, güvenliklerini tehdit edecek bir durumun ortaya çıkması halinde herhangi bir stratejik yeri işgal etme hakkına sahip olacaktır.

⁴⁰ KANT, Perpetual Peace and Other Essays... a.g.e., s. 108.

III. “Sürekli ordular (Miles Perpetuus) zamanla bütünüyle ortadan kalkmalıdır.”⁴¹

Sürekli orduların varlığı, diğer devletler için bir tehdit niteliğindedir. Devletler arasında sürekli rekabete neden olurlar; askerlerinin sayılarını arttırmak için giriştikleri bu rekabet sonucu uluslararası toplumda bir huzursuzluk hâkim olur. Bu üstünlük yarışının diğer olumsuz sonucu da devletlere mali bir yük getirmesidir. Bu yüklerden kurtulmak için devlet diğer devlete savaş açmak ister, bu rekabet yüzünden insanların birbirlerini öldürmesi kendi kişiliklerinde bulunan insanlık hakkıyla bağdaşamaz. Kant’ın bu ilkesine örnek olarak soğuk savaş dönemindeki ABD ve Sovyetler Birliği önderliğinde iki süper gücün birbirlerine silahlar ve füzeler ve bombardıman uçakları ile yaptıkları güç gösterisi sonucunda uluslararası toplumda ‘Nükleer Kıyamet Paronoyası’ doğmuştur. Bu ilkeye uygun örnek olarak NATO’yu da verebiliriz. Çeşitli ülkelerin askeri birliklerinden oluşan NATO’nun Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avrupa ülkeleri tarafından özellikle Ortadoğu bölgesinde kendi ekonomik ve siyasi çıkarları için kullanıldığı yönünde eleştirilmektedir.

IV. “Hiçbir devlet, başka bir devletin anayasasına ya da hükümetine zor kullanarak karışmamalıdır.”⁴²

Kendi iç sorunlarıyla uğraşan bir ulusun iç işlerine hiçbir yabancı devletin karışmamasını belirten Kant’a göre bu durumun tek istisnası, bir devlet ikiye ayrılmış ve bu taraflar devletin bütününe hak iddia ediyorsa, ortada bir anarşi olduğundan bir devlete yardım edilebilir. Bunun dışında ulusların iç işlerine karışılmamalıdır, çünkü bu o ulusun haklarını ihlal etmek olur ve uluslararası toplum için de kötü bir örnek oluşturarak devletlerin bağımsızlığını tehlikeye sokar. Bu ilkeye örnek olarak ABD, Fransa ve İngiltere’nin Libya’ya müdahalesi sonucu Kaddafi rejiminin değişmesi, bu ilkeye örnek olarak verilebilir. Bu müdahale ve sonuçları da diğerleri gibi uluslararası hukuk açısından hala tartışılmaktadır.

⁴¹ KANT, Perpetual Peace and Other Essays ... a.g.e., s. 108.

⁴² KANT, Perpetual Peace and Other Essays ... a.g.e., s. 109.

Kant'ın eserinde yer verdiği bu ilkeler, günümüz uluslararası sözleşmelerinde yer alan ve devletlerin uyması gereken bazı kurallar ile örtüşmektedir. Kant'ın genel felsefesinin temelini oluşturan ahlâk kavramı düşüncesiyle yazdığı bu ilkeler, devletlere, uluslararası toplumda sürekli barışı garanti eden kozmopolit düzeni mümkün kılacak tavsiyeler vermektedir. Aynı zamanda da bugün yaşanan uluslararası sorunların özüne işaret eden ilkeler olarak da dikkat çekidir. Bu durumda Kant, bize göre, idealize ettiği kozmopolit düzenin şartlarını sıralarken aynı zamanda uluslararası toplumu terörize edebilecek uygulamaları yıllar öncesinden öngörerek maddelemiştir.

3.3. Kant'ın Ebedi Barış İlkelerinin Modellenmesi

Ebedi barış projeleri uluslararası hukuk ile aynı doğrultuda hatta alternatif projeler olarak görülmektedir. Düşünür *Ebedi Barışa Doğru Felsefi Deneme* eserinde önce '*Idea for a Universal History with a Cosmopolitan Purpose* (Kant, 1784) ve *On the Common Saying: This May Be True in Theory, but it does not Apply in Practise* (Kant, 1793) eserlerinde Saint- Pierre'in ve Rousseau'nun insanlar arasındaki birlik (great league of people) fikrini değişik fakat pozitif ve harika bir fikir olarak görmüştür. Kant projesini, uluslararası hukukun karşısında bir çalışma olarak ele almıştır. Sonsuz barışı temsil eden bir geleneği öne sürmüştür.⁴³

Ebedi Barışa Doğru projesi ulusları düzenleme arayışından çok, tüm savaşların karşısında durarak, diğer uluslararası hukuk kavramlarından ayrılır. Ebedi Barış Projeleri (Perpetual Peace Projects) devletlerin idaresi için özel ve uluslarüstü kuruluşların varlığını destekler. Milletler hukuku tarafından böyle bir uygulama olmadığını ileri süren Archibugi'ye göre Saint- Pierr's projesi Ebedi Barışa Doğru ile ilgili tartışmalara referans olabilecek ilkeleri bir araya getirmiştir.⁴⁴ Ebedi Barış projelerinde uluslararası organizasyon modelleri çalışmasında farklı modelleri inceleyen yazar, Piramit modeli ile kozmopolit modeli farklı bir bakış açısıyla sentezleyerek irdlemiştir.

⁴³ KANT, *Perpetual Peace and Other Essays...* a.g.e., s. 438.

⁴⁴ KANT, *Perpetual Peace and Other Essays...* a.g.e.,

3.3.1. Kozmopolit Model

Kozmopolit model, Arhibugi'nin Ebedi Barış Projeleri ("Perpetual Peace projects") çalışmasında ele aldığı bir diğer modeldir. Yazar, Kant'ın kozmopolit idealinden yola çıkarak ele aldığı bu modeli, Kant'ın uluslararası ilişkiler teorisinin çıkış noktası olan *Ebedi Barışa Doğru Felsefi Deneme* çalışmasının bir yansıması olarak değerlendirir.⁴⁵ Bu modelin üç temel özelliği vardır:

-“Kozmopolit modelin temel özelliği, bir devlet ve bir oy şeklindedir.”

-“Uluslararası toplumun üyeleri hem bireyler hem de devletlerdir.”

-“Devletler arası anlaşmazlıklar, devletlerce belirlenen bir meclis altında ele alınır; Kozmopolit meclis, silahlanma ya da uluslararası ilişkiler ile ilgili düşüncelerini beyan eder. “Tarihi örnekleri: Avrupa Parlamentosu ve Birleşmiş Milletler organlarıdır.”⁴⁶

Kant'ın ideali olan kozmopolit hukuk tartışmalı bir kavramdır. Ebedi Barış Projeleri göz önüne alındığında, kozmopolit hukuk bu projeler için çelişkili bir duruma sebep olan, zıtlıklara çözüm getiren yasal bir yenilik olarak görünür.⁴⁷ Piramit modelde de belirtildiği gibi, devletler tam egemenliklerini sürdürmekten hoşnut iken, uluslararası konfederasyona gönüllü olarak katılmaları için davet edilirler.

Devletler kendi kanunlarını da dikkate alarak, belirtilen kesinleşmiş kurallara uymak zorundadırlar. Bununla birlikte, diğer devletler üzerinde egemenlik iddiasında olan ve onlara vesayet eden devler dışındaki, diğer devletlere 'denetleme' görevi verilmez çünkü bu durum, devletler arasında anlaşmazlıklara yol açar. Vesayet etme fonksiyonu, kozmopolit hukuk tarafından, devletlerin hem uluslararası ilişkileri hem de iç işlerinde uygulanır.⁴⁸ Bu modeli, Archibugi çalışmasında tablo⁴⁹ olarak göstermektedir; tabloda üç farklı devlet topluluğunun, yine aynı üç farklı devlet hükümetine ayrı ayrı tabi olduğunu göstermektedir. Tabloda, bu devlet hükümetleri

⁴⁵ ARCHIBUGI, Daniele, "Models of International Organization in Perpetual Peace Projects", Journal: Review of International Studies / Volume 18 / Issue 4 / pp. 295-317 October 1992 a.g.e., s. 310

⁴⁶ ARCHIBUGI, a.g.e., s. 312

⁴⁷ ARCHIBUGI, a.g.e.,

⁴⁸ ARCHIBUGI, a.g.e., s. 312.

⁴⁹ ARCHIBUGI, a.g.e., s. 313. Grafik için b.k.z.

de devletler topluluğu olarak adlandırılan tek bir meclise tabi olarak gösterilmiştir. Bu tablo da kozmopolit topluluk olarak adlandırılmıştır. Kant, devletlerin ahlâklı bir şekilde siyasal eylem yapmalarını mümkün olması için uluslararası gizliliğin fesih edilmesini önerir. Kant devletlerin birbirleri arasında var olan anayasal ilişkilerden bağımsız bir *hukuk tesis etme* erdemine sahiptir. Ona göre Kozmopolit hukuk ideali fantastik ya da zorlama bir düşünce değildir; yazılmamış siyasi ve uluslararası hakların tamamlanması ve insanlığın evrensel bir hakka sahip olması için gereklidir.⁵⁰ Bununla birlikte, kozmopolit hukuk, bir devlete ait ya da ait olmayan halkların, o devletlerin aracılığı ile olan ilişkilerini düzenlemeyi hedefler. Böylelikle kozmopolit hukuk, hem devlete hem de bireye yükümlülükler empoze ederek yasal bir kuruluş olarak, bireylerin ait oldukları devletler de dikkate alınarak, hakiki bir dünya vatandaşlığı hakkını yasal çerçevede sağlamak ister. Böylelikle, devlet yasası ile etkin hale getirilen ve tanınan bu düzen, bireylere hem yurtlarında hem de sınırları dışında devlet yasası ile garanti edilen kozmopolit hakları sunar.⁵¹

Buraya kadar teorik çerçevede incelediğimiz Kant'ın kozmopolit dünya düzeni idealinden çıkarabileceğimiz en genel sonuç şöyledir; düşünür eserinde hukuk üstünlüğü ile ebedi barışın birbirleriyle bağlantısına vurgu yapmıştır. İnsanın doğuştan gelen bir özgürlüğü olduğu ve bu özgürlüğün hiçbir şekilde bir araç olarak kullanılmayacağına işaret eden düşünür, barışın, tüm insanlığın üstünde anlaştığı bir uluslararası örgütlenme ile mümkün olacağını aktarır. Wilson ilkeleri açıklanırken, Kant'ın görüşlerine değinilmiştir; Milletler Cemiyeti ve Birleşmiş Milletler' in kurulması Kant'ın idealinin birer yansıması olarak görülür. Dünyanın tüm bölgelerinde barışın sağlanamaması, kimileri için bu ideali ütöpik kılmaktadır. Biz, sonraki bölümlerde, bu ütopyanın işaret ettiği uluslararası barış sözleşmelerinin ve kuruluşlarının varlığına rağmen, kalıcı bir barışın sağlanamamasını, egemenlerin tercih ettikleri realist politikalar ile ilişkilendirerek ele alacağız.

⁵⁰ ARCHIBUGI, a.g.e., (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

⁵¹ ARCHIBUGI, "Immanuel KANT, Cosmopolitan Law and Peace", Vol 1, Issue 4, 1995, First Published December, doi/abs/10.1177/1354066195001004002, s. 449.

3.3.2. Piramit model

Bu modeli, kozmopolit modelden farklı olması ve aktörlerini bugünkü egemenlerin uluslararası alandaki konumlarına benzer şekilde konumlandığını düşündüğümüz için incelemeyi uygun gördük. Kozmopolit model tablosunun aksine, bu modelde uluslararası birliğin üç 'egemen devlet' öncülüğünde oluşturulduğu gösterilir. Kozmopolit modelde 'vatandaşların devleti' öncülüğünde kozmopolit bir meclisin oluşturulduğu ve kozmopolit meclisten de, devlet yönetiminin oluşturduğu devletler meclisini içerir.⁵²

Piramit model, otuz yıl savaları sırasında ortaya çıkmıştır. Birçok düşünür tarafından benimsenen bu model, Birleşmiş Milletler' in öncüsü olan Milletler Cemiyeti gibi kurumlara ilham vermiştir. Modelin temel özellikleri:

1. Egemenler arasındaki anlaşmazlıkların, bir uluslararası birlik tarafından kurulan tahkim mahkemesinde çözülmesi.
2. Uluslararası birliğin üyeleri egemen devletlerdir, halk değildir.
3. Birliğin seçim kriteri 'bir devletin bir oy kullanma hakkı vardır' şeklindedir.
4. Egemenler, kendi devletleriyle ilgili anayasal ilişkileri belirlemek için yetkilendirilmiştir.
5. Eğer birliğin kendi emrinde müşterek bir kuvveti var ise, bu gücü, devletler içinde bir isyanın ortaya çıkması durumunda, isyanı bastırmak için kullanabilir.⁵³

Piramit model iki tamamlayıcı unsur içerir: Devletler arası ilişkiler kurulurken, birlik tarafından egemenlerin etkisinin azalmaması için, uygulanan yöntemlere itina gösterilir. Hükümetler, kendi devletleri içinde güç kullanma konusunda tam bağımsızdırlar.⁵⁴ Birliğin üyesi olan her devletin, birbirleriyle olan ilişkileri, askeri güçleri, ekonomik durumları, coğrafi konumları ve nüfusları dikkate alınmaksızın aynı yasal ağırlıkla organize edilir. Birliğin meclisi, 'bir devlet bir oy' prensibi üzerine belirlenmiştir. Bir devlet bir oy prensibi Birleşmiş Milletler sözleşmesinde kelimesi

⁵² ARCHIBUGI, Daniele, Models of International Organization in Perpetual..., s. 313., Bkz. Tablo 3.

⁵³ ARCHIBUGI, a.g.e., s. 296.

⁵⁴ ARCHIBUGI ,a.g.e., s. 298.

kelimesine ayındır. Sözleşmenin ikinci maddesi şöyledir: Sözleşme tüm üyelerin egemenliği eşitliği ilkesine göre kurulmuştur.

Güvenlik Konseyi üyesi ülkelerin eşitliği diğerlerine göre daha fazla olsa da, sözleşmede tüm üyelerin eşitliği resmi olarak vurgulanmıştır. Sözleşme pratik anlamda, tüm üyeler eşit şekilde temsil edilebilme hakkı vermiştir. Egemenler gerekli gördükleri durumda, kendi topluluklarını uluslararası standartlara uygun hale getirmek için yetkilerini kullanırlar. Bu modelin savunucuları, birlik (union) ile topluluğu yöneten lider arasında karşılaştırma yaparlar ve her iki tarafın da kendi alanları içinde istedikleri gibi yetkilerini kullanma hakkı olmakla birlikte, sözleşmeye aykırılık oluşturacak şekilde diğer toplumlara düşmanca tutum sergileme hakları bulunmamaktadır.⁵⁵ Bununla birlikte, bu model devletlerin egemenlik güdüsünden vazgeçmeyerek, kendilerini uluslararası toplumun 'jandarması' olarak görmelerini mümkün kılıyor. (Bugün de Amerika dünyanın jandarmalığını üstelendiği yönünde eleştiriliyor). Oysa kozmopolit model, dünya jandarmalığını yani uluslararası alandaki devlet ilişkileri ilgili sorumluluğu sadece kozmopolit hukuka veriyor.⁵⁶ Piramid modelde, egemen üstünlüğünün verdiği ayrıcalıklarla, uluslararası toplumu etkisi altına alabilecek iki yüzlü ve ayrıcalıklı politikaların gerçekleşmesi mümkün iken kozmopolit modelde, kozmopolit hukuk güvencesiyle hiçbir devlete egemenlik sıfatıyla ayrıcalık verilmesi mümkün olmayacaktır.

3.4. Kozmopolitizmin Doğuşu, Çeşitleri ve Geçmişten Günümüze Temsilcileri Üzerine

Çalışmamızın temel argümanlarından olan Kant'ın kozmopolit düşüncesine geçmeden önce, kozmopolitizmin evrenselcilik öğretilerinden sadece bir tanesi olduğuna değinerek, bu öğretileri kısaca açıklamayı gerekli görüyoruz. Kesin olmamakla birlikte ilk evrensellik olgusu Eski Mısır'da ortaya çıkmıştır. Eski Mısır

⁵⁵ ARCHIBUGI, a.g.e., s. 299-300.

⁵⁶ ARCHIBUGI, a.g.e., s. 313.

kozmetik düzeninde etkin olan *Athen inancı* (Athencilik) dünya üzerinde, ırk, dil, ayrımı yapmadan tüm insanlığı kapsar.⁵⁷

Hıristiyan Evrenselciliği ise, tüm insanları Tanrı'nın çocukları olarak görür. Fakat evrenselciliğin ortaya çıkışı dinin kurucusu İsa Peygambere değil, Hıristiyanlığın yayılmasını sağlayan Paulus'a dayandırılır. Onun öncülüğündeki Hıristiyanlık inancına göre, Adem Peygamber Tanrı ile olan anlaşmayı bozmuştur. Tanrı, peygamber İsa'nın bedeninde yeryüzüne gelerek, bütün insanların günahına kefarete olarak çarmıha gerilmiştir. *Evrensel Selamet* olarak adlandırılan bu duruma göre, Hıristiyanlık için geçerli olan hakikat Tanrıya inanmaktır.⁵⁸

Sonuncu evrenselcilik çeşidi ise, Kant'tan sonra ortaya çıkan *Sosyalist Enternasyonalizm*'dir. Bu öğretinin kurucuları Karl Marx, Frederick Engels, Vladimir İlyich Lenindir. Marxizm'e göre "beşeri olanı belirleyen evrensel bir hareket vardır."⁵⁹ İnsanların ihtiyaçlarının peşinden koşmasıyla üretim ortaya çıkar ve böylece evrensel hareket tanımlanır hale gelir sonucunda ise tarih olarak ortaya çıkar.⁶⁰ Bu kavram anlayışına göre hareketin özü mantık silsilesiyle oluşan bir süreçtir; toplumlarda çıkan çatışma sonrası bir tane sınıf üstün çıkar. En son çatışmada ise "evrensel sınıf olan proletarya galip gelecektir."⁶¹ Böylece tüm insanlığın barış içinde yaşadığı evrensel düzen gerçekleşecektir.⁶² Evrensellik öğretisinin diğer türü olan kozmopolitizm kavramının gelişimi ise şöyledir:

Kozmopolit insanlık idealinin temeli stoacı düşünceden doğmuştur.⁶³ Kozmopolitizm esasında, *kosmau polites*⁶⁴ ya da *world citizen* kavramlarının felsefi olarak gelişme

⁵⁷ ŞALLI, Saim, *Kant'ın Kozmopolitizm Teorisi ve Çağdaş Kozmopolitizm Akımı Üzerindeki Etkisi*, Doktora Tezi, 2011, Gazi Üniversitesi, Ankara, s. 16-17.

⁵⁸ ŞALLI, a.g.e., s. 20-21.

⁵⁹ ŞALLI, a.g.e., s. 21.

⁶⁰ ŞALLI, a.g.e., s. 23.

⁶¹ ŞALLI, a.g.e., s. 24.

⁶² ŞALLI, a.g.e.,

⁶³ ARCHIBUGI, a.g.e., s. 4.

⁶⁴ NUSSBAUM, Martha C., "Kant and Stoic Cosmopolitanism" *The Journal of Political Philosophy*; s. 4, Volume:5 Number:1, 1997pp.1-25., Chicago.

Not: Kosmau polites kavramının kökeni kinik (cynic) felsefesine dayanır. Kendisini dünya vatandaşı olarak tanımlayan Diogene' e nereli olduğu sorulduğu zaman, 'ben kozmopolitanım' cevabını verir.

gösterdiği antik Yunan ve Roman stoacıları ideallerine dayanmaktadır. Stoa öğretisi, milattan önce 300 tarihinde, Atina'da Zenon tarafından kurulmuş ve öğrencileri de 'Stoacılar' olarak adlandırılmışlardır. Stoacılığın felsefe tarihinde oldukça önemli bir yeri vardır. Roma'da da etkisini gösteren bu akımdan Shakespeare, Spinoza, ve Butler gibi Hıristiyan teolojisinin önemli isimleri de etkilenmişlerdir.⁶⁵ Helenistik dönemin önemli düşünce akımlarından olan Stoa felsefesi, "insanı mutluluğa ulaştırma iddiası taşıyan bir hayat görüşü ortaya koymuştur."⁶⁶ Bu görüşe göre, Stoa felsefesinin temel konusu olan ahlâk anlayışı "İnsanı gerçek mutluluğa götüren yol nedir?"⁶⁷ Sorusunu sorarken aynı zamanda iyi ve mutlu bir yaşamın kaynağı olarak ahlâk öğretileri üzerine sorgulamaya ve düşünmeye başlamıştır.⁶⁸ Stoacıların ahlâk felsefesine göre mutluluğu bulmak ve mutlu bir hayat sürebilmek, tüm insanların pay aldıkları ortak doğaya uymak ile mümkündür. Ortak doğa ise akıldır. İnsanlar, dilleri, dinleri, ırkları, cinsiyetleri ne olursa olsun ortak akıldan pay aldıkları için onların tabii olacağı ortak bir yasa da olmalıdır.⁶⁹

Stoacı Kozmopolitizme göre "Yasa, doğaya içkin olan ve neyin yapıp neyin yapılmaması gerektiğini emreden en yüksek akıldır. Bu akıl sağlam bir şekilde tesis edildiğinde ve insan zihninde tam bir biçimde geliştiğinde yasa olur. Gerçek yasa, doğaya uygun olan akıldır. Gerçek yasa, evrensel olarak geçerlidir, değişmez ve ezeli-ebedidir."⁷⁰

Stoacılar bu düşünceye göre, "toplumu veya devleti evrensel yasaya, evrensel yasayı evrensel adalete, evrensel adaleti doğaya ve doğada içerilmiş bulunan evrensel akla, Logos'a bağladıkları görülmektedir."⁷¹ Stoacılar, aileden başlayarak oluşan bir doğal

B.k.z, NUSSBAUM, a.g.e., s. 4., 11.dipnot. Çalışma, *Ebedi Barış* eserinin 200. Yılına anısına, Frankfurt Üniversitesi'nde düzenlenen konferansta sunulmuştur. (Not: Vurgular Tez Yazarına Aittir.)

⁶⁵ Dr. ÇAPAK, İbrahim, *Stoa Mantiği ve Farabi'ye Etkisi*, Giriş Bölümü, Araştırma Yayınları, 1. Baskı, 2006, Ankara, s. 11.

⁶⁶ ÇAPAK, a.g.e., s. 12.

⁶⁷ CICERO, *Stoacıların Paradoksları*, 2012, s. 9.

⁶⁸ CICERO, a.g.e., s. 13.

⁶⁹ ARSLAN, Ahmet, *İlkçağ Felsefe Tarihi, Helenistik Dönem Felsefesi: Epikuroşular Stoacılar Septikler*, İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları, 2008, İstanbul, s. 414.

⁷⁰ ARSLAN, a.g.e., s. 414-415.

⁷¹ ARSLAN, a.g.e., s. 415.

birlikten bahsederler. İnsanların oluşturduğu bu birlikleri idare edecek, tek bir yasa koyucunun, yöneticinin veya egemenin olması gerekir. Cicero ise bu düşünceye şu sözleriyle katkıda bulunur; “çünkü hepimiz üzerine egemen olan, tek efendi ve yönetici yani Tanrı olacaktır....”⁷²

Uzun savaşlar sonrasında Roma'nın Yunan üzerindeki egemenliği sonucunda, felsefe okulları Helenistik etkiyle yeni görüşlerin akımına uğramıştır. Şehirlerin yıkılması sonucu siyasiler ve felsefeciler için dünya vatandaşlığı (kosmopolites) görüşü önem kazanmaya başlamıştır ve dönemin özellikleri arasına girmiştir. Stoacı düşünürler, evrendeki ırksal ya da bölgesel ayrılıkların anlamsızlığı üzerine uzlaşarak bir dünya devleti/dünya şehri (kosmopolis) tasarlamışlardır. Bu duruma göre dünya tek bir devletten oluşmalı ve tüm insanlar da bu düzenin doğal vatandaşları olmalıdır. Oluşturulan kozmopolit atmosferde bireyin bu şekilde tasarlanan bir toplumda bir rehber olacağı düşüncesi hâkim olmaya başlayınca, içsel hayatın yani bireysel ahlâkın önemi üzerine daha çok durulmuştur.⁷³ Bu durum da stoacıların neden ahlâk felsefesini önemseydiğini ve öncelendiğini açıklamaktadır; evrensel bir hayata geçiş, kozmopolit sosyal ve siyasal bir yaşam anlamına gelmektedir. Özellikle bu sosyal alanı oluşturacak bireylerin belirli ilkeler ile 'doğru' olana yönlendirilmesi önemlidir çünkü ahlâklı toplumlar ahlâklı bireylerden oluşur. Bu düşünce ahlâk anlayışı üzerine sorular soran ve bu anlayışa sahip olmak isteyen bireyler, cevaplarını stoacıların *evrenselci* felsefesinde bulmuşlardır.⁷⁴ Kanaatimize göre, Stoacı felsefenin 'ahlâk' anlayışı, Kant'ın da benimsediği gibi, herkesin eşit olduğu özgür ve rasyonel insanlığa işaret eder. Bu düzenleyici ideal hem politik hem de ahlâki amacın özünü yansıtarak, politik gayelerin sınırlarını belirler ve insanları 'ahlâk hukukunu' icra etmeye teşvik eder.

Politik kuruluşların amacı ne olursa olsun, bireylerin ve insanlığın eşit olduğu bir yapılanmayı benimseyen stoacıların amacı dünya işbirliğinin ve bireylere saygının olduğu kozmopolit bir yaşam sürmektir.⁷⁵ Bütün stoacılar savaşların yönetilmesi

⁷² ARSLAN, ,a.g.e., s. 417.

⁷³ ÇAĞLAR, Ahmet Faruk, *Stoacı Oikeiosis Öğretisi*, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2015, İstanbul, s. 7.

⁷⁴ ÇAĞLAR, a.g.e., s. 8.

⁷⁵ NUSSBAUM, a.g.e., s. 11.

üzerine gerekli olan uluslararası sınırlamaları gerektiren kozmopolitizmi benimsemişlerdir; yalnızca kendini savunma hakkı dışında, saldırganlığa başvurulmaması ve güç kullanılmaması gibi.⁷⁶ Sonuç olarak Kant'ın stoa felsefesini neden önemseydiği ve ilham aldığı şu şekilde açıklanabilir; stoacı felsefe ve Kant felsefesinin ortak paydası akıldır. Stoacı düşüncenin akıl ile mutluluğa ulaşarak doğada uyum içinde yaşanabileceğini ve bu uyumdan da kozmopolit bir düzenin oluşacağı beklentisiyle Kant'ın, evrensel bir düzeyde barışın sağlanabilmesi için devletlerin bir anlaşma ile bir araya gelmesi gerektiğine işaret eder. Böylece bu barışçıl anlaşma ile tüm insanlar, devletlerin garanti ettiği barış düzeninde, dünya vatandaşı haline gelirler.

Kant, stoacı ideali genel olarak ve kısaca ele almış olsa da kozmopolitizm kavramından yola çıkarak geliştirdiği kozmopolit insanlık idealinin temeli bu felsefeye dayanmaktadır.⁷⁷ Düşünürün özellikle doğal hukuk üzerine olan çalışmalarında, Cicero ve diğer antik düşünürlerden ilham alan stoacı etkiler söz konusudur. Kant, *Ahlâk Metafiziğinin Temellendirilmesi* adlı eseri ve diğer etik ve politik eserlerini çalışırken, Cicero'nun *Yükümlülükler Üzerine (Cicero's De Officiis)* eserini oldukça önemseydiği bilinir. Özellikle, insanlığa saygı amacıyla idealize edilen evrensel hukuk, Cicero'nun düşünceleriyle örtüşmektedir.⁷⁸ Stoacı düşünce ve Kant'ın evrensel etiği, ahlâki yükümlülüklerinin öncelikle dünya vatandaşlığına saygı çerçevesinde şekillendiği, tüm üyelerinin eşit olduğu insanlık olarak tanımlar.⁷⁹ Kısacası kozmopolit dünya yönetimi ideali, insan haklarının evrensel düzeyde korunması üzerine temellendirilmiştir.⁸⁰ Ayrıca stoacı felsefeye dayanan 'dünya vatandaşlığı' kavramı düşünürün *Ebedi Barışa Doğru Felsefi Deneme* eserinde yer almaktadır. Marcus ve Cireo gibi Kant da, "rasyonel bir insan topluluğunun varlığı, hukuka ve siyaset ortak bir katılımın gerektirir"⁸¹ düşüncesini savunur.

⁷⁶ NUSSBAUM,,a.g.e., s. 12.

⁷⁷ NUSSBAUM, a.g.e., s. 4.

⁷⁸ NUSSBAUM, a.g.e., s. 5.

⁷⁹ BUCHANAN, Ruth, PAHUJA, Sundhya, "Collaboration, Cosmopolitanism and ComplicityNordic Journal of International law71:297-324, 2002, Netherlands. ", s. 307.

⁸⁰ BUCHANAN, a.g.e., s. 308.

⁸¹ BUCHANAN, a.g.e., s. 12

Yukarda bahsettiğimiz, Stoacı felsefesinin doğaya uymak, yani bireyin aklın gerektirdiği gibi hareket etmesi gerektiği görüşü Kant'ın pratik akıl felsefesiyle örtüşmektedir; tüm canlıların kendi rahatını arzuladığı yeryüzünde, insanın bulunduğu topluluğu, kendi kurallarıyla, kendi istediği şekilde mutlu olabileceği bir hale getirebilmek gibi bir üstünlüğü vardır. Bu üstünlük akıldır. İnsan aklının kolay ve yaygın anlamı olan yararlılık (utilitarizm), yaşam tecrübesi ile hayatın anlamını belirginleştirir bu da yine pratik akıl felsefesidir.⁸² Bu felsefe ile insan bulunduğu ortamı, gelişen durumları kendi aklının sonucu olan iradesiyle şekillendirir bunu da yasalarla yapar. Akıl, insanın doğasından kaynaklı iradesinin etkisindeyken Salt Pratik Akıl ise iradeyi yöneten aklın kendisidir. Bu yönetim ise a priori olan yasalarla yapılır. Her insanın arzusu birbirine göre değişiklik gösterebilir. Arzuların ve amaçların uygulanmalarına göre değişiklik gösterme ihtimali olan bu yasalarda tam bir birliktelik, uyumluluk beklentisine düşülmemelidir. Bu beklenti ancak belli bir aşamaya kadar gerçekleşebilir.⁸³

Kozmopolitizm kavramının gelişim sürecindeki önemli temsilcileri incelemek gerekirse; Voltaire önemli "Aydınlanma kozmopolitistlerinden biridir."⁸⁴ İnsan ihtiyaçları ve tercihleri doğrultusunda kendi içlerinde ayrışmaya giderler. Hukuk da bu ayrışma sonucunda ortaya çıkan prensipler ve yasalar sonucunda ortaya çıkar. Bu yüzden din, dil, eğitim vd. gibi farklılıkların bir arada olduğu toplumlarda, insanların bu alanlara dair özgürlükleri kanun ile garanti altına alınır. Mesela, Avrupa'nın sömürge politikaları, kendi içindeki mezhep tartışmaları gibi sorunlar *dışsal farklılıkları* gündeme getirmiştir ve bu farklılıkların neden olduğu çatışmalara çözüm getirmek adına da bir politika geliştirme yoluna gidilmiştir.⁸⁵ Özellikle din alanında Aydınlanmacı kozmopolitistlerin benimsediği tutum dikkat çekicidir. Voltaire şu ifade de bulunur; "Hepimiz aynı ana babanın ve aynı tanrının çocukları değil miyiz?" Oysa Aydınlanmacıların sekülerizmi benimsemelerine rağmen din alanında birleşme mesajlarının verme nedeni kozmopolit nedenler içerir; Hıristiyanlığın toplumdaki

⁸² HEIMSOETH, a.g.e.,s.117 (Not Vurgu tez yazarına aittir.)

⁸³ HEIMSOETH, a.g.e., s. 118.

⁸⁴ ŞALLI, a.g.e., s. 37.

⁸⁵ ŞALLI, a.g.e., s. 37-38. (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

baskın yönünü azaltmanın tek yolu onu diğer dinlerle eşitlemeye gitmektir. Böylece din faktörünün toplumlardaki farklılaştırıcı özelliği kırılarak, kozmopolit bir dünya düzeninin temelleri de atılabilirdi.⁸⁶

Din alanı dışında, *millet* benliğinin de yavaş yavaş etkisini gözlemleyen Aydınlanmacılar, bu konuya din olgusundaki kadar tedbirli yaklaşmazlar hatta Kant'ın cumhuriyet yönetiminin etkin olması için öne sürdüğü ulus-devlet argümanı buna örnek gösterilebilir.⁸⁷ Aydınlanmacı kozmopolitistlerin hemfikir oldukları bir konu da Aklın evrensel olduğudur. Avrupa'da gittikçe benimsenen ve yayılan bu olgu "ilerlemeci tarih anlayışını ve de medeniyet kavramını"⁸⁸ öne çıkarmaktaydı. Bilimin evrensel olduğu konusunda da eğilimleri hemen hemen aynıydı; Isaac Newton tarafından geliştirilen deneysel yöntemler aracılığı ile Avrupa'nın en gelişmiş medeniyet olduğu ayrıcalığına bir cevap olarak insanların birbiri ile benzerlikleri bilimsel olarak kanıtlanmıştır. David Hume' da tüm insanlığın doğası aynıdır diyerek insanlığın evrenselliğine vurgu yapmıştır.⁸⁹ Aydınlanma döneminde kozmopolitizmin ele alınış nedeni özgürlük kavramı ile ilintilidir. Nasıl ki liberalizmden devletlerin toplumun güvenliğini sağlamak dışında topluma müdahale etmemesi bekleniyorsa, kozmopolitizmde de bir toplumun kabul etmiş olduğu ortak bir değer ya da alanın birey üzerinde baskı aracı haline gelmesi kabul edilemez.⁹⁰ Kant öğretisi de Aydınlanma kozmopolitizmin tüm prensiplerini içerir. Aydınlanma kozmopolitizme göre beşeriyetten kaynaklı her şey tüm insanlığa aittir. Farklılıklara, mesafelere rağmen insanın ortak paydası olan doğa ve akıl insanları eşit kılar. Kant da kozmopolitizm aracılığı ile yapmaya çalıştığı şey de budur; beşeriyette insanlar için ortak bir alan oluşturma çabası. Görüldüğü üzere diğer tüm öğretilerinden olduğu gibi, düşünür bu alanda da, onun için her şeyin başlangıcı ve de süreci olan *akla* işaret etmektedir. İnsanlığın bir arada var olabilme imkanının yolu olan kozmopolitizm,

⁸⁶ ŞALLI, a.g.e., s. 38.

⁸⁷ ŞALLI, a.g.e., s. 39. (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

⁸⁸ ŞALLI, a.g.e.,

⁸⁹ ŞALLI, a.g.e., s. 40.

⁹⁰ ŞALLI, a.g.e., s. 41.

hukuk ile garanti altına alınır ve böylece birlikte var olabilmek ve yaşamak imkânı gerçekleşir.⁹¹

Kozmopolitizmin özünü oluşturan akıl insanı *insan* yapan olgudur. Akıldan kaynaklı ahlâki donanıma sahip olan insanlar, ortak alanlarda barış içinde yaşama değerini de hak eder. Ahlâkiliğin bir gereği olarak bir arada yaşama fikrinin temeli Stoacılara dayanır ve bu fikir “Ahlâki kozmopolitizm” başlığı altında yer alır. Stoacıların etkisiyle Kant, “insanlığın evrensel ahlâki” bir topluluğa ait olduğunu belirtir ve sadece kendi akli ile hareket eden insanların bu topluluğa ait olduğunu ifade eder. Bu şekilde aklını kullanabilen kişi ahlâki varlık olduğunu da bilir. Kant bu ifadeleriyle hem ahlâki kozmopolitizmin hem de kişinin kendisini tanımlayabilmesinin ilkelerini ortaya koymuştur.⁹²

Son olarak Küreselleşme kozmopolitizminin önde gelen isimlerinden Marta Nussbaum’ göre Batı’nın gelişmişliğinden diğer toplumların da faydalanması gerekir. İnsanların çeşitli farklılıklar altında dünya üzerine dağılmış olsalar da bazı gereksinimler vardır ki tüm insanlık için aynıdır mesela; sağlık ve beslenme ihtiyaçları gibi. Bu ihtiyaçlar evrenseldir ve tüm insanlık bunlara ortak olmayı hak ediyor.⁹³ Nussbaum’un adil bir bakış açısıyla ifade ettiği bu durum günümüzdeki adaletsiz sistemine temelidir aslında. Dünya’nın gelişmemiş bazı ülkelerinde insanlar günlük su ihtiyacını dahi gideremiyorken ya da iç savaşın olduğu ülkelerde gıda, sağlık gibi temel ihtiyaçların kıtlığı söz konusudur.

David Held ise, dünyada belirli alanlarda gerçekleşen olayların başka alanlara da ettiğiinden bahsederek, “demokratik küresel kurumların oluşturulmasına”⁹⁴ vurgu yapar. Held bu görüşü çerçevesinde uluslararası alanda *kozmpolit demokrasi* öğretisinin temsilcilerinden biridir. Held demokrasinin gerçek anlamda insanlığa hizmet etmesinin yolu öncelikle Birleşmiş Milletlerin, özellikle Güvenlik Konseyi’nin

⁹¹ ŞALLI, a.g.e., s. 77. (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

⁹² ŞALLI, a.g.e., s. 75,76.

⁹³ ŞALLI, a.g.e., s. 43.

⁹⁴ ŞALLI, a.g.e., s. 44.

tüm insanlığı temsil edecek şekilde reform edilmesine vurgu yapar. Kurumsal anlamda donanımlı olan ve insanlık tarihi açısından da bir değer olarak ümit edilen bu yapılanma aldığı ya da alamadığı bazı kararlar sonucunda insan hakları ihlallerinin önü açılmaktadır. Bu yüzden kozmopolit bir düzen ve demokrasinin inşası için öncelikle Birleşmiş Milletler' in yeniden düzenlenmesi şarttır. David Held, Daniele Archibugi ile ortak çalışmaları olan, *Cosmopolitan Democracy: Path and Agents*"da Kozmopolit demokrasiyi küresel düzeyde ve değişik seviyelerde demokratik bir yönetim oluşturmak girişimi olarak da tanımlamışlardır.⁹⁵ Böylelikle vatandaşlar kendi devletlerinin yönetimlerinden bağımsız ve paralel olarak dünya siyasetine katılabilme fırsatına sahip olabileceklerdir. Düşünörlere göre bir küresel siyasi dönüşüm olarak, kozmopolit demokrasi iç politikalarda birbirini izleyen önemli değişimler de meydana getirebilir. Küresel siyasetin daha hesap verebilir ve temsilci hale gelmesiyle iç politika üzerinde de etkili olabilecek siyasi toplulukların ve güçlü siyasi kurumların oluşması gibi önemli gelişmeler meydana gelebilir.

Küresel yönetimin demokratikleşmesi, kozmopolit demokrasinin ana hedeflerinden sadece biridir. Kozmopolit demokrasi sadece küresel seviyedeki değişimleri hedeflemez; yerel, ulusal ve bölgesel anlamda ve her birinde şiddetin uygulanmadığı, siyasi eşitliğin ve genel kontrolün arttığı bir zemini hedefler. Held bir başka çalışmasında⁹⁶ politik toplulukların ve devletlerin konu olduğu, kültürel, etnik ve yasal temelin siyasi bir düzene dayandığı durumun meydana getirdiği bir sistem olan kozmopolit demokrasiden bahseder. Kozmopolit demokrasinin dünyada içselleştirilmesi için öncelikle ve özellikle devletlerin sınırları içinde yaşadığı etnik ve kültürel çatışmaların demokratik yöntemlerle sonlandırılması gerektiğine vurgu yapar. Aksi takdirde kendi uluslarıyla çatışan devletlerin, uluslararası alanda sağlıklı bir demokratik düzende ilişkilerini sürdürmeleri mümkün değildir. Bize göre, kozmopolitizm bir süreçtir, bu sürecin ana aktörleri ise insanlardır. İnsanın bu düzen içinde insani değerlere sahip olarak yaşaması için gerekli olan haklar aynıdır; her insan

⁹⁵ ARCHIBUGI, Daniele, HELD, David, "Cosmopolitan Democracy: Paths and Agents, Ethics & International Affairs" 25, no.4 (2011), pp.433-461. doi:10.107/S0892679411000306. 2011, Kanada. (Not: Vurgu tez yazarına aittir.) s. 434.

⁹⁶ HELD, David, "Cosmopolitanism: Globalization Tamed?" Review of International Studies / Volume 29 / Issue 04 / October 2003, pp 465 – 4802003. s. 475.

ulusal veya toplumsal farklılık gözetilmeden eşit, onurlu, özgür olarak yaşama hakkına sahiptir. Ancak demokratik siyasi uygulamaların ve yönetimlerin garantisi altında bu haklar korunabilir. İçten dışa doğru gelişmesi gereken ve yüzyıllardır tartışılan demokratik düzenin çağımızda gelmiş olduğu aşama kozmopolit demokrasi düzeyi olmalıydı. Bize göre içinde bulunduğumuz uluslararası sistemde gerçekleşen insan hakları ihlallerinin temelinde demokrasinin gerçek anlamda gözetilmemesi eksikliği yatmaktadır.

Jürgen Habermas, Kant'tan doğrudan etkilenen bir kozmpolitisttir. Habermas siyasi liberalizmin her şeyde olduğu gibi bir eksikliği gidermek üzere çıktığını söyler. Bu kavramın amacı, kültür, din, dil farkı gözetmeksizin tüm bireylerin eşitliğini sağlamaktır.⁹⁷ Habermas'ın düşüncesine göre "modern hukuk düzenleri öznel haklar üzerinden yükselirler."⁹⁸ Kant'ın eşit subjektif özgürlük kavramı insan haklarının temelidir. Bu kavramdan hareketle Habermas'a göre, birlikte yaşam kurallarını düzenleyen hukuk kuralları dışında bireysel olarak da yaşamı sürdürebilme hakkı da söz konusudur. Bu durum, birinci bölümde incelediğimiz, Kant'ın özgürlük kavramının özüne işaret eder; diğer bireysel özgürlük, başkalarının özgürlüğü ile mümkün olan özgürlüktür. Diğer yandan da hukuki meşruiyet için de *milli egemenlik* ve de *insan hakları* kavramları öncelik kazanır çünkü özgürlüğün sağlanabilmesi için öncelikle bu alanların oluşumuna ihtiyaç vardır. Kant'ın Ebedi Barış eserinin, barışa ulaşmak için bir yöntem olduğunu ifade eden Habermas'a göre asıl amacın barış değil, dünya vatandaşlığı durumudur. Habermas kendisini, siyasi liberalizmin temsilcisi olduğunu düşündüğü Kantçı liberalizmin savunucusu olarak ifade eder.⁹⁹

Otfried Höffe ise, Kantçı kozmopolitizmi, siyasi ve ekonomik küreselleşme ile birlikte benimsemeye başlamıştır. Höffe'ye göre, Kant tüm çalışmalarında kozmopolit bir ufuk açmıştır. Höffe çalışmalarında Kant'ın *yoğun evrenselcilik* düşüncesine yer verir. Küreselleşme ile birlikte devletlerin egemenlik, ekonomi gibi alanlarda *kontrol dışına* çıktıklarını düşünerek *kozmpolit demokrasinin* gerekli olduğuna değinir. Höffe Kantçı

⁹⁷ ŞALLI, a.g.e., s. 161.

⁹⁸ ŞALLI, a.g.e., s. 163.

⁹⁹ ŞALLI, a.g.e., 163.

kozmpolitizme sadık kalarak, kendi kozmpolitizmini geliştirir; vatandaşların, kendi ülkeleri sınırları içinde sahip oldukları hak ve hukuk düzenine uluslararası alanda da sahip olmaları gerektiğine vurgu yapar.¹⁰⁰ Höffe ayrıca, kozmpolitizme dair “tamamlayıcı cumhuriyet” argümanı ile küreselleşmenin ulus-devletler üzerindeki etkisinden bahseder ve ulus devletinin ahlâki avantajlarının korunması gerektiğine vurgu yapar.

Kozmpolitizm geçmişi çok öncelere dayanan felsefi öğretinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Siyasi ve tarihi felsefe ile yorumlanarak, kaynağını hukuktan alan bir argüman olup, özellikle insan hakları temasıyla günümüz uluslararası hukukun temel eleştirilerinin kaynağı haline de gelmiştir. Bu bölümde kozmpolitizmin aşamaları ve de temsilcileriyle ilgili bilgi vermeye çalıştık. Buraya kadar ki incelememizden bizim çıkardığımız sonuç şöyledir; kozmpolitizm, insanın sahip olduğu tüm haklarının evrensel geçerliliği olan hukuk kuralları ile korunduğu güvencesiyle her bireyin hak ettiği ahlâkın ve saygının hâkim olabileceği bir yaşam sürebilmelerini mümkün kılan teoridir. Kant hemen hemen bütün çalışmalarında insan aklına işaret etmiştir; kendi haklarını koruma sorumluluğuna sahip olan bireyler toplum haline gelir ve devleti oluşturur. Kant’ın insanlığın özünden (yani akıl) başlayarak, geleceğine dair, siyasi, sosyal ve kültürel çeşitlilikleriyle bir arada barış içinde yaşamının ipuçlarını verir. Kant Ebedi Barış eserinde, uyulmadığı takdirde insanın karşı karşıya kalabileceği vahşeti de bizlere yüzyıllar önce göstermiştir. Kant’ın insanlığa sunduğu kozmpolit hukuk, günümüz dünya düzeninin mahrum olduğu bir sistem olarak bizlere geleceğe dair umut edebilmek için adeta bir fragman niteliğindedir.

3.5. Kant ve Kozmpolitizm

Yirminci Yüzyıl’daki Kant çalışmalarında, *Ebedi Barışa Doğru* eserine odaklanılarak uluslararası ilişkiler düşüncesi, pratik ve ahlâk felsefesi, sosyal ve siyasal felsefesi ve normatif konulardan ayrı düşünülerek değerlendirilmiştir. Uluslararası ilişkiler fikri; devletler federasyonu, uluslararası hukuk ve barış gibi konularla sınırlı tutulmuştur. 1990’lı yıllardan itibaren Kant’ın hukuk ve siyaset felsefesinin temel iddiaları yeniden

¹⁰⁰ ŞALLI, a.g.e., s. 172,173. (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

yorumlanmış; çağdaş, sosyal ve siyasal sorunlara cevap aranmıştır. Kant felsefesinin yeniden yorumlanması ile birlikte, özellikle küreselleşme ve ulus-devlet tartışması, uluslararası normatif-etik teori, uluslararası insancıl hukuk, küresel adalet, kozmopolitizm ve küresel yönetim, kozmopolit demokrasi/anayasa konuları uluslararası akademik çerçevede yeniden çalışılmıştır. Bu yeni literatürde, Kant felsefesine dayandırılan evrensel normatif-hukuk ilkeler doğrultusunda, toplulukların barışçıl bir kürede varoluşunu etik-hukuki ve kozmopolit hukuk siyasi düzene dayandıran, egemen devlet ötesinde yeni bir düzen anlayışı üzerine çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar üzerinde, kozmopolitizm ve egemen devlet merkezli iki ayrı görüşün Kant'ın siyaset ve uluslararası ilişkiler düşüncesine atıfta bulunularak tartışıldığı görülmektedir.¹⁰¹

Kant'ın kozmopolitizm kavramı hemen hemen her çağın düşünürleri tarafından araştırma ve tartışma konusu olmuştur. Martin Wight ve Hedley Bull gibi düşünürler, Kantçı kozmopolitizmi devletlerden bağımsız bireyler topluluğu yaratma arzusu olarak yorumlarken; F.H Hinsley ve Norberto Bobbio, kozmopolitizm kavramını, uluslararası sistemde devletlerin birbirleriyle ilişkilerini düzenleyen kurallar dizisi olarak yorumladılar.¹⁰² Ulrich Beck, Kozmopolitizmi milliyetçilik, komünizm, sosyalizm ve liberalizmden sonra gelen ve 21. yüzyıl ve sonrasını insanlığın barbarlığa geri dönmeden, hayatta kalma mücadelesi fikri olarak tanımlar.¹⁰³ Kozmopolitizm ne ulusal ne de uluslararasıdır. Ulus aşırı bir kavramdır. Öyle ki; aktörler arasındaki küresel ticaret, sivil toplum, uluslarüstü organizasyonlar ve ulus devlet arasındaki ilişkileri kapsamaktadır.¹⁰⁴ Beck'in kozmopolitizmi yukarıda saydığımız tüm kavramları takip eden en büyük fikir olarak tanımlamasını, kavramların özelliklerini içselleştiren bir vizyon olarak düşündüğü şeklinde yorumluyoruz. Beck, belki de bu yüzden insan haklarının kaynağı olarak kozmopolit güce işaret eder.¹⁰⁵ Fakat kozmopolitizm Amerikalıların, Avrupalıların, Latin Amerika'nın, Afrikalıların, İsraililerin, aynı noktada

¹⁰¹ HEIMSOETH, a.g.e., s. 3.

¹⁰² ARCHIBUGI, a.g.e., s. 430.

¹⁰³ Beck, Ulrich, Power in the Global Age, 2005, (Eserin orjinal adı: Macht und Gegenmacht im globalen Zeitalter, çev. Kathleen Cross.), s. giriş xvi.

¹⁰⁴ BECK, a.g.e., s. 113.

¹⁰⁵ BECK, a.g.e., s. 232.

birleştigi ve kozmopolit bir başarı ya da başarısızlık beklentisinin olabileceği bir küresel entegrasyon ya da konsensüs tarifi değildir.¹⁰⁶ Kozmopolitizm, sınırların ötesinde, uluslararası alanda da insan hakları ihlallerine engel olacak ve sürekli bir barışın devamını sağlayacak evrensel bir anlaşmaya işaret eder.

Çeşitli yorumların ortaya çıkma sebebi ise Kant'ın çalışmasında ortaya koyduğu farklı konseptlerdir; bunlardan birincisi ve daha kapsamlı olanı kozmopolit (Cosmopolit) ikincisi ve daha özellikli olan eseri ise kozmopolit hukuk (Cosmopolitan Law) konseptidir.¹⁰⁷ Düşünürü göre barış ve kozmopolitizm her şeyden önce bir idealdir. Ona göre barış ideali 'düzenleyicidir.' Savaşları sona erdirecek kozmopolitizm fikrini eserinde nihai hedef olarak tanımlamıştır. Kozmopolit hukuk tüm insanları dünya vatandaşı olarak görür ve şartını da savaşların sona ermesi olarak belirtir; yani 'Aklın vetosu' savaşı yasaklar.¹⁰⁸

Bir diğer görüş, Kant'ın uluslararası sistemde devletin mutlak egemenliğini benimsediği ve tek meşru otorite olarak egemen devletin bu meşruluğunun, toplum sözleşmesinden kaynaklandığını ileri sürer. Kant'ın vatandaşların devlete isyan etme hakkı kabul etmeyen ve egemen devletlerin içişlerine müdahale edilmesine karşı olan bu görüşüne göre, egemen devlet ahlâki ve özerk bir varlık olarak meşruiyetini sürdürür. Yani bir önceki görüşün aksine Kant, egemen devletin dışında, uluslararası sistemde, devletin egemenliğini öteleyen, kozmopolit bir düzen, evrensel bir kamusal yapı veya sivil bir toplum düşüncesini kabul etmez. Bu görüşü benimseyenlere göre Kant'ın düşüncesindeki egemen devlet, savaş-barış anlaşmalarının yanı sıra ahlâki ve hukuki-siyasi düzen, vatandaşlık hakları ve görevleri, özgürlük gibi tüm dinamiklerin belirleyenisidir.¹⁰⁹

¹⁰⁶ Beck,Ulrich, *The Cosmopolitan Vision*, Cambridge. s. 141. Orijinal kitap adı: Der Kosmopolitische Blick oder : krieg ist frieden, çev., : Ciaran Cronin., ,2006 ,Cambridge.

¹⁰⁷ HEIMSOETH, Heinz, Kant'ın Felse., s. 128

¹⁰⁸ KARDEŞ, Ertan, "Politik Felsefe Bağlamında Kozmopolitist Düşüncenin İmkanları ve Sınırları" s. 461. Birinci Uluslararası Felsefe Kongresi, Uludağ Üniversitesi, 2010, Bursa,

¹⁰⁹ KARDEŞ, a.g.e., s. 466.

Kant'ın kozmopolit siyaset ile egemenlik düşüncesini öne sürdüğü bu açıklamaların bir anlaşmazlığa sebebiyet verdiği düşünülebilir. Kant'ın amacı, küresel hukuki-siyasal tasavvuru ile moral- hukuki bir varlık olarak olan egemen devlet arasında anlaşılır bir bağ kurarak, hedeflediği kozmopolit düzeni oluşturmaktır. Kurulmaya çalışılan bu bağın mahiyeti, niteliği, kabul edilebilirliği, olası sonuçları, Kant'ın bu okumasını, felsefi ve siyasi bir bakış açısıyla ele almak, çekici kılmaktadır.¹¹⁰ Ayrıca düşünürün ahlâk felsefi günümüz *küresel adalet* kavramının kaynağı olarak görülür. Küresel adalet devletler arasındaki iç işlere karışmama ya da saldırmazlık kuralları gibi ödevleri içermez aynı zamanda insani yardım eşit gelir dağılımı ve herkes için refah bir yaşam sağlanması gibi adalet gibi ödevleri de içerir.¹¹¹ Kant, kozmopolitizmi ahlâk ve siyaset felsefesi ile temellendirmeye çalışırken, kavramı tarih ve uluslararası ilişkiler düşüncesinden ayrı olarak değerlendirmemiştir.¹¹² Düşünür, kozmopolitizmi uluslararası sistemin sosyal ve siyasi yönünü gerekçelendirmek için geliştirmiştir. Bu alan evrensel düzeyde karşılıklı sosyal ve siyasi ilişkiler başta olmak üzere, insan topluluğunun çeşitli ilişkilerini geliştirebileceği bir zemindir. İnsan varlığını gerekçelendirmek için ve varlığının sonucu olan çeşitli amaçlara ulaşmak gayesiyle kendisine bir ortam hazırlar. Bu ortam ancak sivil - siyasi toplum içinde mümkün olur. Kant'ın asıl amacı evrensel zeminde oluşturulacak olan bu sivil toplumun, üstelik sosyal ve siyasi bir toplum olarak ulusal ve küresel çerçevede, evrensel akıl ilkelerine göre kurmaktır. Kant için hukuki- siyasi bir düzen, insan aklının zorunlu bir sonucudur. Bu yüzden ampirik ve fenomenel bir şekilde kurulamaz. İnsanın hukuki, siyasi ve sosyal düzeninin evrensel bir çerçevede, rasyonel ve amaca yönelik bir açıklama ile varlık göstermesi aklın pratik ilkelerinin doğal bir sonucudur. İnsanlığın evrensel gelişiminin, bu düzene uyumlu ve paralel olarak devam edebilmesi için, aklın zorunlu ilkelerine dayanan kozmopolit hukuki- siyasi düzen gerekli kılınır.¹¹³

¹¹⁰ KARDEŞ, a.g.e.,

¹¹¹ ÖKTEN, *Kaan Harun, Immanuel Kant'ın 'Ebedi Barış üzerine Felsefi Deneme' Adlı Eseriyle Ortaya Koyduğu Ebedi Barış Fikri ve Bu Fikrin Uluslararası İlişkiler Üzerinde Yarattığı Etki*, Doktora Tezi, 2001, İstanbul.

¹¹² KARDEŞ, a.g.e., s. 16.

¹¹³ KARDEŞ, a.g.e., s. 19-20.

Evrensel normatif-hukuk ilkeleri doğrultusunda düşünürün görüşleri uluslararası akademik çevrede farklı şekillerde yorumlanmasıyla ve egemen devlet merkezli iki farklı görüş ortaya çıkmıştır. Biz de bu durumu şu şekilde ele aldık: Kant'ın, *Ebedi Barışa Doğru Felsefi Denemesini* eserini yazarken, kendinden önceki düşünürlerin uluslararası ilişkiler ve hukuk düzeni ile ilgili çalışmalarından (*jus gentium- civitas maxima*¹¹⁴) esinlenmiş olması mümkün olabilir. Kant'ın eserinde uluslararası ilişkilerin, kozmopolit anlamda nasıl hukuki bir düzenin sağlanacağını ele alırken, bu düzenin sağlanması sırasında bireylere ve devletlere yönelik yükümlülükleri de belirtmesi, onun çalışmasını sadece kozmopolitizm olarak yorumlayan düşünürleri haksız çıkartmaz. Kant bu düzenden bahsederken, insanlar arasındaki ilişkinin zamanla sınırları aşacağını ve bu ilişkilerin uluslararası ortamda sistemli bir hale getirilebilmesi için de hukuki bir düzeni öngörmüştür. Bu hukuki düzenin, uluslararası toplumda öncelikli rol sahibi olan devletlerce sağlanması da elbette ki kaçınılmaz bir öngörü olmakla birlikte, devletlerin sınırları dışında kendi sınırları içinde de bireylerin vazgeçilmez hakları olan, eşitlik, bağımsızlık ve özgürlük haklarının da devletlerce bir sözleşme ile garanti altına alınmaları gerektiğini önerir. Devletlere kendi sınırları içinde bu tavsiyelerde bulunan Kant, devletlerin diğer devletlerle olan ilişkilerinin de, uluslararası toplumun aktörlerince belirlenmiş bir sözleşme ile düzenlenmesi gerektiğini ifade eder. Devletler, küresel siyasetlerini uygularken, kendi halkları başta olmak üzere, diğer devletlerin hatta devletsiz ulusların da haklarını garanti altına almakla yükümlüdürler. Düşüncemize göre, devletlerin yükümlülüklerini gerektiği gibi yerine getirmedikleri için günümüzdeki insan hakları ihlallerinin gerçekleştiği bu tavsiyeler aracılığıyla bir kez daha netlik kazanmıştır. Sonuç olarak, Kant'ın eserini salt kozmopolitizm ve ilkeleri doğrultusunda yorumlayanların Kant'ın bu düşüncelerinden yola çıkmış olabileceklerini düşünüyoruz.

Düşünürün, egemen devlet merkezli bir düzeni benimsediğini savunanlar, onun kozmopolit bir dünya düzeninden ziyade, egemen devletlerin bağımsızlığını ve

¹¹⁴ Bkz. ARCHIBUGI, Immanuel KANT, *Cosmopolitan Law...*, s. 431- 434

özerkliğini¹¹⁵ kabul ettiğini iddia ederler. Kant'ın düşüncelerinden bu görüşün çıkarılmasını da doğal buluyoruz. Kant kozmopolit hukuk idealinde, egemen devletlerin, başka devletlerin haklarını ihlal etmeden varlıklarını sürdürme çabaları yanında diğer devletlerin ve bireylerin haklarını koruma yükümlülüğünün de egemenlere ait olduğunu öne sürer. Kant'ın, hem uluslararası düzeni hem de devletlerin bu düzendeki yerlerini garanti edecek kozmopolit hukuk düzenini yine devletlere görev bildirerek, egemen devlet merkezli bir uluslararası sistemi savunduğu sonucunu çıkartıyoruz.

Kant, küresel ahlâki - hukuki bir düzeni öngördüğü bu kozmopolit bakış açısını, küresel hukuk-siyasal tasavvur ile moral hukuki bir varlık olan egemen devlet fikri ile uzlaştırmaktadır.¹¹⁶ İkinci dünya savaşı sonrasında, yeni devletlerin bağımsızlık kazanması sonucu uluslararası sistemde; demokrasi, insan hakları, çevresel sorunlar, azınlık sorunları, insani müdahale, sivil savaş gibi normatif sorumluluk gerektiren normatif kavramlar ortaya çıkmaya başladı. Fakat uluslararası sistemin baş aktörleri, felsefi bir kavrama bağlı kalarak ya da barış ve adalet gibi değerleri göz önüne alarak kararlar almadılar. Bize göre, özellikle dünya savaşları sonrası ve soğuk savaş sırasında devletlerin izlemiş olduğu realist politika sonucu şekillenen devletlerarası ilişkiler ve devletlerin tercih ettikleri politikalar sonucu araçlaşan insan hakları kavramı ve sonuçları karşısında, Kant'ın normatif bir bakış açısıyla sunduğu kozmopolit dünya düzeni projesi ütöpik bir ideal olarak kalabilir. Olması gereken kozmopolit hukuk düzeninin sağlanması, normatif konulara normatif yaklaşımlarla adil bir çözüm getirmekle mümkün olabilir. Fakat soğuk savaş sırasında iki kutuplu bir dünya düzeni söz konusu iken, uluslararası sisteme hâkim olan realizm kavramı, bu dönemde aktörlerin somut hamleleriyle etkisini göstermekteydi. Mesela, Birleşmiş Milletler bazı yazarlar tarafından (Habermas, Archibugi, Held), Kant'ın kozmopolit düzen idealinin bir yansıması olarak değerlendirilir. Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin içeriği, gerçekten uygulanabildiği takdirde, kozmopolit bir adalet sistemin oluşmasını

¹¹⁵ AĞCAN, "Immanuel Kant ve Uluslararası : Egemen Devlet, Kozmopolitan Siyaset ve Evrensellik/Farklılık", Review of International Law & Politics . 2012, Vol. 8 Issue 32, p1-41. 41p. s. 8.

¹¹⁶ AĞCAN, a.g.e., s. 1.

kolaylaştırabilecek niteliktedir. Fakat Güvenlik Konseyi beş daimi üyenin, çıkar amaçlı aldıkları kararlar, bu oluşumu ve olması gereken bölgesel düzeni işlemez hale getirmiştir. Bugün, normatif temellerle kurulan güvenlik konseyinin güvenilirliği, egemen devletlerin realist tutumlarla aldıkları kararların sonucunda tartışılır hale gelmiştir. Başta İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi olmak üzere, Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, Güvenlik Konseyi, Cenevre Sözleşmeleri, Uluslararası Mülteciler Yüksek Komiserliği gibi kuruluşlar ve sözleşmeler tek bir ortak paydada birleşiyorlar 'insan haklarına saygı sebebiyle insan hakları ihlallerine engel olmak.' Teorik çerçevede Kant'ın idealize ettiği bir dünya düzeni ne yaklaşan bu oluşumlar, pratik anlamda buraya kadar tanımlamaya çalıştığımız kozmopolitizm ile örtüşmüyorlar. Kozmopolit varlıklar olarak değerlendirilmeleri için Kant'ın da ifade ettiği gibi tüm insanlığa hitap etmeleri gerekir. Örneğin hala devam eden Suriye iç savaşı ve etkilerini göz önüne aldığımız zaman, mülteciler konusunda başta Güvenlik Konseyi olmak üzere, Mülteciler Yüksek Komiserliği gibi kuruluşlar, binlerce mültecinin göç yollarında hayatlarını kaybetmelerine engel olamadılar. Fakat bu çerçeve Kant'ın kozmopolit düzen idealinin ütöpik olduğuna delil değildir. Aksine, kozmopolit bir düzen için tüm oluşumlara sahip olan bir uluslararası sistem Kant'ın gerçekleşmiş öngörülerinin bir ispatıdır; belirtmek isteriz ki kozmopolit düzen, adalet teoride mümkün pratikte imkânsız kılınmaktadır.

3.6. Kant'ın Kozmopolitizm Düşüncesine İlham Olan Kavramlar

3.6.1. Civitas Maxima

Ortaçağ'da Christian Wolff *Civitas Maxima'yı* milletler hukukunun temeli olarak kabul etti. *Civitas Maxima*, Wolff'un kendi namına, milletler arası hukuk üzerine yazılmış en iyi çalışmaydı.¹¹⁷

Christian Wolff, doğal hukuk ve pozitif hukuk arasında kesin bir ayrıma gitmiştir; doğal hukuku, milletlerin hak ve görevlerini yerine getirirken diğer milletlerin haklarına ve egemen devletlerin de diğer devletlerin halklarına saygılı olmaları gerektiğini şart

¹¹⁷ ONUF GREENWOOD, "Civitas Maxima: Wolff, Vattel and the Fate of Republicanism", Volume 88, Issue 2 April 1994, pp. 280-303, American Society of International Law, <https://doi.org/10.2307/2204100>, s. 282.

koşar. Wolff'a göre, bu koşulun kaynağı ahlâk hukukudur. Pozitif hukuk ise görüş birliği ile temellenen hukuktur. Devlet yapısı içindeki bireylerin tek bir topluma ait olduğunu savunan Wolff, bundan dolayı milletlerin de ideal olarak bir topluma ait olduğunu *Civitas Maxima* kavramıyla açıklamıştır. Bu, yönetimin demokratik şekli olarak düşünülebilir. Yüce devlet, farklı ulusların bir arada ve birbirlerine eşit oldukları bir bütünden oluşur.¹¹⁸ Böylece devletler ideal bir bütün olarak tek devlete dönüşürler. Wolff'a göre, eğer uluslar yükümlülüklerini yerine getirmekte isteksiz olurlar ya da bu yükümlülükleri ihmal ederlerse, bu durumda devletin bu uluslara baskı yapma hakkı vardır. Bu müdahale milletler üstü bir otoriteyi imgeler. Wolff'un bu ideali, Archibugi'ye göre, Milletler Cemiyeti, Birleşmiş Milletler gibi kozmopolit projelerden farklı değildir.¹¹⁹ Bu radikal iddialar haricinde Wolff, *civitas maxima*'nın kapsamını sınırladı; bu kavramı yasal bir kurgu olarak gören düşünür, bu kurgu ile doğal hukuktan pozitif hukukun türetilmesini mümkün kılıyor. Milletlerin doğal hukuk prensiplerine saygı duyması *Civitas Maxima*'nın var olması durumunda mümkündür. Çünkü bu kavram devletlerin birbirleriyle etkileşim halinde olmasını gerekli kılıyor.¹²⁰

Tek bir topluluktan oluşan dünya ideali, doğal hukuk konseptinden ilham alan Yunan stoacılarına dayanır. Uluslararası devlet topluluğu ideali dünya hükümetinin varlığı ya da arzusuna bağlı değildir; bunun yerine, öncelikle insani ve sosyal dayanışma anlayışı, karşılıklı çıkardan kaynaklanan faydacı değeri ifade eder. Ek olarak, evrensel amaç ve ahlâki zorunluluklar, devletlerin eylemlerini sınırlı ve onları dünya çapındaki devletlerin kamu yararı ve ortak çıkarları için işbirliği yapmaya zorlar.¹²¹ Çeşitli isimler, uluslararası toplumların ortak değer ve çıkarlarından kaynaklanan uluslararası yükümlülük tezine referans olarak kullanılmıştır. *Civitas maxima* hipotezi bunlardan birisidir. Wolff' a göre devletler *civitas maxima* oluşturacaklarmış gibi birbirleriyle etkileşim halinde olmalıdır. Bu hipotez, Kant'a uluslararası siyaseti dünya milletlerinin barış içinde yaşayacağı şekilde tasarlamayı düşündüren tezdır.¹²²

¹¹⁸ ARCHIBUGI, Immanuel KANT, *Cosmopolitan Law a.g.e.*, s. 433.

¹¹⁹ Bkz. Archibugi, Daniele, *Models of International Organization in Perpetual Peace Pro...*

¹²⁰ ARCHIBUGI, Immanuel KANT, *Cosmopolitan Law a.g.e.*, s. 434.

¹²¹ BASSIOUNI, M. Cherif *International Criminal Law: Sources, Subjects and Contents*, s. 24., Published by artinus Nijhoff Publishers / Br (2008), ISBN 10: 9004165320 ISBN 13: 9789004165328, USA.

¹²² ARCHIBUGI, Immanuel KANT, *Cosmopolitan Law a.g.e.*, s. 434

Kant, Pufendorf, Grotius ve Vattel'i *sorry comforter*¹²³ olarak eleştirmiştir. Bu durum Kant'ın bu düşünürlerin tüm ilkelerini reddettiği anlamına gelmez. Seküler siyaseti benimseyen düşünürün teorisi, dış ilişkiler odaklıydı; hukuk sistemi teolojiden ayrılarak pozitif ve rasyonel olarak ikiye ayrılırdı. Düşünür devlet egemenliğini kontrol edilemez bir kavram olarak görmekten öte devletin meşruiyetini savunur. Bu durum Onu, egemenliğin geçici niteliği tezini savunan ve uluslararası misafirperverliği kusurlu bir ahlâki görev olarak gören düşünürlerden farklı kılar. Kant, Wolff gibi kozmopolit okul düşünürlerinin görüşlerini benimsedi.¹²⁴ Düşünürün, Wolff'u *sorry comforter* olarak imlememe sebebi belki de, onun devletlerin davranışlarını yönetebilen bir güç oluşumu yönünde ortaya bir hipotez koyma çabasıdır.¹²⁵ Wolff, Kant'ın uzun dönemli çalışması olan '*dünya cumhuriyeti yönetimi*' hipotezine yakın olan '*civitas maxima*' hipotezini kullanmıştır. Bu tezi Wolff'u *sorry comforter* olarak imlenmekten kurtarmıştır denilebilir.

Kurallar ve gerçekler, rasyonel düşünce ve çoğunluğun gücü, soyut ve pratik sebep ve daha fazla uygar uluslar arasındaki keskin hatlı farklılıklar, Kantçı modifikasyonlar ortaya koyar. Söz konusu farklılıklar, Kant'ın yeni ve devrimsel metodolojik görüşünü pratik felsefe programını ya da izole olmuş ahlâki fizik, antropoloji, fizik, teoloji, doğaüstü ve bilinmeyen çeşitli yaklaşımlarını su yüzüne çıkartır. Kant, tutarlılık ilkesi ve evrensellik ilkesi ayırımına gitmiştir; sınırlar arası özgürlüğü seçen her insan, evrensel hukuk sisteminin sınırları altında olan herkesle bir arada var olmalıdır. Evrensellik prensibine göre, bu sistem, karşılıklı olarak herkesin özgürlüğüne eşit olarak sınırlamalar getirmelidir. Düşünürün burada işaret ettiği nokta; adil hukuk, sivil özgürlük ve meşru eşitlik.¹²⁶

Emperyalist öğretinin, ileri sürdüğü Avrupa kolonizmi önceliğini Kant, *Ebedi Barışa Doğru* eserinde eleştirmiştir. Pufendorf uluslararası ev sahipliğinin kusurlu ahlâki görev olarak kavramlaştırmıştır. Ayrıca Achenwall, Pütter Vattel ve diğerleri,

¹²³ ARCHIBUGI, Immanuel KANT, *Cosmopolitan Law a.g.e.*, s. 432

¹²⁴ GIDEON, Baker, *Hospitality and Word Public*, s. 80. Houndmills,., Basingstoke, Hampshire Palgrave Macmillan, 2013, Australia.

¹²⁵ ARCHIBUGI, Immanuel KANT, *Cosmopolitan Law a.g.e.*, s. 434.

¹²⁶ BAKER, a.g.e., s. 81.

yabancılar ve artan uluslararası ahlâkı aynı şekilde yorumlamışlardır. Bunlara karşı; özgürlüğü sınırlayan çizilmiş sınırları bir zorlama ile ilişkilendiren Kant, hak ve ahlâk ayrımını savunmaktadır. Herhangi bir kanuni ilişki, karşılıklı olarak, zarar yaşağı üzerine temellenmiştir. Kozmopolit hak devletler arasında doğal hal, devletsiz toplumların yerel ve uluslararası haklarını düzenlemek için tasarlanmıştır. Birbirlerini karşılıklı olarak etkileyen her insan sivil bir anayasaya ait olmaktadır.¹²⁷

3.6.2 Jus Gentium

“Jus Gentium”¹²⁸ ve Ebedi Barışa Doğru projesi ortak bir düşünceye dayanır. İkisi de paralel bir gelişme göstererek benzer tarihi gelişmelerden uyarlanmıştır. Her ikisi de bir sözleşmeler ürünü ve devletler arasındaki ilişkileri düzenlemeye yönelik problemlere yönelirler; özellikle savaş barış gibi. Bu bağlamda Ebedi Barışa Doğru projesi ulusların hukuku konusuna genel bir düşünce ve kapsamlı bir bakış açısıyla ele alan bir proje olarak görünür.¹²⁹

Jus gentium doktrinini Kant’ın başlangıç noktası olduğunu düşünen Archibugi’ye göre; bu kavram 18. yy uluslararası teorisinin referans noktasıdır. Milletler hukuku ile eş anlamı bir terim olan jus gentium Roma dünyasında, devlet olmayan topluluklarla olan ilişkileri düzenleyen bir kavramdır. 16. ve 17. Yüzyıllar arasında Alberico Gentili ve Hugo Grotius tarafından jus gentium sadece devletlerin dış hukuku olarak değil, egemen devletlerin birbirleriyle olan ilişkileri, devlet olmayan toplumlar ile egemen devlet ilişkilerini içeren ve karşılıklı hak ve ödevleri düzenleyen kavram olarak benimsenmiştir.¹³⁰ Roma hukukçularından Gaius ise jus gentium’u örf, adet ve kanunlarla yönetilen tüm kavimlerin kendi kanunlarının yanı sıra yeryüzündeki tüm insanlar için geçerli olan ortak bir hukukun varlığını gerekli görür. Bir devletin kendisi için oluşturduğu hukuk o devletin halkına ait olan hukuktur (*jus civile*). Doğal akıla (*ratio naturalis*) göre tüm insanların (*inter omnes hominos*) uymak zorunda olduğu

¹²⁷ BAKER, a.g.e., s. 82.

¹²⁸ Milletler Hukuku

¹²⁹ ARCHIBUGI, Immanuel KANT, Cosmopolitan Law... a.g.e., s. 437-438.

¹³⁰ ARCHIBUGI, Immanuel KANT, Cosmopolitan Law... a.g.e., s. 432.

hukuk ise kavimler hukukudur (*jus gentium*), yani tüm insanların ortak hukukudur.¹³¹ İspanyol ilahiyatçı Francisco De Vitoria'ya göre¹³² siyasi bir toplum olan yeryüzü insanları ortak bir hukuka tabi olmalıdır. Bu hukuk adil ve uygun olan kanunlardan oluşmalıdır bu *jus gentium*'un bir gereğidir. Vitoria *jus gentium* topluluklara hukuki olduğu gibi ahlâki yükümlülükler de yükler; '*jus gentium*'u ihlal edenler, ister barışta ister savaşta olsunlar ölümcül bir suç işlemiş olurlar.' Düşünürü göre *jus gentium* toplulukların aynı yeryüzünde uyum ve uzlaşma içinde yaşamalarını mümkün kılar ve *jus gentium*'un kaldırılması gibi bir durum söz konusu olursa bunun için de bir uzlaşma gerekmektedir. Fakat nihai bir düzen için böyle bir uzlaşma hiç de akılcı değildir bu yüzden böyle bir uzlaşma da ihtiyaç yoktur. İspanya'nın yeni dünyadaki haklı ve haksız fetihlerini değerlendirirken Gaius'a atıfta bulunan Vitoria şöyle der: "doğal hukuk ya da doğal hukuktan kaynaklı *jus gentium*." Kant'ın *jus gentium* kavramına atıfta bulunması, bu kavramın uluslararası toplumda kurallar sonucu ortaya çıkan bir düzenin gereği sonucu ortaya çıkmış olmasıdır. Bir düzenden ziyade bir ahlâki yükümlülüğü de içine alan bu kavram Kant'ın uluslararası hukuk prensiplerine paralellik gösterdiği için Archibugi çalışmasında, *jus gentium*un Kant'ın başlangıç noktası olarak tanımlar.¹³³

3.7. Kozmopolit Hukuk

"İnsan türü için en büyük sorun, evrensel adalet yaptırımını uygulayacak bir yurttaşlar topluluğuna ulaşmaktır; doğa insan türünü bunun çözümüne doğru zorlamaktadır."¹³⁴ Civitas maxima ve Jus Gentium kavramlarını, Kant'a kozmopolitizm ile ilgili ilham veren iki kaynak olarak inceledik. Bundan sonra ise Kant'ın ideali olan evrensel bir dünya düzeni için kozmopolit hukuka yüklediği anlamlar ve de kozmopolit hukuk ile hedeflediği dünya düzeni idealini inceleyeceğiz. Kant eserinde nihai barışın sağlanabilmesi için bir hukuk düzenine işaret etmiştir; belirli bir toplulukta, insanlar arasındaki düzeni sağlayacak olan kamu hukuku; devletlerin birbirleriyle olan

¹³¹ ARCHIBUGI, Immanuel KANT, Cosmopolitan Law s. 432. (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

¹³² UZUN ERTUĞRUI, ELİF, " Uluslararası Hukukun Temelleri ve Francisco De Vitoria" Uluslararası Hukuk ve Politika Cilt 5, Sayı:18, ss.39-60. s. 45 . (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

¹³³ ARCHIBUGI, Daniele, Immanuel KANT, Cosmopolitan Law..., a.g.e.,

¹³⁴ KANT, Immanuel, "Dünya Yurttaşlığı Amacına Yönelik Bir Genel Tarih Düşüncesi", çev. Uluğ Nutku,<http://dusundurensozler.blogspot.com.tr/2009/02/dunya-yurttasligi-amacina-yonelik-genel.html> Erişim, 25.10.2017

ilişkilerini düzenleyecek olan devletler hukuku; ve evrensel bir hukuku temsilen, insanlığın üyesi olduğu 'dünya vatandaşlığı hukuku' yani kozmopolit hukuktur.¹³⁵ Kant'ın siyasi teorisine göre, kozmopolit hukuk, kamu hukuku kategorisinin üçüncüsüdür. (diğ erleri ise anayasa hukuku ve uluslararası hukuktur.) Kozmopolit hukuk, sadece devletler arasındaki ilişkiler ile ilgili değil, *devletlerin yaptıkları anlaşmalarda bireylerin, bir devletin vatandaşı olmalarından ziyade, onların insan olma durumunu önemser.* Yani Kant'ın kozmopolit hukukunun özünü bireylerin uluslararası hukuk altındaki durumları/statüleri oluşturur.¹³⁶

Kant'ın Milletler Cemiyeti ya da uluslararası hukuk ile ilgili idealleri literatürde kozmopolit hukuktan (dolayısıyla Ebedi Barış çalışmasından) daha fazla ilgi görmüştür. Bunun nedeni kozmopolit hukuk kavramının o dönemlerde sınırlı kalması olabilir. 20. Yüzyılın başlarında Kantçı kozmopolitizm yeteri kadar dikkat çekmese de bu yüzyılın sonunda Kant'ın kozmopolit hukuk ile ilgili ifadeleri literatürde geniş şekilde yer almaya başlamıştır.¹³⁷ Bize göre, bu gelişmenin başlıca nedeni elbette ki bu yüzyıldan itibaren gittikçe etkisini göstermeye başlayan küreselleşmedir. Küreselleşmenin etkisiyle birlikte, gelişen teknoloji kısa zamanda iletişim ve haberleşmeyi de mümkün kılmıştır. Özellikle insan hakları ihlalleri ile ilgili haberler nedeniyle uluslararası literatür eleştirel zemini oluşturacak yeni bir kavrama ihtiyaç duydu. Bu da kozmopolitizmden başkası olamazdı.

20. yüzyılın sonlarından itibaren kozmopolit hukukun akademik çalışmalarda yer almasında, bu tarihlerde yaşanan uluslararası gelişmelerin etkisi büyüktür. Kant (aynı zamanda Arendt ve Jasper) kozmopolit adalet normlarının evrimini öngörmüş ve bunu çalışmalarında ifade etmiştir. Yıllar geçtikçe, kurumsal gelişmeler eşliğinde yeni ve farklı sorular da gündeme geldi. 1948 yılında İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nin kabulü ile birlikte, *insan hakları söylemi* uluslararası alanda

¹³⁵ KANT, Ebedi Barış... a.g.e., s. 18.

¹³⁶ KLEINGELD, Pauline, "Kant's Cosmopolitan Law: World Citizenship for a Global Order" Volume, 2 March 1998, pp. 72-90, Washington University., s. 72. (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

¹³⁷ KLEINGELD, a.g.e., s. 73.

yükselmeye başlamıştır.¹³⁸ Kant'ın kozmopolitizmi esasında insan hakları kavramının gerek uluslararası toplumda gerekse uluslararası hukuk alanındaki yerine ve önemine dikkat çeker. Kant'ın idealist perspektifle ortaya koyduğu kozmopolit dünya düzeni ve bu idealin hukuki karşılığı olarak öne sürdüğü kozmopolit hukuk ile ilgili düşüncelerinin bugünkü uluslararası alandaki karşılığı, gittikçe küreselleşen ve insan hakları merkezli olmaya doğru giden uluslararası hukuk ve aktörleri olduğu kanısındayız.

Kant kozmopolit hukuktan bahsederken, "bu hukukun yazılmamış olan uluslararası hukuk ve politikanın bir tamamlayıcısı olduğunu iddia eder."¹³⁹ Kant'a göre uluslararası hukuk, hukuk ve devletler; kozmopolit hukuk ise devletler ve bireyler arasındadır.¹⁴⁰ Düşüncemize göre, Kant'ın ortaya koymuş olduğu bu ayırım, aslında günümüz uluslararası hukuk uygulamalarına yönelik yapılan eleştirilerin özüne işaret etmektedir; 20. Yüzyılın başlarından itibaren, güçlü devletlerin uluslararası sistemi, meşru yöntemlerle fakat kendi çıkarları doğrultusunda idare etme arzuları zamanla, dünyanın belirli bölgelerindeki toplumlar için, tehdit oluşturan bir sisteme dönüşerek gerçekleşmeye başlamıştır. Meşru yöntemlerden kastımız, uluslararası hukukun güçlü devletlerin aracı haline dönüşmüş olmasıdır. Bugün güçlü devletler, Güvenlik Konseyi aracılığıyla, uluslararası hukuk kurallarını ihlal etmekten kaçınmıyorlar. Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nde geçen insanlık onurunun her şeyde üstün tutulacağına dair maddelere rağmen, bugün dünya kamuoyunun gözleri önünde, insanlık olabilecek en kötü muameleye maruz kalmaktadır; bu durum Kant'ın hukukun özellikle devletler ve bireyler arasında oluşturulmasına niçin önemsediyini daha anlaşılır kılmaktadır.

Daniel Archibugi'ye göre, kozmopolit hukuk, bir yandan devletin kendi egemenliğini diğer devletlerin karşısında muhafaza ederken, diğer yandan da uluslararası topluma kendi üyelerinin iç işlerini denetlemesine izin veren bir yeniliktir.¹⁴¹ Archibugi bu kavramı, gerçek anlamda herhangi bir seküler kuruluş tarafından korunmasa bile bazı

¹³⁸ BENHABIB, Seyla, "Another Cosmopolitanism: Hospitality, Sovereignty, and Democratic Iterations" s 27., (ed. Robert Post), 224pp., 2006, Oxford University Press. (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

¹³⁹ NUSSBAUM, a.g.e., s. 13.

¹⁴⁰ KARDEŞ, a.g.e., s. 74.

¹⁴¹ ARCHIBUGI, Immanuel KANT, Cosmopolitan Law and..., a.g.e., s. 429.

hakların, evrensel bir değere sahip olma idealini paylaşmasından dolayı, İnsan Hakları evrensel Bildirgesi'nin bir öncüsü olarak görür.¹⁴² Kozmopolit hukuk, Kant'ın uluslararası ilişkiler sisteminde önemli bir rol oynar. Bu kavramı özellikle Avrupa devletleri olmak üzere, devletlere yönelik bir hukuk organı olarak tanımlar.¹⁴³ Bunun yanı sıra Kant, kendi vatandaşlarına bazı temel hakları garanti eden devletlerin, bu garantiyi diğer devletlerin vatandaşlarına ya da devletsiz toplumlara da uygulamaları gerektiğini ileri sürer. Ayrıca, Kozmopolit hukuk, bireylerin dahil olduğu uluslararası toplumun, belirli temel hakları korumak için devletlerin iç işlerine müdahale edilmesine izin veren kanal açmaktadır.

Ulrich Beck'e göre Kozmopolit hukuk, tüm insanlar, devletler, bölgeler, etnik grupların kozmopolit insan hakları hukuku çatısı altında birlik olduğu bir düzeni ifade eder. İnsan hakları, daha fazla insancıl küresel düzeni temsil eder; tüm insanlar, devletler, bölgeler, etnik grupların kozmopolit insan hakları hukuku çatısı altında birlik olduğu bir düzen.¹⁴⁴ Dolayısıyla uluslararası hukuk, bütünlük, ülkesellik ve sınır ilkelerine dayanan insan haklarını gözeterek, barışın devamlılığını sağlar. Bireyler arasındaki ilişkiyi değil devletler arasındaki ilişkiyi düzenler.¹⁴⁵ "Dünya insanların farklı derecelerde katılımcıları oldukları evrensel toplumun ulaştığı seviyede, dünyanın bir yerinde meydana gelen bir hak ihlali dünyanın her yerinde hissedilir hale gelir."¹⁴⁶

Bize göre Kant'ın bu ifadesi, bulunduğu zamana göre, geleceğe yönelik küreselleşmeye dair isabetli bir öngörüdür. Küreselleşmeyi, hızla gelişen teknoloji ile birlikte dil, kültür, teknoloji, fikir alışverişi ve devletler arası ilişkilerin sınır tanımaksızın geliştiği ve evrensel nitelikli siyasi, hukuki, antlaşmaların varlığıyla istikrar kazanan, bir bütünleşme süreci olarak yorumluyoruz. Bunun yanı sıra bölgesel çatışmalar, iç savaşlar sonucu gerçekleşen ağır insan hakları ihlallerinin sınır tanımaksızın dünyanın gözleri önünde gerçekleşmesi, küreselleşmenin bir diğer

¹⁴² ARCHIBUGI, Immanuel KANT, *Cosmopolitan Law and ...*, a.g.e.,

¹⁴³ ARCHIBUGI, Immanuel KANT, *Cosmopolitan Law and ...*, a.g.e., s . 430.

¹⁴⁴ BECK,Ulrich, *The Cosmopolitan Vision*, Orijinal kitap adı: *Der Kosmopolitische Blick oder : krieg ist frieden*, çev. Ciaran Cronin, 2006, Cambridge, s. 141.

¹⁴⁵ BECK, a.g.e., s. 121.

¹⁴⁶ ARCHIBUGI, Immanuel KANT, *Cosmopolitan Law and...*, a.g.e., s. 430-431.

etkisidir. Dünya savaşlarının insan ırkına yönelik ağır sonuçları, küreselleşme ve yeni dünya düzeni, uluslararası toplumda “ortak bir dünya ahlâkı arayışı”¹⁴⁷ doğurmuştur. Uluslararası toplum, büyük devletler öncülüğünde tasarlanıp kabul edilen ve evrensel insan hakları temalı ilkeler içeren uluslararası antlaşmalara sahiptir. Bu antlaşmalara rağmen, özellikle Orta Doğu ülkelerinde süregelen savaş ve çatışmalar sebebiyle ağır insan hakları ihlalleri gerçekleşiyor. Kant’ın da dile getirdiği gibi, bizce dünya olarak duyarsızlaştığımız bu ihlaller, bugün sınırları aşmaktadır. Bu durumda ütopyik olan evrensel barış beklentisi değil, süregelen ağır insan hakları ihlallerine rağmen, barış amaçlı antlaşmaların varlığıdır. Yani, İnsan Hakları Evrensel Beyanname’si¹⁴⁸ ve Birleşmiş Milletler Antlaşması’nı¹⁴⁹ evrensel barışı amaçlayan, uluslararası barış ve güvenliği sağlayan, barışın uğrayacağı tehditleri önlemeyi amaç edinen sözleşmelerdir. Teorik olarak varlık gösteren bu sözleşmelerin gölgesinde, dünyanın ötekileştirilmiş bölgelerinde¹⁵⁰ hemen hemen her gün, insan hakları ihlalleri gerçekleştiriliyor. Bu durumda, dünyada bu bölgelerde barış sağlanamadığı ve ihlallere son verilemediği için mevcut sözleşmelerin evrensel barış beklentisini ‘ütopyik’ kıldığını düşünüyoruz. Bu noktada Kant’ın çalışmasını ütopyik olarak eleştirilmesinden yola çıkarak, bu çalışmayı Rawls’un ifade ettiği gibi ‘Realistik Ütopya¹⁵¹’ (*Realistic Utopia*) olarak tanımlamak daha doğrudur. Çünkü biz Ebedi

¹⁴⁷ ESSAYS PRESENTED AT THE MUĞLA UNIVERSITY INTERNATIONAL KANT SYMPOSIUM, Immanuel KANT, Ankara, 2006, s. 393. Yine aynı kaynakta, Alman teolog Hans Küng’ün yaklaşık yirmi yıldır üzerinde geliştirmeye çalıştığı bir projenin adı olarak anılmaktadır. Hans Küng liderliğinde bir grup din adamı 28 Ağustos-4 Eylül 1993 tarihleri arasında Şikago’da yapılan Dünya Dinler Parlamentosu’nda ilk defa Global Ahlâk adıyla bir beyanname hazırlayıp sunmuşlardı. Bu dünya ahlâkı projesiyle dinlerdeki ahlâki, asgari müştereklerine indirmek değil, dinlerde ahlâki açıdan ortak olan ilkeleri belirlemek amaçlanmıştı. ‘ Bu ahlâk kimseyi karşısına almamalı, fakat inançlı inançsız herkesi, bu ahlâki benimsemeye, bu ahlâka göre davranmaya davet etmeliydi.’ İfadelerinden anlaşıldığı gibi global ahlâk olmadan yeni bir dünya düzeni olamayacağından yola çıkan bu beyanname küresel ahlâka dogmatik farklılıklarına rağmen tüm dinler ve hatta dine inanmayanlar tarafından da kabul edilebilecek bağlayıcı değerler, değiştirilemez ölçütler ve şahsi tutumlar alanında temel uzlaşmayı hedefler.

¹⁴⁸ “İnsan Hakları Evrensel Beyanname’si, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 10 aralık 1948 tarih ve 217 A(III) sayılı kararıyla ilan edilmiştir.” Bkz. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, www.tBirleşmiş Milletlerm.gov.tr.

¹⁴⁹ ‘Birleşmiş Milletler Antlaşması, 26 Haziran 1945 tarihinde San Francisco’da imzalanmış ve 110. Maddeye uygun olarak 24 ekim 1945’de yürürlüğe girmiştir.’ Bkz. www.ombudsman.gov.tr.

¹⁵⁰ Burada ‘Ötekileştirilmiş Ülkelerden’ kastımız, Avrupa Amerika ve diğer bazı ayrıcalıklı toplumların dışında, özellikle insanların doğuştan sahip olduğu evrensel nitelikte olan temel haklardan yoksun kalan halkların yaşadığı bölgelerdir. Örnek: Ortadoğu ülkeleri, Kuzey Afrika ülkeleri

¹⁵¹ WILLIAM, FINE, a.g.e., s. 6-12.

Barışa Doğru eserini ütopyadan ziyade, evrensel bir öngörü çalışması olarak değerlendiriyoruz.

Dünya yurttaşlığı hakkı çerçevesinde Kant'ın benimsediği, uluslararası hukukta bireyi öteleyen ve egemen devletlerden oluşan *dünya cumhuriyeti* değildir; kozmopolit hukukun ve barışın sağlayıcısı cumhuriyetçi devletlerin oluşturduğu bir düzendir. Bu durumda Kant'ın realist bir tutum benimsediğini de ifade edebiliriz. Kant'ın dünya devleti şeklindeki bir düzeni benimsememesinin nedeni bu düzenin zamanla despotik bir hale gelebileceği endişesidir; çünkü her devlette bir kanun koyucu ve buna uyan bir halk ilişkisi olduğundan, çeşitli milletlerin oluşturduğu topluluktan tek bir toplum oluşamaz. Cumhuriyetçi devletlerden oluşan birlik altında, “kendi sayıları kadar tek tek devletler meydana getiren ve bir devlet içinde erimeyen milletlerin karşılıklı hakları” ve bunların korunması barışın sağlanabilmesi için en önemli adımdır. Bu birlik akıl ile hareket edecek ve zamanla insanlar ortak bir anlayışa sahip olacaklardır. Böylece barışın hâkim olduğu bir düzenden oluşmaya başlayacaktır. Çünkü insanda var olan *ahlâki olma ve akla* sahip olma ayrıcalığı hukuk dışı olan savaş durumun reddetmelidir. Aklın bir sonucu olarak hukuk olsa olsa barış düzeni oluşturur ve tek amacı da budur. Kant devletler ya da onların egemenliklerini ortadan kaldırmaya yönelik bir düzen arayışı için de değildir. Sadece olası despotik bir anlayışın önüne cumhuriyetçi bir yönetim şekli ile geçmektir. Ayrıca devletler sırf komşu oldukları için bile her an birbirleri için tehdit faktörü haline gelebilirler. Bunun önüne geçmenin en garantili yolu ise cumhuriyet yöntemine dayalı bir federasyon kurmaktır. Hukukun boyunduruğu altında *kötü ve savaşçı yüzünü* ortaya çıkaramayan insanlar ve oluşturdukları devletler, hukuku ukalaca *bir terim* görüp onu tanımayabilirler.¹⁵² İşte bu ihtimal dâhilinde cumhuriyetçi birliğin oluşturulması devletlerin hukuka saygı göstermelerinin mümkün kılar. Aksi halde, devletler savaş bahanesi ile hukuku gerçek anlamda tanımadıkları gibi hukuk anlayışları sadece “zayıfların kendilerine itaat etmesi aracı olmaktan ibaret kalır.”¹⁵³

¹⁵² KANT, Ebedi Barış... a.g.e., s. 22,23,24. (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

¹⁵³ KANT, Ebedi Barış... a.g.e., s. 24. (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

...bütün ahlâki kanunların yüce mahkemesi olan Akıl, savaşı bir hukuki yöntem olarak seçmeyi kesinlikle kabul etmez ve barışı kesinlikle bir sorumluluk olarak görür. Milletler arası bir anlaşma olmadan barış sağlanamayacağı için, devletlerin daha garanti bir yol olan *barış ittifakı* ile müttefik hale gelmeleri gerekir.

Kant bu tavsiyesini ifade ederken de barış ile barış ittifakı arasında bir farka dikkat çeker; barış ittifakı tüm savaşları *barış andlaşmasının da* bir savaşı sona erdirir.¹⁵⁴ Buradaki amaç devletlerin bir otoriteye tabi tutulması değildir; sadece barış sürecini başlatmak ve garanti altına almaktır.

Kant Ebedi Barış eserinde yer verdiği “dünya vatandaşlığı hukuku, evrensel bir barış misafirlik şartı ile sınırlandırılmalıdır” maddesi altında, diğer tüm bölümlerde olduğu gibi buradaki bahsin de insanseverlik değil hukuk olduğuna dikkat çeker. Misafirlikten çıkarılması gereken anlam, farklı bir ülkeye giden insanların *düşman* olarak görülmemesi gerektiğidir. Burada vurgulanmak istenen, dünya insanların ortak alanıdır ve insanlar bulunmak istedikleri her alanda veya toplumda kabul edilme hakkına sahiptir.¹⁵⁵ Bu durumda başka ülkelere gelen insanlara kötü davranmak ya da onları kabul etmemek gibi ahlâki olmayan bir tutum hukuka aykırıdır.¹⁵⁶ Biz de Kant’ın görüşünden yola çıkarak, bugünkü uluslararası mülteci problemini şu şekilde yorumlayabiliriz: Misafirlik ilkesine göre insanların başka ülkeleri ziyaret etme hakkı, ya da barışçıl bir yaklaşımla olmak şartıyla başka ülkede kalabilme hakkı vardır. Kant, doğanın insanları çeşitli konularda ayrıştırdığını düşünse de (ırk, dil, din vs.) bir şekilde onları yine bir araya getirdiğini ileri sürer. İnsanlar arasında gelişen bu ilişkinin zamanla evrensel bir kamu hukukuna dönüşeceğini belirtir. Bu yüzden Kant kozmopolit hukuk kavramını ulusal ve uluslararası hukukun tamamlayıcısı olarak değerlendirir.¹⁵⁷ Fakat bugün dünya gündeminde uzunca yer alan Suriyeli mülteciler söz konusu olunca, insan hakları açısından, özellikle Avrupa’nın mültecilere yönelik tutumu, evrensel misafirperverlik ilkesiyle ve günümüzdeki Birleşmiş Milletler Sözleşmesiyle çelişki oluşturmaktadır. Yukarıda bahsedildiği gibi, *barışçıl yaklaşımla*

¹⁵⁴ KANT, Ebedi Barış... a.g.e., s. 24.

¹⁵⁵ KANT, Ebedi Barış... a.g.e., s. 26.

¹⁵⁶ KANT, Ebedi Barış... a.g.e., s. 27.

¹⁵⁷ AĞCAN, a.g.e., s. 18.

olmak şartıyla insanlar başka ülkelere yerleşebilirler ilkesiyle, bugünkü mültecilerin yaşadıkları dramı açıklayamayız.¹⁵⁸

Bu ilkeyi bir topluluğun iç savaş nedeniyle, can ve mal güvenlikleri endişesiyle güvenli bir ortama yerleşmek arzusu olarak ele aldığımız zaman, kozmopolit hukukun güven altına alması gerektiği insan hakları konusunda, genelde Batı'nın özelde ve özellikle Avrupalı ülkelerin tutumu Kant'a göre ne insani ne hukuki ne de ahlâkidir.

Kant'ın Kozmopolit hukuku sömürgecilik konusunu da içermektedir. Avrupalılar kendi ülkelerine gelmek isteyen insanların mağduriyetine sebep olurken, kendileri ziyaret adı altında gerçekleştirdikleri fetihler sonucunda gittikleri yurtları işgal etmişlerdir. Kant eserinde birkaç somut örneğe de yer verir; Amerikalılar, zencilerin oturdukları alanları zaman sahipsiz olarak gördüler çünkü oradaki yerlileri *insan* olarak görmüyorlardı. Avrupalılar ise ticareti bahane ederek Hindistan'ı işgal ettiler, üstelik orduları ile halka çeşitli zulümler yaptılar. Çin ve Japonya da asla misafir kabul etmemişlerdir.¹⁵⁹ Bu yaşanmışlıklar elbette sadece Kant'ın kendi döneminde haberdar olduklarıdır. Çağımızdaki, Ortadoğu ve Afrika Ülkelerinin sömürsü ve süregelen insan hakları ihlalleri konusunda Kant tüm öğretisini gözden geçirmek isteyebilirdi. Çünkü Kant, kendinden sonraki zamanda olabilecekleri öngöremediği için bireylere ve devletlere yüklediği ahlâk ve adalet değerinin çok fazla olduğunu düşünebilirdi ve muhtemelen yeni bir felsefi ve siyasi bakış açısı geliştirdi.

Kozmopolit hukukun bir diğer ilgi alanı ise devletler arası ticari ilişkilerdir. Kant'ın yüzyıllar öncesinde ima ettiği, sınırların zamanla ortadan kalkarak, devletlerin ve toplumların çeşitli ilişkiler geliştirebileceğine, bunun yine kozmopolit hukuk ile gerçekleşebileceğine dair düşüncelerine ticari ilişkiler açısından da değinmek isteriz; Kant eserinde barışçıl dünya düzeni ideali için önerdiği cumhuriyetçi devletlerin

¹⁵⁸ İlgili haberler için bkz: Erişimi 01.12.2017 (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)
<http://www.aljazeera.com.tr/gorus/avrupanin-coken-multeci-politikasi>,
<http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38772810>
<https://www.evrensel.net/haber/262743/avrupa-duvarlar-birligi>
<http://www.ensonhaber.com/macaristanin-multeci-korkusu-sinira-jiletli-tel-ckti-2017-02-08.html>

¹⁵⁹ KANT, Ebedi Barış... a.g.e., s. 27.

federasyonu düşüncesinin yanında devletlerin ticari ilişkilerinin önemini de vurgulamıştır.¹⁶⁰ Kozmopolit hukuk altındaki bireyler ve devletler karşılıklı etkileşim halinde oldukları dış ilişkiler geliştirirler ve evrensel insanlığın vatandaşı haline gelirler. Böylece farklı topraklarda yaşayan insanlar, sınırları ötesindeki ülkelerin parçası haline gelebilirler. Ekonomik konular devletlerin birbirleriyle barışçıl ilişkiler geliştirmelerini sağlar. Ticaret ekonomiyi güçlendirir ve güçlü ekonomi de tüm devletler için 'çıkar' anlamına gelir. Barışın devamı ise uzlaşma gerektirir, bunun için de karşılık etkileşim gerekir, kısacası tüm bunlar bir ortak payda ile mümkün olur bu payda ise kozmopolit hukuktur. Kozmopolit hukuk kuralları altında, toplumlar birbirlerinin mülkiyetinden karşılıklı fayda sağlarlar.¹⁶¹ Kant'ın bu görüşü, bugün gerçekleşmiş bir öngörü olarak karşımıza çıkmaktadır; özellikle Avrupa Birliği, Dünya Ticaret Örgütü gibi ülkelerin ticaretini kolaylaştıran kuruluşları örnek olarak gösterebiliriz. İnsan hakları konusunda kozmopolit bir hak ve hukuk düzeninden bahsetmek zor olsa da, söz konusu uluslararası ekonomik ve ticari ilişkiler olunca, bu ilişkilerin bugün geldiği boyut ve bu ilişkilerin sağlıklı şekilde ve aksamadan oluşturulmasını sağlayan düzen kozmopolit bir düzendir. Bu düzeni garanti eden ve küresel nitelikte olan bu ekonomik döngüyü bir düzen haline getiren ise kozmopolit hukuktur. Küresel yeni düzende, teknoloji ile paralel şekilde gelişme gösteren toplumlar arası ilişkiler bugün küresel seviyededir; yani Kant'ın öngördüğü gibi sınırlar kalkmıştır. Parasal kaygının önem arz ettiği bu ilişkiler ağı kozmopolit bir seviyede ilerlerken, bir şekilde yine insan haklarının dolaylı yollardan ihlaline neden olduğu kanısındayız; Kant'ın kozmopolit hukuku idealize ederken, bugün devletler arasındaki eşit olmayan güç ve para dağılımının¹⁶² küresel bir emperyalizme dönüşebileceğini öngörememiştir.

Kant'ın bireyler ve devletler arasında gerçekleşmesini arzu ettiği kozmopolit hukuk düzeninin bugün tam olarak varlık gösterdiğini iddia edemeyiz. Güçlü ve egemen devletlerin gerek siyasi çıkar gerekse ekonomik çıkarları için, geri kalmış bölgeleri bir şekilde kontrol altına almak istemeleri, bunu yaparken de karşılıklı olarak her anlamda

¹⁶⁰ BUCHANAN, a.g.e., s. 690.

¹⁶¹ KARDEŞ, Labirentte Kesişen Yollar: Cornelius Castoriadis'in ..., a.g.e..., s. 81,82.

¹⁶² PAULINE, a.g.e., s. 85.

güçlerini dengede tutmak isterken uyguladıkları politikalar, bu bölge insanların geleceğini önemli ve olumsuz derecede etkilemektedir. Mesela Orta Doğu Bölgesi'nin doğal kaynakları için yıllardır süregelen siyasi ve ekonomik çekişme, bu bölge insanların her bakımdan haklarının ihlal edilmesine neden olmaktadır. Bu bölge bugün küresel sistemin artılarından faydalanamadığı gibi, küresel aktörler bu bölgelerden fayda çıkar sağlayarak, siyasi ve ekonomi istikrarlarını devam ettirmektedirler. Her ne kadar kolonyal sistem artık kalkmış gibi görünse de küreselleşmenin sağladığı kolaylık ve ekonomik ilişkiler altında, bu bölge ve diğer Afrika ülkeleri hala bir sömürge bölgeleridir. Bazı bölgelerde bugün insanların hakları savaş olmadan ama dolaylı yöntemlerle ihlal edilmektedir. Bu durumda kozmopolit hukuk ya da düzenden bahsetmek mümkün değildir.

Hukuki-siyasi kozmopolit dünya düzenini benimseyen düşünürlere göre,¹⁶³ Kant'ın doktrini genel olarak kozmopolit bir perspektifi hedefler ve bu doktrin evrensel normatif ilkeler doğrultusunda insan topluluğunun siyasi ve hukuk alanını şekillendirilmelidir. Bu perspektif, ahlâki ilkeler ve hukuki normları niteler. Egemen devlet, meşruiyetini ve sürekliliğini birbirleriyle bütünleşen, hak sahibi olan bireylerin var olduğu, ahlâki ve evrensel ilkelerin öncü olduğu uluslararası kozmopolit hukuk sisteminden alır ve otoritesini ön planda tutar. Uluslararası sosyal ve siyasi toplumun ilişkilerinin, evrensel ahlâk yasası paydasında, hukuki kurallar çerçevesinde düzenleyen bu sistem kozmopolit bir dünya düzenini işaret eder.¹⁶⁴ Bu açıklamaya göre biz, egemen devletler öncülüğünde oluşturulmuş günümüz dünya düzeninin, gerçek anlamıyla kozmopolit bir düzenden çok geride olduğunu düşünüyoruz. Günümüzde ahlâki ve evrensel ilkelerin öncülüğünden ziyade, bu ilkeler yeri geldiği zaman devletlerce yok sayılabilmektedir. Ayrıca uluslararası yasalar tüm insan topluluğu için eşit şekilde uygulanmadığı için böyle bir düzenden bahsedemeyiz.

Kozmopolit hukukun gerçekleşebilmesinin şartı Kant'a göre, devletler arasında kurulacak bir hukuk düzenine yani bir anlaşmaya bağlıdır. Bugün bu düzen ve

¹⁶³ U.Beck, D.Archibugi, D.Held bu düşünürlere bazıları.

¹⁶⁴ AĞCAN, a.g.e., s. 4.

anlaşmalar mevcuttur fakat uygulamaları eksik, yetersiz ve de samimiyetsizdir. Kozmopolit hukukun tüm dünyada tam anlamıyla uygulanabilmesi için özellikle Birleşmiş Milletler Sözleşmesi başta olmak üzere, insan hakları ile ilgili tüm sözleşmelerin tüm insanlara hitap edecek şekilde yeniden reform edilmesi gerekir. Teoride var olan ve insan haklarını kapsayan tüm sözleşmelerin hukuki yaptırımları, politik manevralarla alt edilmeyecek şekilde ve de kozmopolit olarak işlevsel hale getirilmelidir; yani uluslararası hukuk bazı uluslar için değil, kozmopolit bir kimlik olarak tüm insanlığın hukuku olmalıdır. Bu durum şu anki süreci realist perspektiften değerlendirildiği zaman pek olası değildir.

Sonuç olarak Kant, İşgaller, sömürüler ve insan hakları ihlallerini gerçekleştirenlerin kendilerini öven ve hak yolunda olduklarını iddia eden devletlerce gerçekleştirdiğini ifade eder. Bugün de dünyanın belirli bölgeleri, çeşitli sebeplerle ve yöntemlerle Batı Medeniyeti' nin boyunduruğu altındadır. Bu durumun ortadan kaldırılmasının tek yolu, *iç ve dış hukuk* alanında yazılmamış olan, eksik kalan tüm yasaların kozmopolit hukuk ile tamamlanmasıdır. Ama öncelikle Kant'ın da belirttiği üzere insan haklarının ihlalini engelleyecek kamu hukuku oluşturulmalıdır. Sonra da Ebedi Barışı sağlayacak kozmopolit hukukun gelişimi sağlanmalıdır.¹⁶⁵

3.8. Kantçı Kozmopolit Hukukun Bir Öngörüsü Olarak Birleşmiş Milletler

“Bir devlet teşkilatı kurmak meselesini çözmek, tabir caizse, şeytanlardan mürekkep bir millet için bile mümkündür. *(Yeter ki zekâları olsun.)*”¹⁶⁶Bireylerde olduğu gibi, toplulukların oluşturduğu devletlerin dahi, tabii hal ve kanunlar olmadan bir arada yaşamaları, sırf komşu olmalarından dolayı dahi, birbirleri için kaçınılmaz bir tehdit ortamı oluşturur ve bu durum barış içinde yaşamalarını imkansız kılar. Bu yüzden bu devletlerin güvenliklerini sağlayabilmek ve haklarını korumak adına bir milletler federasyonu kurmak istemeleri kaçınılmazdır.¹⁶⁷

¹⁶⁵ KANT, Ebedi Barış... a.g.e., s. 28. (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

¹⁶⁶ KANT, Ebedi Barış... a.g.e., s. 33.

¹⁶⁷ KANT, Ebedi Barış... a.g.e., s. 22.

Kant'ın asırlar öncesinde, uluslararası barışın kurulması saikiyle ifade ettiği bu federasyon idealinin, kuruluş amacı ve ilkelerinin benzerliği bakımından bugünkü Birleşmiş Milletler ile teorik olarak örtüştüğü kanaatindeyiz.

Birleşmiş Milletler, ikinci Dünya Savaşı'ndan sonra kazanan devletlerin öncülüğünde, 1945 yılında, evrensel nitelikteki bir sözleşme ile kurulmuştur. Birleşmiş Milletler sistemi, insan hakları alanında norm ve standartlar çerçevesinde, oldukça geniş kapsamlı uluslararası sözleşmeler aracılığı ile yapılandırılmıştır.¹⁶⁸ Birleşmiş Milletler sözleşmesinin amacı ve ilkeleri, sözleşmenin birinci maddesinde sıralanmıştır.¹⁶⁹ Genel olarak örgütün amacı şu şekilde ifade edilmiştir; uluslararası barışın devamını sağlamak, uluslararası anlaşmazlıkları barışçıl yöntemlerle çözmek ve de sosyal, ekonomik ve insani yardımın teşvik etmek.¹⁷⁰ Bu amaçlar doğrultusunda Birleşmiş Milletler, Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Ekonomik ve Sosyal Konsey, Uluslararası Adalet Divanı ve Genel Sekreterlikten oluşan oldukça kapsamlı bir teşkilattan oluşturulmuştur. Birleşmiş Milletler sözleşmesinde insan haklarıyla ilgili birçok hüküm bulunmaktadır. Belirli haklar, devletlerin uygulamaları ışığında, geleneksel uluslararası hukuk kuralları (*Customary Law*) kategorisine girmektedir; köleliğin, işkencenin, ayrımcılığın yasaklanması ilkesi ve soykırımın yasaklanması bu kurallara dâhildir. İnsan haklarının, devletlerin uymakla yükümlü olduğu (*erga omnes*) kurallar olduğu kabul edilir.¹⁷¹ Mesela, insan hakları, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin içtihadında, Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi altında İnsan hakları komitesinin yaklaşımında ve Uluslararası Adalet Divanı'nı içtihadında kendine yer bularak, uluslararası hukuk alanında hızlıca yerleşen bir konudur. Ayrıca, insan hakların korumak için kurulan uluslararası organizasyonlar, gittikçe uluslararası hukuk gündeminin bir parçası haline gelmektedirler.¹⁷²

¹⁶⁸ SHAW, Malcom N. *International Law*, . s. 302., University of Leicester Sixth Edition., Cambridge University Press,London.

¹⁶⁹ Maddeler için bkz. <https://www.tbirlesmis-milletler.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf>, Erişim: 15.06.2016.

¹⁷⁰ HIGGINS,Rosalyn, *Problems & Process, International Law and How We Use it*, s. 169., Clarendon Press, Oxford.

¹⁷¹ SHAW, a.g.e. s. 276.

¹⁷² SHAW, a.g.e.,

Sözleşmenin 13.maddesinde¹⁷³ Genel Kurul'un amacı, tüm insanların insan haklarına yönelik şekilde siyasi, ekonomik ve kültürel alanlarda uluslararası işbirliğinin ve hukukun geliştirilmesi yönünde araştırmalar yapmak ve ilgili diğer kuruluşlara tavsiyelerde bulunmak olarak ifade edilir.¹⁷⁴ Genel Kurul, sözleşmenin 62. Maddesinde düzenlenen, Ekonomik ve Sosyal Konsey'den (ECOSOC) gelen tavsiyeler ve araştırmalara göre gündemini oluşturabilir; insan hakları konusunda tavsiyeler verebilir ya da bir konvansiyon oluşturarak ilgili kurulları uluslararası konferanslara çağırabilir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Çocuklara Yardım Fonu, Dünya Gıda Konseyi, İnsan Hakları Konseyi gibi oluşumlar ECOSOC tavsiyesi üzerine gerçekleştirilen konseylerden bazılarıdır.¹⁷⁵ Ayrıca ECOSOC, "herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine etkin bir biçimde saygı gösterilmesini sağlamak üzere tavsiyelerde bulunabilir."¹⁷⁶

Birleşmiş Milletler organları ve üyelerinin, küreselleşmenin etkisini göstermesiyle birlikte, sadece devletler arasındaki çatışmaları engellemek dışında, savaşlar, dünyadaki nüfus artışı, küresel ısınma, mülteci sorunu, insan hakları ile ilgili geniş kapsamlı konularla da mücadele etmek zorundadırlar. Anlaşıldığı üzere, bu sorunların çözümü için varlık gösteren kurumların, sorunların etkin ve kesin çözümle üretecek şekilde güncellenmesi ve gerektiği ölçüde reform edilmesi ya da ihtiyaca göre yenilerinin oluşturulması gerekmektedir. Burada önemli olan nokta, hızla gelişen dünyada, oluşan yeni durumlar ya da sorunlar karşısında etkin ve sonuç odaklı çözümler üretebilecek kuruluşların varlığıdır.

Birleşmiş Milletler kurulduğu yıldan itibaren özellikle sözleşmenin birinci maddesine istinaden, insan hakları alanındaki çalışmalarını devam ettirmiştir; bunlardan ilki ve en önemlisi sayılan *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'dir*. Bu bildirgenin bağlayıcı nitelik açısından eksik bulunması sonucunda, Sözleşme'nin birinci maddesini

¹⁷³ Madde 13. Bkz. <https://www.tbirlesmis-milletler.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf>

¹⁷⁴ SHAW, a.g.e.,s.303.

¹⁷⁵ SHAW, a.g.e.,

¹⁷⁶ Madde 62. Bkz. <https://www.tbirlesmis-milletler.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf>

gerçekleştirmeye yönelik yeni kuruluşlar oluşturulmuştur.¹⁷⁷ Önce Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu olarak faaliyet gösteren kuruluş, Genel Kurul'un 60/251 kararıyla 2006 yılında İnsan Hakları Konseyi olarak değiştirilmiştir.¹⁷⁸ İnsan hakları ile ilgili Birleşmiş Milletler çatısı altında kabul edilen bu anlaşmalara devletlerin uyup uymadığını kontrol etmek amacıyla da komiteler oluşturulmuştur. Bunlardan bazıları; İnsan Hakları Komitesi, Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi, İşkenceye Karşı Komite, Tüm Göçmen İşçiler ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunması Komitesi, İşkence ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezanın Önlenmesi Alt Komitesi gibi kuruluşlardır. Genel Kurul, insan hakları kapsamında tamamlayıcı ya da yardımcı özel komiteler de kurmaktadır; dekolonizasyon komitesi, Namibya'da için Birleşmiş Milletler Konseyi, ırkçılığa (aparteid) karşı kurulan özel komite ya da İsrail'in Filistinli İnsanların İnsan Haklarını Etkileyen İsrail Uygulamalarını Soruşturma Özel Komitesi gibi kuruluşlardır.¹⁷⁹

Birleşmiş Milletler' in kurulması, kolektif güvenliğe ilişkin organlarının oluşturulması, uluslararası liberal projelerin varlıkları, Kant'ın eserinde bahsettiği barış vizyonu ile paralellik göstermektedir.¹⁸⁰ Bu vizyon, barışın ancak birbiri ile bağlantılı özgür siyasi kuruluşlarla mümkün olabileceğinden bahseder. Bunlar; bağımsız ekonomik ağlar, uluslararası hukuk ve uluslararası kuruluşlardır. Birleşmiş Milletler, sözleşmesi, üye sayısı, konseyleri, kurulları ve komiteleri ve bunların bazı faaliyetleriyle birlikte değerlendirildiğin de her bakımdan evrensel ve insan haklarını korumak ve barışı sağlamakla yükümlü bir örgüt izlenimi vermektedir.

Uluslararası sistemde, teorik ve pratik anlamda, evrensel barışı ve refahı mümkün kılacak uluslararası organizasyonlar geçmişte de var olmuşlardır. Aynı zamanda bugün, Kant'ın bahsetmiş olduğu prensipler doğrultusunda olmasa da küreselleşen uluslararası ilişkiler, devletlerarası siyasi, ekonomik, kültürel, hukuksal ilişkiler belirli

¹⁷⁷ <http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/28-birlesmis-milletler-denetim-usulleri/#>
Erişim tarihi: 11.11.2016, (Not: Vurgu te yazarına aittir.)

¹⁷⁸ SHAW, a.g.e., s. 306.

¹⁷⁹ SHAW a.g.e., s. 303.

¹⁸⁰ RUSSET, B "Ten Balances for Weighing UN Reform Proposals," Vol. 111, No. 2 (Summer, 1996), pp. 259-269, Published by: The Academy of Political Science DOI: 10.2307/2152321 Political Science Quarterly, Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/2152321>, s. 259.

kurallar çerçevesinde sürdürülmeye devam etmektedir. Milletler Cemiyeti, İnsan hakları Evrensel Bildirgesi, Birleşmiş Milletler Sözleşmesi gibi organizasyonlar uluslararası arenada birer siyasi gelişme olarak yer almışlardır. Bu organizasyonların, Kant'ın öngörüsü ile hem teorik hem de pratik anlamda örtüştüğünü düşünüyoruz. Bu organizasyonların varlıklarına rağmen devam eden ağır insan hakları ihlalleri ile ilgili evrensel duyarsızlığın bugün uluslararası sisteme nasıl hâkim olduğu, bu çalışmanın sorunsalları arasındadır.

Dünyadaki bazı bölge halklarının sistematik bir şekilde maruz kaldığı ağır hak ihlallerinin nedeni bu kadar açıkken, bu bölgelere uzlaşma ve barışın hâkim olabilme ihtimali neden ütopyik derecede zayıf görülüyor? Çalışmamızın temel sorularından olan bu soruya, bu bölümde, Birleşmiş Milletler'e özellikle Güvenlik Konseyi merkezli yapılan eleştirilerle birlikte, Kant'ın ifadesini dikkate alarak değerlendirebiliriz;

...hepsi kendi varlıklarını korumak için kamusal kanunlar isteyen, fakat her biri kendisini bu kanunlardan muaf tutma yönünde gizli bir istek besleyen akli başında yaratıklardan kurulu bir halk yığını¹⁸¹ o suretle düzene sokmalı ve onlara öyle bir esas teşkilat vermeli ki şahsi düşünceleri birbirine ne kadar aykırı olursa olsun, bunlar birbirleriyle münasebetlerinde, sanki bu kötü huyları yokmuş gibi bağlanmış olsunlar.¹⁸²

Bu ifade, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin bugünkü işlevini oldukça iyi izah etmiştir. Oysa bu ve benzeri birliklerin yegâne amacı bütün toplulukların kabul ettiği kanunlara uyulduğu ve dolayısıyla barışın hâkim olduğu bir düzen oluşturmaktır.¹⁸³

Buraya kadar Birleşmiş Milletler' in genel yapısına ve uluslararası insan haklarının her alanda korunması için kurulan örgütlenmesine genel olarak değindik. Bundan sonra ise, Güvenlik Konseyi'nin, varoluş amacı ile uluslararası alanda barış ve güvenliği sağlamak için uyguladığı politikalarını ve de çelişkileri inceleyeceğiz.

¹⁸¹ Düşünürün buradaki 'halk yığını' kavramından kastını, bir fedarasyona dahil olan tüm milletler olarak yorumluyoruz. Eserin ilgili kısmı da bu anlam çıkarılacak şekilde devam ettirilmiştir. Ayrıca eserde zaman zaman geçen 'anayasa' kavramından da 'devletler hukuku'nun' kastedildiği şekilde, esere çevirenler tarafından dipnot düşülmüştür.

¹⁸² KANT, Ebedi Barış Üzerine... s. 33.

¹⁸³ KANT, Ebedi Barış Üzerine,... a.g.e.,

Sözleşmenin 24. Maddesine göre, uluslararası alanda barış ve güvenliği korumak ve devamını sağlamaktaki başlıca sorumluluk beş tane daimi üye (Amerika, Rusya, İngiltere, Çin ve Fransa) ve on tane de seçilmiş üyeye sahip olan Güvenlik Konseyi'ne aittir.¹⁸⁴ 33. Maddeye göre, Konsey, kendisine verilen görevleri yerine getirirken sözleşmenin amaç ve ilkelerine uygun hareket etmek zorundadır. Güvenlik ve barışı tehdit eden bir anlaşmazlık halinde Konsey öncelikle, görüşme, soruşturma, bölgesel temsilcilikler ve de yargısal uzlaşma gibi barışçıl yöntemlere başvurmalıdır.¹⁸⁵

Son yıllarda Güvenlik Konseyi'nin reform edilmesi ile ilgili tartışmalara kozmopolitlerin ele aldığı akademik çalışmalar da dahil olmuştur. Kozmopolitizmin önemli temsilcilerinden olan David Held, gerek ulusal gerekse uluslararası kuruluşların küresel seviyede kurumsallaştırılması gerektiğini düşünür. Bir reform önerisi olarak belirttiği bu düşüncesini kozmopolit görüşle destekler ve uzun dönemli reform olarak tanımlar.¹⁸⁶

Held'e göre uzun dönemli reformlar ile ulusal ve uluslararası anayasalar oluşturularak kozmopolit bir hukuk düzeninin oluşturulması mümkün olabilir. Birbirleriyle bağlantılı, küresel bir meşru sistemi hedefleyen bu görüş, bir çeşit uluslararası organizasyonların oluşturulmasından daha çok, siyasi otoriteler üzerinde etkili olabilecek, uluslararası mahkemeler, temel haklarla ilgili kanunları uygulayabilecek yargısal mahkemelerin oluşturulmasını içerir.¹⁸⁷ En genel anlamıyla, devletler arasındaki uyuşmazlıkları çözmek için kurulan Uluslararası Adalet Divanı, Held'in önerdiği uluslararası yargı organı olma niteliğine sahip olsa da Güvenlik Konseyi ile 'yetki' konusunda çatışması, yargısal üstünlük açısından uluslararası alanda başka bir sorunsala dönüşmüştür. Held'in bahsettiği siyasi otoriteler üzerinde etkili olabilecek bir hukuki yapının gerekliliği görüşünün haklılığını, bu yetki çatışması ortaya koymaktadır. Yetki çatışmasının nedeni ise, Birleşmiş Milletler' in iki önemli organı arasındaki yetki paylaşımının netleşmemiş olmasıdır. Bu konu dahi tek başına, Birleşmiş Milletler' in

¹⁸⁴ SHAW, a.g.e., s. 1219.

¹⁸⁵ SHAW a.g.e., s. 1218-1291.

¹⁸⁶ BAYNES, Kenneth, "Cosmopolitanism and International Law,Source: Nomos" Vol. 49, Moral Universalism and Pluralism (2009), pp. 219-239. Erişim,15.10.2016, s. 219.

¹⁸⁷ BAYNES, a.g.e., s. 220.

reforma ihtiyaç duyduğunun bir ispatıdır. Divan'ın yargısal kararları, Konsey'in siyasi kararlarının üstünde olması gerektiği bir ifadenin olmaması, Divan'ın varlığı ile çelişki oluşturmaktadır. Birleşmiş Milletler' in 36. Maddesinde¹⁸⁸ yer alan ifadeye göre, Konsey gerekli gördüğü takdirde, hukuksal uyumsuzlukları Divan' a taşır. Konsey'in hukuksal bir uyumsuzluğu yargısal yetkisi olan bir organa havale etmeden çözüme hakkına sahip olması, Güvenlik Konseyi üyesi ülkeleri, diğer karşısında zaten üstün kılmaktadır. Bu durum hem Divan'ın yetkisi bakımından taviz verdiği hem de devletler arasındaki çatışmaların çözümü sürecinde adil bir tutum izlenmediğinin kanıtıdır bizce.

Bu yetki çatışmasının daha iyi anlaşılması için 'Lockerbie' davasını¹⁸⁹ incelemeyi yerinde görüyoruz. 1988 yılında bir uçak kazası sonucunda birçok Amerikan ve İngiliz vatandaşının ölümünden iki Libyalıyı sorumlu tutan Amerika ve İngiltere, Libya'dan suçluların iadesini talep etmiştir. Libya'nın suçluları iade etmemesi üzerine, İngiltere ve Amerika Libya'ya bazı diplomatik yaptırımlar ve ambargolar uygulamıştır. Buna karşı Libya Uluslararası Adalet Divanı'na başvurarak yaptırımların durdurulmasını istedi.

Bu dava, Uluslararası Adalet Divanı'nın Güvenlik Konseyi kararları karşısında nasıl acele düştüğünün bir ispatıdır; organların kararına ilişkin temyiz yolunun açılması bu dava ile gündeme gelmiştir. Divan, Konsey ile kendisi arasında çıkan yetki çatışmalarına bir çözüm bulmak fırsatını, bu dava ile elde etmiştir. Şöyle ki; Güvenlik Konseyi kararları

¹⁸⁸ 36. Madde için bkz. <https://www.tbirlesmis-milletler.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf>

¹⁸⁹ Dava için bkz. <http://www.icj-cij.org/docket/files/89/7215.pdf> , Erişim: 01.02.2016. ABD havayollarına ait bir Pan Am 103 tipi yolcu uçağının 1988 yılında havada patlamasıyla vuku bulan kaza sonucu bir çok Amerikan ve İngiliz vatandaşı hayatını kaybetmişti. ABD ve İngiltere bu olaydan iki Libya'lıyı sorumlu tutmuş ve yargılanmak üzere iade edilmelerini istemişti. Libya ise Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Kanunsuz Hareketlerin Önlenmesi Sözleşmesi'nin 18. maddesindeki "iade et veya yargıla" maddesini iade etmeyerek yargılamak istemiş ve suçluları iade etmemiştir. Bunun üzerine 1992 yılında Güvenlik Konseyi oybirliği ile aldığı bir kararda, Libya'nın ABD ve İngiltere'nin taleplerini yerine getirmesini; iki sanığı bu iki ülkeden birine teslim etmesi, ilgili tüm bilgileri ifşa etmesi ve uygun bir tazminat ödemesini istedi. Bu talepler Libya tarafından reddince, ABD, İngiltere ve Fransa konuyu bir kez daha Güvenlik Konseyi'ne getirerek, teröristlerin İngiltere'ye ya da ABD'ye teslim etmediği gerekçesiyle Libya'ya karşı silah ambargosu, uçuş yasağı ve bazı diplomatik yaptırımlar öngören bir karar alınmasını sağladı.

sonucu ortaya çıkan yükümlülükler, sözleşmenin 103.¹⁹⁰ Maddesi gereğince diğer uluslararası yükümlülüklerden üstündür kararını vermiştir. Bunun yanı sıra, Birleşmiş Milletler organlarınca alınan kararların temyizden incelenmesi gerektiği konusunu da tartışılmıştır. Bu konu, doktrinde Adalet Divanı'nın organların kararı ile ilgili yargısal denetim yetkisini oluşturmaya doğru gittiği şekilde yorumlanmış olsa da¹⁹¹ karara göre, sorunlarla ilgili ilk kararı veren eğer Güvenlik Konseyi ise, Divan bu karara uymak zorundadır, eğer Divan daha önce karar verirse Konsey bu karara uymak zorundadır. Sözleşmede iki organın da hiyerarşik statüsü aynıdır. Bu durumda burada belirleyici faktör zamandır. Fakat yargısal süreçlerin, siyasal süreçlerden daha uzun sürdüğü gerçeği karşısında, bu kıstasın Konsey lehine olduğu açıktır. Kısacası, Divan, Güvenlik Konseyi kararlarının yargısal denetimini yapmaktan kaçınmıştır. Teoride eşit bir hükme varıldığı görülse dahi, pratikte Konseyin üstünlüğü söz konusudur.

Bu dava sonucunda Konsey kararlarının diğer uluslararası yükümlülüklerden üstün olduğu ifade edilse de Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nden kaynaklı yükümlülükler, emredici hukuk (*Jus Cogens*) kurallarından üstün olamaz. Bu yükümlülüklerin de emredici kurallara tabi olması gerekir. Bu durumda, iki organdan birinin aldığı karar emredici hukuk kurallarına aykırı ise, biri diğerinin kararını yeniden incelemelidir.¹⁹² Bu davadan anlaşılacağı üzere, Divan karşısında, Konsey üstün tutulmuştur yani siyasal kararlar yargısal kararların önüne geçmiştir. Adalet Divanı'nın diğer organlarının kararları ile ilgili yargısal denetiminin olması, uluslararası hukukun üstünlüğü açısından gereklidir ve önemlidir. Güvenlik Konseyi'nin kararlarının bir yargı organı tarafından incelenmesi amacı uluslararası hukuku, uluslararası alanda üstün kılmak gerekliliğinden kaynaklanmaktadır. Güvenlik Konseyi'nin hukuku ilgilendiren belirli ve önemli konularda (soykırım, etnik temizlik, saldırı) siyasi bir tavırla karar vermesi ve bu konuda üstün tutulması, uluslararası hukukun uygulanmasını engellemekle birlikte, uluslararası toplumu olumsuz etkilemektedir.¹⁹³ Bu bağlamda,

¹⁹⁰ Bkz. http://uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktarafilsoz/bm/bm_01.pdf, erişim, 10.12.2016, s. 26-27.

¹⁹¹ GÖÇER, Mahmut, "Uluslararası Adalet Divanı İle Güvenlik Konseyi Arasında Yetki Çatışması,"Yakın Doğu Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 2007, s. 702.

¹⁹² GÖÇER, a.g.e., s. 703.

¹⁹³ GÜLGEÇ, Yahya Berkol, "Uluslararası Adalet Divanı'nın Yargı Yetkisi ve Yargı Yetkisini Genişletme Çabalarının Eleştirisi" s. 14-415.

Adalet Divanı'nın yetkilerinin genişletecek şekilde içtihat geliştirilmesi, organlar arasında çatışmaya sebep olabilir. Bu yüzden Güvenlik Konseyi, hukuki konularla ilgili yetki sınırlarının belirli olacağı şekilde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Küreselleşme ile birlikte hızla değişen ve gelişen uluslararası toplumun, uluslararası sorunlarına cevap verebilecek kozmopolit nitelikli bir hukuk yapısına ihtiyaç vardır; uluslararası barış ve güvenliğin devletlerin menfaatleri üstünde tutmak amaçlı kurulan bir yargı organının yetkili olması esas, yetkisiz olması istisna olmalıdır.¹⁹⁴

Birleşmiş Milletler' in diğer organlarının kararlarının, temyizen başka bir yargı organı tarafından incelenmesi, uluslararası alanda hukukun üstünlüğüne işaret edecektir. Güvenlik Konseyi'nin savaş, etnik temizlik gibi kavramları nitelerken hukuki bir tavır takınması ve siyasi davranması, uluslararası hukukun etkin ve sürekli şekilde uygulanmasını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu olumsuzluğun önüne geçilmesi için Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul kararlarının temyizen incelenmesi gerektiği muğlak ve genel ifadelerden sakınılarak açık şekilde düzenlenmelidir.¹⁹⁵ Uluslararası toplumun menfaatinin, barış ve güvenliğinin devlet egemenliğinden üstün tutulduğu için uluslararası hukukun koruması altında olduğunu gösteren bir uluslararası mahkemenin varlığı şarttır. Bunun için de Birleşmiş Milletler' in bu konuda bir reform sürecine girmesi gerekmektedir.

Daha önce de ifade ettiğimiz üzere, iki organ arasındaki yetki çatışması, uluslararası alandaki dava süreçlerinde hakkaniyetli bir karar almaya engel olduğu için ve en önemlisi, konseyin egemen devletlerden oluştuğu gerçeği karşısında, devlet çıkarlarının hukuktan üstün tutulduğu çelişkisi de ortaya çıkmaktadır. Bu durum daha çetrefilli bir sorunun ortaya çıkması durumunda, iki organın da amacı olan devletler arasındaki sorunun çözülmesi yerine, devletlerin daha çatışmacı bir tutum benimsemelerine neden olabilir.

¹⁹⁴ GÜLGEÇ, a.g.e., s. 416.

¹⁹⁵ GÜLGEÇ, a.g.e.,

Kendilerini ayrıcalıklı kılan veto hakkı aracılığı ile Güvenlik Konseyi'nin kararları daimi üyelerin inisiyatifindedir. Konsey'de görüşülen bir teklifin veto edilmesi için daimi bir üyenin ret oyu vermesi yeterlidir. Veto sözleşmede, bir nevi 'güç gösterisini' temsil etmektedir; Sovyetler Birliği veto hakkı olmasaydı, Birleşmiş Milletler' e üye olmayı kabul etmezdi çünkü Konseyin ve Kurulun vesilesiyle Batı'nın sahip olacağı ayrıcalığın önüne ancak veto hakkı ile geçebilirdi.¹⁹⁶ Veto hakkını, Sovyetler Birliği dikkate değer ölçüde kullanırken, Amerika ve diğer üyeler nadir olarak bu hakka başvurmuştur. Fakat son yıllarda bu durum değişiklik göstermiştir ve Amerika'nın veto hakkını kullanması önemli ölçüde artış göstermiştir.¹⁹⁷

İkinci Dünya Savaşı'ndan galip çıkan devletler, sahip oldukları veto hakkıyla üstün konuma geldikleri bu kuruluşu adeta kendilerine mal etmişlerdir. Konsey'de karar çoğunluğunun sadece beş üyeye ait olması, Konseyi teoride demokratik prensipler üzerine oluşturulmuş gösterse de, pratikteki uygulamalarına bakıldığında zaman, "meşru bir abeslik ile karşı karşıya kalınmaktadır."¹⁹⁸ Savaş sonrasında, güçlü ülkelerin birbirleri için tehdit oluşturmaması ortak fikre dayalı bir statüko olarak yorumluyoruz; yani gerçek anlamda demokrasi prensibi çerçevesinde oluşturulmuş bir konsey, muhtemelen güçlü devletlerin birbirlerine karşı olası tehdit içeren eylemlerin önüne geçemezdi ve belki de yeni bir savaşa neden olabilirdi. 1945'yılının beş gücü, sonsuza dek Konsey'de veto hakkına sahip kalıcı üye olarak planlanmamış olsa da örgütün kompleks yapısına veto hakkı ayrıcalığının eklenmesiyle sözleşmede herhangi bir değişikliğe gidilmesi de güçleşmiş hatta imkansız olmuştur.¹⁹⁹ Konseyin üye dağılımıyla ilgili çeşitli öneriler yine de gündeme gelmiştir; mesela yeni altı daimi üyenin Konseye dahil edilmesi ama veto haklarının olmaması; daimi üyeliğin kaldırılması ve yerine dönemsel üyeliğin getirilmesi; Almanya, Hindistan , Japonya, Brezilya gibi ülkelerin de Konseye daimi üye olarak dahil edilmesi teklifler gündeme gelse de bu konularda konsensüs sağlanamamıştır.²⁰⁰

¹⁹⁶ SHAW, a.g.e., 1206.

¹⁹⁷ SHAW, a.g.e., s. 1207.

¹⁹⁸ ARCHIBUGI, Daniele, "The Reform of the UN and Cosmopolitan Democracy: A Critical Review" *Journal of Peace Research*, Vol. 30, No. 3 (Aug., 1993), pp. 301-315, s. 312.

¹⁹⁹ SHAW, a.g.e., s. 1207.

²⁰⁰ SHAW, a.g.e.,s.1208.

Kurulduğu günden bugüne neredeyse hiç reform edilmeyen kuruluşun yapısında yapılan tek değişiklik, 1965 yılında Güvenlik Konseyi'nin geçici üye sayısı 6'dan 10'a çıkarılmasıdır.²⁰¹ Bu değişiklikten sonra hiçbir reform teklifi kabul edilmedi.

İkinci Dünya savaşından sonra uluslararası toplum, bazı devletlerin yükselirken bazılarının da düşüşe geçtiği bir alan olarak evrilmeye başlamıştır. Güvenlik Konseyi eliyle aralarındaki barış istikrarını koruyan güçlü devletlerin varlığı yanında, yirminci yüzyıl dünyasında, fakirlik, bulaşıcı hastalık, soykırım, uluslararası terör grupları, kimyasal ve biyolojik silahların tehdidi altındaki zayıf ülkeler uluslararası toplumda yer almaktadır. İnsan güvenliğini öncelikli amaç edinmiş bir kuruluşa sahip olan dünyada, insanlığın bir kısmı hastalıktan korunmak yerine, neden yaşam haklarının ihlal edilmemesinin mücadelesini vermektedirler?²⁰² Sorusunu irdeleyebiliriz; ikisi de korunmayı gerektirir fakat bir hastalıkla mücadele etmek, savaş isteyen bir insan topluluğu ile mücadele etmekten daha kolaydır. Vurgulamak isteriz ki; yaşadığımız yüzyılda, hala insan güvenliği için *kolektif güvenlik* konusundan bahsediliyorsa eğer, bize göre bu konseyin reformu için tek başına yeterli bir sebeptir.²⁰³

Reform önerisine, Güvenlik Konseyi üzerinde adeta otorite kurmuş olan egemen devletlerce direnç gösterilmektedir; çünkü popüler egemenliklerinin istikrarını kendi oluşturdukları bu düzenle sağlayabiliyorlar. Liberal kuruluşlar ve egemen liberal ulus devletler birbirlerinin tamamlayıcısı olarak, kendilerini liberal olamayan oluşumlara karşı korumak ve bu oluşumları kontrol edebilmek için yeterli güce sahiptirler.²⁰⁴ Beş daimi üyenin hâkim olduğu bir düzenin yeniden reform edilmesi demek güç dengelerinin değişmesi ya da bozulması demektir. Kanaatimizce bu durum, uluslararası alanda her zaman uzun vadeli politik ve ekonomik planlara sahip olan güçlü devletler için rahatsız edici olabilir.

²⁰¹ STRÖMVIK, Maria, "Reform of the United Nations Security Council Communitarianism versus Cosmopolitanism", STV102 Department of Political Science, Autumn semester 2004, id:1332526, Lund University." Lund University, Department of Political Science, 2004, s. 2.

²⁰² SLAUGHTER, Anne-Marie, "Security, Solidarity, and Sovereignty: The Grand Themes of UN Reforms", s. 619., The American Journal of International Law, Vol. 99, No. 3 (Jul., 2005), pp. 619-631, Published by: American Society of International Law; Cambridge University Press, DOI: 10.2307/160229

²⁰³ Vurgu tez yazarına aittir.

²⁰⁴ SLAUGHTER, a.g.e., s. 260.

Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesi ve veto hakları konseyi, hem demokrasi, hem eşit temsil hem de meşruluk konularında çıkmaza sokmaktadır. Beş daimi üyenin, veto hakkıyla daha da güçlenen üyelerin egemenlik dürtüsüyle ortaya koydukları davranışlara paralel olarak, uluslararası toplumda adaletin giderek eksilmesi, adil olmayan konsey üye yapısının bir sonucudur. Bu çıkarımımız, realist perspektiften bakıldığı zaman şu şekilde eleştirilebilir; Birleşmiş Milletler yapısının oluşturulması ancak güçlü devletlerin girişimiyle mümkündür. Böyle bir yapının en güçlü organının, egemen devletlerce temsil edilmesi konjoktürel açıdan normaldir. Bizim karşı olduğumuz bu normallik değildir. Egemenlerin, Konsey aracılığıyla, özellikle üçüncü dünya ülkeleri üzerinde ya da onlarla ilgili alınacak kararlar konusunda 'hegemoni' denilebilecek kadar etkin olmalarıdır; yani bu ülkelerin, uluslararası alandaki güvenliği tehdit eden ve sabit hale gelmiş kaotik durumları ortadan kaldıracak çözümler üretmek yerine, zaman zaman, bu durumlardan çıkar gütmeleridir.

Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararlar özellikle bir denge ölçütü içermelidir. Mesela Konsey tarafından, iç savaş yaşanan bir ülkeye müdahale kararı alınırken, Konseyin aynı bölgedeki başka bir ülkede çıkan savaşa kayıtsız kalması, Konseyi gerek demokrasi gerek ise meşruluk anlamında sorgulanır hale getirmektedir. Bugünkü Konseyin durumu, ne dünya insanların güvenliğini gözeten bir yapı ne de barış ve güvenlik için demokratik kararlar alabilen bir meclistir. Konsey bugün, sadece beş daimi üyenin egemenliklerini daha güçlü hale getirebilecek kararlar alan bir kontrol mekanizmasıdır.²⁰⁵ Uluslararası toplumu etkileyen felaketleri engellemek ya da felakete maruz kalan toplumları yeniden yapılandırmak bir güç, kapasite gerektirir. Konseyin, bu güç ve kapasiteye sahip olan devletlerce kendi güçlerinin ebedi şekilde temsil edileceği bir yapıya dönüşmesinin önüne geçmek için, yeniden düzenlenmesi şarttır. Aksi takdirde, hukuksuz ve savunmasız toplulukların diğer toplumlarca ezilmesi hatta yok edilmesi güçlülerin kadim düzeninde için sadece bir istisna olarak görülmeye devam eder. Bu iddiamıza örnek olarak Filistin Devleti ve İsrail çatışmasına örnek verebiliriz; bu konu defalarca, İsraili yerleşmecilerin Filistin topraklarını yavaş

²⁰⁵ RUSSET, a.g.e., s. 261.

yavaş işgal ettiği iddiasıyla Birleşmiş Milletler'in gündemine gelmiştir.²⁰⁶ Sonuç olarak milyonlarca Filistinli bugün kendi toprakları dışında *mülteci* konumunda hayatta kalma mücadelesi vermektedir. Mülteci kelimesi sözlüklerde anlam olarak karşımıza 'sığınmacı' olarak çıkar. Sığınmacı kelimesi zihinlerimizde anlam olarak çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. Bu çalışmadaki anlamı ise 'sadece Filistinli halkların kendi öz yerlerinden başka topraklara zorla sürülmeleri' ile sınırlıdır. Çünkü Filistinliler bir iç savaştan, diktatör zulmünden ya da doğal felaketlerden kaçmak üzere başka ülkelere sığınmak zorunda kalmadılar; dini ve siyasi bir ideolojiyi ile hareket eden bir örgüt sahip oldukları ekonomik gücü zamanla siyasi ve askeri güce çevirdiler. Bu güçle kendilerinin olarak ezber ettikleri topraklardan Filistin halkının çoğunu çıkarmayı başardı. Bu durum aşama aşama tüm dünyanın göz önünde gerçekleşti. Ayrıca Birleşmiş Milletler Genel Kurul 429 (V) sayılı kararıyla, 1954 yılında yürürlüğe giren 'Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme'' düzenlenmiştir.²⁰⁷ Sözleşmede, Birleşmiş Milletler'in mültecilerin durumlarına karşı her zaman derin ilgisi olduğu vurgusu özellikle yapılmıştır. Mültecilerin temel hürriyetleri ve insan haklarına dair konuların mümkün olduğunca korunacağı yönünde çaba sarf edileceği teminatı da sözleşmede geçmektedir.²⁰⁸

Sözleşmenin birinci bölüm, genel hükümler başlıklı maddesinde 'mülteci' kavramının açıklamasına yer verilir. "... ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden zulme uğrayacağından haklı sebeplerle..."²⁰⁹ diyerek uzun bir tanım ve maddelerle mülteciliğin hukuki statüsü bu sözleşmede ortaya konulmuştur. Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere, bu tanım dahi Filistinli Mültecilerin durumunu karşılamakta yetersizdir. Ayrıca Sözleşmede mültecilerin, belirtilen tehlikelerin geçmesi durumunda geri dönme durumları da ele alınmıştır. Peki bu ihtimal Filistinli Mülteciler için bir gün mümkün olacak mı? Şimdilik cevap muğlaktır. Çünkü Filistinlilerin toprakları şu an başka bir devlet tarafından işgal edilmiş

²⁰⁶ Bkz. <http://www.un.org/Depts/dpi/palestine/ch3.pdf> Erişim tarihi: 11.11.2017

²⁰⁷ Bkz. <https://www.unrwa.org/palestine-refugees> Erişim tarihi: 15.11.2017

²⁰⁸ Bkz. <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf> 15.11.2017

²⁰⁹ Tanımın tamamı için bkz. <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf> Erişim: 15.11.2017, s. 2.

durumdadır. Bu durumda bize göre Filistinliler için kullanılan *mülteci* tanımı yerinde değildir. Bu yüzden 'Filistinli Mülteciler' olarak dünya tarihinde yer alan bu ezberi söyleme öz itibarıyla katılmıyoruz. Filistinlilerin bu durumunun gelecek nesillere doğru aktarılması gerektiğini düşündüğümüz için dünya tarihinde daha doğru şekilde yer alması gerekir; mesela *vatansız bırakılan Filistinliler* olarak ifade edilirse daha doğru olabilir.²¹⁰ Esasında demek istediğimiz; bu konunun tartışıldığı zamanda İsrail'in en büyük destekçisi Güvenlik Konseyi üyesi Amerika Birleşik Milletler Devleti'ydı. O tarihlerde, Filistin'in de Güvenlik Konseyi üyesi bir destekçisi olsaydı yani bu durum uluslararası alanda adil şekilde ele alınmış olsaydı belki bugünkü İsrail'in ve Filistin Devleti'nin yerleşkesini gösteren harita daha gerçekçi olabilirdi. Kelsen' e göre uluslararası adalet, siyasal bir düzenin oluşması için önemlidir çünkü ona göre, devletlerin hukuksal sorunları ayrıcalıksız şekilde, evrensel ve tarafsız bir otoriteye devredildiği zaman dünya barışı gerçekleşebilir.²¹¹

Kelsen, uluslararası bir yargı oluşumunun, devletlerin üstün güçleri karşısında bir direnme çizgisi olabileceğini düşünür. Kelsen, devletlerin yasama organları olmadan önce, belirli davalarda yetkili mercilerin mahkemeler olduğunu ve bunun da uluslararası bir hukukun varlığına işaret ettiğini eleştirel bir şekilde ifade eder. Devletlerin uluslararası alandaki etkilerinin artması, uluslararası yargısal gücün rolünü etkisiz kılmaktadır.²¹² Güvenlik Konseyi üyesi devletlerin, uluslararası sorunları kendi istedikleri şekilde yürütmeleri, Kelsen'in eleştirisini haklı çıkarmaktadır. Held'in ifade ettiği gibi, kozmopolit hukuk, siyasal otoritelerin üstünde etkili olabilecek, uluslararası hukuk organlarının varlığına işaret eder. Bize göre, Güvenlik Konseyi kararlarının Divan kararlarında üstün olması, devlet çıkarlarının uluslararası hukuktan üstün olduğu anlamına gelir. Devletler arasındaki uyuşmazlığın başka devletlerce çözülmesi, uluslararası hukuk üstünde kurulmuş bir devlet hegemonyasından başka bir şey olamaz.

²¹⁰ Vurgu tez yazarına aittir.

²¹¹ ARCHIBUGI, Reform of UN and Cosmopolitan Democracy, a.g.e., s. 309.

²¹² ARCHIBUGI, a.g.e., s. 310.

Sonuç olarak, İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren, devletlerin oluşturmaya çalıştıkları yenedünya düzeninde bugün uygulanan uluslararası hukuk bize göre, Birleşmiş Milletler sözleşmesinin vadettiğinin aksine evrensel değildir. Yani tüm dünya vatandaşlarının haklarını koruyan, onlara saygı duyan bir uluslararası hukuk uygulaması söz konusu değildir.

Sonuç olarak Birleşmiş Milletler'i amaçları ve ilkeleri açısından Kant'ın kozmopolit hukuk öğretisine yakın görürken, kuruluş amacının aksine, sözleşmede geçen ilkeleri uygulamak konusunda pratik açıdan yetersiz olarak değerlendiriyor ve kuruluş amacının aksine insan haklarının ihlalini meşrulaştıran bir egemen aracı olarak değerlendiriyoruz.

3.9. Yeni Liberal Kozmopolitizm²¹³

"Liberalizmin özü pazarlıktır."²¹⁴ Donoso Cortes'e Liberal Burjuvaziden bahsederken bu sınıfı şöyle değerlendirmiştir:

...bu sınıfın liberal anayasacılığı, kralı parlamento aracılığı ile felç ederken onun yine de tahtta kalmasına izin vermeye çalışır ki bu, deizmin, Tanrı'yı dünyadan tard ederken yine de onun varlığına sıkı sıkı tutunarak içine düştüğü tutarsızlıkla aynıdır. ...Yani liberal burjuvazi bir Tanrı ister Ancak bu Tanrı faal olmamalıdır; bir monark ister ancak bu monark iktidarsız olmalıdır; özgürlük ve eşitlik talep eder, buna rağmen, eğitim ve mülkiyetin yasama üzerindeki etkisini garanti altına almak için, seçme hakkını mülk sahibi sınıflarla sınırlandırmak ister; sanki eğitim ve mülkiyet, fakir ve eğitimsiz insanları baskı altında tutma hakkı verebilirmiş gibi... Soy aristokrasisini ortadan kaldırır ama aristokrasinin en aptal ve bayağı şekli olan para aristokrasinin küstah hâkimiyetine izin verir; ne kralın egemenliğini arzu eder ne de halkını. O halde, liberal burjuvazi ne ister? ²¹⁵

Liberalizm kavramını çalışmamızın dışına çıkmadan, uluslararası liberalizm çerçevesinde ve ağırlıklı olarak Kant'ın görüşleri ışığında, *Ebedi Barışa Doğru* eseriyle

²¹³ ARCHIBUGI, Daniele, Debating Cosmopolitics,2003,<https://www.disp.uniroma1.it/sites> Erişim: 10.10.2016

²¹⁴ SCHMITT, Siyasi İlahiyat, a.g.e., s. 66

²¹⁵ SCHMITT, Siyasi İlahiyat, a.g.e., s. 63.

paralel bir yöntem izleyerek ele almaya çalışacağız. Kantçı liberalizm üç prensip üzerine temellendirebilir:

Temsilci, cumhuriyetçi hükümet prensibi; seçilmiş temsilcilerce idare edilen yasama yetkisi, güçler birliği ayrılığı, hukukun egemenliği ve yasama yetkisinin seçilmiş temsilcilerle idare edildiği bu hükümet özellikleri, Kant'a göre hükümetin kendi vatandaşlarına karşı sorumluluğunun garantisidir. Bu yönetim sonsuz barışı vadetmeyebilir fakat savaşa engel olabilir.

İnsan haklarına saygı prensibi; bu hak tüm insanlar tarafından talep edilir. Cumhuriyetçi yönetimlerin insan haklara saygı prensibinin gerçekleşmesini ifade eder çünkü bu yönetim saygıyı hak eden ve bunu talep eden özgür bireyleri temsil eder.

Sosyal ve ekonomik bağımsızlık prensibi; Kant'a göre ticaret ve sosyal etkileşim genellikle çatışma ve işbirliğinin bir arada var olmasının nedeni olabilir. Ülkeler, dış ticarete bağlı ekonomik politikalar yürüterek, optimum tarifelerle en iyi malzemeleri üretmek ve ekonomik çıkar sağlayabilmek için işbirliğinin olduğu serbest ticareti benimserler. Liberalizm bu işbirliğini destekler ve teşvik eder. Tabi ki bu durum, liberal ekonomiyi benimseyen devletler için geçerlidir.²¹⁶

Kant bu prensipleri, liberaller arasındaki barışın istikrarı adına gerekli gördüğü için önerir. Birinci prensip çoğunluğun temsili için; ikincisi ve üçüncüsü çoğunluğun çıkarı ve geleceği için önemlidir. Kantçı liberalizm dış politikayı demokrasilere göre şekillendirir. Çünkü kamuoyu liberaldir ve bu politikayı talep eder ya da politik elit liberal değerlere sahiptir ve bu politikayı tercih eder. Cumhuriyetçi devletlerin insan haklarına saygı ve ekonomik işbirliğine yönelik özel uygulamaları vardır. Bu uygulamalar için hukuki yükümlülükler gerekir, devletler de bu yükümlülükleri düzenler ve bunlara riayet edilmesini sağlar.

²¹⁶ DOYLE, Micheal W. CARLSON, Geoffrey, S., "Silence of the Law? Conceptions of International Relations and International Law in Hobbes" KANT, and Locke" 46 Colum. J. Transnat'l L. 648 (2007-2008), s. 655

Liberal barışın olması şartıyla, Kantçı uluslararası hukuk en meşrulaştırılmış rejimdir. Uluslararası hukukun yapısı ebedi barış ile güvence altına alınır. Çünkü kendisi bir barış anlaşmasıdır. Hukuki yükümlülükler, liberal devletlerin toprak bütünlüğüne ve siyasi bağımsızlığına saygı çerçevesinde, barışın devamını sağlamak adına önemlidir. Üç prensip tarafından öngörülen bu derin işbirliği, ortak çıkarların sadece paylaşıldığı değil korunduğu, aynı zamanda kuvvetlendirilmiş karşılıklı ilişkilerin bazen kısasa kısas şeklinde ilerlediği, fakat hukuksal çerçevenin de üyeler için bir yükümlülük olduğu bir anlaşmadır. Yerli kuruluşla tarafından sergilenen, karşılıklı kısıtlamaları ve liberal cumhuriyetler arasındaki saygıyı mecburi kılan ve tüm vatandaşların çıkar ve fikirlerini yansıtan kuruluşlar, uluslararası hukukun kendisinden kaynaklı bir zorunluktur.²¹⁷

Kant, kamuoyunun liberal olduğu için dış politikada da liberalizmin doğal olarak desteklendiğini öne sürmüştür; bugün liberal ekonomi çerçevesinde, işbirliği içinde olan ülkeler vardır. Gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasında şekillenen uluslararası ticaretin önemli objeleri olan petrol ya da maden gibi kaynakların paylaşımı ya da kullanımı yüzünden zaman zaman az gelişmiş ülkelerin özellikle insan hakları konusu başta olmak üzere ekonomik haklarının ihlal edildiği gerçeği söz konusudur.²¹⁸ “Liberal serbest piyasa kapitalizmi”²¹⁹ gerçeği ile az gelişmiş ülkelerin sömürülmelerinin daha meşru yöntemlerle gerçekleştirildiği sonucunu çıkarabiliriz. Kant’ın liberalizmin uluslararası toplumda sadece olumlu etkiler doğurabileceği düşüncesinin, bugünkü devletlerin emperyalist politikalarını öngörememesiyle ilgili olabileceği kanısındayız.

Uluslararası ilişkiler disiplinde devletler arasındaki ilişkilerin barışçıl ve daha uyumlu olabileceği iddiasıyla hareket eden ekole liberal paradigma denir.²²⁰ İnsanların yaşanılanlardan ders çıkararak hayatlarını daha iyi hale getirmeyi mantık yoluyla

²¹⁷ DOYLE, a.g.e. s. 656, 657.

²¹⁸ HUBAR, Gökçe, Paris 1 Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler ve Avrupa Çalışmaları Master programı, <http://akademikperspektif.com/2015/04/23/afrikada-fransiz-somurgenciliginin-izleri/> Erişim: Eylül, 2016

²¹⁹ <http://www.ekodialog.com/Makaleler/somurgencilik-kapitalizm-kuresellesme.html>, erişim: Eylül 2016,

²²⁰ BALTA, *Küresel Siyasete Giriş*, İletişim yayıncılık,1.Baskı, İstanbul, s. 135.

başarabileceklerini ifade eden Kant, aynı şekilde *Ebedi Barışa Doğru* eserinde sıralamış olduğu prensipleri benimseyen devletlerin de sonsuz barış içinde bir arada varlık sürdürebileceklerini vurgular. Bir dünya devletinin kurulmasını savunan düşünür, tüm bireylerin kozmopolit haklara sahip olarak bu dünya devletine katılmaları gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca savaflara neden olan mutlakiyetçi yöntemlere son vererek, demokratik idealler ve halk egemenliğinin etkin olduğu bir dünya düzenini de savunur.

Devleti soyut, bireyi de somut varlıklar olarak gören Kant, bireyi temel alan uluslararası toplum anlayışını geliştirerek, uluslararası politikayı yalnızca egemen devletlerin ilişki geliştirdiği bir alan değil, modern uluslararası ilişkilerin var olduğu bir alan görüşünü benimseyen felsefi yaklaşımını da başlattı. Böylece, liberalizmin temeli olan bireycilik anlayışı, ekonomik alandaki güçlü çalışmalarla, uluslararası toplumda yer edinmeye çalışmıştır.²²¹

Uluslararası ilişkiler alanında realizm ve liberalizm kavramları çalışılırken, liberalizmin özellikle realizm ile karşılaştırılarak tanımlanmasını doğru bulmuyoruz. Realizm ve liberalizm fikir, yöntem hatta araçlar açısından farklılık gösterebilirler. Fakat göz ardı edilen ayırt edici durum; ikisinin de devletlere özgü kavramlar olması ve kaynaklarının da yine devlet davranışları olmasıdır. Bize göre realizm ve liberalizm kavramları sadece teorik anlamda farklılık gösterebilirler. Uygulamalarındaki farklılıkların sebebi ise sadece zaman' ve değişen şartlardır. Realizmin en yoğun ve etkili olduğu dönemlerin Dünya Savaşları ve Soğuk Savaş dönemidir. Bahsi geçen tarihlerde devletler için henüz şartlar tam oturmadığı için realizm kavramı doğal olarak etkisini göstermekteydi. Bir deneyim ile konuyu somutlaştırmak isteriz;

Amerika başkanı Woodrow Wilson'ın devletler arası barış için ilan ettiği on dört ilkeyi ele alırsak; Birinci Dünya savaşı sonrası, karamsar ve karanlık bir dönemde, gerçekleşmesi arzu edilen bu prensipler ütopyik olmayacak kadar ümit vadetse de

²²¹ ARI, TAYYAR, *Uluslararası İlişkiler Teorisi: Çatışma, hegemonya, işbirliği* , Alfa Basım Yayım, 6. Baskı,2010,İstanbul. s. 348.

belki, zamanlama açısından oldukça yanlış bir dönemde dillendirildiğini fark ederiz. Çünkü bu dönemde devletler özellikle Almanya, savaş sonrası, istediği amacı elde edememişti. Bir başka deyişle genel anlamda uluslararası sistemde devletler açısından taşlar tam ve istenildiği yere oturmadıkça bu ilkelerin kabulü devletler için misli misli bir kayıptan başka bir şey olamazdı. Ortaya çıkan bu ilkeler uluslararası aktörler tarafından doğrudan bir hamle ile reddedilmese de sistem kendiliğinden reddetmiştir. Soğuk Savaş'ın sonuna kadar doğrudan etkin olan realizm bir nevi görevini tamamladıktan sonra yerini, yenedünya düzeni ile birlikte liberalizme bırakmaya başlamıştır. Çünkü yenedünya düzeni ile birlikte devletlerin siyasal yöntemleri de değişirken, ikinci dünya savaşı sonrası ekonomik olarak sarsılan birçok devletin, ekonomik kaygıları yüzünden ortak hareket etmeleri gerekmektedir.

Avrupalı ülkelerin sömürgecilik faaliyetlerinde vazgeçmemeleri ve ilkelerin Wilson'ın kendi ülkesinde dahi kabul ettiremediği bu prensipler ve Milletler Cemiyeti hedeflenen amaçlara hiçbir zaman ulaşamadı. Carl Schmitt Milletler Cemiyeti ile ilgili, bugünkü Birleşmiş Milletler için de geçerli gördüğümüz şu haklı tespitte bulunmuştur; bu kuruluş savaşa engel olamadığı gibi, yeni savaşların çıkmasına imkân vermiştir. Çeşitli organları olan bu Cemiyet, diplomatların katıldıkları konferanslar aracılığı ile bir pazarlık imkânı sunar. Dolayısıyla aslında Cemiyet olmasından ziyade bir ittifak olarak tanımlanabilir. Çünkü Cemiyetten anlaşılan, insancıl faaliyetlerin varlık gösterdiği apolitik alanlar olmalıdır. Evrensellik eğilimin hissedildiği, insani özelliklerin etkin olduğu bir topluluk Cemiyet olarak adlandırılabilir. Savaşlara engel olamayan ve de evrensel olmayan bu ittifak sadece bir ortaklığı temsil ettiği için zamanla siyasallaşacaktır. Bu durumda savaş hakkı (*jus belli*) yok olmayacağı gibi bu ittifaka verilecektir.²²² Bizce, Bugünkü Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin minvali anca bu kadar iyi tasvir edilebilir ve öngörülebilirdi.

Uluslararası barış ve güvenliği sağlamak adına uluslararası ilişkiler teorisi olarak literatürde etkin bir kavram olmaya başlayan liberalizmin en belirgin özelliği insan ve

²²² SCHMITT, Carl, Siyasal Kavramı, çev. Ece Göztepe, Metis Yayınları, 1. Baskı, 2006, İstanbul, s. 79.

birey olgularına öncelik vermesidir.²²³ Liberalizme göre, çıkar grupları, sivil toplum grupları, uluslararası örgütler ve bireylerin çıkarlarının doğal olarak bir uyum içinde olmaları gerekir. Bu yüzden kamuoyu siyaset yapım sürecine de katılmaları gerekmektedir, bu süreçte devletin rolü sadece hakemlik yapmaktır. Zamanla sayıları artacak olan bu çıkar grupları ve örgütlenmeler arasındaki rekabet ve çatışma ise liberallere göre oldukça normal, olumlu hatta vazgeçilmezdir.²²⁴

Barışa öncülük ettiği kanısıyla tüm liberaller için en önemli kavramlardan birisi de demokrasidir. Kantçı liberalizm ve Wilson'ın da üzerinde durduğu 'self determinasyon ilkesine' göre sınırların anlamını yitirmesiyle iç politika ve dış politika ayrımının yapılması artık gereksizdir. Böyle demokrasinin de artacağı bu yenedünyaya barış hâkim olacaktır çünkü "demokrasiler savaşmaz" idi.²²⁵

Liberal demokrasinin uluslararası arenada yaygınlaştığını düşünen liberallere göre, artık savaş ve barış kararlarının ülkelerdeki siyasal ve askeri seçkinlerin elinde değildir. Liderlerin bu konuda daha hassas bir yöntem benimseyerek, kritik kararlarla ilgili kamuoyunun kaygılarını da dikkate alırlar. 'Düzenleyici liberalizm' Kant'ın zaman ilerledikçe dünya politikalarının, savaş seçenekleri yerine aklın gereği olan uygulamalar yönünde değişeceği öngörüsüne atıf yapmaktadır; Dünya Savaşları sonrası, uluslararası sistemde hukukun demokrasinin, uluslararası diğer aktörlerin artmasıyla anlaşmazlıkların ve çatışmaların uzlaşma yöntemiyle çözüldüğünü fark eden aktörler, global işbirliğinin artmasını teşvik etmişlerdir. Bu durum da liberalizmin düzenleyici etkisi olarak değerlendirilmiştir.²²⁶

Son olarak Kant'ın liberal uluslararasılık görüşüne göre ise; liberal devletler uzlaşma ve işbirliğine daha yatkın oldukları için, hem birbirleriyle hem de liberal olmayan devletlerle de kolayca uzlaşabilirler. Örnek olarak İngiltere ve Amerika savaşından sonra, İngiltere'nin Amerika'yı tanınması, İngiltere ve Fransa arasındaki sömürge

²²³ ARI, a.g.e., s. 354.

²²⁴ ARI, a.g.e., s. 354.

²²⁵ ARI, a.g.e., s. 356.

²²⁶ ARI, a.g.e., s. 364.

mücadelesine rağmen Birinci dünya savaşında Almanya'ya karşısında işbirliğine girmeleri, NATO'nun kurulması gibi durumlar gösterilmektedir. Liberalizmin en temel prensiplerinden olan demokrasinin gelişmesinin devletlerarasındaki çatışmayı engellediği görüşü şu şekilde ispat edilmeye çalışılır: Latin Amerika ülkelerinden Kosta Rika ve Panama, Bolivya ile Paraguay, Peru ile Ekvator yirminci yüzyılın ikinci yarısına kadar savaş halindeydiler. Liberaller bu durumu, devletlerin diktatörlükle yönetilmesine bağlamaktadır.²²⁷

Buraya kadar olan liberalizm incelememizden çıkardığımız en genel kanı şöyledir; realizm gibi liberalizm kavramı da devlet davranışlarının bir somutlaşmış halidir. Modern devletlerin oluşumundan bugüne yani, Vestfalyan düzenden beri baş aktörleri devletler olmak üzere dünya siyasi düzeni çeşitli savaş, çatışma, barış anlaşmaları tecrübe ederek bugünkü halini almıştır. Dünya düzeninin ve devletlerin aralıklarla değişen ekonomik ve siyasal durumlarına göre devlet davranışları da değişiklik göstermiştir. Biz bu davranışlardan en belirleyici olduğunu düşündüğümüz realizm ve liberalizmi ele aldık. Yirminci yüzyıla kadar etkin olan realizmden sonra, devletler karanlık, zalimane, insani ve ekonomik zayıatları tecrübe ettikten sonra, en doğru olanı, kendi çıkarları için en mantıklı olan siyasi ve ekonomik davranışları benimsemişlerdir. Öncelikle siyasi tutumla ortaya çıkan bu davranış ekonomik çıkarlara hizmet edecek, yeni ekonomik anlaşmalara da zemin hazırlamıştır. Bu davranışın adı uluslararası liberalizmdir. Bireysel özgürlük, kişisel haklar, ifade özgürlüğü, kamuoyunun siyasete katılımı gibi kavramlar da en genel anlamıyla yenedünya düzeninin hızlı bir şekilde işletilmeye başlaması için gerekli, faydacı ve olması gereken birer araçtır.

Liberalizm kavramıyla ilgili olarak katılmadığımız bir diğer görüş ise devletlerin arka planda kalmasıyla yani minimize edilmesiyle, diğer faydacı liberal politikaların en iyi şekilde gelişeceği iddiasıdır. Liberalizmin varlık sebebi dahi devletler ve onların politikaları iken devletler nasıl sınırlandırılabilir? Devlet mücadele eder, egemenliğini ve özgürlüğünü elde ettikten sonra da halkına adalet, demokrasi ve özgürlük

²²⁷ ARI,, a.g.e., s. 369.

kavramlarının hâkim olduğu toplumsal düzeni tahsis etme ve koruma görevini üstlenir. Fakat devlet geri çekilemez çünkü bunun mantıklı gerekçeler vardır; mesela ülkede gerçekleşen olağan dışı bir durumda hesap vermesi ya da görev alması gereken oluşuma ihtiyaç vardır. Bu devletten başkası olamaz.

Uluslararası örgütlerden hem siyasi hem de ekonomik yapılanmalara yine devletler öncülüğünde bazen devlet olarak ya da devlet kontrolünde üye olunabiliyor. Belirttiğimiz üzere herhangi bir olağan ya da olağan dışı durum sonucunda devlet müdahalesinin şart ve ya mecbur iken devletin sınırlanması mümkün ve mantıklı olamaz. Bölümün girişindeki Pierson'un ifadesine dönersek eğer, liberalizm politikalarını benimseyen halk, örgüt ya da liberal yapılanmaların gerekli gördükleri zaman devlete yönelmeleri ya da beklenmeyen her durumun çözümü için yine devleti muhatap almak isterken aynı zamanda devletin geri planda kalmasını arzu etmeleri istikrar bozucu ve faydasız bir tutumdur.

Kant'ın Ebedi Barışa Doğru adlı eserini ütopya olarak değerlendirilmesine katılmadığımızı daha önce belirtmiştik. Benzer şekilde liberalizm teorisini ütopya olarak gören düşünürlerden de bahsetmiştik. Önceden de belirttiğimiz gibi, dünyada barışı arzu etmek bir ütopya değildir. Bir barış sağlanamıyorsa bu ütopya olduğundan değil devletlerin, realist ve uluslararası sürdürdükleri emperyalist liberal davranışları benimsemeleri yüzündendir. Kant'ın çalışmalarında maddelediği dünya vatandaşlığı ve barışı için gerekli olan ilkeler aslında gelecekteki liberal politikaların öncüsüdür. Bugünkü uluslararası liberalizmin temelidir.²²⁸

Uluslararası liberalizm ne sadece ütopyik ne de sadece normatiftir. Liberalizm tutarlı mikro kuruluşlara dayanır, yani devletlerin temel toplumsal aktörlerin tercihleri ve onların teşvikleri ile tam olarak gerçekte ne yaptıkları ile ilgili ampirik tahminlerde bulunur.²²⁹ Liberalizm temel olarak gerekli sosyal aktörler ve onların

²²⁸ WEINRIB, Jacob, "Kant on Citizenship and Universal Independence" 2008, Australian Journal of Legal Philosophy, Vol. 33, 2008 s. 25.

²²⁹ MORAVCSIK, Andrew, "Liberalism and International Relations Theory" Harvard University and University of Chicago, s. 3.

motivasyonlarını, devlet- sivil toplum arasındaki ilişkileri ve devletlerin hangi şartlar altında strateji geliştirdikleri ve uluslararası sistemde hangileri üzerinde karar kıldıklarını kapsar.²³⁰ Alışılmış klasik liberalizmden farklı olan bu liberalizm tanımını daha makul, pratik karşılığı olan ve gerçekçi bulduğumuz için bu tanıma biz de katılıyoruz. Tanıma göre, devletlerin davranışları ve uluslararası çatışma seviyeleri ve işbirlikleri, devletlerin uluslararası ilişkilerdeki doğasını ve yapılanma tercihlerini yansıtır. Uluslararası hukukta liberalizm devletlerin gücünden daha çok devlet çıkarlarına odaklanır.²³¹

Liberalleşme ile birlikte ortaya çıkan yeni ilişkiler ve anlaşmalar sonucu devletlerin birbirleriyle ilgili olan ekonomik, sosyal, kültürel ilişkileri de önemli hale gelmiştir. Tek taraflı ya da karşılıklı yapacakları ekonomik ya da siyasi hamleler uluslararası anlamda olumsuz sonuçlara neden olabilir. Mesela önceden savaş tehdidi kaygısı yaşanırken şimdi ekonomik kriz ülkelerin çekindiği sonuçlardan biri haline gelmiştir.

1970'lerden itibaren liberal teorinin etkisini arttırmasındaki en önemli etkenler dünya genelinde yaşanan ekonomik parametrelerdir. Özellikle OPEC üyelerimin petrol fiyatlarını arttırması sonucu yaşanan krizler, uluslararası para sistemindeki değişimler sonucu büyük şirketlerin varlıkları sınırları aşmıştır. Bu gelişmeler hızla devam ederken uluslararası sistemin de yeni paradigmalara olan ihtiyacı paralel olarak artıyordu. Bretton Woods sisteminin sonucunda ortaya çıkan Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu savaş sonrası hezimete uğrayan Avrupa ülkeleri ve kalkınmakta olan ülkelere kısa ve uzun vadeli fonlar sağlamıştır. Küresel anlamda ekonomik istikrarın sağlanması için gösterirken bu çabalar zamanla etkisini de göstermeye başlamıştır; devletlerarasındaki yayılmacı anlayış ve askeri güç kullanımının yerini daha karlı ve küreselleşmenin gereği olan iletişim ve devletlerce tanınan yerleşik kurallar, karşılıklı ticaret ve işbirliği almıştır.

²³⁰ MORAVCSIK, a.g.e., s. 6.

²³¹ Anne- Maria Slaughter, *Liberal International Relations Theory and International Economic Law*, American University, 1995, s. 730.

“Asker devlet, güçlü devlet söylemi yerine tüccar devlet güçlü devlet söylemi”²³² kabul görmeye başlamıştır. Richard Rosecrance’ye ait olan “tüccar devlet” kavramının açılımı şöyledir; devletler arasında yoğun bir ağ kuran iktisadi ilişkiler nedeniyle ekonomik açıdan ne kadar büyük olsalar da devletler bu ağdan çıkıp bağımsız olarak bir iktisadi süreci devam ettiremez çünkü diğer ülkelerden hammadde ya da teknoloji almak zorundadırlar. Bunların hepsine sahip olsalar dahi ürünlerini geniş pazarlara sürmek zorunda kalan devletler sınır dışına çıkmak zorunda kalacaktır.²³³ Liberalizm devletleri birbirine bağımlı hale getirirken, bu ilişkilerin artması sonucu küreselleşmenin de kendini daha çok hissettirmektedir. Birbirine ekonomik anlamda bağımlı iki ülkeden birinde kriz çıkması durumunda diğer ülkede bu bağdan dolayı etkilenecektir. Liberalizm temelli küreselleşmenin etkisiyle, ortaya gelişmiş ülkelerde çıkacak herhangi bir ekonomik kriz dünya ülkeleri üzerinde domino etkisi yaratacaktır.

Yeni Dünya Düzeninin tartışmasız liderinin ABD olduğu konusunda genel bir kanaat vardır. 11 Eylül 1990'da, Başkan George Bush, yaptığı bir konuşmada, Doğu-Batı kutuplaşmasının ortadan kalktığı bu dönemde, BM'nin, bundan böyle kurucularının tasavvur ettiği şekilde faaliyetle bulunabileceğini ifade etti. 15 Ocak 1991'de Bush şöyle diyordu: 'Barış için gerekli güce sahip yeryüzündeki tek ulus biziz. Bu, lider oluşumuzun bize yüklediği bir görevdir'.¹⁶ Bu görüşü destekleyen gözlemciler, ABD'nin rakipsiz askeri ve ekonomik güçlü siyasal birikimi ve *reel politik* deneyimi nedeniyle dünyaya liderlik etmeye 'mahkûm olduğu' görüşünü ileri sürmekteydiler.²³⁴

Son yıllarda, özellikle 11 Eylül gelişmesinden itibaren, Anglo-Amerikan dünyasında, küreselleşme söyleminin ve onun retoriğine yakın bir ideoloji önem kazandı. ‘Yeni liberal kozmopolitizm.’ Bu yeni doktrin, devletler tarafından yönetilen sivil özgürlüklerin ve temsilci kuruluşların, serbest ticaret ve genel yasal normlarla, barışçıl insan topluluğunun birlikteliğini vizyon edinir. Kavram yükselen uluslararası liberalizmi idame ettirmek için ortaya çıkan radikalleşmiş Anglo-Amerikan geleneğidir. Uluslararası liberalizm, devletler arasındaki dış ilişkilerin yürütüldüğü global bir düzeni yaratmayı arzular. Bu yüzden uluslararası liberalizm, devletlerin

²³² BALTA, a.g.e., s. 142.

²³³ BALTA, a.g.e., 51.

²³⁴ ARAL, Berdal, “Soguk Savaş Sonrasında 'Siyasallaşan' Uluslararası hukuk ve Başlıca Mağdurları” Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 53 (01), 2014, Temmuz, Ankara. dergipark.gov.tr/ausbf/issue/3108/4297. Erişim: 15.10.2016.

yetki sınırları kendi topraklarıyla sınırlıdır ilkesini kabul eden Vestfalya sistemi olarak da görülür. Yeni liberal kozmopolitizm oluşturulan küresel düzen ile ulusal egemenliği sınırlayarak, devletlerin ekonomi kadar önemli olan iç ve dış siyasi davranışlarını yönetmeyi arzular.²³⁵ Bu konsept, uluslararası sistemi etkileyecek konularda devletlerin yetkili olduğu bir dünya yönetimini savunmaz. Aksine uluslararası sistemin, ekonomi, ticari sosyal ve siyasal akışının güvenliğini garanti edecek bir disiplin rejimini arzu eder. Bu sistem, herhangi bir devletin liberal yönetim gereksinimlerine belirlenen iç ya da dış standartları karşılamada başarısız olursa geri çekilme koşulunu içeren, egemenliğin yeniden değerlendirildiği bir sistemdir.²³⁶ Mesela bu öyle bir sistem olmalı ki; egemenlerin insan hakları ihlallerine neden olan politikalarını yeniden uygulamaları mümkün olmamalı.

Liberalizmin en önemli argümanı olan demokrasinin, Ortadoğu'daki Irak devletine "demokrasi cihadı"²³⁷ altında, yansıması bu ülke halkı için bir yıkım olmuştur. Amerika'nın bu argümanla Irak'a müdahalesi tam da liberal dozda emperyalist bir tutumdur. Irak'ın halkı liberalizmin emperyalist yüzüyle bu şekilde karşılaşmıştır.

Fakat İnsan Hakları savunusunda en önemli kavramlardan biri olarak görülen liberalizm de egemen devletlerce yeni bir araç haline getirilmiştir. Öyle ki liberalizm kavramını ekonomik çıkarlar doğrultusunda benimseyen devletler bu kavram çerçevesinde yeni bir evrensel emperyalist ve hegemonik bir tutum içine girmişlerdir. Buna paralel olarak özellikle Amerika'nın Ortadoğu'daki enerji kaynaklarını kontrol etme amacı, diğer devletlerle giriştiği mücadele ve 'Arap Baharı' adıyla bölgedeki kriz 'toplu katliamlara' dönüşmüştür. Suriye'deki insan hakları ihlallerine egemen devletler arasındaki anlaşmazlıktan dolayı göz yumulmuştur.²³⁸ Bu durumun engellenmesine yönelik kozmopolit girişimler, ahlâki, meşru ve ekonomik çıkarların aynı kompleks gerçeğin bir parçası olan geçmiş tarih ve ittifaklar aracılığı ile

²³⁵ BALTA, a.g.e.,

²³⁶ BALTA, a.g.e.52.

²³⁷ AMİR, Samin, FRANK, Gunden Andre, CHOMSKY, Noam, *Düşük Yoğunluk Demokrasi, Yeni Dünya Düzeni ve Yeni Politik Güçler*, çev., Ahmet Fethi, Alan yayıncılık, s. 26. 1994, İstanbul.

²³⁸ http://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/10/111005_syria_un.shtml . 11.08 . Erişim: Eylül,2016

engellenmiştir. Batı medyası, Amerika'yı ahlâki ve kahramanca bir liderlikle, kozmopolitizmin başat bir formunu ortaya çıkardığı şeklinde duyurmuştur. Kozmopolitizm bu çerçevede iki şekilde yorumlanabilir; uzun dönemli askeri-ekonomik fayda beklenen ve stratejik çıkarların yarıştığı 'ekonomik kozmopolitizm' ikincisi ise; özellikle petrol ve gaz konusunda 'serbest ticaret' çerçevesinde, müdahale için doktrinel bir gerekçe olan 'neoliberal kozmopolitizm' olarak yorumlanabilir.²³⁹ Peter Gowan neoliberal kozmopolitizm, büyüyen ve gelişen küreselleşmenin ve uluslararası liberalizmin bir göstergesi olarak ifade eder. Gowan kavramı şu şekilde tanımlar:

'Neoliberal kozmopolitizm: Anglo-Amerikan dünyasında gittikçe önem kazanan küreselleşme ile paralel olan ve retorik olarak onun tamamlamayan bir kavramdır. Fakat neoliberal kozmopolitizm küreselleşmeve uluslararası liberalizmdan daha ısrarcı ve özellikle 11 Eylül 2001'den sonra daha da etkili hale gelmiştir. Bu yüzden yeni liberal kozmopolitizm, Archibugi'nin 'demokratik kozmopolitizm' tanımından ayrılmaktadır.'²⁴⁰"Yeni liberal kozmopolitizm barışçıl sivil özgürlükler ve temsili kurumları içeren devletler tarafından yönetilen serbest ticaret ve ortak hukuk normlarının, birleşmiş bir tek insan ırkının vizyonlarına dayalı, uluslararası liberalizm idame ettiren bir kavram²⁴¹ olarak tanımlanır."

Bu bağlamda neoliberal kozmopolitizm devletlerin hem ekonomi hem de politik anlamda davranışlarını yönetecek küresel bir düzen inşa ederek ulusal egemenliğin üstesinden gelmeye çalışacaktır. Fakat; Uluslararası Para Fonu'nun Amerikan Konsensusu'na göre politikalar izlemesi, ticaret rejimlerinin Dünya Ticaret Örgütü aracılığı ile Amerika tarafından takip edilmesi ve yönlendirilmesi küresel alanın ve liberal demokrasinin 'Amerikan hegemonyası' etkisinde kalmasına neden olmaktadır.²⁴²

²³⁹PETERS, A. Micheal, Problematizing Liberal Cosmopolitanism: Foucault and Neoliberal Cosmopolitan Governmentality,2014, s. 15.

²⁴⁰ PETERS, a.g.e.,15.

²⁴¹ PETERS, a.g.e, s. 16

²⁴² PETERS, a.g.e.,

Günümüzdeki uluslararası liberalizmin varlığı ile küresel anlamda her konu açısından, barışçıl ve adil bir uluslararası düzen beklentisi örtüşmüyor. Sadece ticaret, ekonomi ya da sosyal alanlarda, gelişmiş devletler için geçerli olan bu kavramın evrensel anlamda sınırlı tutulma sorunsalı da ikiyüzlü bir uluslararası sisteme neden olmaktadır. Küreselleşmeden beslenen bu kavramın etki alanları da egemen devletlerce belirlenmektedir. Bu durum uluslararası düzenin sadece egemenlerin inisiyatifinde kalmasına zemin hazırlıyor. Bir nevi sistemin tekelleşmesine neden oluyor. Amerika'nın liderliğinde 'hegemonyacı bir liberalizmin'²⁴³ hüküm sürdüğü bir uluslararası sistemin hukuktan ya da demokrasiden beslendiği düşünülemez

Sonuç olarak bize göre, küreselleşmenin en önemli nedeni ve sonucu olan güçlü ve gelişmiş ülkelerin tekelinde işleyiş gösteren sınır aşırı ekonomik ve ticari ilişkiler, teknolojik gelişmeler bazı bölge halklarının lehinde bazılarının aleyhinde çağımızı bir boyuttan başka boyuta taşımaktadır. Mal ve hizmetlerin sınırları aşarak ve gönüllülük esasına dayanarak takas edilmesi bakımından en genel anlamda liberal ekonomik sistemin çağımıza hâkim olduğu aşikardır. Bu durumda aslında söz konusu mal ve hizmet takası olunca Avrupa Birliği çatısı altındaki onlarca ülkenin içinde bulunduğu özellikle ekonomik ve ticari döngü bize Kant'ın, devletlerin bir sözleşme ile örgütlenmesi gerektiği tavsiyesini hatırlatmaktadır. Bu bakımdan aslında bu döngünün yukarda yer verdiğimiz yeni liberal kozmopolitizm tanımına yaklaştığını da kabul ederiz; elbette dünyamız sadece Avrupa ve Amerika başta olmak üzere diğer gelişmiş ülkelerin toplumlarından oluşuyor olsaydı. Yeni liberal kozmopolitizm in tanımında 'tek bir insan ırkının vizyonu..' ifadesi ve de Kant'ın tüm dünya insanlarını kapsayan ebedi barış idealini göz önünde bulundurduğumuz zaman, günümüzdeki sınır aşırı mal ve hizmet takasının asla kozmopolit bir düzen üzerine kurulduğu söylenemez: Bugünkü düzen, özellikle verimli toprakları ve zengin yeraltı kaynaklara sahip olan gelişmemiş toplulukların, gelişmiş olan toplumlara her bakımdan kaynak olmaları üzerine kurulmuştur. Sonuç olarak bir toplum için refah iken bir toplum için sömürü anlamına gelen bir sistemden yeni liberal kozmopolitizm olarak bahsetmek

²⁴³ HABERMAS, Jürgen, Bölünmüş Batı, s. 171. çev. Dilman Muradoğlu ; ed. Şeyda Öztürk., Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

en başta kavramın tanımıyla örtüşmediği ve de dünyadaki tüm insan topluluklarını kapsayamadığı için mümkün değildir. Bu durum Kant'ın, emperyalizmin başka bir şekilde ve oldukça meşru yöntemlerle yeniden dünyayı etkisine alacağı gerçeğini öngöremediğini ortaya koyarken, Kant'ın barışın hâkim olduğu bir toplum için ahlâk kavramının ne kadar önemli olduğu vurgusunda ne kadar haklı olduğunu kanaatimizce ispatlamaktadır.



DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SCHMITT'İN REALİST GÖRÜŞÜ VE KANT ELEŞTİRİSİ

4.1. Genel olarak Vestfalyan Düzen ve Devletlerin Pozisyonu

“Nasıl bir tarihsel süreç ya da süreçler demeti, bugün evrensel veya değişmez sandığımız, ezelden gelip ebede gittiği iddia edilen devleti ortaya çıkarmıştır? Devletler ölümsüz veya değişmez değilse, nasıl bu denli yaygın ve vazgeçilmez hale gelebilmişlerdir?”¹Pierson’un devletlerin uluslararası sistemin nasıl hala temel aktörleri olarak kalabildiğiyle ilgili sorularının, gerek siyasi gerek ekonomik gerekse de felsefi açıdan birçok yanıtı vardır. Fakat biz sorunun cevabını modern devletlerin oluşumundan bu yana değişmeyen egemenler ve onların uluslararası politikalarında arayacağız.

Hobbes’tan bu yana bildiğimiz üzere bir otoritenin² olmadığı topluma çatışma ve savaş hâkim olur. Bu yüzden bu toplumlar bir otoriteye ihtiyaç duyar. Bu otorite belirli süreçlerden geçerek bir güce dönüşür ve bu güç zamanla devlet adını alır. Devleti devlet yapan sistem ve organlar da yine ortaya çıkan bu otoritenin ihtiyaçları olarak toplumda var olurlar. Kendi kendini var eden ve besleyen döngü halinde varlık gösteren savaşlar ve anlaşmalar bir sistemi ortaya çıkarır. Bu sistemde artık devlet değil devletler vardır. Devletlerin karşılıklı ilişkileri sonucunda uluslararası sistem oluşur. Başlangıcından bugüne varlıklarını bu sistem içinde devam ettirebilen devletler bu döngünün temelidir. Pierson’un aksine devletlerin vazgeçilmez olmalarını bu düzenin bir gereği olarak yorumluyoruz. Çünkü biz devletlerin varlığını doğal görüyoruz fakat egemenliklerine dayanarak uluslararası sistemin terörize edebilen egemenleri, devlet olmaktan kaynaklı doğal olgular olarak değerlendiremiyoruz.

¹ Ed. BALTA, Evren, Küresel Siyasete Giriş, İletişim yayıncılık, 1.Baskı 2014, İstanbul , s. 26.,

² Hobbes toplumda barışın sağlanmasını bir toplumsal sözleşmeyle mümkün olduğunu söyler. Biz burada sözleşme yerine ‘otorite’ kavramını kullanmayı tercih ettik. Sözleşmenin kurulması ve istikrarlı şekilde devam etmesi de ancak bir otorite ile mümkün olduğu kanısındayız fakat buradaki otoriteden kastımız diktatörlük değil yetkidir.

Vestfalya sistemi toprak bütünlüğüne ve yargı yetkisine dayalı otoriteyi temsil eder.³ Modern sistemin temeli olarak kabul edilen Vestfalya düzeni, Ortaçağ Avrupası'nın düzensiz ve çok egemenli dünyasını, ülkesel ve egemen devletlerin hâkim olduğu ulusal karaktere sahip bir dünyaya çevirmiştir. Günümüz uluslararası sisteme de hâkim olan sınırların ihlal edilmezliği, egemen eşitlik, iç işlere karışmama ilkeleri bu sistem ile ortaya çıkmıştır. Her anlamda egemen devletlerin hâkim olduğu bu sistem Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sonucu imparatorlukların parçalanmasıyla tüm dünyaya yayılarak sınırların oluşmasına sebep olup, günümüz küresel sistemin temelini atmıştır.⁴ Sınırların belirsiz olması ve birbirlerine meydan okuyan ve otorite olmaya çalışan devletler, aralarındaki ilişkileri zamanla düzenleyerek merkezileşmişler ve bazıları egemenliklerini sağlamışlardır.⁵

Yüzyıllardır belirli süreçlerle, dönüşümlere uğrayarak kendisini yenileyen, egemen devletlerin oluşturduğu bu düzene uluslararası ilişkilerde Vestfalya düzeni denir.⁶ Held ise egemen devletlerin sorunları genellikle güç kullanarak çözmelerini ve bu yöntemle oluşan yenedünya topluluğunu Vestfalya modeli olarak tanımlar. Devletler, çeşitli diplomatik ilişkilerin dışında minimum seviyede işbirliği kurarken kendi çıkarlarını mümkün olan en üst seviyede tutma gayretini ilke olarak kabul ederken bu ilkelerle uluslararası toplumda meşrulaşmayı hedeflerler.⁷ Held'e göre egemenlerce başlatılıp devam ettirilen bu sistem, tüm aktörlerce kabul görmemiş bir otorite eksikliğidir. Held sistemi, Farklı siyasal yapıları yüzünden, "uluslararası ahlâki gerekliliklere"⁸ her zaman tabi olamadıkları gibi bu gerekliliklerin sonunu getirdiği düşüncesiyle eleştirmektedir. Sonuç olarak dünya, farklı siyasal kimliklerin çıkar peşinde koştuğu bir düzene dönüşmüştür. Öyle ki bu düzende toprak yüzünden çıkan anlaşmazlıklarda, devlet dışı aktörlere karşı güç kullanmak neredeyse kaçınılmaz hale gelmiştir. Aynı şekilde bazı toplulukların da kendi topraklarında *etkin denetim* kurmak

³ BENHABIB, a.g.e., s. 23.

⁴ BALTA, a.g.e., s. 26, 27.

⁵ BALTA, a.g.e., s. 29.

⁶ BALTA, a.g.e., s. 34

⁷ ARCHIBUGI, HELD, *Kozmopolit Demokrasi*, Ütopya yayınları, 1. Baskı, 2000, İstanbul, s. 87.

⁸ ARCHIBUGI, HELD, *Kozmopolit Demokrasi*, a.g.e., s. 87.

ya da uluslararası arenada varlık gösterebilmek için silahları kullanmaktan başka çareleri kalmamıştır.⁹

Bize göre bu iki tanımın ulaşmak istediği nokta benzerdir; sadece Held'in tanımı ilk tanıma göre uluslararası sisteme daha eleştirel bir bakış açısı sergilemiştir. Uluslararası ahlâka değinen ve bunun eksikliğinin uluslararası aktörler arasında zora dayalı bir egemenlik sağlama güdüsünün sonucu olarak, adaletsizlik ve eşitsizliğe vurgu yapan Held'in tanımı, daha realist olan birinci tanıma göre, daha normatiftir. Son yıllarda literatürde sık rastlanılan kozmopolit demokrasinin öncüsü olarak görülen Held'in bu tanımı bu alandaki görüşlerini de desteklemektedir.

Avrupa topraklarının bölünmesi ve sınırların oluşması ile birlikte her ülkede akılcılık ve meşruiyet temelinde merkezileştirilmiş iktidarlar oluşturulması Vestfalya düzeninin bir sonucudur. Hiyerarşik bir düzen, otorite olarak bir devlet düzeni, mahkemeler ve bürokratik bir yönetimden oluşur. Adaletin sağlanması, toplumun düzeni devletin görevidir. Ekonomik ve askeri anlamda güçleri ne olursa olsun uluslararası sistemde bu devletlerin egemenliği eşittir. Bu eşitlik bir otorite boşluğu doğurduğu için de bu sistemi anarşik yapar. Bu anarşik sistemde, devletlerin kendi çıkarlarını korumaları öncelikli görevleridir. "Devletin içinde düzen, siyaset ve hukuk; dışında ise anarşi, güç mücadelesi ve savaş vardır."¹⁰ Bir toprak parçası olarak bir ülkenin siyasi bir otorite ile birleşmesi sonucu oluşan devletin, iç ve dış sınırlarda kendisinden başka bir üstün güç, otorite kabul etmemesi devletin egemenliğine işaretir¹¹ ve egemenlik de Vestfalya düzeninin aslında hem nedeni hem de sonucudur.

Vestfalya düzeni ile uluslararası hukukun başladığı düşünülse de *aslında Avrupa Kamu Hukukunun* başlangıcı olarak da yorumlanır.¹² Düzen ile birlikte ortaya çıkan 'egemen eşitlik' varsayımı uzun bir dönem dünyadaki tüm siyasi aktörleri değil Avrupa

⁹ ARCHIBUGI, HELD, Kozmopolit Demokrasi, a.g.e., s. 88. (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

¹⁰ BALTA, a.g.e., s. 35

¹¹ BALTA, a.g.e., s. 37

¹² BALTA, a.g.e., s. 59. (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

devletlerini kapsamıştır. Otoriteleri olan Papalıkla imparatorluğu zamanla etkisizleştiren modern ulusal devletler, sömürgeleştirdikleri ülke ve halklarını yok sayarken, kendilerini egemen ve eşit gören Avrupa devletleri diğer imparatorlukları da eşit görmemekteydi. Fakat 19. Yüzyılın başından itibaren imparatorlukların sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel değişim ve dönüşümlere uğrayarak yani modernleşme ve batılılaşma sürecine girmeleriyle¹³ uluslararası sisteme entegre olmaya başlayan Avrupa dışı büyük aktörlerle birlikte Avrupa Kamu Hukuku sistemi artık 'uluslararasılaşmıştır.'¹⁴ 19. Yüzyılın sonunda Milletler Cemiyeti'nin kurulmasıyla resmi bir döneme giren uluslararasılaşma süreci, evrensel olarak kabul gören Birleşmiş Milletler' in kurulmasıyla hala devam etmektedir. Birleşmiş Milletler ile evrenselliğin fiili anlamda gerçekleşmeye başladığı kabul edilir. ABD ve Sovyetler Birliği ile müttefikleri ve sömürge durumunun sona ermesiyle egemen, bağımsız ve eşit duruma gelen birçok halk ve ülkeler Birleşmiş Milletler'e dâhil olarak, uluslararası sistemde yer almışlardır.¹⁵ Birleşmiş Milletler, dünya ülkelerine uluslararası sistemde varlık gösterebilme fırsatı veren ilk metafor kabul edilebilir. Bu tarihten itibaren dünya düzeni yeni bir dönüşüm sürecine girmiş ve küreselleşme dönemi başlamıştır. Ulus-devlet sistemi özellikle egemenlik kavramı ve uluslararası ilişkiler üzerinde uzun yıllar etkisini devam ettirecek değişikliklere neden olmuştur.

Amerika kaynaklı yeni neo-liberal ekonomik sistem kendisine sosyo-politik ve ekonomik alanlar aramaya başlamıştır. Böylece bu düzen alanlarda kendisine yer edindikçe küreselleşme, ekonomik alan başta olmak üzere siyasal ve hukuksal alanlarda etkisini göstermeye başlamıştır.¹⁶ Özellikle güçlü devletler bu tarihlerden itibaren uluslararası arenada daha etkin ve daha egemen olma çabasına girişmişlerdir. Bu çabaların 'merkezdekiler' ve 'çevredekiler' ayrımıyla sonuçlanmasıyla bazı devletlerin egemenliği netleşirken bazılarının egemenliği de sorgulanmaya başlanmıştır. Nihayet Güvenlik Konseyi'nin veto hakkına sahip daimi üyeleri ile

¹³ Bu sürecin sembolik tarihleri şöyle kabul edilir: Rusya için 1815 Viyana Kongresi, Çin için 1844 Nanking Antlaşması, Osmanlı için 1856 Paris Antlaşması, Japonya içinse Meiji Restorasyonu.

¹⁴ BALTA, a.g.e. s. .60.

¹⁵ BALTA, a.g.e., s. 60.

¹⁶ BALTA, a.g.e., s. 64.

egemenlik kavramı ve etkileri uluslararası alanda somut halde hissedilmiştir. Bu şekilde başlayan ve devam eden süreçte, Birleşmiş Milletler' in barış ve adaleti sağlama konusunda yetersiz kalması eleştirildiği gibi uluslararası ilişkileri de zayıf devletlerin aleyhine terörize ettiği gerekçesiyle eleştirilmektedir.

Modern devletlerin başlangıcı olarak Vestfalya sürecinden beri toprak bütünlüğünü bir kenara koyarsak, özellikle ekonomi ve teknolojik anlamda sınırların görünmez olduğu bu yeni düzen, küreselleşme adını alarak çağımızı her bakımdan başka bir boyuta taşımaya devam etmektedir. Küresel düzende gerek devlet gerekse devlet dışı örgütlenmeler bu çağın hala en önemli aktörleridir. Küresel düzenden kastığımız olan küreselleşme şöyle tanımlanmaktadır:

En genel anlamıyla, bir coğrafi birim olarak dünyanın tümünün bütünleşmesine, yani, global bir topluma ve global bir kültüre sahip olma durumuna gelmesine işaret eder. Bu çerçevede Giddens küreselleşmeyi, yerel olayların uzakta gerçekleşen olaylarla biçimlendirilmesi yoluyla, dünya çapında sosyal ilişkilerin yoğunlaşması olarak tanımlar. Robertson ise gelişmenin insanlık üzerindeki etkisine işaretlerle, küreselleşmenin, hem dünyanın küçülmesine hem de bir bütün olarak dünya bilincinin güçlenmesine gönderme yaptığını söyler.¹⁷

Kapitalizmin gereği olarak sınırları aşması gereken ticari ilişkiler ve diğer uluslararası ilişkiler için, Dünya Ticaret Örgütü, G8 ve G20 zirveleri, Uluslararası Para Fonu, Uluslararası Af Örgütü, Uluslararası Doğal Felaketleri Azaltma Kurumu, Birleşmiş Milletler Dünya Sağlık Örgütü, Doğu Afrika Ülkeleri Topluluğu, Birleşmiş Milletler, Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu gibi örgütlenmeler mevcuttur. Özellikle, ticari ve ekonomi merkezli örgütlerin dışında kalmak istemeyen devletlerin, bu örgütlerin şartlarını yerine getirmek zorunda olmalarının, devletlerin ekonomik alanda egemen olmalarını zorlaştırdığı görüşüne¹⁸ kısmen katılıyoruz. Aslında, güçlü devletlerin başrolde olduğu, ve onların aracılığıyla oluşturulmuş yine bu devletlerce yönetilen bu örgütlenmeler diğer üye olan ama güçlü olmayan devletler üzerindeki egemenliğin

¹⁷ BULUT, Nihat, *Küreselleşme: Sosyal Devletin Sonu mu?*, s. 181. ,Ankara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi 52 (2), 173-197, Ankara.

¹⁸ BULUT, a.g.e., s. 186.

bir başka yansımasıdır bizce. Egemenliğin yeni yüzyıl ile bir dönüşüme uğradığını fakat asla egemenlik özlerini kaybetmediğini düşüncesindeyiz.

Bizce, küreselleşme ile birlikte devletlerin egemenlik iddia etmelerindeki ölçü değişmiş olabilir ama asla azalmamıştır.

Bir başka açıdan ise modern devletlerin küreselleşme ile birlikte çeşitli alanlarda politika üretmesi ve uygulaması aşamasında, uluslararası örgütler ile ortak hareket etmeleri ya da yetkilerini paylaşmaları, devletlerin biricik aktör olma konumlarının değiştiğinin bir göstergesidir. Bu durumu devletler ile ülke, egemenlik ve merkezi iktidar arasındaki ilişkisinin esnediği¹⁹ şeklinde iddia edilmesine katılmıyoruz. Yukarıda da belirttiğimiz gibi devletler özellikle ekonomik çıkarları söz konusu olduğunda, uluslararası örgütlerin politikaları karşısında bir esneme gösterebilirler. Kültürel ve sosyal anlamda uluslararası bir organizasyonda, kültürel liberalizmin uluslararası alanda da geçerliliğine destek anlamında devletler geri planda kalabilir. Fakat siyasi alanda esnemeye gitmeleri genel anlamda kolay değildir. Bize göre siyasi hegemonya ile kazandıkları bu gücü, kendilerine karşı geliştirilen her hamle karşısında esnetmeleri kendi istikrarları açısından tutarsız ve tehlikelidir.

Uluslararası insan hakları ihlalleri karşısında bile kendi aralarında kurdukları dengenin bozulmaması için sessiz kalan devletlerin politikalarında bir 'esneme' gösterdikleri iddiası bizce doğru olamaz. Yakın tarihimizde İsrail'in Filistin'i ablukaya alması ve çoğunun sivil ölümlerle gerçekleşmesi ve yine Suriye'deki sivil ölümler yüzünden sivil toplum örgütlerinin çağrıları ve protestolarına karşı, devletlerin tutumlarındaki istikrarın bozulmaması, eleştirimizi haklı kılmaktadır.

Vestfalya sürecinin getirdiği bir diğer kaide ise güç dengesinin esas olmasıdır. Çünkü sahip oldukları bu güç asla taviz vermedikleri siyasi yöntemlerinin bir sonucudur. Strateji olmadan siyaset olmaz, siyaset olmadan da devlet olunamaz ve her devlet de egemen olamaz. Bu denge ise çeşitli oluşumlar aracılığıyla sağlanmaya çalışıldı;

¹⁹ BALTA, a.g.e., s. 47

Avrupa İttifakı, Toplu Güvenlik, Sınırlama gibi. Bunların hepsi güç dengesine dair oluşturulan politik kuruluşlardır. Milletler Cemiyeti ise bunların başarısız olanına bir örnektir.²⁰ Devletlerin oluşumundan bu yana, hatta daha öncesinden devam eden egemenlik güdüsü devletler istemediği sürece hiçbir şekilde değişmez ya da esnemez. Siyasi yöntemler ya da araçlar değişebilir fakat amaçlar hep aynıdır. Avrupa Birliği ülkelerinin imparatorluk güdüsüyle Amerika'nın egemenlik güdüsü de değişmez.

Sonuçta, Vestfalya süreciyle birlikte yeni modern devletler sisteminin ortaya çıkması ve nihayet iki dünya savaşı sonrasında da devletlerin siyasi ve de ekonomik güçleri yavaş yavaş görünür hale geldi. Soğuk Savaş dönemiyle birlikte de iki devlet 'süper güç' olarak uluslararası topluma hâkim oldu. Bu durumun sonucu olarak, ince elenmiş sık dokunmuş siyasi yöntemlerin karşılığı olan bu düzenin aksi şekilde değişmesi pek mümkün olmadı. Bir düzenin tamamen değişmesi için, sınırların, egemenlerin değişmesi ve yeni aktörlerin varlık göstermesi gerekir. Bu da yeni bir dünya savaşı demek olurdu. Bu süreç yeni bir dünya savaşını henüz getirmedi. İkinci Dünya Savaşından sonra, yeni bir yıkımın yaşanmaması için kendi aralarında anlaşan güçlü devletler bu konuda istikrar sağlamayı başardılar. Bu yüzden kozmopolit bir dünya düzeni henüz mümkün görünmemektedir. Bunun nedeni siyasi, ekonomik ya da teknolojik imkânların eksikliği değil; egemenler siyasetinin gereğidir.

4.2. Carl Schmitt' in Realist Görüşü Çerçevesinde Politik-Olan, Egemenlik ve Uluslararası Hukuk

"İnsanlık bir savaş yürütemez, çünkü düşmanı yoktur; en azından bu gezegende."²¹Schmitt'in egemenlik ve devlet kavramlarıyla ilgili düşünceleri, bugün dünya üzerindeki egemen olarak nitelendirebileceğimiz devletler ve siyasi politikaları ile somutlaşmıştır. Kant'ın bireyi önceleyen ve ahlâki politikadan üstün gören ve insanın ahlâki bir iradeye sahip olmasından dolayı barışı hâkim kılabileceği düşünceleri karşısında, Schmitt'in realist düşüncesine göre insan ve politikanın var olduğu her yerde çatışma ve savaş kaçınılmazdır. Bu çatışma ve savaşı bitirmeye

²⁰ COOPER, Robert, *Ulus Devletlerin Çöküşü*, s. 18. Çev. Berrin Karahan, Güncel Yayıncılık, 1.V-Baskı, 2005,İstanbul.

²¹ SCHMITT,Carl, *Siyasal Kavramı*, a.g.e., s. 74.

yönelik idealist düşünceler de apolitiktir.²² Düşüncenin temel referansı ve realist düşüncenin karakteristiği olan olay, politik deneyim ve düşünce ile birlikte ortaya çıkar. Barış ile barışçılık, şiddeti sonlandırmak ile şiddet karşıtlığı da aynı değildir. İnsan doğasının 'iyi' olması ile politik teori bağdaştırılamaz, liberalizm çıkmaza düştüğü konu da budur.²³

Carl Schmitt'in eserleri günümüzde hala ilgi görmekte ve bu eserlerden faydalanılmaktadır. Bu durumun sebebi belki de realist bir bakış açısına sahip olan Schmitt'in devletlere ve onların politikalarına yönelik yapmış olduğu değerlendirmelerin aslında bir öngörü olarak da kabul edilmesidir, en azından biz öyle düşünüyoruz. Çünkü düşünürün realist bir bakış açısıyla değerlendirdiği devlet davranışları ve özellikle egemenlik kavramına yönelik yapmış olduğu çalışmalar hem geçmişte hem de günümüzde egemen olan devlet pratiklerince doğrulanmaktadır.

Bize göre bu çıkarımlar, politika ile 'devlet olmak' arasındaki bağı, devletler ve davranışlarını realizm ile değerlendirenler için oldukça aydınlatıcıdır. Schmitt'in realizmi politika ve devlet üzerinden incelemesi kavramı daha somut ve daha anlaşılır kılmıştır. Schmitt'in devletler ve onların politikalarını yönelik yaptığı açıklamalar realizm teorisiyle örtüşmektedir.

4.2.1. Politik-Olan

Schmitt "politik-olan"²⁴ kavramı üzerinden, uluslararası hukuk ya da uluslararası kuruluşların neden amacına uygun olarak varlık gösteremediklerine dikkat çeker. Bu bağlamda Schmitt politik-olanı "meydan okuma olarak sunar."²⁵ Politika ve hukuk kavramlarının yerinde anlaşılması, hukuki ya da siyasi olayların isabetli bir şekilde yorumlanması açısından önemlidir. Bu yüzden düşünür, kavramların idrak edilmesini

²² KARDEŞ, Schmitt'le Birlikte Schmitt'e... a.g.e., s. 42.

²³ KARDEŞ, Schmitt'le Birlikte Schmitt'e ... a.g.e., s. 42-43.

²⁴ KARDEŞ, M.Ertan, Savaş Fenomeni ve Adalet İlişkisi Üzerine: Schmittyen Bir Sorun Olarak Norm, İhlal ve 'Dünya İç Savaşı', 2016, s. 337.

²⁵ KARDEŞ, Schmitt'le Birlikte Schmitt'e... a.g.e., s. 44.

önemser.²⁶ Politik-olan “somut şeyler alanını kapsar.”²⁷ Kendisini çeşitli politikalarla gösterebilir ama asla herhangi bir şeye indirgenemez. Düşünürün bu görüşü esasında realizm temellidir.²⁸ Politik-olan şartlara göre çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. Özünü korumak kaydıyla “ekonomik olana, dini olana da dönüşebilir”²⁹ ya da “gücünü bunlardan alabilir.”³⁰ Fakat politik-olanın kaynağını tam olarak tanımlamak mümkün değildir. Schmitt’e göre politik-olan devletin var olma nedenidir ve devleti önceler.³¹ Devlet en genel anlamıyla, bir halkın belirli bir toprak parçası üzerindeki siyasi konumudur. Bu ifade devleti sadece tanımlar, kavramlaştırır. Peki esasında devlet nedir? Toplum mu? Topluluk mu? Kurum mu? Bu soruların cevabı da devletin tanımı için yeterli olmayacaktır. Kesin olan tek şey ise devlet bir halkın özel durumudur ve tüm statülerin de üstündedir. İşte statü ve halk halindeki tüm kavramlar ancak politik-olanın idrak edilmesiyle anlaşılır.³²

Hukuk alanında da politik-olan ile ilgili çeşitli tanımlamalar söz konusu olmuş olsa da bu tanımlar hukuksal alana dair çözüm amaçlı ya da idari konularla ilgili oldukları için politik bir anlam içermezler ve bu yüzden de politik-olanı tanımlayamazlar. Politik-olan genel olarak devlet ile ilişkilendirilir fakat bu durum da politik-olanı tam anlamıyla karşılamaz. Politik-olan ‘iktidar’ kavramıyla da açıklanmaya çalışılmıştır, devlet iktidarı gibi.³³ *Max Weber*, de politik-olanı, “iktidara ortak olmak”³⁴ olarak tanımlamıştır. Bu yaklaşımlardan çıkarılan sonuç aslında, politik olanın genel bir tanımının olmadığıdır.³⁵ Fakat kesin olan şey, politik-olanın özgül anlamda her türden siyasal eyleme kaynaklık eden, kendine özgül nihai ayrımlarla tanımlanmak zorundadır.³⁶ Schmitt, politik-olanın kavramsallaştırma yöntemiyle tanımlanacağını

²⁶ KARDEŞ, Schmitt’le Birlikte Schmitt’e... a.g.e.,

²⁷ KARDEŞ, Ertan, Politik Felsefe Nedir? Ne Değildir?, Çağdaş Politik Felsefe Okumaları 2, Çağdaş Politik Felsefe Atölye Kitapçığı, İstanbul Edebiyat Derneği, Artus Basım, Temmuz, 2017 İstanbul, s. 17.

²⁸ KARDEŞ, Politik Felsefe ... a.g.e.,

²⁹ KARDEŞ, Politik Felsefe ... a.g.e., s. 18.

³⁰ SCHMIT, Siyasal Kavramı, a.g.e., s. 38.

³¹ KARDEŞ, Politik Felsefe ... a.g.e., s. 25.

³² SCHMITT, Siyasal Kavramı, a.g.e., s. 39.

³³ SCHMITT, Siyasal Kavramı, a.g.e., s. 40.

³⁴ SCHMITT, Siyasal Kavramı, a.g.e., s. 40. 2. Numaralı dipnot.

³⁵ SCHMITT, Siyasal Kavramı, a.g.e., s. 42.

³⁶ SCHMITT, Siyasal Kavramı, a.g.e.,s. 46.- 47.

belirtir. Dost-düşman ayrımı da politik-olanı tanımlamak için gerekli olan kavram-sallığa sahiptir.³⁷ Bu yöntemin şartı da dost-düşman ayrımının tanımlanmasına bağlıdır. Politik-olan dost- düşman ayrımının gerçekleştiği her toplumda farklı biçimlerde kendini gösterebilir; ahlâk ile ilgili konularda iyi-kötü, ekonomi ile ilgili konularda kar- zarar ilişkisi gibi.³⁸ Fakat bu ayrım diğer tüm zıtlıklar karşısında özerktir: “Dost-düşman ayrımın işlevi bir bağın ya da ayrılığın, bir birleşme ya da ayrışmanın en uç yoğunluk derecesini ifade eder.”³⁹ Bu ayrım teorik ve pratik olarak her zaman varlığını devam ettirir. Dost-düşman ayrımı kişisel düşüncelerle ya da duygularla kavranmaz, somut ya da varoluşsal anlamlar ile kavranabilir.⁴⁰ Çünkü kavram, normlar ya da varsayımlarla hareket ederek hiç ‘düşman’ yokmuş gibi davranamayacağı için, saf düşünsel ya da normatif varsayımlarla bazı zıtlıkları/ karşıtlıkları da tanım olarak karşılamaz.

...estetik yaşam alanımızdaki yargılarımızı güzel-çirkin, ahlâki hayat alanımızdaki yargılarımızı iyi-kötü sıfatları ile belirtiyorsak aynı şekilde, siyasal yaşam alanımızın da bu tarz bir ölçütü olması gerekir. İşte bu ölçüt, dost-düşman ölçütüdür. Düşman kavramı, bu noktada politik-olanın ölçütü için anahtar kavramdır diyebiliriz. Schmitt’in teorisinde düşman, bir kişinin kendi hayatındaki şahsi (psikolojik) düşmanı değil ‘siyasi düşmanıdır.’⁴¹

Bugün siyasal olarak var olan topluluklar dost-düşman olarak gruplaşmış durumdadırlar. Buradaki düşman, ‘rakip’ ya da ‘nefret edilen kişi’ değildir. Düşman insanların meydana getirdiği bir ‘bütünün’ karşısında ‘mücadele eden’ başka bir bütündür ve bu durum kamusal bir nitelik taşıdığı için düşman da kamusaldır.⁴² “Dost düşman ayrımı kamusal ayrımdır. Çünkü kişisel düşmanlıklarda politik ayrım çıkmaz.”⁴³

³⁷ SCHMITT, Siyasal Kavramı, a.g.e., s. 47.

³⁸ KARDEŞ, Politik Felsefe ... a.g.e., s. 26.

³⁹ SCHMITT, Siyasal Kavramı, a.g.e., s. 47.

⁴⁰ SCHMITT, Siyasal Kavramı ,a.g.e., s. 48.

⁴¹ GÜRAN, Enes, “Carl Schmitt’in Siyaset ve Hukuk Kuramında Otonomi Tezi” Yüksek Lisans Tezi, Mart 2016, İstanbul, s. 18.

⁴² SCHMITT, Siyasal Kavramı, a.g.e., s. 49.

⁴³ KARDEŞ, Politik Felsefe Nedir?... a.g.e., s. 27.

Schmitt' göre dost düşman ayrımı, bir halkın siyasi yaşamının kaynağıdır. Dost-düşman ayrımının olmadığı bir toplumda siyaset de olmaz.⁴⁴ Dünya üzerinde var olan birçok devletin varlığı siyasal birlik gerektirir, bu siyasal birlik de başka bir siyasal birlik gerektirir. Bu yüzden tüm insanlığı kapsayan tek bir dünya devleti mümkün değildir. Çünkü tüm insanlar bütün farklılıklarına rağmen herhangi bir çatışmanın yaşanmayacağını garanti edebilirlerse bir iç savaşın çıkma ihtimali de sonsuza dek imkânsız demektir. Dost-düşman ayrımı ortadan kalkacağı için siyaset ve devlet de ortadan kalkar. Schmitt' e göre böyle bir düzenin oluşup oluşmayacağı bilinemez çünkü güçlü devletler arasındaki savaşların bir dünya savaşına dönüştüğü yeryüzünde, böyle bir iddia da bulunmak da pek dürüstçe değildir.⁴⁵

Sonuç olarak, Schmitt'in politik-olan kavramı tüm statülerin üstünde bir statüye sahip olan ve devletin belirleyeni olarak karşımıza çıkar. En azından bu çalışmanın argümanı çerçevesinde biz de bu düşünceye katılıyoruz. Devlet kavramının politik-olandan arındırılmış bir şekilde varlık göstermesi mümkün değildir. Mümkün olması durumunda, devlet, zihinlerdeki bugünkü anlamından ziyade siyasi sıfatından muaf ve statü olarak bir üstünlüğü olmayan bir 'kurum' olacaktır. Burada üstünlüğü vurgulamamızdaki sebep, devleti 'diğerlerinden' ayıran en kutsal özelliğe sahip olduğu düşüncesi değildir. Politik-olanın devleti diğerlerinden farklı kılmasıdır. Yani, bugün halklardan oluşan devletler, kendi içlerinde ve dünya genelinde siyasetin var olması ve de siyasi bir birlik oluşturulması için gerekli olan araçlardır. Devlet politik-olanın aracıdır. Dost düşman ayrımı ise politik-olanın görünür halidir. Burada politik-olandan bir 'farklılık' anlamı çıkartıyoruz. Fakat Schmitt'in de dediği gibi kendisine özerk olma durumunu da şöyle değerlendiriyoruz; devletlerin yürüttüğü siyasi ilişkiler, tüm alanların (ekonomi, kültür, siyaset, uluslararası hukuk) durumunu belirlemektedir. Hatta bu ilişkilerin kötüye gitmesi durumunda dünya savaşları meydana gelebiliyor. Bugün hukuk, ekonomi ya da başka bir alanda uygulanan herhangi bir politika bir dünya savaşına neden olmamıştır. Politik-olanın belirleyiciliği kendini bu şekilde göstermektedir. Halkların meydana getirdiği devletlerin, siyasi

⁴⁴ SCHMITT, Siyasal Kavramı, a.g.e., s. 71.

⁴⁵ SCHMITT, Siyasal Kavramı, a.g.e., s, 74.

birliktelikleri ya da anlaşmazlıkları bugün insanlığın durumun da belirleyeni oluyor. Realist açıdan dost-düşman ayrımının ortadan kalkarak, dünyanın bir depolitizasyon sürecine girmesi pek mümkün görünmüyor.

Schmitt, politik-olanı kriz anına müdahale edecek bir gruplaşma olarak tanımlar. Bu gruplaşma siyasal bir birliktir. İstisnai durumlarda egemenlik ön plana çıksa dahi, karar alma yetkisi daima bu gruplaşmadadır. Schmitt buradaki egemenliği olumlu anlamda kullanmaktadır. Egemenlik insanları yönlendiren ya da siyasal alan dışındaki diğer alanları ya da oluşumları ortadan kaldıran bir kavram değildir. Ekonomi, dini ya da başka diğer alanlar çok güçlenerek bir iktidar haline gelebilirler hatta olağanüstü hallerde karar verebilecek aşamaya gelmişlerse politik-olanın başka bir görünümü olarak yeni bir birlik (siyasal birlik dışında) oluşturuyorlar demektir.⁴⁶ Fakat bir krizi yönetecek ya da engelleyecek güce sahip değilse eğer politik-olan olarak belirleyici de olamazlar. Olağanüstü hallerde düşman ile mücadele etmek için şart olan “siyasal birlik ya da dost-düşman ayrımını belirleyen ve bu anlamda egemen olan birliktir.”⁴⁷ Buradan da anlaşılacağı üzere, egemenlik de politik-olanın görünür halidir. Bu yüzden de dünyada hem devletler hem de egemen olan devletler vardır.

Schmitt politikanın olmadığı bir dünyayı ‘ciddiyetsiz’ olarak tanımlar. Bu durumun oluşmamasına engel olacak tek şey ise “politika ve üstün egemen güç olarak, devletin varlığıdır.”⁴⁸ Ciddiyetin olmadığı bir dünya politik-olanın olmadığı dolayısıyla çatışmanın da olmadığı bir dünya demektir. Kalıcı barış insanların ancak “doğru, adil ya da iyi olan nedir?”⁴⁹ Sorularını sormaktan vazgeçtikleri zaman mümkün olabilir. Sonuç olarak, Kant’ın idealize ettiği bir dünya devletinin neden mümkün olamayacağı, Schmitt’in politik-olan kavramıyla açıklanabilir; farklı devletler var olduğu sürece yeryüzünde hepsinin çıkarlarının gözetildiği bir anlaşma söz konusu olamaz. Çatışma her durumda kaçınılmazdır.

⁴⁶ SCHMITT, Siyasal Kavramı, a.g.e., s. 58.

⁴⁷ SCHMITT, Siyasal Kavramı, a.g.e., s. 59.

⁴⁸ SCHMITT, Siyasal Kavramı, a.g.e.,

⁴⁹ GÜNSOY KAYA, Funda, “Carl Schmitt ve Leo Strauss’ta ‘Politik Olan’ Kavramı”.,Doktora Tezi Ege Üniversitesi, İzmir, s. 294.

4.2.2. Egemenlik

“Egemen Olağanüstü hale karar verendir ”⁵⁰ ifadesiyle egemeni en sade ve en net şekilde tanımlayan Schmitt göre, buradaki ‘olağanüstü hal’ kavramından genel bir devlet kuramının anlaşılması gerekir.⁵¹ Bu ifadesine göre Schmitt egemenliği “sınır-kavram”⁵² olarak ele almaktadır. Kant’ın “ideal hakikatin sınır kavramı”⁵³ kullanımına karşı Schmitt “sınır kavram tabirini en dıştaki etki alanına ait bir kavram”⁵⁴ olarak değerlendirmiştir. Onun iddiasına göre egemenlik bir sınır durum olarak anlaşılmalıdır. Egemenlik her şey yolunda giderken anlaşılabilir, olağan dışı durumlarda anlaşılabilir.⁵⁵ Schmitt’e göre istisna halinde bile egemen varlığını devam ettirdiği için bir kaos durumu yaşanmaz bu yüzden düşünür, istisna halini bir acil durum ya da sıkıyönetim olarak görmez.⁵⁶ Çünkü istisnai durumlarda kararlar egemen tarafından alınabilir. Olağanüstü hallerde yetersiz kalan hukuk düzenine karşı egemen, siyasi tavrı ile belirlediği bir hukuk düzenini kurar ve böylece “otorite hukuk yaratabilmek için önceden belirlenmiş bir hukuka bağlı olmadığını kanıtlar”⁵⁷ ve istisna durumunda hukuk etkisiz kalmış olsa da düzen egemen eliyle devam eder. İstisna hali, son durumda, kararın egemen tarafından verilerek, devletin korunduğu *kuralsızlık halidir*. Bir önceki hukuk kuralları etkisini kaybetmiştir ve mevcut durum ile yeni hukuk düzeni arasında, “üstün bir yönetme gücü ve başka kaynaktan türemeyen egemenlik ile bir bağ oluşturulur.”⁵⁸

Schmitt’e göre “karar alma tüm politik yaratmaların nedenidir.”⁵⁹ Buradan siyasi pazarlığın ve politik karar almanın farklı davranışlar olduğu sonucuna varabiliriz; siyasi pazarlık bir karar veya anlaşmazlıklarla sonuçlanabilir hatta sürüncemede kalabilir fakat politik karar sonuçlar doğurur. Bu sonuçların olumlu ya da olumsuz olarak

⁵⁰ SCHMITT, Carl, *Siyasi İlahiyat egemenlik kuramı üzerine dört bölüm*, çev., A. Emre Zeybekoğlu, Dost yayınları, 5. Baskı, 2014, Ankara, s. 13.

⁵¹ SCHMITT, *Siyasi İlahiyat Egemenlik...* a.g.e., s. 14.

⁵² KARDEŞ, Schmitt’le Birlikte Scmitt’e... a.g.e., s. 103. (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

⁵³ KARDEŞ, Schmitt’le Birlikte Scmitt’e... a.g.e.,

⁵⁴ KARDEŞ, Schmitt’le Birlikte Scmitt’e... a.g.e.,

⁵⁵ KARDEŞ, Schmitt’le Birlikte Scmitt’e... a.g.e., s. 104.

⁵⁶ AKAL, Cemal Bali, *Hukuk Nedir? S.123.*, Dost kitabevi yayınları, 1. Baskı, 2017, Ankara.

⁵⁷ AKAL, a.g.e.,

⁵⁸ AKAL, a.g.e., s. 124. (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

⁵⁹ KARDEŞ, Schmitt’le Birlikte Scmitt’e... a.g.e., s. 104-105.

değerlendirilmesi uygulayan taraf -buna egemen diyebiliriz- uygulanan taraf -buna da toplum diyebiliriz- arasındaki ilişkinin mahiyetine bağlıdır.

Amerikan hegemonyasını ve onun uluslararası hukuka etkisini eleştiren düşünür, bu hegomoninin günümüze yansımalarını da öngörmüştür. Egemenlik tanımını da realist bir tutumla yapan Schmitt, başta Amerika olmak üzere uluslararası toplumu çıkmaza sürükleyen bu hegemoniyi ikiyüzlülük (Stephen Krasner'in ifadesiyle) olarak tasvir ederken aynı zamanda egemenin, egemen olma nedenini de gerekçelendirerek savunması bir ikilem gibi görünse de, Schmitt'in realist görüşüne göre oldukça tutarlıdır. Çünkü hegemonya egemenliğin amacı ve de doğal bir sonucudur. Bizce egemenlerin ve onların politikalarının en somut halde hissedildiği her toplumda, devlette ve ülkede birbirleriyle ilişkili şekilde realizm, egemenlik ve hegemonya kavramları etkindir.

Diğer tüm hukuku kavramların aksine egemenlik kavramı güncel çıkarların boyunduruğu altındadır. Egemenlik kavramının gelişimi siyasi iktidar mücadelelerince belirlenmiştir; Bodin'in egemenlik kavramı, Avrupa'nın 16. yüzyılda ulus devletlere ayrılması ve iktidar ile sosyal sınıflar arasındaki mücadeleden kaynaklanır. Bu dönemde din savaşlarının sonlandırılması için etkin bir otoritenin ihtiyacını vurgulayan Bodin, egemenliğin mutlak, kesintisiz ve sürekli olmasını ifade eder. Bodin Machiavelli'den farklı olarak toplum tarafından kabul edilmiş modern bir egemenliğin savunucusudur.⁶⁰ Vattel'in bir uluslararası hukuk kavramı olarak tanımladığı egemenlik 18. yüzyılda kurulmaya başlayan devletlerce benimsenir. Bu durumda, egemenlik kavramını ilk olarak ortaya koyan Vattel'dir. Devletler hukukunu devletlerin egemenliği üzerine temellendiren Vattel, devletlerin üzerinde hiçbir kuruluşu kabul etmez.⁶¹ Bu arada yeni kurulan Alman İmparatorluğu da üye devlet yetkileri ile federal devlet yetkileri arasında bir ayrıma girmek istemiştir; böylece egemenlik kavramı ile münferit eyaletler arasında devlet statülerini koruyabileceği bir

⁶⁰ BALTA, a.g.e.,s.38.

⁶¹ AKAD, Mehmet, BULUT, Nihat, HAKYEMEZ, Yusuf Şevki, OKUTAN, Cevat, *Küreselleşme ve Türkiye (Türkiye'de Devletin Gelişimi)*, Seçkin yayıncılık, 1. baskı, Ankara, s. 83.

ayrım yapar : “Egemenlik en üstün, hukuken bağımsız ve asli güçtür.”⁶² Bu tanımın çeşitli siyasi çıkarılara hizmet edebileceği gerçeği yanında, pratikte çok faydalı ya da çok değersiz olabileceğini ifaden eden Schmitt, tanımdaki ‘en üstün güç’ mübalağasının reel bir büyüklüğü tanımlamak için kullanıldığını söyler. Doğal hukuk gereğince mutlak bir gücün olmadığını öne süren Schmitt, Vattel’in tanımına karşı Rousseau’nun tanımını ileri sürer: “Güç fiziksel bir kudrettir; haydutun elinde tuttuğu tabanca da bir kudrettir.”⁶³ Bize göre, bu iki tanımdan da anlaşılacağı üzere fiili ve hukuki olarak ‘en üstün güç’ tanımlamasının yapılabilmesi ya da baskın kavramın hangisi olacağı sorusu egemenlik kavramının en temel sorunsalıdır. Egemenlik kavramı ne fiili ne de hukuki durumdan ayrı tutularak tanımlanamaz. Fiili üstünlüğe sahip olan bir egemen kendi çıkarlarına paralel bir hukuk düzeni kurabileceği gibi var olan hukuki düzeni de fiili gücü vasıtasıyla bozabilir. Ya da yine egemen olma özelliğinden dolayı hukuki gücüne dayanarak fiili güce de sahip olabilir. Bir ya da birkaç devletin uluslararası toplumda etkin ve istikrarlı bir politika geliştirerek diğer aktörleri bu politika aracılığıyla etki altına alabilmesi ve de siyasi ve ekonomik alanlarda kararlar alıp verebilmesi ‘üstün bir güç’ yani egemenlik işaretidir. Bize göre Güvenlik Konseyi bu duruma en uygun örnektir; güçlü ülkelerin bu konsey aracılığıyla uluslararası toplumu ilgilendiren hukuki ve siyasi kararları alıp uygulayabilmeleri, hem fiili hem de hukuki anlamda birbirini tamamlayan etkin bir güce sahip olduklarının göstergesidir.

Realist görüşe göre, hukuk aracılığı ile siyasi gücün normatifleştirilmesi ancak varlığını şiddet yöntemiyle sürdüren egemen devletlerin güdümünde mümkündür. Bu durumda uluslararası hukukun, uluslararası sistemde bir yaptırım gücü olmayacaktır.⁶⁴ Böylelikle uluslararası hukuk ihlalleri söz konusu olduğunda da buna yaptırım uygulayacak devletler üstü bir kurum olmayacak.⁶⁵ Schmitt, emperyal güçlerin devletlerin yerine geçmesine neden olacak “uluslararası ilişkilerin hukuksallaştırılması”⁶⁶ görüşüne karşı gelmektedir. Her ne kadar bir önceki ifade ile

⁶² KARDEŞ, Schmittle Birlikte..a.g.e., s. 106

⁶³ KARDEŞ, Schmittle Birlikte..a.g.e.,

⁶⁴ HABERMAS, a.g.e.,s.109.

⁶⁵ HABERMAS, a.g.e., s. 112.

⁶⁶ HABERMAS, a.g.e. s. 171.

çelişkili gibi görünse de aslında Schmitt'in uluslararası hukuku eleştirmesinin altında yatan neden şöyledir; normatif düşünceler, uluslararası ilişkilerde devletlerin çıkarlarının korunması için bir araçtır.⁶⁷ Burada düşünürün, 'hukuksallaştırılmaktan' kastı, bir sonraki bölümde değineceğimiz üzere, hukuk adı altında oluşturulan kuruluşların ya da güdülen politikaların egemen aracına dönüşme ihtimalidir. Çünkü egemenler için hukukun uygulanması istisna, gücün ve çıkarın korunması da amaçtır.

4.2.3. Uluslararası Hukuk

Biz, Schmitt'in kavramların anlaşılmasıyla ilgili hassasiyetini ve haklılığını şu şekilde somutlaştırmak isteriz; bugün Ortadoğu'da yaşanan çatışmaların ve insan hakları ihlallerinin bir türlü sona ermemesi en genel anlamda, egemenlerin siyasi çıkarlarını uluslararası toplumda koruma arzularına bağlanmaktadır. Birleşmiş Milletler sözleşmesi ve uluslararası hukuk kurallarının egemenlerin çıkar politikaları yüzünden yok sayıldığı eleştirileri de bugün birçok akademik çalışmanın konusu olmuştur. Bugün küresel boyuta ulaşmış çatışmaların nedeni politik kararlar mıdır? Yoksa Hukukun uygulanamaması ya da eksikliği midir? Suriye'deki ateşkes kararında hukuki bir yaptırım etkin oldu mu? Yoksa sadece bir egemen politikası mıdır? İnsan hakları ihlallerinin 21. yüzyıla kadar devam etmesi ve belirli bölgelerle sınırlandırılmasını, uluslararası hukuk kurallarının egemen devletlerce yok sayılması ya da uygulanmaması tezine dayandırılır. Bize göre Schmitt'in, 20.yüzyıl hukukçularını, hukukun politika ile şekillendirildiği/yönlendirildiği gerçeğini görmezden geldikleri için eleştirmesi, gerçekten müthiş saptamadır; 21. yüzyıl uluslararası hukukunun durumu için de yerinde bir eleştirel öngörüdür. Düşünür bu eleştiri ile uluslararası hukukun nasıl siyasi bir araç haline dönüştürüldüğüne işaret eder. 16. ve 17. Yüzyıl klasik devletler döneminde, devletlerin barışı mümkün kılarak düşmanı hukuki bir terim olmaktan çıkarırken, devlet karar almanın tekeli olmuştur⁶⁸ Schmitt'e göre bu bir başarıdır. Fakat bugün, 16. ve 17. Yüzyıldaki sistem geçerli değildir ve devlet politikaların tekeli değildir. 20. yüzyıl beraberinde yeni bir düzeni getirmiştir; düşman ve savaş kavramları değişmiştir. Biz Schmitt'in 20. yüzyıl siyasi ve hukuki düzenin

⁶⁷ HABERMAS, a.g.e.,

⁶⁸ HABERMAS, a.g.e.,

anlaşılması ile ilgili ortaya koyduğu bu düşüncesinin, 21. yüzyıl için daha isabetli olduğu kanısındayız.

Schmitt 20. yüzyıl için, devletin politikaların tekeli olmadığını söylerken, biz de bu görüşe paralel olarak 21. yüzyıl Ortadoğu'suna hâkim olan düzensizliğin aslında bir devlet politikası değil egemen politikası olduğunu savunuyoruz. Schmitt'e göre karar alma tüm politik yaratmaların nedenidir; Ortadoğu'da bazı devletler politik-olanın kararları sonucu, birbirleriyle savaşırken, politik-olanın oluşturduğu hukuk da bölge insanlarının haklarının ihlal edilmesi karşısında etkisiz kalıyor çünkü "ekonomik taleplere uygun geliştirilen düzenlemelerle asla hukuk tesis edilemez."⁶⁹

Schmitt'in eleştirel ifadesi, günümüz uluslararası hukukun minvali göz önüne alındığında yerinde bir öngörüdür; normatif söylemlerle oluşturulmuş uluslararası devlet politikaları, insan hakları söylemleri genellikle egemenlerin çıkarlarına hizmet etmiştir. Bugün egemenlerin varlıkları dahi hukuk ile değil güç aracılığı ile korunmaktadır.

Schmitt'in çalışmalarında analiz ettiği üzere, egemenlik kavramı içsel ve dışsal olarak incelenirse, egemenlik ayrıca uluslararası bir boyut olarak dışsal bir konudur. Vestfalya anlaşmasıyla, Avrupa devletleri kesin kurallar ve anlaşmalar temelinde eşit olarak uluslararası sistemi kontrol altında tutabilmek için çeşitli prensipler üzerinde kararlar almışlardır. Bazı düşünürler, 11 Eylül 2001 saldırısından sonra, Schmitt'in egemenlik ve uluslararası hukuk çalışmalarına yönelerek saldırıyı 21. yüzyılın kozmopolit normların ortaya çıkması ve yayılması olarak düşünüp, Amerikan hegemonyasının çağımızı uluslararası bir çatışmaya sürüklediği şeklinde yorumlamışlardır.⁷⁰

⁶⁹ KARDEŞ, Schmitt'ye Bir Sorun Olarak Norm, İhlal... a.g.e, s. 339.

⁷⁰ BENHABIB, Seyla, "Carl Schmitt's Critique of Kant: Sovereignty and International Law", DOI: 10.1177/ Vol. 40, No. 6 (December 2012), pp. 688-713, Published by: Sage Publications, Inc.,StableURL:<http://www.jstor.org/stable/41703097><http://ptx.sagepub.com/content/40/6/688> DOI: 10.1177/0090591712460651, s. 689.

Schmitt'in teorisine göre savaşta tarafların tanınması önemlidir. Savaşanlar ahlâki sifattan muaflardır bu yüzden önemli olan onların politik yönleridir. Ona göre düşman suçlu değildir ve davranışları kötülük olarak değerlendirilemez. Amerika hegemonyası altında uluslararası hukukun kaynağı politik olmayan insanlıktır. Kendi varlığı dışındaki her şeyi insanlık dışı olarak gören Amerika istikrarlı hale getirdiği siyasal hâkimiyetinden, siyasal ayrımcılığa hatta yok etme aşamasına geçmiştir. 'Nazi' konusundan dolayı, Schmitt'in Amerikan politikalarının kaynağı ve savunucusu olarak gören düşüncelere karşı yazılar ele alan Alain de Benoist, Schmitt'in bu düşüncesini klasik savaşlar yerine ekonomik çıkarların önemli hale gelmesi teziyle bütünleştirmiştir. Benoist'ya göre "Eğer düşman kötülük düzeyinde tarif ediliyorsa onunla barış yapılması da imkansızdır."⁷¹ Kötülüğün ortak bir dili olmadığı için bir anlaşamaya varılamaz ve savaş hiçbir zaman sona ermez. Bu yüzden yardıma ihtiyacı olan insan toplulukları da her zaman vardır. Savaşların sebebi ekonomik çığara dayanır.

Amerika, düşmanı "ahlâki ve yok edilmesi gerekli olan" olarak tanımlarken; Schmitt, düşman için politik ve tanınan tanımını benimser. Benoist bu tanımları şu örnekle somutlaştırmaktadır: Bin Laden Büyük Şeytana karşı 'cihad' çağrısı yaparken George Bush 'Haçlı Seferi' çağrısı yapmıştır.⁷² Benzerlik gösteren bu düşmanlık anlayışını Benoist, Schmitt'le bağdaştırmaz. Schmitt'in düşman tanımı egemenler arasındayken, diğeri işgalleri meşru kılan ve kendi meşru müdafaa hakkına referans gösterebildiği bir araçtır. Bu durumlara rağmen var olan uluslararası hukuk Benoist'ya göre Avrupa kamu hukuku karşısında oldukça ilkel ve Amerika'nın bu davranışı, Schmittyen bakış açısına göre uluslararası hukuku parçalanmaya götürür.⁷³

Schmitt'in *Nomos of the Earth* çalışmasını ontolojik, real-politik ve kişisel olmak üzere üç aşamada çalışılmıştır.⁷⁴ Ontolojik aşamada düzen ve yönlendirme (*order and orientation*)⁷⁵ ile *nomos ve earth* arasında bir bağlantı kuran Schmitt, *nomosu şehirler*

⁷¹ KARDEŞ, Ertan, Schmitt'le Birlikte Schmitt'e... a.g.e., s. 313.

⁷² KARDEŞ, Ertan, Schmitt'le Birlikte Schmitt'e... a.g.e., s. 3 14.

⁷³ KARDEŞ, Ertan, Schmitt'le Birlikte Schmitt'e... a.g.e., s. 315.

⁷⁴ BENHABIB, Carl Schmitt's Critique of Kant... a.g.e., s. 692.

⁷⁵ Kelimelerin orijinali Ordnung ve Ortung olarak geçmektedir. Bkz., a.g.e.,s.692

arası ortaklık olarak açıklar. Schmitt *nomos* kavramını ilk kez mekânsallık; toprakların paylaşımı anlamında kullanmıştır yani *düzen* anlamında.⁷⁶ Schmitt meşru düzen ve uluslararası düzenden bahsederken *nomos* kelimesini tercih eder. Düzen olmadan normların tek başına bir yasa teşkil etmeyeceğini vurgular.⁷⁷ Düşünürü göre *nomos* normal durumlar için gereklidir; istisnalar ile ilgili kararı egemenin kurucu unsuru olarak gören düşünürü göre anlamlı bir hukuk düzeni için normal durumun şart olduğunu belirtirken, normal bir durum olup olmadığına karar veren yine egemendir. Egemenin istisnalar ile ilgili verdiği kararlar bir önceki normlarda yer almasalar dahi hukukidir. Schmitt bir karardan daha çok somut düzen idealini vurgular.⁷⁸ Bu vurgunun altındaki neden bir somut düzenin ortaya çıkması demektir. Aslında egemenin aldığı bir kararın vücut bulmuş olması demek olarak yorumluyoruz; egemen tarafından alınan kararın toplumda yarattığı etki ile beklenen etki arasındaki fark egemenliğin ölçüsüdür bizce. Real-politik aşamada ise batıdaki modern devlet formasyonunun boş alanların bölgelere dönüştürülmesiyle ortaya çıktığından bahseder. Sınırlandırılmış bu özel bölümler Batı modernitesindeki bölgesel devlet sistemlerinin merkezidir. Vestfalyan modelde bölgesel bütünlük ve birleşmiş yargı yetkisi bir paranın iki yüzü gibidir; toprak bütünlüğünü korumak devlet gücünü ve onun yargısal otoritesini içerir. Başından beri tutarsız olan bu sistem (hatta Stephen Krasner'in 'egemenlik ikiyüzlülüktür' ifadesiyle birlikte) batı Avrupası *jus publicum europaeum* yani uluslararası hukuk ile yönetilirdi.⁷⁹ Schmitt, *jus publicum europaeum*'u, *Respublica christiana*'nın⁸⁰ (Hıristiyan devlet) düşüşüne geçmesi ve toprak bölüşümünün ortaya çıkardığı yeni dünya olarak açıklar.⁸¹ Bu durumda uluslararası hukuk esasında bir Hıristiyan *nomos*'udur sonucuna varılır.

Jus Publicum Europaeum'un esas başarısı devlettir; devlet sadece insan politikası değil somut ve Avrupa insanlığının tarihsel olarak sınırlı bir başarısıdır. Hukuk ve politikanın

⁷⁶ KARDEŞ, Schmitt'le Birlikte Schmitt'e..., a.g.e., s. 181.

⁷⁷ ANTAKI, Mark, Carl Schmitt's Nomos of The Earth, 2003, s. 322.

⁷⁸ ANTAKI, a.g.e., s. 323.

⁷⁹ ANTAKI, a.g.e., s. 693.

⁸⁰ *Respublica Christiana* (Christendom): Ortaçağda Avrupa'da Hıristiyan ülkeler arasındaki ilişkiler feodalite etkisindeydiler. Papalık ve Kilise örgütü bu ülkeler üzerinde otorite kurmuştu. "Respublica christiana" denilen Hıristiyan ülkeler üzerinde Papalık ve Roma-Germen İmparatorluğu evrensel hükümlerlik iddiasındaydı. Kelime anlamı 'Hıristiyan devlettir.'

⁸¹ ANTAKI, a.g.e., s. 324.

varoluşsal formudur. Devlet, Avrupa'daki dini savaşların üstesinden geldi ve devletler arasındaki savaşları sınırladı. Devlet, Ortaçağa özgü olan ve bugün savaş için hukuki sebep olarak bilinen 'adil savaş kuramı' Schmitt'in tüm uluslararası hukukun başlangıcı olarak gördüğü adil 'justus hostis'e dönüştürebildi; Avrupa'da savaşlar artık bir gerekçeye dayandırılacak ve eşit egemenler arasındaki herhangi bir savaş meşru görülecektir. Savaşlar egemen olan devletin sadece bir karar objesidir.⁸²Düşünürü göre yeni küresel düzeninin temeli *Jus Publicum Europaeum'un* çöküşüyle başlamıştır;⁸³*Jus Publicum Europeum*, Avrupalı devletler arasında imzalanan 1648 Westphalia ve 1713 Utrecht Andlaşmaları ile birlikte ortaya çıkmış, 1814/1815 yıllarındaki Viyana Kongresi ile restore edilmiş ve 19. yüzyılın sonuna dek varlığını korumuş olan bir ortak düzeni ifade ediyordu.⁸⁴

Jus Publicum Europaeum'un etkisini kaybetmesiyle Batı medeniyetinin akılcı ve bilimsel yönü olan yenedünya düzeni, Amerika'nın keşfine izin verdi. 19. Yüzyılın sonu itibariyle, Avrupa'nın uluslararası hukuktaki etkisi tam anlamıyla azalmasa bile politik bilinçlerini ve kendi genel yapısını sürdürme yeteneğini kaybetmiştir. Sonuç olarak medeniyet inancı ve süreci aldatıcı bir ideolojiye dönüşmüştür.⁸⁵ Avrupa dünyanın merkezi olmaktan çıkarken, yenedünya düzeninin aktörü olarak Amerika, Avrupa'nın varisi olarak yükselişe geçiyordu. Yeryüzünün eksenini etkisini yitirmiş Avrupa'dan, yükselişe geçen Amerika'ya doğru kayıyordu. Monarşi-Hanedan prensibinden demokratik prensibe geçiş süreci başlamıştı.⁸⁶

Schmitt'in Nomos of the Earth çalışması, mekânsal düzenin (*spatial order*) global anlamdaki ilk başlangıcı ve intikali olarak adlandırılır. Uluslararası ilişkilerde de aynı düzen, anarşik ortamdaki egemenler arasındaki ilişkileri düzenleyen barış anlaşması olarak bilinen Vestfalyan düzen olarak ifade edilir.⁸⁷ Schmitt Avrupanın yeni dünya

⁸² ANTAKI, a.g.e., s. 326

⁸³ ZEYBEKOĞLU, Ali Emre, *Carl Schmitt'in 20. Yüzyıl Devlet Ve Siyaset Kuramına Katkısı*, Doktora Tezi, 2009, İstanbul, s. 195.

⁸⁴ ZEYBEKOĞLU, a.g.e., s. 196.

⁸⁵ ANTAKI, a.g.e., s. 329.

⁸⁶ ANTAKI, a.g.e., s. 331.

⁸⁷ ODYSSEOS, Louiza, *CROSSING THE LINE? Carl Schmitt on the 'spaceless universalism' of cosmopolitanism and the War on Terror, Liberal War and the Crisis of Global Order*, Edited by Louiza

keşfini ve analiz sürecini uluslararası hukuk, yönünden incelerken mekânsal ya da mutlak bir düzen yaratmanın izini sürer. Düşünür *the just publicum Europeum*'ın başlıca amacının yeni dünya düzeninin toprak sömürmesini kolaylaştırmak olduğunu ifade ederken⁸⁸ aynı zamanda bu kavram 'mekânsal bir düzene'⁸⁹ de işaret eder.

Nomосу ilk olarak toprakların paylaşılması anlamında kullandığı da ifade edilen düşünür,⁹⁰ sınırların belirlenmesinin, yani yeryüzünün bölünüp, paylaşılması, global düşünceyle mümkün olduğunu ve böylece modernitenin bütüncül mekânsal bilincinin ortaya çıkarıldığını ifade ederek bu durumu Vestfalyan düzene bağlar. Böylelikle güç ve -Avrupalı olmayanlarla yapılan- toprak paylaşımı mücadelesinden kaynaklı savaş hali artık sınırlanmıştı. Nomos ayrıca bu mücadele düzeninin çöküşü ve uluslararası hukukun, yirminci yüzyılda başlaması olarak da ifade edilir. *Jus Publicum Europaeum*'un meşru ve mekânsal düzen tarihi, bu çöküşün ışığında değerlendirilip aktarılırken, Schmitt dünyada düşmanlık ve savaşın hâkim olacağı yeni bir evrensellik türünün meydana gelebileceği endişesini de belirtiyordu.

Schmitt 'insanlığı' kozmopolit bir fikir çerçevesinde benimseyen evrenselliği, içerdeki ve dışardaki sınırları ve ayrımları yok saydığı için eleştirir. Schmitt bu sınırları Avrupa ülkelerini diğer dünya ülkelerinden ayırdığı için önemser.⁹¹ Bugün kozmopolit düşünce olarak ifade edilen evrenselliğin yani sınırsızlığın, siyasi bir insanlık söylemi ile nitelendirilmesini de eleştirir. Bu şekilde ortaya çıkan 'insanlık' söyleminin, Avrupalı ve Avrupalı olmayanları ayıran, sınırlardan daha tehlikeli olduğunu iddia eder. Bu söylemi kullananlar, kendilerini insanlık kavramının politik uygulayıcıları olarak yetkili görürken, Amerika'nın 11 Eylül dış politikasından ödünç alınan insan olan -insan olmayan, iyi olan-kötü olan, özgürlükçü ya da özgürlükçü olmayan kalıplardaki bu söylemler aslında daha tehlikeli sınırlar oluştururlar.⁹²

Odysseos , Edited by Fabio Petito, Publisher : Taylor & Francis Ltd,2008, London. (Not: Vurgular tez yazarına aittir.) s. 124.

⁸⁸ KARDEŞ, Schmitt'le Birlikte Schmitt'..., a.g.e., s. 81.

⁸⁹ SCHMITT, Siyasal Kavramı..., a.g.e. s. 136. (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

⁹⁰ KARDEŞ, Schmitt'le Birlikte Schmitt'e... a.g.e., s. 181. (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

⁹¹ ODYSSEOS, a.g.e.,s.125.

⁹² ODYSSEOS, a.g.e., s. 126.

Schmitt'in 'insanlık' söylemini -Amerika'nın Irak Müdahalesini insanlık ve demokrasi kavramlarıyla gerekçelendirmiş olduğunu hatırlatarak- isabetli bir öngörü olarak değerlendiriyoruz. Schmit, 'insanlık' kavramını emperyal ilerleme faaliyetleri için oldukça kullanışlı *ideolojik bir aygıt* olarak tanımlar. İnsanlıktan bahsetmenin en büyük amacı da aldatmak olduğunu iddia eder. Apolitik bir kavram olan insanlığın kullanılarak siyasete alet edilmesi, savaşı insanlık dışı bir alana sürükler.⁹³

Monroe doktrini' ne dahil olmayarak Avrupa güçlerine bir anlaşma ile taraf olmayan Amerika'nın bu tutumunu Schmitt resmi yokluk (*official absence*) ama etkin bir varlık (*effective presence*) olarak yorumlamıştır.⁹⁴ Amerika'nın, diğer güçlü ülkelerin katılmış olduğu uluslararası organizasyonlara dahil olmaması fakat Körfez ve Irak savaşı dönemlerinde etkisiyle uluslararası toplumun hafızasında kalıcı bir iz bırakması Schmitt'in Amerika istisnacılığı (*exceptionalism*) saptamasını haklı çıkarmakla birlikte, *absent presence* çıkarımı da Amerika'nın uluslararası alandaki siyasi tutumunun tanımı için oldukça isabetlidir. Bununla beraber, Amerika'nın bu ikircikli egemenlik anlayışı uluslararası hukuktaki karşılıklı ilişkiler açısından çağdaş mahkeme yargıçları için bir endişe kaynağı olmuştur. Schmitt'e göre Amerika'nın tarihi, siyasi, geo-politik ve hukuki açıdan dünya gücü olduğu kabul edilebilir ya da en azından itiraz edilemez. Fakat Amerika'nın uluslararası hukuk için yeni bir iyileştirici durum önermediği gibi karşı konulamaz ekonomik ve askeri gücünü dünya üzerinde bir hegemonyaya dönüştürmüş olması Schmitt'in gözünde hukuksal açıdan anlamsızdır.⁹⁵ Schmitt'in egemenlik kavramı ile ilgili algısını devletler ve uluslararası politikaları üzerinden buraya kadar inceledik. Egemenliği asli bir güç olarak tanımlayan Schmitt'in, bu kavram ile birlikte yasallık ve meşruiyet ile ilgili algısı ya da düşüncesi nedir?

4.2.4. Yasallık ve Meşruluk

Schmitt'in "güçlü devlet talebinden"⁹⁶ bahsettiği *Yasallık ve Meşruluk* kitabında, meşruiyeti, bir durumun olumlu özellikte bir hukuk normuna ya da kendi üstündeki

⁹³ SCHMITT, a.g.e., *Siyasal Kavramı*, s.75.

⁹⁴ BENHABIB, Carl Schmitt's Critique of Kant: Sovereignty ...a.g.e., s. 694.

⁹⁵ BENHABIB, a.g.e.,

⁹⁶ KARDEŞ, Schmitt'le Birlikte Schmitt'e Karşı... a.g.e., s. 255.

hukuk ya da etik norma uygun olması gerektiği şeklinde ifade etmiştir. Bu kuralın uygulandığı toplumlarda, siyasal ya da ahlâki kudretin çoğunluk tarafından kabul edilmesi ve benimsenmesi meşruiyeti oluştururken yasallıkla karıştırılmaması için açıklık getirir.⁹⁷ “ Hukukun, ahlâkın ve geçerliliği olan bir değer üzerine kurulmuş olan kurum veya kural meşrudur.”⁹⁸ (“Siyasal açıdan meşruiyetin önemi, sorunun sadece teorik alanla sınırlı olmamasından doğmaktadır. Meşruluk, siyasal alanda, iktidarın sağlanması ve elde tutulması bakımından en önemli faktörlerden birini teşkil eder.”)⁹⁹

Toplumsal çatışma ya da karışıklıkların olduğu dönemlerde meşruiyet söylemi daha etkin bir role bürünür.¹⁰⁰ “Fakat, başlangıçta meşru olan bir iktidar daha sonradan meşruiyetini de kaybedebilir. Dolayısıyla meşruiyet sorunu iktidarın kaynağıyla olduğu kadar, iktidarın kullanılışı ile de ilgilidir.”¹⁰¹

Schmitt, meşruiyetin yasallığa dayandırılmasını yeterli bulmaz çünkü ona göre meşruiyet yasallık çerçevesinde değerlendirilmelidir. Schmitt devleti hukukun hem yaratıcısı hem de uygulayıcısı olarak görür. Belirsizlik ya da somut düzenin tehdidi durumunda egemeni tercih eder çünkü egemen olağanüstü hale karar verendir.¹⁰² Yani egemeni merkeze koyarken önce politik olanı sorgular. Düşünüğe göre ‘somut düzen’ anayasaların meşruiyetlerinin dahi dayanağıdır; “egemen hukukun sahibidir ve devlet hukukun hizmetkârı değildir.”¹⁰³

Siyasal meşruiyet, hukuki meşruiyetin yansımasıdır çünkü insan hakları ve ‘somut düzenin’ koruyucusu siyasi iktidardır.¹⁰⁴ Meşruiyetin iktidardan bağımsız olarak düşünülmesi, meşruiyetin siyasal yönden sorguladır. Siyasi düzen egemen tarafından

⁹⁷ ATAY, Ender Ethem, “Hukukta Meşruiyet Kavramı” Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.1, s. 2, Aralık 1997, sh. 121-166. Ankara, s. 3.

⁹⁸ ATAY, a.g.e., s. 4.

⁹⁹ ATAY, a.g.e., Bkz. 275. dipnot

¹⁰⁰ ATAY, a.g.e., s. 9.

¹⁰¹ ATAY, a.g.e., s. 10.

¹⁰² ÇETİNKAYA, M. Buhari, “Hukuksal ve Siyasal Açıdan Meşruiyet”, “Hukuksal ve Siyasal Açıdan Meşruiyet” <http://www.muhammedbalci.com/hukukdunyasi/makaleler/birikimlerIII/115.pdf>. Erişim: 10.09.2016, s. 14.

¹⁰³ ÇETİNKAYA a.g.e., s. 18.

¹⁰⁴ ÇETİNKAYA, a.g.e., s. 20.

kullanılır ve siyasi düzen içindeki 'diğerlerini' bastırma imkânına sahip olan egemenliğe yani güce sahip olur. ¹⁰⁵ Schmitt'in realist düşüncesine göre, egemeni üstün görmesi olağandır ve bu bağlamda da hukuka göre siyaseti öncelikle normaldir. Ortaya çıkan bir durumu ya da kuralın yasallık ya da meşruiyet açısından sorgulanması için öncelik, 'durum' ya da 'kuralın' var olması gerekmektedir; dünya düzeninde var olan normlar, hukuk kuralları birer 'siyaset' ürünüdür. Schmitt bu konu ile ilgili şu ifadede bulunmuştur;

Kuvvet kullanmak ya da hükümlanlık sürmek isteyen bunu bir 'kanun temelinde' ya da 'kanun namına' yapar. Bu durumda 'egemen olan kanunlardır' insanlar, hükümdarlar ya da otoriteler değil. Kanunlar hüküm sürmez birer norm addedilirler. Hükümlanlık yapmak isteyen yürürlükteki bir normu kendi yetki dairesinde geçerli kılar.¹⁰⁶

Schmitt yasal olan bir durumla meşru olanın karşıtlığına özetle şu örnek ile açıklık getiriyor; Parlatentonun feshi yasal olarak görünebilir ama aslında bir darbedir; anayasaya uygun olabilir ama yasal değildir. Bu tarz da çelişkilerin ortaya çıkması düşünürce göre kanuniliğin çöküşüdür ve şu durumu ortaya çıkarmaktadır; her türlü amaca ulaşabilmek adına şiddete ya da zorlamaya başvurulmadan, yasal bir yöntem yaratılarak, bu yöntemle düzen kurulurken aynı zamanda *değere de tarafsız* kalınabilecek.¹⁰⁷

Schmitt'in Avrupa kamu hukukunun çözülmesini uluslararası hukukun yok oluşu olarak değerlendirmekte ve hatta bir alternatifi olamayacağı endişesini de belirtmektedir. Schmitt'in bu görüşünü Avrupa hegemonisi arzusu olarak değerlendirmekteyiz. Düşünür uygarlığın ve ilerlemenin tüm insanlık adına gelişmesini işaret eden evrensel hukuku bu hegemoniye bir engel olarak gördüğü için karşı çıktığını düşünürüz.

¹⁰⁵ ÇETİNKAYA, a.g.e., s. 29.

¹⁰⁶ SCHMITT, Carl, *Kanunilik ve Meşruiyet*, çev. Mehmet Cemil Ozansu, İthaki yayınları, 1. Baskı, 2016, İstanbul, s. 4.

¹⁰⁷ SCHMITT, Carl, *Kanunilik ve Meşruiyet*, a.g.e., s. 12. (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

4.3. Schmitt'in Kant Eleştirisi

Politik-olan kavramını merkeze alarak birçok konuyu inceleyen ve eleştiren realist düşünür Schmitt, muhafazakâr düşünce yapısıyla özelde Kant'ı genelde ise liberalizmi çeşitli açılardan eleştirmiştir. Kantçı geleneğin, 'politik kavram yoksunluğu' üzerine yoğunlaşan Schmitt'in, güncel bağlamlarla da örtüştüğünü düşündüğümüz eleştirilerini konumuz dışına çıkmadan inceleyeceğiz.

Schmitt' e göre, insan hakları adına oluşturulan uluslararası hukuk düzeni aslında 'politik hâkimiyet' amacından başka bir şey değildir. "Hukukun vazedilmesi hukuktan önce politikanın alanına girer."¹⁰⁸ Dolayısıyla politika ile ilgili konular 'ahlâk' ve 'hukuk' ile ilgili yöntemlerle ele alınamaz. Burada Schmitt için temel sorun şudur: "hukukun devletler alanını nasıl sınırlayacağı; daha doğrusu sözde 'vahşeti' sınırlayacak hukuku kim vazedecektir?"¹⁰⁹ Kant'a göre *devletler-üstü hukuk kozmopolit hukuktur*. Kantçı kozmopolitizme göre "hukuk zorunlu bir amaç buyurmaz tersine birey ile haklar arasındaki dışsal hukuk koşullarını oluşturur yani insanlığın ahlâki amaca uygun olarak temsil edecek evrensel bir devlete işaret eder"¹¹⁰. "Böylelikle, kozmopolit cumhuriyet ya da kozmopolit toplum geliştikçe hukuk da gelişir."¹¹¹

Kant'ın hukuk doktrinine göre, politik toplulukların onayladığı bir hukuk anlaşması ile birbirlerinin hakkını tanıyan ve saygı gösteren ama 'savaş hakkını' tanımayan bir topluluk oluşacaktır. Böylece, ortaya ilhamını barış fikrinden alan bir 'çoğulluk' çıkacaktır. Kant'ın devletler federasyonu idealinin temelini oluşturan bir diğer düşüncesi de budur.¹¹² Buna karşı Schmitt ise, bir dünya devleti federasyonunun oluşması ihtimalinde insanlığın dünyaya hâkim olamayacağını, tersine belirli bir insan topluluğunun, diğerlerini hukuk dışına atarak, dünyaya hâkim olacağını düşünür ve şöyle devam eder: "politik olan çoğulculuğu gerektirir."¹¹³ Özünde çatışmayı

¹⁰⁸ KARDEŞ, Politik Felsefe Bağlamında Kozmopolist Düşüncenin İmkanları ve Sınırları... a.g.e. 2s. 464.

¹⁰⁹ KARDEŞ, Politik Felsefe Bağlamında, a.g.e.,,

¹¹⁰ KARDEŞ, Politik Felsefe Bağlamında, a.g.e., s. 463, (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

¹¹¹ KARDEŞ, Politik Felsefe Bağlamında, a.g.e., (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

¹¹² KARDEŞ, Politik Felsefe Bağlamında, a.g.e., s. 461.

¹¹³ Schmitt, ekonomik taleplere göre düzenlendiğini düşündüğü bu çoğulcu teorisinin devleti etkisizleştiren bir yaklaşım içerdiğini düşünmektedir. (İnsanların politik birlik yerine sadece din, aile, cemaat, sendika ve benzeri toplumlara aitmiş gibi gösterildiği tutum...) Buna göre "toplum", "insanlık" ya da "yönetim" gibi kavramlar "politik-olan"ın yerine ikame edilmeye çalışılmaktadır...

barındıran tek bir dünya devletinin varlığı mümkün olamaz. Her alanda gittikçe gelişen dünyada yeni bir güç potansiyeli ortaya çıkacaktır. Bu durumda bu güç kim ya da kimler tarafından kontrol edilecek? Liberal geleneğe göre her şey olması gerektiği gibi ilerleyecektir. ¹¹⁴ Schmitt' e göre bu mümkün değildir çünkü her güç mutlaka kontrol edilmek, yönetilmek ister. Ayrıca Schmitt' Proudhan'dan şu çıkarımı aktarır: "Kim insanlıktan söz etmek istiyorsa o aldatır."¹¹⁵ İnsanlık adına oluşturulan politik topluluklar asla insanlığın çıkarına hizmet etmez çünkü Schmitt'e göre insan "politik bir kavram değildir."¹¹⁶ Milletler Cemiyetini örnek gösteren Schmitt, politik olmayan amaçlarla ve barış yanlısı bir evren düşüncesiyle oluşturulan bu tarz oluşumlar zamanla 'en güçlünün' yani egemenin hizmetine girer. Schmitt'e göre bu kuruluşlar *jus belli'nin* uygulayıcısı haline gelirler. Sonuç olarak Schmitt, liberallerin insanlığı bir kavram olarak düşünmelerini ve yine başka bir kavram yani politika ile bütünleştirmelerini eleştirir.¹¹⁷

Schmitt'e göre kozmopolitizmi idealize edenlerin en büyük hatası, barışın ya da kozmopolit bir düzenin hukuk ya da ahlâk ile gerçekleşebileceğini umarken, bu düzenin aslında hangi güce ait olduğunu gözden kaçırmalarıdır. Egemenlerin, güçsüzleri yönettiği ve sınırları belirlediği bir topluluğa 'sürekli barışın' hâkim olmasını beklemek bir hayalden öteye geçemez.¹¹⁸ Schmitt bu düşüncesine paralel olarak, bireyler ve topluluklar arasındaki anlaşmazlıkların, rasyonel varlıklar olan insanlar tarafından alınan rasyonel kararlarla çözüme ulaşacağı düşüncesini benimseyen, liberalizmi eleştirir.¹¹⁹

Sonuç olarak Schmitt'in Kant ve Kantçı geleneğe yönelik yaptığı eleştirinin özünü, kozmopolit idealin, politika ve hukuku birbirinden ayrı düşünmesi ya da politik eylemi

Oysa Schmitt' e göre bir topluluğu topluluk yapan en temel eylem biçimi politik birliğin eylemidir.
Bkz. Kardeş, a.g.e syf. 51-52.

¹¹⁴ KARDEŞ, Politik Felsefe Bağlamında, a.g.e., s. 465.

¹¹⁵ KARDEŞ, Politik Felsefe Bağlamında, a.g.e.,465.

¹¹⁶ KARDEŞ, Politik Felsefe Bağlamında, a.g.e,

¹¹⁷ KARDEŞ, Politik Felsefe Bağlamında, a.g.e., s. 464.

¹¹⁸ KARDEŞ, Politik Felsefe Bağlamında... a.g.e., s. 465.

¹¹⁹ USLU, Ateş, "Chantal Mouffe ve Jacques Rancière'de 'Politik Olan'ın Tanımı", Çağdaş Politik Felsefe Atölyesi Kitapçığı, İstanbul: İstanbul Edebiyat Derneği, 35-42., 2017, İstanbul, s. 37.

görmezden gelmesi oluşturmaktadır. Çünkü Schmitt' e göre, "uluslararası hukuk eliyle ile oluşturulan bir barış her şeyden önce hukuki değil, politik bir eylem alanıdır."¹²⁰

Schmitt, liberal ve Kantçı düşüncenin yarattığı, politik düzenin 'mekânsal bozulmasını' eleştirmektedir. Schmitt'e göre 'tüm yasalar duruma bağlıdır' yani tüm evrende geçerli olacak ortak bir norm yoktur. Hukuki ya da meşru emirlerin geçerliliğe sahip olabilmesi için belirli düzen ve yönlendirme (*order and orientation*) birliğini sağlaması gerekir.¹²¹ Dostluk, düşmanlık, güç ilişkileri gerçekten var olan durumlardır. Bir şekilde, bir düzen ya da kural gereği somutlaşmışlardır. Sadece teorik olarak var olmamışlardır. Bundan dolayı, Kant'ın projesi gibi herhangi bir başka siyasi proje dahi somut siyasi, ekonomik dinamikleri ve belirli mekânsal durumları dikkate almadan var olamaz. Schmitt için politik düzenin amacı politik oluşumlar arasındaki etkileşimlerin gerektiği gibi yönetilmesidir.¹²² Bu yüzden Schmitt, gerek ulusal gerek uluslararası dinamikleri etkileyen her türlü alanın, politik-olandan hariç tutulmasına karşı çıkar. Daha önceki bölümlerde bahsettiğimiz üzere, hukukun politika marifetiyle varlık kazandığını belirten Schmitt' e göre, 'politika' 'devlet' kavramından önceliklidir. Devletin varlığı politikanın işaret ettiği şartların yerine getirilmesine bağlıdır.¹²³

Schmitt'in, Kantçı geleneği eleştirdiği bir diğer konu ise, hukuk ve etik ayrımına gidilmesidir. Schmitt'e göre Kant, hukukun otoritesini görmezden gelerek, hukuku sadece psikolojik bir ivme olarak görmektedir. Yani Kant'a göre hukukun alanı otorite gerektiren zor bir alanda değildir.¹²⁴ Önceki bölümlerde Schmitt'in, hukukun politik eylemlerle kurulduğu düşüncesine dikkat çekmiş olsak da Schmitt, hukukun kendi içindeki kazanımlarını ya da gücünü ciddiye almaktadır.¹²⁵ Schmitt, Kant'ın "içsel etik ve dışsal hukuk ayrımını iktidarın sadece zalimler için olduğu düşüncesine dayandırdığı için ve de iktidar ve norm karşıtlığının hukuk ve ahlâk alanında olduğunu

¹²⁰ KARDEŞ, Politik Felsefe Bağlamında... a.g.e., s. 466-467.

¹²¹ ARCHAMBAULT, Emil , "Schmitt Contra Kant: Peace in the new Nomos of the Earth" University St.Andrews, <https://www.academia.edu/28452491/03.05.2017>, s. 9.

¹²² ARCHAMBAULT, a.g.e., s. 10.

¹²³ KARDEŞ, Schmitt'le Birlikte Schmitt'e... a.g.e., s. 45-46.

¹²⁴ KARDEŞ, Schmitt'le Birlikte Schmitt'e ... a.g.e., s. 212-213.

¹²⁵ KARDEŞ, Schmitt'le Birlikte Schmitt'e ... a.g.e., s. 211.

varsaydığı¹²⁶ için eleştirir. Schmitt bu eleştiri paralelinde, Kantçı gelenekle ilgili şu saptamada bulunur: “Yasaları insanlar korur. Kendi kendine yürürlüğe giren saf bir norm yoktur. Saf norm ile onun yürürlüğe girmesi arasında yaratılan boşluk, Kantçı geleneğin en büyük hatasıdır.”¹²⁷

Liberalizm kavramının devlet karşısında bireyi önemsemesinin temelinde insan doğasının özünde iyi olduğu düşüncesi vardır.¹²⁸ Devlet ve bireyin hukuk karşısındaki durumunun karşılaştırmasını sorgulayan Schmitt, liberal hukuk teorisini eleştirirken ‘birey sorununu’ ele alır. Düşünüğe göre, Kantçı hukuk, amaçları önemserken araçları gözden kaçıır. Normun uygulanması için belirli bir düşünce yoktur diyen Hegele’ e göre “devletin meşruluğu bireyler-üstü’dür.”¹²⁹ Bireylerin özgürlük konusu hukukta bir mesele olmadığı gibi, bireysel haklar da *politik eylemin* amacı olamaz. Kant’ın aksine, Schmitt’ e göre, normlar bireyin değerini oluşturmaktadır: Birey, devletin ona verdiği ödevi yerine getirdiği sürece anlam kazanır ve düşünüğe göre “bireyin kazanılmış hakları devletin varoluşunu öncelemez.”¹³⁰ Bireyin anlam kazanması norm ve otoriteyle gerçekleşir. Nasıl ki özgürlüğe, özgürlükçü olmakla ulaşılamaz; her otorite de otoritarizm olarak ortaya çıkmaz. Kantçı gelenek, otoriteye başvurmadan, hukuk ve normu arasındaki bağlama yönelir. Fakat gözden kaçırdıkları konu şudur; hukuk ya da politik alanı otoriteden ayrı düşünemezsiniz “çünkü otorite ele alınmadan politik felsefe incelenemez.”¹³¹

Schmitt’in politik- olana indirgediği bir diğer kavram olan demokrasi, düşünüğe göre dolayimsız bir düşünce değildir. Liberalizm tarafından “reddedilse de kapsamının herkes olduğu bir demokrasi yoktur.” Politik-olanın belirlediği, fark gözetme sonucu mekan ve politik düzeylere sahip olan demokrasinin kesin bir görünümü olmamakla birlikte *demokrasi politiktir*. Schmitt’ e göre demokrasi ile ilgili olarak, liberalizmin yanlış olduğu nokta şudur: Demokrasi talep edilemez. Evrensel ve ahlâki bir ilke olmayan

¹²⁶ KARDEŞ, Schmitt’le Birlikte Schmitt’e ... a.g.e., s. 213

¹²⁷ KARDEŞ, Schmitt’le Birlikte Schmitt’e ... a.g.e., 213.

¹²⁸ BEZCİ, Bünyamin, “Carl Schmitt’in Politik Felsefesi Açısından Modern Türkiye’de Güçlü Devlet Kavramı”, Doktora Tezi, 2004, Bursa, s. 134.

¹²⁹ KARDEŞ, Schmitt’le Birlikte Schmitt’e... a.g.e., (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

¹³⁰ BEZCİ, a.g.e., (Not: Vurgu tez yazarına aittir.)

¹³¹ KARDEŞ, Schmitt’le Birlikte Schmitt’e...a.g.e., s. 214.

demokrasi, politik birlik şartıyla var olabilir. Politik birlik de kurucu düzen gerektirir, dolayısıyla, kurulmuş bir düzene ihtiyaç duyan bir ilke de kurucu olamaz.¹³²

Schmitt'in Kantçı geleneğe yönelik yaptığı eleştirilerden çıkardığımız en genel sonuç şu şekilde açıklanabilir: Politikayı sadece bireylerin güvenliğini sağlayan bir araca indirgeyen bir toplumda sürekli bir barışın tesis edilmesi mümkün olamaz. Politikanın sınırlayıcı ve belirleyici gücü olmadan sivil toplum bir çatışma alanına döner.¹³³ Bu eleştirileri güncel bağlamda, yaşanan siyasi gelişmeleri de örnek göstererek somutlaştırabiliriz. Fakat şu düşüncemizi de belirtmek isteriz; liberal düşüncenin, topluma ait olan her şeyi apolitik değerlendirmeleri sadece bir 'arzudan' ibarettir. Güncel siyasi, ekonomik ya da sosyal yaşamda politikanın dâhil olmadığı bir alan olması zaten mümkün olamaz. Politika bu alanlara direkt politik bir dinamik olarak girmese de, özünde yine politik bir süreci barındıracaktır. Uluslararası toplumda varlık gösteren ve amacı uluslararası insan haklarını korumak olan birçok sivil toplum örgütü, bu amacı doğrultusunda görevlerini yerine getiremiyor ve insan hakları ihlalleri gerçekleşiyor. Mesela, en yakın tarihten örnek vermek gerekirse, Suriye iç savaşından kaçan mülteciler, bu kaçış sürecinde ağır koşullara maruz kaldılar ya da hayatlarını kaybettiler. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği' göre "mülteciler düşünce ve dolaşım özgürlüğü, işkenceye ve onur kırıcı muameleye tabi olmama gibi temel medeni haklara sahiptir." Bu ifade, Kant'ın kozmopolit düşüncesinin başka bir ideali olan 'dünya vatandaşlığı' kavramıyla neredeyse örtüşmektedir. Kant'ın bu idealinden, bugünkü güncel konularla ilgili bahsediyorsak bu ideal bir öngörüdür. Aynı zamanda, bu idealin gerçekleşmemiş olmasının asıl nedeni Schmittçi düşünce ile açıklanabilir: Politik-olan. Savaş sonucu mülteci durumuna düşen insanlara karşı, özellikle Avrupa ülkelerinin, insani bir politika geliştirmek yerine, siyasi hamlelerle, mültecilere kapılarını kapatmanın bir yolunu bulmayı tercih ettiler. İnsan haklarının korunduğu ve barışçıl bir dünya tahayyülü, her zaman ikincil hatta üçüncül konuma düşmektir. Öncelikli olan ise politik- olan ve onun

¹³² KARDEŞ, Schmitt'le Birlikte Schmitt'e... a.g.e., s. 250. (Not: Vurgular tez yazarına aittir.)

¹³³ BALCI, Mehmet Emin , "Carl Schmitt'in Değerlendirmeleri Doğrultusunda Modern Toplumda Siyaset-Siyaset Dışı İlişkisi" s. 66.,Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, 3 Bahar, sayı: 15, 2013,İstanbul, s. 59-70.

alanıdır. Yeteri kadar hukuki araçlara sahip olsa da bu tahayyül hukuki değil politik bir durumdur. Kozmopolitizm bir barış ideali sunsa da politik-olanın dikte ettiği gerçekleri görmezden gelmek, uluslararası toplumda yaşanan savaş ve çatışmanın temelinde yatan gerçek nedenleri bastırmaktan başka bir anlama gelmez.

Demokrasinin herkesi kapsayacağı bir durumun gerçekleşemeyeceğini ifade eden Schmitt'in bu düşüncesi adalet ve eşitlik kavramlarını dışlayan despotça bir görüş algısı yaratabilir. Fakat bu düşüncenin de vücut bulduğu güncel uluslararası durumlar vardır. Evrensel bir anlaşmanın organı olan Güvenlik Konseyi yapısı demokratik olmadığı gerekçesiyle eleştirilmektedir. Sadece beş egemenin üyesi olduğu Konsey, savaş ve çatışma ortamında kalan toplumların güvenliğine dair toplansa dahi öncelikle politik hareket etmektedir. Kendi coğrafi bölgelerinden olmayan, yardıma muhtaç milyonlarca insanın durumu, Güvenlik Konseyi'nin alacağı karara bağlı olsa da, Konsey genellikle politik kararlar verdi: Filistin ve Suriye'deki savaşa müdahale etmemesinin nedeni, egemen devletlerin ortak bir siyasi noktada buluşamamasıdır. Schmitt belki demokrasi herkesi kapsayamaz ve talep edilemez dediğin de bu düşüncesinin bugün tam anlamıyla vücut bulacağını tahayyül edememiştir.

İnsanlık adına oluşturulan hukuki faaliyetler özünde politik hâkimiyet güdüsünü barındırır düşüncesi, 'insani müdahale' nin tanımı niteliğindedir. Schmitt insan hakları kavramıyla ilgili oluşumlara, uluslararası suça neden olduğu iddiasıyla karşı gelmektedir ve insanlığa karşı bir kavram olduğunu ve insan hakları doğrultusunda gerçekleştirilen müdahalelerin suçları kaçınılmaz kıldığını ifade etmiştir.¹³⁴

Sonuç olarak, günümüz uluslararası ilişkileri, o kadar kompleks bir siyasi düzen üzerine kurulmuştur ki, bir topluluğun arzuladığı barış ideali, diğer topluluğun çıkarlarını zedeleyebilir. Bu yüzden, bugün dünyanın bir kısmında barış hâkimken diğer kısmında savaşlar devam ediyor. Kant'ın 'olması gereken' ideali, Schmitt'in 'olan' üzerinden ortaya koyduğu düşüncelerine paralel olarak, politik- olan karşısında anlamsız kalıyor.

¹³⁴ BENHABIB, Seyla, Carl Schmitt's Critique of Kant... a.g.e., s. 700.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ

Bugünkü uluslararası sistemde barış ve refahın istikrarlı hale gelmemesinin ve sistemin kaotik halinin nedeni, normatif bir söylem olsa dahi, sadece Kant'ın evrensel hak prensibiyle bile açıklanabilir fakat maalesef bir çözüm üretmez. Güçlülerin barış ve demokrasi getirme vadiyle zayıf toplumların siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarına bir şekilde müdahil olma haklarına sahip olduklarını düşünmelerinin tek nedeni uluslararası hukukun gerektiği gibi uygulanamamasıdır. Oysa Kant'a göre kozmopolit düzen, devletlerin karşılıklı anlaşmalar ile oluşturacakları hatta devletsiz toplumların dahi hak ve özgürlüklerinin korunacağı devletler üstü kozmopolit hukuk ile sağlanmalıydı. Bu düzen henüz sağlanamadı çünkü yine normatif bir söylemle, Kant'ın prensibinde bahsettiği evrensel yasa bugün mevcut değildir. Güçlülerin kendileri için hak olarak gördükleri bazı yasalar da evrensel olmadığı gibi, Kant'ın belirttiği üzere herkesin seçim özgürlüğü ile uyumlu değildir.

Bu tezde Kant'ın idealize ettiği ebedi barış düşüncesinin nasıl ortaya çıktığını ve bu düşünceyi hangi kavramlar ile geliştirerek kozmopolit bir hukuk düzenine ulaştığı üzerine çalışılmıştır. Kant'ın ebedi barış üzerine isimli eserinde, dünya düzenini sağlayacak kozmopolit düzen ilkelerini devletler arasındaki ilişkileri göz önünde bulundurarak sıralamıştır. Kant'ın hukuk görüşünün temelini oluşturan 'ahlâk' kavramının bu ilkelerde de vurgulanmış olması dikkat çekicidir. Kant'ın ahlâk görüşü sadece birey ve devlet arasındaki ilişki üzerine değil devletlerin birbirleriyle olan ilişkileri için de bir 'şart' olma özelliği taşımaktadır. Kant, devletler hukuku, politika ve ahlâk arasında bir bağ kurmuştur. Düşünürün en ayırt edici özelliği olduğunu düşündüğümüz 'ahlâki hukuktan üstün tutma' görüşü belki de düşünürün ebedi barış idealinin başlangıç noktasıdır. Kant ahlakın, akıl sahibi bireylerin kendisinden kaynaklandığını ifade etmiştir. Bir toplumu var eden bireylerin devletlerle olan ilişkilerinde, bireylerin özgürlüğünü incelemiştir. Kant'ın bu görüşleri üzerine kurguladığı ebedi barış idealinin ütopya olarak değerlendirilmesinin en önemli nedeni bugün politikanın, hukukun ve ahlâki değerlerin üzerinde görülmesidir. Bu iddiamızın

en büyük delili yakın tarihimizde yaşanan iç savaşlar sonucu insanların karşı karşıya kaldığı hak ihlalleridir. Eğer bugün ahlâk, politikadan ya da hukuktan üstün olsaydı belki Birleşmiş Milletler Suriye iç savaşının bu boyuta ulaşmasına engel olabilirdi.

Kantçı liberalizmin üç prensibinden birisi olan, insan haklarına saygı prensibi, saygıyı hak eden özgür bireylerden bahseder. Kant'ın saygı, ahlâk, özgürlük, akıl gibi aslında insanın doğasına ilişkin olan bu özellikleri hukuktan ya da politikadan üstün görmesi bugün, savaşlara, terör olaylarına, kadına karşı şiddete, doğaya saygı, çocuk hakları gibi birçok insani durumların, olguların sebebiyle aynıdır. Fakat mesele söz konusu bu insani düşünceler ışığında, dünyanın gerçek anlamda yaşanılır bir yer olmasına dair politikalar üretmek olunca, bu düşünceler anlamsızlaşmaktadır. Tezde, bu çelişkinin sebebi de realist perspektiften ve Kant'ın düşüncelerine karşı Schmitt'in düşünceleriyle açıklanmaya çalışılmıştır.

Tez boyunca Kant'ın yıllar öncesinden ortaya koyduğu düşüncelerini değerlendirirken, günümüz sorunlarına işaret ettikleri iddiasıyla güncel olaylar ile somutlaştırmaya çalıştık. Ayrıca kozmopolitizm üzerine yapılan uluslararası kaynaklara çalışmada yer vererek bu düşüncenin son yıllarda oldukça önem kazandığına değindik. Kozmopolit düzen ve de kozmopolit hukuk fikrinin, klasik bir akademik çalışmadan öte günümüz kaotik sisteminin karşısına çıkarılan ve alternatif bir uluslararası hukuk düzeni öneren, yapıcı ve çözüm içerikli tavsiyeler içeren bir alan olduğu sonucuna ulaştık. Tezde Kant'ın tam aksine görüşleri olan ve Kantçı liberalizmi eleştiren Schmitt'in görüşlerine yer vererek, tez argümanını tez antitez şeklinde geliştirmek istedik. Çünkü düşünürlerin taban tabana zıt görüşlerini bugün arzu edilen yani 'olması gereken' dünya düzeni ile 'olan dünya düzeni' arasındaki ironiyi gerçekçi bir bakış açısıyla açıklamak adına oldukça yeterli ve isabetli bulduk.

Schmitt'in özellikle politik-olan kavramı, Kant'ın ebedi barış idealinin neden ütopya olarak değerlendirildiğine açıklık getirmek için oldukça yerinde ve kapsayıcıdır. Realist bir bakış açısıyla devlet ve egemenlik kavramlarına yorum getiren Schmitt'e göre, idealist olan hiçbir eylemle çatışma ve savaşlar son bulamaz. Çünkü idealizm apolitiktir. İnsanın iyi olma durumu ile politika örtüşmez. Düşünüğe göre, hukukun

uygulanabilmesi hukuktan önce politik alana girer. Bu müthiş saptamanın pratiği bugün, evrensel niteliklere sahip olan Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin vaadine rağmen, bugünkü uluslararası hukukun, asla kozmopolit bir nitelik kazanamayacak şekilde, egemenlerce ihlal edilmesidir. Schmitt'in politik-olan kavramı, bugünkü uluslararası siyasetin, hukukun ve adaletin belirleyicidir. Dünyadaki bir savaşın başlatılması ya da devam ettirilmesi, bugün sadece beş devletin inisiyatifindedir. Schmitt'e göre insanlık adına oluşturulan her topluluk, sadece belirli bir topluluğun hizmetine sunulur. Bugünkü Güvenlik Konseyi'nin yapısı Schmitt'in 'politik -olan çoğulculuğu gerektirir' görüşünü de destekler niteliktedir. Egemen kavramının, egemenlerce güdülen çoğu siyasi davranışı yeteri kadar karşılamadığı kanısındayız. Bize göre, egemenler de kendi içinde politik-olan ya da olmayan diye ayrılabilir. Mesela bugün Güvenlik Konseyi üyesi beş güçlü ülke çeşitli açılardan egemen olabilirler. Fakat bazıları, belirli bölgelerde uyguladıkları 'siyasi' hamlelerle öne çıkmazken, Amerika bugün sadece siyasi stratejileriyle dünya gündemini belirlemektedir. Bu durumda biz de Schmitt'in politik-olanını Amerika'nın politikaları ile varoluşsal hale getirebiliriz yani somutlaştırabiliriz. Siyasi hamleleriyle, bazı ülkelere yaptığı hukuksuz müdahaleleriyle, siyaseti her zaman hukuktan bir adım öne alan bu ülke, bugünkü uluslararası ilişkilerin ve hukukun belirleyicidir, yani politik-olanıdır. Schmitt'in politikayı bu denli üstün görmesinin sebebi, onun ahlâkı ya da hukuku önemsemediği ya da küçük gördüğü anlamına gelmez. Schmitt aksine, egemenlerin, dünyayı etkisi altına alan uygulamalarını gözlemlemesi sonucu hukuk, ahlâk, liberalizm gibi kavramların politik-olana nasıl indirgendini saptamış ve bugünkü uluslararası sorunların somut nedenlerini gözler önüne sermiştir. Yani Schmitt, egemen müdahalesi, güçlü devlet, süper güçler gibi alışıldık kavramlar yerine tüm bu kavramları kapsayan ve tüm sorunların cevabını hem felsefe hem de politika açısından içeren yeni bir kavram kazandırmıştır: Politik- olan. Kısacası Schmitt, uluslararası sistemdeki güçlü devletlerin tüm pratiklerini, politik-olan kavramıyla teorik hale getirmiştir.

Schmitt'in Kant eleştirilerinin bugün karşılığının olması Kant'ın görüşlerinin hayal ürünü/ütopya olduğunu ortaya koymaz. Kant, olması gerekenden yola çıkarak bir dünya düzeni idealize etmiştir. Devletlerin bir sözleşme etrafında anlaşmaya vararak,

örgütlenmeye gitmeleri gerektiğini öngörmüş ve bu öngörü Milletler Cemiyeti ya da Birleşmiş Milletler gibi organizasyonlarla gerçekleşmiştir bize göre. Ayrıca sınırların ortadan kalkacağı ve ticari anlaşmaların gerçekleşeceği öngörüsü de bugün Dünya Ticaret Örgütü gibi kuruluşların varlığı ile vücut bulmuştur. Fakat kozmopolit bir hukukun sağlayacağı kozmopolit bir düzenin gerçekleşmemiş olması Kant'ı hala haksız çıkartmaz. Şöyle ki; Kant kozmopolit bir düzenin gerçekleşmesi için gerekli ilkelere ve maddelere, önceki bölümlerde yer verdiğimiz üzere, ebedi barış doğru eserinde değinmiştir. Bu ilkeler ve maddeler bugün çoğunlukla gerçekleşmiştir. Schmitt, Kant'ın dünya barışı ideali için, Birleşmiş Milletler gibi kuruluşların barışa hizmet edeceklerini değil aksine devletlerin çıkarlarını meşru kılacak araçlar olacakları yönünde haklı bir eleştiride bulunmuştur ve bu yüzden uluslararası ilişkilerin hukuksallaştırılmasına karşı gelmiştir. Fakat bize göre bu cemiyetlerin varlığı dahi Kant'ı haklı çıkarmaktadır. Kant sadece, emperyalizmi öngöremediği gibi, tahayyül ettiği bu kuruluşların da bugün barışın önündeki en büyük meşru araçlar haline gelebileceğini öngörememiştir. Tüm dünya insanların aynı ve eşit şekilde bir yaşam sürmesinin beklemesi realist perspektiften açısından hayali olabilir. Fakat tüm dünya insanlarına hitap eden bir kozmopolit hukukun sağlayacağı adalet bir beklenti değil, Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin tüm dünya insanlarına vadettiği bir haktır. Yine Kant perspektifinden bakıldığında da teorik olarak devletler üstü hukuk kozmopolit hukuktur.

Sonuç olarak, ortaya koyduğumuz düşünceler doğrultusunda, tezimizin argümanı olan, kozmopolit hukuk kavramını, Kant ve Schmitt düşünceleri açısından şu şekilde değerlendiriyoruz; gittikçe küreselleşen ve insan hakları merkezli olmaya doğru giden uluslararası hukuk ve aktörleri Kant idealinin bugünkü yansımalarıdır. Aynı zamanda insan hakları ihlallerinin küresel bir boyutta tartışılması fakat somut bir çözüm getirilememesi, insan haklarının, uluslararası hukukun, adaletin ve ahlâkın geleceğinin Schmitt'in ifade ettiği politik-olan tarafından belirlenmesi bugün kozmopolit bir hukuk uygulanabilmesinin önündeki en büyük engeldir. İki düşünürün öğretilerinden çıkarılan genel sonuç şöyledir:

Kant idealist, Schmitt realist bakış açısıyla bu çalışmada 'devletler, politikaları, uluslararası düzen ve insan hakları alanlarında' buluştular; Kant, egemen merkezli bir

uluslararası sistemin varlığı durumunda insanların bu sistemde karşılaşabileceği kaostan bahsetmiştir. Bu sistemin gerçekleşmemesi için de oldukça önemli fikirler sunmuştur. Schmitt ise, Kant'ın idealize ettiği bir dünya düzeninin tam tersi olduğu döneme şahitlik etmiş, üstelik İki Dünya Savaşını da görmüştür. Devletlerin kıyasıya rekabet içinde olduğu bu dönemde, Kant'ın idealize ettiği Milletler Cemiyeti'nin durumuna da şahitlik eden Schmitt, söz konusu insan haklarını korumak adı altında oluşturulan her birliğin bir araç olarak egemen hizmetine gireceğini iddia etmiştir. Sonunda bugün, Kant'ın öngöruları teorik olarak, Schmitt'in öngöruları de pratik olarak gerçekleşmiştir. Sonuç ise Kozmopolit bir hukuk düzeninin imkânsızlığıdır ve bu durum, Kant'ın ideali ile Schmitt'in realizmi arasında kalan bazı toplumların geleceğini belirsizliğe doğru sürüklemektedir.

KAYNAKÇA

ABADAN, Y. (1954). *Hukuk Felsefesi Dersleri*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi ; 78, Ankara.

AĞCAN, M. A. (2012). "Immanuel Kant ve Uluslararası : Egemen Devlet, Kozmopolitan Siyaset ve Evrensellik/Farklılık", *Review of International Law & Politics*, 2012, Vol. 8 Issue 32, p1-41. 41p.

AKAD, M., BULUT, N., H. Y., & OKUTAN, C. (2007). *Küreselleşme ve Türkiye (Türkiye'de Devletin Gelişimi)*, Seçkin yayıncılık, 1. baskı, Ankara.

AKAL, C. B. (2017). *Hukuk Nedir?* Dost kitabevi yayınları,1. Baskı, Ankara.

AKARSU, B. (1968). *Ahlak Öğretileri II Immanuel Kant'ın Ahlak Felsefesi (Ödev Ahlakı)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.

AMİR, (1994). Samin, FRANK, Gunden Andre, CHOMSKY, Noam, *Düşük Yoğunluk Demokrası, Yeni Dünya Düzeni ve Yeni Politik Güçler*, çev. Ahmet Fethi, Alan yayıncılık, İstanbul.

ANTAKI, M. (2003). "Carl Schmitt's Nomos of The Earth, New York, Osgoode Hall Law Journal" Vol. 42, Issue 2 (Summer 2004), pp. 317-334.

ARAL, B. (2014), "Soguk Savaş Sonrasında 'Siyasallaşan' Uluslararası hukuk ve Başlıca Mağdurları" *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 53 (01), 2014, Temmuz, Ankara. dergipark.gov.tr/ausbf/issue/3108/4297. Erişim: 15.10.2016.

ARAL, V. (2010). *Hukuk Felsefesinin Temel Sorunları*, Filiz Kitabevi, İstanbul.

ARCHAMBAULT, E. (tarih yok). "Schmitt contra Kant: Peace in the new Nomos of the Earth", University of St Andrews, https://www.academia.edu/28452491/Schmitt_contra_Kant_Peace_in_the_New_Nomos_of_the_Earth. Erişim, 03.05.2017

ARCHIBUGI, D. (1993). "The Reform of the UN and Cosmopolitan Democracy: A Critical Review" *Journal of Peace Research*, Vol. 30, No. 3 (Aug., 1993), pp. 301-315.

ARCHIBUGI, D. (1995). "Immanuel Kant, Cosmopolitan Law and Peace", Vol 1, Issue 4, 1995, First Published December, doi/abs/10.1177/1354066195001004002.

ARCHIBUGI, D. (2003). "Debating Cosmopolitics," <https://www.disp.uniroma1.it/sites/default/files/> Erişim:10.10.2016

ARCHIBUGI, D. (2004). "Cosmopolitan Guidelines to for Humanitarian Intervention, Alternatives: Global, Local, Political", Vol. 29, No. 1, pp.1-21., January-February, 2004.

ARCHIBUGI, D. (2010). "Models of International Organization in Perpetual Peace Projects", Journal: Review of International Studies / Volume 18 / Issue 4 / pp. 295-317 October 1992.

ARCHIBUGI, D. (2015). "A Cosmopolitan Perspective on Global Criminal Justice" Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2554996>.

ARCHIBUGI, D., & HELD, D. (2000). *Kozmopoit Demokrasi, Ütopya* yayınları, 1. Baskı, İstanbul.

ARCHIBUGI, D. & HELD, D. (2011). "Cosmopolitan Democracy: Paths and Agents, Ethics & International Affairs", 25, no.4 (2011), pp.433-461. doi:10.107/S0892679411000306.

ARI, T. (2010). *Uluslararası İlişkiler Teorisi: Çatışma, hegemonya, işbirliği*, Alfa Basım Yayım, 6. Baskı, İstanbul.

ARSAL, S. M. (1945). *Hukuk Felsefesi Tarihi*, Hukuk Fakültesi Talebe Cemiyeti yayınları, İstanbul.

ARSLAN, A. (2008). *İlkçağ Felsefe Tarihi, Helenistik Dönem Felsefesi: Epikuroşçular Stoacılar Septikler*, İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları, İstanbul.

ATAY, E. E. (1997). "Hukukta Meşruiyet Kavramı", Gazi Üniversitesi, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.1, s.2, sh. 121-166. Ankara.

BAKER, G. (2013). *Hospitally and Word Public*, Houndmills, Basingstoke, Hampshire Palgrave Macmillan, 2013, Australia.

BALCI, M. E. (2013). "Carl Schmitt'in Değerlendirmeleri Doğrultusunda Modern Toplumda Siyaset-Siyaset Dışı İlişkisi", Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, 3 Bahar, sayı: 15, s. 59-70, İstanbul.

BALTA, E. (2014). *Küresel Siyasete Giriş, İletişim yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul*.

BASSIOUNI, M. C. (2008). "International Criminal Law: Sources, Subjects and Contents", International Criminal Law: Sources, Subjects and Contents, Published by Martinus Nijhoff Publishers / Br (2008), ISBN 10: 9004165320 ISBN 13: 9789004165328, USA.

BAYNES, K. (2009). "Cosmopolitanism and International Law, Source: Nomos" Vol. 49, Moral Universalism and Pluralism (2009), pp. 219-239. Erişim, 15.10.2016.

BECK, U. (2005). *Power in the Global Age*, translated by Kathleen Cross. Cambridge : Polity, Orijinal kitap adı: Macht und Gegenmacht im globalen Zeitalter, UK.

BECK, U. (2006). , *The Cosmopolitan Vision*, Orijinal kitap adı: Der Kosmopolitische Blick oder : krieg ist frieden, çev. Ciaran Cronin, Cambridge 2006.

BENHABIB, S. (2006). "Another Cosmopolitanism: Hospitality, Sovereignty, and Democratic Iterations" (ed. Robert Post), 224pp., Oxford University Press.

BENHABIB, S. (1999). "Demokrasi ve Farklılık, Siyasal Düzenin Sınırlarının Tartışmaya Açılması", çev. Zeynep Gürata, Cem Gürsel Demokrasi kitaplığı" yayınevi, (Orijinal kitap adı: Democracy and difference contesting teh boundaries of the political) 1999, İstanbul.

BENHABIB, S. (2007). "Twilight of Sovereignty or the Emergence of Cosmopolitan Norms? Rethinking Citizenship in Volatile Times" *Citizenship Studies*, Vol. 11, No. 1, 19–36, February 2007, To link to this Article: DOI: 10.1080/13621020601099807 URL: <http://dx.doi.org/10.1080/136>.

BENHABIB, S. (2012). "Carl Schmitt's Critique of Kant: Sovereignty and International Law". DOI: 10.1177/*Carl Schmitt's Critique of Kant: Sovereignty and International Law*, Vol. 40, No. 6 (December 2012), pp. 688–713, Published by: Sage Publications, Inc., Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/41703097>, <http://ptx.sagepub.com/content/40/6/688>.

BEZCİ, B. (2004). "Carl Schmitt'in Politik Felsefesi Açısından Modern Türkiye'de Güçlü Devlet Kavramı", Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Bursa, 2004.

BUCHANAN, R. (2003). "Perpatual Peace or Perpetual Process: Global Civil Society and Cosmopolitan Legality at the World Trade Organization", United Kingdom, (leiden journal of international law).

BUCHANAN, R. P. (2002). "Collaboration, Cosmopolitanism and Complicity", *Nordic Journal of International law* 71:297-324, 2002, Netherlands.

BULUT, N. (2003). "Küreselleşme: Sosyal Devletin Sonu mu?" *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 52 (2), 173-197, Ankara.

CASSIRER, E. (1996). *Kant'ın Yaşamı ve Öğretisi*, çev. Doğan Özlem, 2. Baskı, İnkılap Kitabevi, İstanbul.

CHANDLER, D. (2003). "New Rights for Old? Cosmopolitan Citizenship and the Critique of State Sovereignty", *Volume 51, Issue 2, Pages 332–349*, DOI: 10.1111/1467-9248.00427 2003, Oxford.

CICERO. (2012). *Stoacıların Paradoksları*, çev. Serap Gür Kalaycıoğulları, Ceyda Üstünel Keyinci. İmge Kitabevi, İstanbul.

COOPER, R. (2005). *Ulus Devletlerin Çöküşü*, çev. Berrin Karahan, Güncel Yayıncılık, 1.V-Baskı, İstanbul.

COPLESTON, F. (1999). *Felsefe Tarihi, Çağdaş Felsefe, Fransız Aydınlanmasından Kant'a: bölüm 1 Aydınlanma*, çev. Aziz Yardımlı, İdea Yayınevi, İstanbul.

COPLESTON, F. (1997). *Felsefe Tarihi, Çağdaş Felsefe, Descartes*, çev. Aziz Yardımlı, İdea Yayınevi, İstanbul.

ÇAĞLAR, A. F. (2015). "Stoacı Oikeiosis Öğretisi, Stoacı Oikeiosis Öğretisi", İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

ÇETİNKAYA, M. B. (2016). "Hukuksal ve Siyasal Açından Meşruiyet" <http://www.muhammedbalci.com/hukukdunyasi/makaleler/birikimlerIII/115.pdf>. Erişim: 10.09.2016.

ÇİLİNGİR, L. (2005). *Pratik Aklın Doğal Diyaliği*, Elis Yayınları, İstanbul.

ÇÖREKÇİOĞLU, H. (2010). *Kant'tan Bir Sivil İtaatsizlik Teorisi Türetmek Mümkün mü?||, Kant Felsefesinin Politik Evreni*, Derleyen, Hakan Çörekçioğlu, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları.

DEL VECCHIO, G. (1952). *Hukuk Felsefesi Dersleri*, çev. Sahir Erman., İstanbul Üniversitesi yayınları, İstanbul.

DELEUZE, G. (1995). *Kant'ın Eleştirel Felsefesi*, çev. Taylan Altuğ, Payel Yayınları, İstanbul.

DOYLE, M. W. (2008). "Silence of the Law? Conceptions of International Relations and International Law in Hobbes Kant, and Locke", 46 Colum. J. Transnat'l L. 648 (2007-2008).

Dr. ÇAPAK, İ. (2006). *Stoa Mantığı ve Farabi'ye Etkisi*, Araştırma Yayınları, 1. Baskı, Ankara.

ERİŞİRGİL, M. E. (1997). *Kant ve Felsefesi*, İnsan yayınları, ed. İsmail Taşpınar, İstanbul.

FURTUN, A. (2013). *Hukuk Felsefesi Dersleri*, Beta Basım Yayım, İstanbul.

GERHARDT, V. (2010). *Eleştirel Bir Politika Teorisi: Kant'ın Ebedi Barış Taslağı Üstüne*, Bilgi Üniversitesi yayınları, İstanbul.

GIDDENS, A. (2000). *Üçüncü Yol Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi*, çev. Mehmet Özay, Birey Yayıncılık, İstanbul.

GÖÇER, M. (2007). "Uluslararası Adalet Divanı İle Güvenlik Konseyi Arasında Yetki Çatışması", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XI, Sa.1-2, Y.2007, Ankara.

GÜLGEÇ, Y. B. (2015). "Uluslararası Adalet Divanı'nın Yargı Yetkisi Ve Yargı Yetkisini Genişletme Çabalarının Eleştirisi", Türkiye Barolar Birliği Dergisi [tbbdergisi.barobirlik.org.trDönem/Sayı:2015/117](http://www.anayasa.gen.tr/tbbd-kg.pdf) <http://www.anayasa.gen.tr/tbbd-kg.pdf>. Erişim, 03.11.2015.

GÜNEŞ, F. (2017). "Kant'ın Ahlak ve Hukuk Felsefesi Çerçevesinde Cezanın Amacı" Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

GÜNŞOY KAYA, F. (2009). "Carl Schmitt ve Leo Strauss'ta 'Politik Olan' Kavramı" Doktora Tez Ege Üniversitesi, İzmir.

GÜRAN, E. (2016). "Carl Schmitt'in Siyaset ve Hukuk Kuramında Otonomi Tezi", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Şehir Üniversitesi, İstanbul.

GÜRİZ, A. (2003). *Hukuk Felsefesi*, Siyasal Kitabevi, 6.Baskı, Ankara.

HABERMAS, J. (2007). *Bölünmüş Batı*, çev. Dilman Muradoğlu ; ed. Şeyda Öztürk., Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

HASSNER, P. (2012). "Immanuel Kant, Ahlak ve Politika İlişkisi", <http://felsefeguncesi.blogspot.com.tr>. Erişim, 10.10.2017.

HEIMSOETH, H. (2007). *Kant'ın Felsefesi*, çev. Takiyettin Mengüşoğlu, Doğu Batı Yayınları, Ankara.

HELD, D. (2003). "Cosmopolitanism: Globalization Tamed?" *Review of International Studies / Volume 29 / Issue 04 / October 2003*, pp 465 - 480.

HIGGINS, R. (1994). *Problems & Process, International Law and How We Use it*, Clarendon Press, Oxford.

HİRŞ, E. (1946). "Kant'ın Ebedi Barış Üzerine Felsefi Denenemesi", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Sayı: 2 - 4, III.

HİRŞ, O. P. (1949). *Hukuk Felsefesi ve Sosyoloji Dersleri*, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik, Ankara.

HÖFFE, O. (2010). *Uluslararası Hukuk Topluluğunun Teorisyonu olarak Kant*, Bilgi Üniversitesi yayınları, İstanbul.

HUBAR, G. (2015), Afrika'da Fransız Sömürgeciliğinin İzleri, Paris 1 Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler ve Avrupa Çalışmaları Master programı, <http://akademikperspektif.com/2015/04/23/afrikada-fransiz-somurgeciliginin-izleri/>.

IŞIKTAÇ, Y. (2015). *Hukuk Felsefesi*, Seçkin yayıncılık. 4.Baskı, İstanbul.

KANT, I. (1724-1804). Ahlak metafiziğinin Temellendirilmesi,, İoanna Kuçuradi, Türkiye Felsefe Kurumu çeviri dizisi,1995 Ankara.

KANT, I. (1724-1804). Aydınlanma Nedir? Çev. Atilla Yayla, Liberal Düşünce Dergisi, 38-39. Sayı, 2005İstanbul.

KANT, I. (1724-1804). "Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme" çev. Yavuz Abadan, Seha L. Meray,Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi yayınları,Ankara.

KANT, I. (1724-1804). "Dünya Yurttaşlığı Amacına Yönelik Bir Genel Tarih Düşüncesi"

KANT, I. (1724-1804). *Political Writings*, Edited by Reiss, Hans, translated by H.B. Nisbet., Cambridge Üniversitesi,New York : Cambridge University Press, 1991.

KANT, I. (1724-1804). *Pratik Aklın Eleştirisi*, Türkiye Felsefe Kurumu,Pratik Aklın Eleştirisi, çev. . İonna Kuçuradi, Türkiye Felsefe Kurumu,1994 Ankara.

KANT, I. (1724-1804). *Pratik Aklın Eleştirisi*, yayın yönetmeni, İoanna Kuçuradi,Hacettepe Üniversitesi yayınları,1980 Ankara.

KANT, I. (1985). *Perpetual Peace and Other Essays*, translated by, HUMPHREY Ted, Hackett Publishing Company, 1985, 2nd ed., Indianapolis.

KARDEŞ, E. (2010). "Politik Felsefe Bağlamında Kozmopolist Düşüncenin İmkanları ve Sınırları", Birinci Uluslararası Felsefe Kongresi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.

KARDEŞ, E. (2010). "Politik Felsefe Bağlamında Kozmopolist Düşüncenin İmkanları ve Sınırları" , 'Özgürlük, Eşitlik ve Kardeşlik' , Birinci Uluslararası Felsefe Kongresi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.

KARDEŞ, E. (2015). *Schmitt'le Birlikte Schmitt'e Karşı Politik Felsefe Açısından Carl Schmitt ve Düşüncesi*, İletişim yayınları, 1.Baskı, İstanbul.

KARDEŞ, E. (2017). "Politik Felsefe Nedir? Ne Değildir?", Çağdaş Politik Felsefe Okumaları II, Çağdaş Politik Felsefe Atölye Kitapçığı, istanbul Edebiyat Derneği, Artus Basım, Temmuz,İstanbul.

KARDEŞ, M. (2015). "Labirentte Kesişen Yollar: Cornelius Castoriadis'in Politik Felsefesine Bir Giriş",Felsefi düşün Akademik Felsefe Dergisi,Nisan 205,ISSN:2148-0958.

KARDEŞ, M. (2016). "Savaş Fenomeni ve Adalet İlişkisi Üzerine: Schmittyen Bir Sorun Olarak Norm, İhlal ve 'Dünya İç Savaşı'", 4. Uluslararası Felsefe Kongresi, Ekim, Bursa.

KERSTING, W. (2010). "Politika, Özgürlük ve Düzen: Kant'ın Politika Felsefesi", derleyen, H. çörekçiöğlü, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İSTANBUL.

KILLIOĞLU, İ. (1988). *Ahlak ve Hukuk İlişkisi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı, İstanbul.

KLEINGELD, P. (1998). "Kant's Cosmopolitan Law: World Citizenship for a Global Order" Volume 2 March 1998 , pp. 72-90, Washington University.

MORAVCSIK, A. (2001). "Liberalism and International Relations Theory", Harvard University and University of Chicago, Paper No. 01-02 April 2001, https://wcfia.harvard.edu/files/wcfia/files/607_moravscik.pdf. Erişim: 20.06.2015.

NUSSBAUM, M. C. (1997). "Kant and Stoic Cosmopolitanism" The Journal of Political Philosophy: Volume:5 Number:1, 1997pp.1-25., Chicago.

ODYSSEOS, L. (2008). *CROSSING THE LINE? Carl Schnitt on the 'spaceless universalism' of cosmopolitanism and the War on Terror, Liberal War and the Crisis of Global Order*, Edited by Louiza Odysseos , Edited by Fabio Petito, Publisher : Taylor & Francis Ltd, London.

ONUF GREENWOOD, N. (1994). "Civitas Maxima: Wolff, Vattel and the Fate of Republicanism", Volume 88, Issue 2 April 1994 , pp. 280-303, American Society of International Law, <https://doi.org/10.2307/2204100>.

ÖKTEM, N. (1985). *Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi*, Der Yayınları, İstanbul.

ÖKTEN, K. H. (2001). "İmmanuel Kant'ın 'Ebedi Barış üzerine Felsefi Deneme' Adlı Eseriyle Ortaya Koyduğu Ebedi Barış Fikri ve Bu Fikrin Uluslararası İlişkiler Üzerinde Yarattığı Etki" Doktora Tezi, 2001, İstanbul.

P.NICHOLSON, P. (2010). Kant, Devrim ve Tarih, İstanbul Bilgi Üniversitesi yayını, İstanbul.

PERSSON, A.-L. (2005). Reform of The United Nations Security Council, Communitarianism versus Cosmopolitanism, Political Science, Lund University.

PETERS, A. M. (2014). " Problematic Liberal Cosmopolitanisms: Foucault and Neoliberal Cosmopolitan Governmentality", Contemporary Readings in Law and Social Justice, Vol. 6, No. 1, January 1, 2014 6(1): 13–37.

RUSSET, B. (1996). Ten Balances for Weighing UN Reform Proposals, Vol. 111, No. 2 (Summer, 1996), pp. 259-269, Published by: The Academy of Political Science DOI: 10.2307/2152321 Political Science Quarterly, Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/2152321>.

SAMİR AMİN- ANDRE GUNDER FRANK, N. C. (1994). Düşük Yoğunluklu Demokrasi, Yeni Dünya Düzeni ve Yeni Politik Güçler, çev. Ahmet Fethi, Alan yayıncılık, İstanbul.

SCHMITT, C. (2006). *Siyasal Kavramı*, çev. Ece Göztepe, Metis Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.

SCHMITT, C. (2014). *Siyasi İlahiyat Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm*, çev., A. Emre Zeybekoğlu, Dost yayınları, 5.Baskı, Ankara.

SCHMITT, C. (2016). *Kanunilik ve Meşruiyet*, çev., Mehmet Cemil Ozansu, İthaki yayınları, 1.Baskı, İstanbul.

SHAW, M. N. (2008). *International Law*, University of Leicester Sixth Edition, Cambridge University Press, London.

SIMITH, W. (2016). *Law and (Global) Order: Towards a Theory of Cosmpolitan Policing*, A Journal of Philosophy and Social Theory, Volume 17, 2016 – Issue1: Contestatory Cosmopolitanism, pp.135-148., Chinese University of Hong Kong.

SLAUGHTER, A. M. (1995). "Liberal International Relations Theory and International Economic Law", *American University, International Law Review* 10, no. 2 (1995): 717-743.

SLAUGHTER, A.-M. (2005). "Security, Solidarity, and Sovereignty: The Grand Themes of UN Reforms" *The American Journal of International Law*, Vol. 99, No. 3 (Jul., 2005), pp. 619-631, Published by: American Society of International Law; Cambridge University Press, DOI: 10.2307/160229.

SMITH, W., & Robert, F. (2004). "Kantian Cosmopolitanism Today: John Rawls and Jürgen Habermas on Immanuel Kant's Foedus Pacificum", Citation: 15 K.C.L.J. 5 2004, <https://www.copyright.com/cc/basicSearch.do>, 27.07.2014.

STRÖMVIK, M. (2004). "Reform of the United Nations Security Council Communitarianism versus Cosmopolitanism", STV102 Department of Political Science, Autumn semester 2004 , id:1332526, Lund University.

ŞALLI, S. (2011). "Kant'ın Kozmopolitizm Teorisi ve Çağdaş Kozmopolitizm Akımı Üzerindeki Etkisi" Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

USLU, A. (2017). "Chantal Mouffe ve Jacques Rancière'de 'Politik Olan'ın Tanımı" *Çağdaş Politik Felsefe Atölyesi Kitapçığı*, İstanbul Edebiyat Derneği, 35-42., İstanbul.

UZUN ERTUĞRUI, E. (2009). "Uluslararası Hukukun Temelleri ve Francisco De Vitoria" *Uluslararası Hukuk ve Politika* Cilt 5, Sayı:18, ss.39-60.

WEINRIB, J. (2008). "Kant on Citiznship and Universal Independence", *Australian Journal of Legal Philosophy*, Vol. 33, Weinrib, Jacob, Kant on Citizenship and Universal Independence (December 1, 2008). *Australian Journal of Legal Philosophy*, Vol. 33, Queen's University.

ZEYBEKOĞLU, A. E. (2009). "Carl Schmitt'in 20. Yüzyıl Devlet Ve Siyaset Kuramına Katkısı,"Doktora Tezi, İstanbul üniversitesi, İstanbul.

Elektronik Kaynaklar

Internet Encyclopedia, of Philosophy, <https://cse.google.com/cse?cx=001101905209118093242%3Arsrjvdp2op4&ie=UTF-8&q=+a+priori&sa=Search#gsc.tab=0&gsc.q=a%20priori&gsc.page=1>, Erişim: 10.11.2017

Aljazeera Turk, Avrupa'nın Mülteci Politikası, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/avrupanin-coken-multeci-politikasi>, 04.005.2017, erişim: 01.12.2017

BBC, Trump'tan Suriyeli Mütencilere ABD'ye Giriş Yasağı, 28.01.2017, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38772810>, erişim: 01.12.2017

En Son Haber, Macaristan'ın Mülteci Korkusu, 08.02.2017, <http://www.ensonhaber.com/macaristanin-multeci-korkusu-sinira-jiletli-tel-cektileri-2017-02-08.html>, erişim: 01.12.2017

Birleşmiş Milletler Anlaşması, <https://www.tbirlesmisMilletler.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf>, erişim: 15.06.2016

İstanbul Bilgi Üniversitesi, İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi, <http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/28-birlesmis-milletler-denetim-usulleri/#>, erişim: 11.11.2016

United Nations, Lockerbie Davası, 19.04.2000. <http://www.icj-cij.org/docket/files/89/7215.pdf>, erişim: 01.02.2016

Birleşmiş Milletler Anlaşması, http://uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktarafilsoz/bm/bm_01.pdf erişim: 10.12.2016

Mültecilerle Dayanışma Derneği, <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>, erişim:15.11.2017

UNRWA, Palestine Refugees, <https://www.unrwa.org/palestine-refugees>, erişim: 15.11.2017

<http://akademikperspektif.com/2015/04/23/afrikada-fransiz-somurgenciliginin-izleri/> Erişim: Eylül, 2016.

<http://www.ekodialog.com/Makaleler/somurgencilik-kapitalizm-kuresellesme.html>. Erişim:Eylül, 2016.

[http://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/10/111005_syria_un.shtml.11.08.](http://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/10/111005_syria_un.shtml.11.08)
Erişim: Eylöl,2016.

